

Corneliu Leu

**Prețul dragostei, al credinței și al
urii**

roman

**Editura Eminescu
București, 1978**

Coperta : TEODOR ȘALAR

Lui *Gheorghe*, fratele *mai mare al inimii mele*.

Poate că totul pornește de-aici, de la această vizită, în urma ei rămîne, ca un duh, imaginea uniforme de postav gros a milițianului, acoperită oarecum de halatul alb, care parcă vrea să-i ascundă meseria și rostul pe lume, trecîndu-l din tagma lui în tagma celor ce tămăduiesc.

Dar cizmele îi ies cu nerușinare din halat, bocănind grosolan, ca și cum ar umple cu pete negre tăcerea albă și camforată a spitalului.

Poate !...

La fel de bine, însă, e posibil să pornească de la simplul și mirificul fapt că lui i-a revenit cunoștința. Cunoștința sau conștiința ?... Nu-și dă seama prea bine, rezonanța, ca și semnificațiile acestor alcătuiți de silabe amestecîndu-se în mintea lui pînă la identificare : cunoștința-conștiința, conștiința-cunoștința... pînă la identificare sau, chiar mai mult, pînă la pierderea oricărui sens.

Îl revede pe medicul în halat alb încheiat cu nasturi albi, cu pantaloni albi, cu pantofi albi, spunîndu-i : „Gata, ți-ai recăpătat cunoștința”. Dar peste imaginea lui, se așază cealaltă, a milițianului, care poartă numai de formă halat alb, fiindcă, pe dedesubt, e cenușiu și cu nasturi de metal, călcînd liniștea albă cu cizmele lui negre și spunîndu-i : „Acum, că v-ați recăpătat conștiința...”

Conștiința sau cunoștința ? !

Medicul îi vorbește de cunoștință, și-i spune ce trebuie să facă încă îndelungă vreme ca să și-o păstreze, ca să se-nzdrăvenească și să fie sigur că nu și-o va mai pierde, în vreme ce milițianul, cu surîsul său de om bun l de la țară, îi spune cu totul altceva. Ii spune : „lasă c-o l să fie bine; dacă v-ați recăpătat conștiința, acum o să fie bine!”. Și acest „o să fie bine”, la modul cît mai general, 1

privind parcă pe toată lumea, ca și cum de conștiința lui 1 depinde ca să fie bine în lume :

— Lăsați, tovarășe vice, lăsați... c-o să fie bine !...

Iar lui îi vine să urle :

— De ce să fie bine, mă Firuță, de ce neapărat să l fie bine ?!

— Lăsați c-o să fie, îl asigură acela încă o dată făcînd j un gest spre sine ca și cum ar certifica: „dacă vă ' spun eu!”

Iar bolnavul, în patul acesta în care și-a revenit, dă din mîna obosit, simte cum îl cuprinde din nou o dulce inconștiență și se lasă-n voia sporovăielii ce sună cu glas plin de cumsecădenie dinspre halatul acela, dedesubtul căruia se'văd nasturii de metal:

— Lăsați, c-o să fie bine, tovarășe vice; la noi și-așa e foarte bine. Irigațiile sînt ca de cînd lumea și dau, ehe, chiar mai mult decît, v-amintiți dumneavoastră, ziceați atunci c-or să dea la hectar !... Livezile-s pe rod. Da, da, primul an pe rod ; au schimbat cu totul fața dealurilor ălora! cu totul. Păi de asta pe-ai noștri i-a decorat. I-a decorat, a fost șerbare mare, că, dacă și dumneavoastră medicii ăștia vă dădeau conștiința mai înainte, veneați acolo, și sărbătoreți cu noi evenimentul, și vă sărbătoream, c-ați fost un om bun cu noi, ați fost pm de nădejde pentru noi...

Dulce sporovăială, care se-așază plăcut pe mintea și memoria lui ca o ploaie de vară absorbită repede și setos de pămîntul care se jilăvește transformînd-o parcă într-o binecuvîntată respirație a sa. Binecuvîntată, ca și vorbele astea, pe care mintea lui le absoarbe și le tot absoarbe, cu acea plăcere cu care trupul își asimilează un lucru dorit mult

.Și mina bolnavului face, cu gest moale, semn ca acela să nu-nceteze, să vorbească, să povestească tot. Cit de mult, cit de mult cu puțință. Să nu tacă. Să-i bombardeze cunoștința sau conștiința cu ploaia aceea binecu- vîntată de vorbe care-o încearcă, și-o mișcă, și-o activează, făcînd-o să simtă că trăiește, că percepe existența din jur, că e - cel mai splendid și mai sfînt lucru - e vie !...

Iar el, în întregul ființei lui, rămîne inert, în cea mai frumoasă inerție : aceea a plăcerii că trăiești și că recep- ționezi tot ce se află, tot ce există, tot ce respiră, tot ce

gîndește în jurul tău. E ca-n cea mai mare, cea mai desăvîrșită tihnă a vacanțelor, cînd zaci întins pe nisipul plăjii, nemișcat, cu ochii închiși și te simți relaxat tocmai pentru că în nemișcarea ta recepționezi totul : simți nisipul, primești pe întregul trup semnalele soarelui, plutești în mijlocul forfotei din jur, auzi marea și glasurile, adulmeci briza cu miros de sare caldă și de alge, vezi curcubeiele toride împletindu-și mereu culorile sub pleoapele tale închise. Și te bucuri că trăiești.

Pînă cînd, acestei bucurii că trăiești i se adaugă conștiința că trăiești, nevoia nu numai de a înregistra faptul că trăiești, dar și de a reacționa, de a lua poziție în virtutea faptului că trăiești. Da, de a reacționa, așa cum reacționează el acum, făcînd să zbîrnîie geamurile din rezerva de pe coridoarele spitalului :

— De ce să-i ancheteze ? ! De ce, de ce să-i ancheteze ? !...

— Păi nu-i mai anchetează nimeni ; stați liniștit, tovarășe vice, vă rog, stați liniștit. Nimeni, nimeni nu-i mai anchetează !;.. Nimeni, tocmai asta vă spuneam : s-a terminat și cu ancheta și cu tot; tovarășu' Axente a luat decorația aceea, tovarășa Voica, și ea... cu toate că...

— De ce să ia Axente ?... Cine-i Axente, ca să ia decorație ?..

— Asta nu eu apreciez... Eu vă spun că totu' e-n ordine și toată lumea e mulțumită. Inginerul Radu lucrează acolo, peste dealuri... să vedeți cum le-a făcut l... Sute de hectare de livadă!... Livadă, pricepeți l..] Chiar voiam să v-aduc niște caisată de la el, da' tot mi-o opreau doctorii, că încă n-aveți voie !...

— Doctorii ? l... Omul face un gest disperat și se smulge din așternutul său. Picioarele, albite de îndelunga boală, îi tremură ca niște firave antene :

— Tovarășe vice, tovarășe Vardaru; stați, vă rog, liniștit, că totul e bine; stați, vă rog, că, uite, iar se-n-tîmplă vreo nenorocire cu dumneavoastră !...

— De ce să-i ancheteze, de ce să-i ancheteze ? !... Cine-și permite, în țara asta, să ia doi oameni cinstiți și să-i ancheteze ? !

Mina lui Vardaru dă să smulgă halatul de pe cel din față, să-l arunce sau să se răzbune pe el. Și-n loc de halat, rămîne-ntre degete cu baticul alb al infirmierei.

— De ce să-i ancheteze ? mai bolborosește o dată, ca o justificare, și face-un gest de scuză întinzînd femeii bucata de pînză scrobită : Unde-i milițianul ?...

— Care ?... cel care-a fost săptămîna trecută ?...

— Cum, săptămîna trecută ?...

— Da, a fost miercuri, miercurea trecută; azi e marți.

— Cum, păi parcă adineaori...

— Stați liniștit, de-atunci vă chinuiți întruna; am crezut că nu vă mai... Stați liniștit, mai bine nu-l lăsam atunci să intre!...

— Soră, cum o să stau liniștit ?... Ăla mi-a spus o poveste-ntreagă cu niște oameni pe care i-au anchetat

.Cu ce drept i-au anchetat ? !... Cine le-a dat voie să facă asta ?... Mi-a spus o poveste lungă, lungă ; în bună parte o știam și eu.

— Mai bine nu-l lăsam să vă vadă, spune infirmiera legîndu-și baticul la loc, mai bine nu-l lăsam, că tare rău v-a făcut ! Zău, ziceam că acum nici asta, a treia operație, dacă nu reușește...

— A treia ?...

— Nu trebuia să-l las. Dar părea un om tare cumsecade. Și se vedea cît de colo că ține la dumneavoastră, că suferă pentru dumneavoastră... A mai fost el pe-aici. De doi ani tot vine și întreabă : cum vă simțiți, cum vă e starea... Și nu o dată l-am văzut plecînd cu lacrimi în ochi... Da, da, cu lacrimi ; de asta l-am lăsat acum. Și era atît de bucuros că v-a reușit operația !... Eu chiar am crezut că sînteți ceva rude...

— Rude !... Cu ăsta, care-mi vorbește de oameni cinstiți anchetați ? !...

— Stați liniștit, nu vă-nfuriați din nou. Stați, că acum-ați face și injectia efectul...

— Soră, de când spuneai că sînt aici ?...

— De doi ani ; adică, ați mai fost dus și prin alte părți, da' tot la noi v-au adus înapoi și, aici, v-a operat profesorul Arsene...

Infirmiera mai vrea să spună ceva, mai are de spus ceva - vorbește și ea mult cu acest om cu care n-a putut comunica atîta vreme. Dar gestul lui e de groază : își acoperă privirile cu o palmă în vreme ce cealaltă chinuie cearșaful, pătura, patul :

— De doi ani !... și de doi ani ei îi anchetează, de doi ani...

— Stați liniștit, ca să vă reușească operația asta trebuie să stați liniștit !... încă trei-patru luni, trebuie să stați liniștit.

Fața omului, palidă și prelungă, avînd acea culoare cenușie și inconștientă a morții, se crispează într-un ric-

tus îngrozitor. Îngrozitor și chinuitor ca disperarea. Și numai ochii lui, care-au fost odată verzi, ard. Ard cu mînie. Febra unei revolte de foc explodează în ei :

— Trei luni ? Eu să stau liniștit, iar pe ei să-i ancheteze ?... Eu să stau liniștit, iar...

— Altfel vă pierdeți din nou cunoștința, și poate că pentru totdeauna...

Ochii mari, dilatați, o privesc pentru prima dată pe infirmieră. Sau o văd pentru prima dată. O femeie micuță, cu chip trist și priviri îngrijorate, care, parcă, își ascund ceva. Pacientul vrea s-o întrebe ce-i ascunde, dar nu mai are putere. Trăsăturile îi cad inerte. Reintră în starea aceea vegetativă care trebuie să-l facă bine. Infirmiera devine blîndă și, cu gest matern, îi șterge fruntea îmbrobonată. Iar el zîmbește moale, în modul acela aproape inconștient, din tot lungul răstimp în care-a zăcut.

3

Ea nu știe că zîmbetul are lumina de soare a unei zile de toamnă. Lumina galbenă de soare răscopt, dinspre miezul lui septembrie, cînd fructele se adunau în carele care intrau pe poarta marelui ocol al magaziiilor. Patru femei, trecute și parșive, controlau cu gesturi iuți, pline de îndemînare, niște prelate de plastic de la sere, însemnîndu-le rupturile ce treceau imediat în mîinile altor două care, cu gesturi la fel de sigure, le peticeau. Ajungînd în preajmă, Vardaru le spuse una dintre vorbele lui glumețe, cu coțofana, sau cu veverița, pentru că ele începură să rîdă lung și chicotit ca-n pofte.

Atunci, din mașina care oprea la scară apăru, elegant în costumul lui cu umeri înguști și pantaloni evazați, Harie, contabilul. Îl salută pe vicepreședintele care tra-
-versa grăbit strada spre clădirea consiliului și, cu gest galant, o ajută să coboare scara înaltă a mașinii de campanie pe fata care trezi interesul tuturor : Era înaltă, bine legată, cu alură sportivă atît în gesturi, cît și-n îmbrăcăminte și nu-i dădea mai mult de douăzeci-douăzeci și unu de ani.

Geamantanul mare, cărat de Harie, trezi același interes ca și fata. Privirile iscoditoare făcură legătura cuvenită, pricepînd ce se întîmpla, și fu de ajuns ca una dintre femei, rămasă cu degetul într-o spărtură a foi de plastic, să spună :

— la uite, mă, Harie și-a adus logodnica din import!...'

...Că toate cele patru care controlau, plus cele două care lipeau, cu mișcări de mașină, petice, izbucniră în-
tr-un rîs sonor și plin de înțeleșuri, care umplu curtea, înconjurul și, pentru urechile sensibile ale lui Harie, tot satul.

Lăsă geamantanul jos, își ceru scuze c-un politicos gest grăbit de la cea pe care o însoțea și, împingînd-o pe intrarea principală, veni să se rățoiască la femei.

Dîndu-și seama cam despre ce putea fi vorba, fata intră repede pe coridorul îngust al sediului administrativ, își aranja părul c-un gest devenit reflex, bătu în ușa pe

care scria „Inginer șef” și intră fără să aștepte răspunsul.

În biroul mic – surpriză – găsi doi oameni murdari de ulei pînă la coate, scoțînd din pîntecele unei motociclete tot felul de piese, și întinzîndu-le pe masa acoperită cu ziare. Alte piese zăceau pe un scaun, altele pe podea, iar unul dintre cei doi bărbați, unul cu păr moale și ochi parcă albaștri, jucăuși, făcu o figură atît de nostimă zicînd „hait”, încît, că să nu rîdă, ea se prezentă așa cum își propusese de mai înainte :

— ■ Sînt Voica Teodorescu, tehniciană de îmbunătățiri funciare..

.Surprins, bărbatul cu păr moale puse piesele din mâinile lui în mîinile celuilalt, dădu să-i întindă, mina mînjită de ulei, și spuse pe un ton glumeț :

— Va să zică m-ați prins ; hobby-ul în timpul producției. Sper că nu sinteți de la Uniunea județeană.

Cu aceste vorbe ieși de după masă și veni în. fața ei. Fata descoperi un. bărbat mai tânăr decît i se păruse la început, mai înalt, cu un cap și ceva mai înalt decît ea și, culmea, cu ochii de o cu totul altă culoare decît îi văzuse prima dată. Erau cenușii, de-un cenușiu scinteietor și nu mai păreau deloc glumeți. O priveau, numai, cu interes, ceea ce pe ea o făcu să spună :

— Și dacă-aș fi de la UJCAP ?...

— Hm !... Asta nu, făcu el dezvăluind un zîmbet bun și glumeț ; tovarășele de la UJCAP care vin să mă controleze pe mine sînt neveste... de la județ ; n-au nici fustă scurtă, nici aerul ăsta de școlăriță !... Dumneata trebuie să fii tehniciană repartizată la noi, nu-i așa ?... Și, întorcîndu-se spre bărbatul mai scund, blonziu, care strîngea piesele de pe masă : Ce zici, nea Firuță, ce zici ce tehniciană frumoasă ne-au trimis ;... Și adăugă galant : dumnealui e Firuță, zis șeriful, șeful postului de miliție și microbist ca și mine în materie de motociclete.

Fata vru să răspundă ceva surîsului politicoș cu care cel numit Firuță o saluta, dar, în clipa aceea, pe fereastra deschisă, văzu cîteva dintre mutrele muierilor la care se dusesse Ilarie. O cercetau, o dezbrăcau, o îmbrăcau, o

iscodeau din toate punctele de vedere. Pînă cînd una, dezvelind a zîmbet niște dinți mărunți, spuse privind-o drept în ochi :

— Ehe, săracu'llarie !... El s-a chinuit s-o aducă și ea intră la inginer !...

Chicotitul lor năvăli de-afară ca un stol de cîrîitoare. Firuță le făcu semn cu degetul la obraz, lăsîndu-și o pată de ulei, ceea ce lor le înteți și mai tare rîsul :

' - Ilarie, vai de tine, Ilarie, ingineru-i, ehe..

.— Sînt femei de treabă, nu te lua după gura lor, se simți obligat inginerul s-o liniștească.

Dar ea nu mai era în încăpere. Ieșise, își apucase geamantanul cu un gest dezinvolt și ajunsese în stradă.

În urma ei, aranjîndu-și hainele și frizura, Ilarie veni repede și apucă de mîner :

— Nu încolo, draga mea, mergem...

— Eu merg la Nuța, i-o reteză ea scurt, nelăsînd geamantanul din mînă.

— De ce la Nuța, ți-am aranjat la gazda mea, doar părinții tăi mi te-au dat în seamă !... Te rog să...

Ilarie nu mai apucă însă a-i spune ce-o roagă. Se îndoii respectuos spre omul mărunț care trecea strada :

— Să trăiți, tovarășe Vardaru - strigă el... E logodnica mea... Am adus-o în sat... E noua noastră tehniciană.

Plăcut impresionat de tinerețea și frumusețea fetei, Vardaru se apropie de ei.

Dar Voica, fără să-i acorde vreo atenție, își smulse geamantanul din mîinile lui Ilarie, spunîndu-i :

— • N-am poftă de bîrfe. Cînd o să ne căsătorim, o să vin la tine. Pînă atunci, am grijă eu să nu se mai uite astea așa...

. 4

Vardaru acceptă invitația la masă a lui Axente, cu toate că era sătul de mesele lor.

Ah, mesele lor !...

Mesele lor așezate cu toate bunătățile pămîntului - „luați

și gustați din ce ne-am ales și noi anul ăsta !” –, stropite cu zăibărel la început, iar de la o vreme cu fetească din via nobilă – „poftiți și folosiți, că numai de Vei ani e pe rod, dar ne-am învățat cu ea ca de cînd lumea !” și încîntate cu glasul fetelor de șaisprezece an

i— „poftiți și ascultați, să vedeți ce generație talentată a crescut la noi în cooperativă și ce activitate avem la căminul cultural !”

Mesele astea la care, cînd se termină vinul, sau țuica, numai ce apare un bon semnat de Axente și totul se umple la loc. Mese bogate, cu colaci proaspeți – „tocmai avem un cus cru care face nuntă” –, și cu rasoale de vițel – „păcătoșii ăștia de tractoriști, că dacă ei sînt plătiți altfel nu le pasă de averea noastră obștească, uite, iar au lovit o vițică pe care-a trebuit s-o sacrificăm !”... Mese la care, în funcție de invitații de la oraș care se află, mai vin din sat încă doi-trei, nu mai mulți – „că, ai noștri, dă-i cioarelor, au de toate, ce-i aici pe masă e la fiecare-n casă !”, și de servit, servesc nevestele acestora ca să nu se facă prea mare zarvă-n sat.

Cu toate că satul știe. N-ar fi sat dacă n-ar ști ; s-ar dezice de existența sa socială...

Tocmai din pricina aceasta, el, Vardaru, interzisese de mai multă vreme asemenea mese : „Eu răspund de voi la județ, eu vă interzic ; să fie clar !” La care, Axente, cu fața lui roșie, bine trăită și bine hrănită, i-o spusese de la obraz :

— Mai bine-mi tăiați o mîină, tovarășe Var daru, auziți ?

— Lasă, mai bine să-ți tai eu una decît să vină alții să ți le lege pe-amîndouă !... îi răspunsese cu ciudă Vardaru. Cu ciudă, fiindcă ținea la omul ăsta încăpățînat și suficient și foarte priceput în a aranja totul în sat. Că președinte ca tine n-avem mulți, Axente, și nu-mi convine să cazi așa, pe prostiile tale !

Axente dăduse din mîină neîncrezător și nu se sfiise să spună :

— • Păi, cu prostii din astea nu numai că n-am căzut, dar pînă acuma m-am ridicat !...

— Te privește !... Eu răspund de sat, eu răspund de cooperativă în fața județului, eu îți dau indicația asta ,i-o retezase Vardaru aspru, și adăugă dintr-un foc, ceea ce, de multă vreme-i stătea pe limbă fără să-i vină la îndemîină să spună : și nici cu plocoane pe la județ să 'nu te mai prind, că te fac de rîs și pe tine și pe ăla care le primește, auzi ? !...

Axente ridicase din umeri cam nesimțitor :

— Dacă-i ordin, cu plăcere ; sigur că da, pe mine mă puteți oricînd face de rîs, mă puteți și schimba ; dar pe ăla de le primește, dacă-i mai mare-n funcție ca dumneata, ce zici ? !...

Și slobozi acel „eheee“ behăit, care contrasta violent cu trupul său mare și nu știa niciodată dacă-i rîs, ori ironie, ori amenințare.

— Eheee !... tovarășe vicepreședinte al UJCAP-ului ! Norocu' meu, că la București nu mă puteți controla, c-avem cale ferată directă, fără să treacă pe la județ !

Vardaru intrase-n el cu privirile sale negre, de om sincer și grijuliu :

— Te pot controla oriunde, Axente ; și-am să te controlez. Tocmai pentru că țin la tine, am să te controlez. Tocmai pentru că am nevoie de tine în satul ăsta, am să te controlez !... Tocmai pentru că lucrăm de-atîta vreme împreună și te știi și vreau să te am aici ca bun gospodar ce ești, mă-nțelegi !... Că eu nu vreau să facem anchete, vreau să facem treabă !...

Axente ridicase din umeri și se îndepărtase cu mersul său șchiopătat despre care dușmanii din sat spuneau că nu-l avea de pe front, așa cum pretindea el și cum nici nu se prea potrivea, ci de la o beție cînd se-ncăie- rase cu unii.

Se-ndepărtase vînat, neacceptînd lecția și umilința, dar nici îndrăznind s-o înfrunte. Și, apăsîndu-și toată ciuda în

călcătura piciorului șonticăit :

— Treaba 'mneavoastră !... Ce, credeți că mie nu-mi convine ? Că io-s mai aproape și mai direct interesat de averea obștească decît dumneavoastră ! Ce. credeți că-mi

convine să dau, în loc să păstrez în hambare ?... Dar dacă ăsta-i obiceiul pămîntului !...

— Nu-i al pămîntului ! strigase Vardaru cu nevoia lui de-a fi drept și cinstit întotdeauna ; e al oamenilor, al oamenilor nărași !... Și să nu te mai prind !

— N-aveți grijă, că nu mă mai prindeți, șonticăi apăsate Axente pînă pe trotuarul celălalt, din fața Sfatului, și se răsuci ca să-l privească cu ochii lui înguști, avînd pleoapele tăiate-n așa fel încît s-ascundă privirile.

Și de atunci - iată că sînt șapte-opt ani, chiar - e adevărat că nu l-a mai prins. În sat s-a schimbat obiceiul, ceea ce putea fi chiar prilej de mulțumire : Cînd venea cîte-un oaspete de seamă, Axente îl invita la el sau la veterinar, sau la doi dintre brigadierii care-i erau mai apropiați : „Ce, n-am voie să invit pe cineva să-mi onoreze casa ?” Alături de ei, Vardaru tăcea și, în semn de protest, dacă mîncă o gogonea murată. Admira îndemînarea cu care nevasta lui Axente așeza mesele acelea copioase, cu jumări și afumături și pepeni murați și piftii tremurînde, care se înlocuiau apoi cu copane de pui fripți în jar și cu tochitură ciobănească. Și răbda insinuai'ea de pe fața bine hrănită a lui Axente, care bea zdravăn fără ca băutura să se manifeste în comportarea lui. Ridicînd păhărelul acela mic pe care-l dădea deodată peste cap, ca pe țuică, el îi spunea hîtru :

— Hai noroc, tovarășe vice, și iartă-mi damblaua, dar îmi place să primesc oaspeți...

Vardaru ciocnea, admira îndemînarea femeii, felul cum își strunea copiii, care-o ajutau la servit, poziția satisfăcută, de stăpîn în casa lui, pe care-o avea Axente, dînd dușcă

păhăruțul prea mic pentru buzele lui roșii care-l sorbeau, pentru mîna lui mare, care-l ținea. Dîndu-l dușcă și, devenind parcă mai zdravăn, mai țăntoș, mai sănătos.

„Vinul se bea din pahare mici“, spunea el, ca o lege

.Avea o sufragerie mare, cu mobilă multă, dar care nu împiedica locul. Mobilă nouă, cu glanț de nitrolac, multe vitrine în care se aflau păhăruțe și păpușele. Ocupau mult loc două fotolii-pat și-un divan-studio înghesuit cu perne moi, spre care Axente îl îmbia pe oaspetele principal :

— la poftiți, vă mai odihniți ca să-și mai facă loc băutura. Poftiți, stați aici, că e locul cel mai bun de unde se poate privi la televizor.

Și se uita satisfăcut la Vardaru, care, fiind al doi-lea-n rang, n-avea ce zice :

— Ei, hai noroc, tovarășe Vardaru. Ședeți și dumneavoastră pe recamier și să mai ciocnim un pahar, cu toate că se pare că nu vă prea place progresul viticulturii noastre...

5

De data asta, invitația - cu toate că o lansase Axente -, era la masă la Firuță, plutonierul, șeful postului de miliție. La acesta, om verificat de multă vreme de sat ca și de Vardaru, nu avea cum să fie aranjat ceva necurat. Avea omul plăcerea să-i cheme la masă, rugat fiind de contabilul Ilarie, care era burlac și căuta acum un prilej ca să-și prezinte logodnica.

Vardaru s-ar fi dus bucuros acasă, mai ales că era în phnă campanie, dar rămase, poate și dornic de-a o vedea mai bine pe fata aceea înaltă, cu gît drept, subțire, care trecuse pe lîngă el fără ca măcar să-l observe.

Din pricina asta, și-ar spune el acum că rămăsese, sau i-ar plăcea lui să creadă că rămăsese, cu toate că, atunci, fusese convins că o face dintr-un cu totul alt motiv. Chiar condiționase :

— Vine și inginerul ?..

.— Dacă-i ordin, cu plăcere, ridicase Axente din umeri.

— E ordin, Axente, să știi !... Și nu numai ăsta e ordin ! E ordin să vă-mpăcați !... Cum poți tu, om vechi, om de bază aici, să intri-n concurență c-un băiat tânăr, atît de priceput ? !

— Să vă văd și pe dumneavoastră, acolo, la județ, i-o plătitse Axente, să vă văd c-un băiat tânăr și priceput, care vă face peste tot nepriceput, răstălmăcește tot ce spuneți și nu umblă decît să vă ia postul !...

— Axente, ți-am spus să-ncetezi odată cu toate astea !...

— Ba, să-nceteze el !... Eu îl chem, dar, să-i spuneți !...

— Tu îl chemi, și vă purtați ca oamenii, și vă-mpăcați, iar eu nu vă spun nimic, asta e !...

— Asta e ?... Asta e, adică, lămurirea !... Bine c-am ajuns la vîrsta asta, eu, Axente, care-am dus atîta muncă de lămurire, să văd ce ușor se lămurește astăzi !...

— Nu e vorba de lămurit. Sînteți amîndoi cadre de bază. Vă concurați fără rost. E unul dintre cele mai bune sate din județ, iar voi vă mîncăți prostește !..

Ochii înguști ai lui Axente, obrazul lui roș-vinețiu cu pori mari, nu arătau însă a se-ndupleca :

— Da, și de asta mi-l lăsați aici, în coastă, ca să mă compromită, să spună că am metode vechi, să vrea să-mi ia locul !...

— Nu cred că vrea să-ți ia locul. Dacă-i vorba de loc. are el unde ținti mai bine. E foarte priceput la irigații, și-avem nevoie de el aici, asta-i tot !...

— Da, și eu să cheltuiesc averea obștească pentru ca el să devină doctor !...

— Am mai auzit prostia aia cu teza de doctorat, te rog să-ncetezi !...

— De ce, pentru că își ia ideile din teză și vrea să ne oblige pe noi să le aplicăm aici creînd condiții false... Eheee !..

— Ia te uită ce științific vorbim !... Axente, eu ți-am spus : Vreau să vă văd ciocnind un pahar și terminînd cu

toate prostiile !... Ne-am înțelese !...

— Dacă-i ordin, cu plăcere !... ridică acela din umeri cu modul său suficient de-a o face pe ascultătorul : Axente disciplinat, tovarășe Vardaru, Axente respectă indicațiile, nu ca alții. Haideți, mergeți într-acolo, că vi-l aduc.

Și porni cu mersul său țațoș-șchiopătat, călcînd stăpîn, parcă și mai îndărătnic, pe piciorul cu glezna țeapănă.

Vardaru se urcă în vechea sa mașină, cu care făcuse nenumărate campanii. O mașină încăpută pe mîna unor mecanici buni, care-o întreținuseră și-o refăcuseră și-i înlocuiseră părți întregi, ținînd-o mereu în stare să-l ducă pe vicepreședintele UJCAP-ului în drumurile sale, pe asfalt, pe scurtătură și pe arătură. Uscată, bătută de vînturi, mașina căpătase ceva din alura lui și, fie că-i vedeau doar botul, fie că-l remarcă și pe el, la volan, oamenii tot asta ziceau: „Vine Vardaru” – fără să știi prea bine dacă-l numeau așa pe vice, sau mașina.

S

— Cu un președinte ca tine, Axente, și cu un inginer ca Radu, satul ăsta ajunge departe !...

Dar degeaba încerca Vardaru, degeaba. Disciplinați, ei ciocneau paharele pline conform indicației lui, ba • chiar își și aruncau cîte un sfert de privire să nu zică omul că de... Apoi, Axente-și vedea de-ale lui, adică de turnat pe gît păhărele mici, în vreme ce Radu, inginerul, desena ceva pe-un șervețel.

Sentimental, ca după două pahare de vin, cîte, maximum, bea de obicei, Vardaru chiar avea impresia că-i poate împăca. Se uita la unul – gras, pufnind pe năr

îcu sănătate și autoritate, turnînd în el ca-ntr-o butie, comandînd muzică, sau murături sau cerîndu-i lui Darie să spună anecdotele mai fără perdea... Și, la celălalt, viguros în mișcări dar delicat ca trăsături, desenînd, cu chip ambițios, atent și foarte convins de ceea ce face. Era un bărbat frumos Radu, avea ochii de culoare deschisă,

cenu-șiu-albăstrie, în care pluteau ape de sinceritate și încă- păținare; avea nasul drept, oarecum agresiv, și buzele strînse gînditor. Doar cînd le întredeschidea, surîsul lui era copilăresc și-i acoperea toată fața cu lumina unei sincerități blînde.

Zîmbetul acesta ar fi vrut să i-l obțină Vardaru ; zîmbetul acesta adresat voinicului de Axente care, desigur, l-ar fi răsplătit rîzînd larg cu dinții lui de aur care parcă îi potcoveau cerul gurii, și spunîndu-i „Eheee, doctore, poate că mai ai de-învățat cîte ceva și de la mine !”

Și, în ciuda faptului că era în plină campanie, a doua zi trebuind să plece în altă parte cu noaptea-n cap, Vardaru tot mai stătea acolo, în casa lui Firuță – plutonierul, care, în papuci, circula ca un spiriduș, umplînd masa de două ori mai mult decît trebuia, umplînd-o mereu, vrînd să facă fiecăruia poftele și placul.

În dreapta lui, stătea Axente. în stîngă, desenînd de zor, inginerul Radu; lingă acesta era locul gol al nevestii milițianului care ciocnise cu ei, ide formă, pentru ca apoi să se înfunde în bucătărie.' Lîngă Axente, dincolo de Axente adică, privită de Axente cu ochii din ce în ce mai aprinși pe măsura păhărelelor ce le ducea la buze cu degetele lui groase, era fata aceea cu gît frumos și piept bogat, care-și ținea bustul drept, aproape neclintit, deasupra mesei, mîncînd cumpătat și vorbind puțin, poate din timiditate, poate din mîndrie. Pentru că era singură la masa aceea de bărbați și era frumoasă. Avea o față prelungă, ca de icoană cu bărbia adînc modelată, nări mici și sprîncene subțiri, arcuite sub oglinda frunții mari.

22

LOchii nu i se vedeau, așa cum era ea așezată, dar îi bănuiai mari și, mai ales, prelungi, după cozile genelor.

Din față, însă, de pe locul unde se afla inginerul Radu, aceștia se vedeau, pesemne, destul de bine, pentru că el îi desena. îi desena atent, amănunțit, pînă cînd, Axente, tot uitîndu-se cînd la față, cînd la privirile lui, remarcă aceasta :

— la uite, domnule, va să zică pe 'mneaei o desenai !... la să vedem și noi.

Radu acoperi desenul cu mîna, fata deveni atentă, Axente se aplecă mai mult spre el și, pentru a-și sprijini echilibrul, puse palma lui mare cu care apuca paharele pe brațul gol al fetei.

— Haide, eheee, că doar ea e tehniciană de irigații, pe 'mneata o să te-ajute !...

De cînd aștepta Vardaru un asemenea moment !... Intră în competiție, trase șervețelul de sub mîna inginerului și-l puse în mijlocul mesei încercînd să dea și unuia și altuia satisfacție :

— la uite, Firuță, ce oaspeți ai...

— Oaspeți de aur, tovarășe vice !...

— Unul simpatic, altul talentat, alta frumoasă !... Bravo, Radule, eu credeam că ai talent numai la irigații !... Ce zici, Axente ?

— Ei, lasă, că și fata-i frumoasă ! A avut pe cine să deseneze !...

Asta dorea, de fapt : o atmosferă destinsă, de petrecere armonioasă, voioasă, fără suspiciuni și dedesubturi, care să-i împace făcînd satul și cooperativa să meargă bine. Asta dorea !...' Era viața lui aici : unul dintre cele mai bune sate, de care se ocupase mai bine de cincisprezece ani.

Și, spre mirarea tuturor, ceru să i se mai toarne. El, care de obicei punea palma pe buza paharului spu- nînd supărăcios „nu !”, ceru să i se mai toarne și-ntrebă de muzică.

— Șerifule, n-auzi, șerif iile, tovarășii' Vardaru vrea muzică !...

Obişnuit să i se spună astfel, Firuță dădu drumul la radio, scuzîndu-se :

— Plăcinte-avem, vin avem și friptură mai este, vă rog, poftiți !... Muzică, doar de la radio. Sau, ia stai, Harie,

ziceai c-aduci tu magnetofonul.

Atunci de-abia remarcară toți chipul trist al lui Ilarie. Chipul trist, privind desenul de pe șervețel.

— Ilarie, ei, ce faci, Ilarie !...

— Ce fac ?... Ilarie își ridică fața de bărbat cu pieptănătura frumoasă: Servesc cooperativa, șerifule, asta fac... servesc averea obștească !... li întinse paharul, îl grăbi să i-l umple, îl bău, apoi mai ceru imul : Așa^... ăsta pentru mine, ăsta pentru Voica !... Voica, ciocnești cu mine, sau cu cin'te desenează !...

— Eheee, termină, mă, ce ești egoist !...

Axente nu scăpă prilejul ca să mai mîngîie o dată brațul fetei. Și să insiste, chiar cînd aceasta se feri.

De fapt, toți se uitau la ea într-un anume fel, cu o anume privire. Poate numai Firuță nu, pentru că el era gazdă atît de bună și de inimoasă încît nu urmărea altceva decît bucuria lui Vardaru de a^i împăca pe cei doi. Dar ceilalți nu aveau cum să nu se uite la ea, numai și pentru faptul că era singura femeie de la masă... Pe deasupra, însă, era și frumoasă. Intr-adevăr frumoasă !... Avea bustul frumos modelat, gîtul înalt, subțire, obrazul tînăr, iar părul negru, așa cum și-l pieptănase acum, strîns pe creștet într-un coc mare, îi dădea un aer de prințesă tînără, cu zîmbet cald și cuceritor... Da, fata îi incitase pe toți, îi fascinasese pe toți, așa cum era normal să se întîmple cu niște bărbați strînși numai în jurul ei. Iar Ilarie, cu batista lui cu danteluță la buzunarul de la piept, începuse a suferi groaznic și în tăcere cînd își dăduse seama de aceasta. Suferise neobservat de nimeni, pentru că ochii lor doar pentru ea mai aveau priviri.

Tar acum, remarcat, demascat, se răzbuna cerîndu-i lui Firuță :

— Toarnă, șerifule, toarnă pentru mine și pentru ea... și pentru toată lumea care-o admiră. Da, te admiră toți, Voica ; de ce nu te-ar admira ?... ce, tu nu ești de

admirat ? Ești, și știi asta prea bine ; toate știți asta, fir-ați voi să fiți !

Se ridică, veni la ea, o îmbrățișă, îi șterse fruntea cu batista sa parfumată, apoi găsi vreme să și-o așeze înapoi, cu grijă, în buzunarul de la piept și, luînd paharul. proclamă :

— Pentru frumoasa femeie pe care, tot datorită lui Ilarie, o aveți în mijlocul dumneavoastră !... Șerifule, rîse el înainte de gluma pe care avea s-o facă, să-ți cîntăm marșul, marșul vostru, adică „Te caut !“

Erau cam pleoștiți. Treziți deodată la realitate. Fără nici un chef. Li priveau prostiți frizura savantă care nu i se clătina, în ciuda clătinării lui. Pînă cînd Ilarie dădu cu ochii de cel din capul mesei :

— Să trăiți, tovarășe Vardaru ! Să trăiți mulți ani !... Știu, știu că vreți să-i împăcați ; știu bine, doar pe mine m-a trimis președintele să-l aduc pe inginer. Frumoasă faptă ați face !... Că au loc amîndoi, nu se exclud, cum se zice... Unde oare se zice, în algebră sau în fizică ?

Se apropie de el, ciocni, dădu paharul pe gît și, văzînd șervețelul cu desenul inginerului, își aduse aminte :

— E frumoasă, nu ?... Are gust Ilarie !... Ha, Ilarie !... Știți dumneavoastră, Ilarie nu face altceva decît să servească averea obștească !... Da, tovarășe vice, servesc averea obștească !... Pentru ca dumneavoastră să vă-n- cîntați ochiu, pentru ca dumnealui să deseneze, pentru ca președintele să aibă ce mîngîia... Da, draga mea, nu te uita așa. Aici sîntem o mică colectivitate. Ei ne dăruim !... Vom face și copii pentru gloria cooperativei 1..

.Simțînd momentul penibil, Firuță încercă un timid „ia mai... mai poftiți”, ridicînd farfuria cu plăcinte. Însă, de data asta, Axente interveni cu totul neașteptat :

— Ce-i, domnișoară, nu-i așa că are haz logodnicul ăsta al dumitale ! Dacă ești frumoasă, de, ce să-ți facem ?... Asta e !...

De răspuns, îi răspunse însă Ilarie, cu un ton din care nu-ți dădeai seama dacă răzbate ură sau patimă sau laudă :

— E frumoasă. Și șefă de promoție !... Am primit sarcină s-o aduc la noi pe cea mai bună tehniciană din județ ?... Am adus-o ! Să nu mă uitați la primă, tovarășe președinte !... Că eu mi-am făcut misiunea !... Puteam, mă-nțelegeți dumneavoastră... pe oricare !... Dar, pentru prosperitatea averii obștești, am adus-o pe cea mai prima !...

Stupefiat, neștiind nici cum să intervină, neavînd nici îndemînarea de a liniști sau stăpîni o femeie, Vardaru o văzu pe fată cum se ridică să plece. Dar în loc de vreun gest, atît putu să facă : să constate că era și mai frumoasă.

— Dar se poate, domnișoară, se poate să plecați ?! Cine v-a supărat ?!...

Axente îi spunea vorbele astea, dar o făcea mai mult pentru a profita de ocazie și a mai pune mîna pe ea :

— ...Se poate, domnișoară, se poate să vă supărați așa ?!... Ilarie, ia vezi !...

— Văd, cum să nu văd !... Ce, credeți că ea nu știe de glumă !... Știe, că e fată bună !... Ia s-o vedeți cum se-așază, ascultătoare, că și Ilarie e om de obraz !... - își arată demonstrativ obrazul, ca să sublinieze : Am prnmis că mă logodesc, mă logodesc !... Uite, dacă vrei tu, chiar acum ne logodim !...

Vardaru o mai văzu pe Voica doar ajunsă lîngă ușă. Nu mai era prințesa cu gît de lebădă, ci o mică fiară.

Acum îi vedea ochii bine. Erau foarte frumoși. Și, mult, mult alungiți, exact ca-n desenul inginerului Radu. Era cu atît mai frumoasă, cu cît ochii îi aruncau acele fulgere rele, în vreme ce buzele ei tăiate adînc, spuneau :

— Crezi că am nevoie să fiu logodnica cuiva ?! Crezi că

nu pot să-mi văd de treabă singură ?!...

În clipa următoare, Firuță, care intra în cameră c-un castron plin de mere roșii, se lovi de ea. Merele se-m-prăstiară, iar Voica trecu printre ele ieșind. Moment penibil și numai glasul credul al lui Firuță, dojenindu-i :

— Se poate ?! Ați supărat fata !... O fată așa de frumoasă ! Mare păcat...

— Păcat?... De ce păcat?!... se simți Axente dator să ia apărarea protejatului său. N-ați văzut, îi plăcea numai când o desena dumnealui !...

Atunci de-abia, peste tot ce-l amuțise, inclusiv faptul că-și dăduse seama că, în loc să intervină sau să condamne gestul ambițios al fetei, o urmărise timp cu privirea constatînd că furia-i sublinia frumusețea, Vardaru interveni. Puse mîna pe umărul lui Radu, care era gata de ripostă, – poate că, de fapt, asta-l trezise – și spuse cu glas rău :

— De ce-ați adus-o ?!

Suna atît de dur, atît de amenințătoare întrebarea, încît îl zgudui și pe Axente. Se treziră în el furiile celui care tot încercase să-i mîngîie brațul și fusese respins, îndepărtat, chiar ofensat prin felul în care fata îi întorcea spatele. Și, obișnuit să-și caute dreptatea dînd dreptate șefilor, se agăță imediat de vorba lui Vardaru, răstindu-se la Ilarie :

— De ce-ai adus-o, mă ?!... De ce ?... Ca să ne-mbrobodească pe toți ?... Să ne iasă vorbe ?... N-am nevoie-n sat de-așa ceva !... Se ridică în picioare. Mîna lui mare amenința demonstrîndu-i lui Vardaru principialitate : Pentru morala satului de care răspund, n-am nevoie de-așa ceva !... Dacă vrei s-o păstrăm în sat, tu, Harie, bagi iute actele la primărie !...

Vardaru era aproape gata să-i dea dreptate, să-i spună că așa trebuie să se încheie această petrecere nefericită

cînd, din stingă lui, izbucni un rîs zgomotos, pe care-l bănuiai mai degrabă nervos decît amuzat. Rîdea Radu. Rîdea spre Axente. Rîdea arătîndu-l provocator pe Axente cu degetul, pînă cînd acesta întrebă ca și cum ar fi mușcat :

— De ce rîzi ?!...

— De noi rîd, de soarta noastră !... Radu de-abia aștepta să dea acest răspuns. Da, da ; de noi. Gata, sîntem stăpîinii satului, hotărîm totul... Și soarta oamenilor !... Hotărîm totul după pofta noastră !...

Mărunt, cu chipul lui negricios, plăcut și modest, de soldat aflat în marș și ajuns astfel la comandă, Vardaru încercă mai degrabă să-i îmbune decît să-i astîm- pere :

— Măi, oameni buni, nu amestecați una cu alta !... Liniștiți-vă, că de-abia v-ați împăcat !... Firuță, ia mai toarnă-le niște vin !...

Dar ciuda lui Axente era prea mare și ochii lui Radu îl înfruntau cu atîta dispreț încît acesta făcu un gest ca și cum i-ar fi spus lui Vardaru : „lasă prostiile astea moraliste”, și-i trînti în față :

— Ne-am împăcat ! Cum ne-am împăcat ?!... Nu-l vezi că a și-nceput s-o facă pe președintele ?!

— Dumneata o faci pe stăpînul, dumneata crezi că poți hotărî tot ce vrei !...

Spunînd acestea, Radu se simți dat la o parte de Vardaru care se ridicase și, abătut, se îndrepta, puțin adus de spate, spre ușă. Înainte de-a ieși, se-ntoarse către ei cu chip negru :

— Aveți atîta treabă de făcut, iar voi vă concurați prosteste !... Și nu putu să-și schimbe înfățișarea, nu putu nici măcar să-și îmblînzească glasul atunci cînd își dădu seama că trebuia să spună ceva și gazdei : Mulțumesc, Firuță, zise el, ești o gazdă de treabă !...

Dar tonul suna tot a „să-ți fie rușine !”...

Firuță simți asta. Dădu din cap trist, ca și cum ar fi-

nțeles că-i era dat să se supună mîniei, cu toate că n-o merita. Și se apucă să strîngă farfuriile, ca un gest al penitenței sale.

Cîndva, în tăcerea aceea mocnită, simți o mîină mare, ca o labă grea, cum i se așază pe umăr. Ridică ochii în care pluteau niște gînduri negre ca și fața lui Vardaru. Și-l văzu pe Axente. Gras, sănătos, roșu la față de parc-ar fi pompat în el întruna zaibăr; încerca să-i zîmbească. Sau, chiar, îi zîmbea, cu zîmbetul bețiv al celui care caută partener ca să mai bea ceva :

— Ce-i, mă, șerifule, ce-ai tăcut așa ?!... Hai noroc !...

Firuță ciocni în tăcere, așeză alături paharul fără să-l atingă și continuă să strîngă masa.

— Ce-i, mă, poate și tu crezi că n-am dreptate, a ?... Poate și tu... îi cerea socoteală Axente de pe scaunul pe care se așezase cu burta-nainte : Poate că și tu...

Firuță se-ntoarse spre el încet. Se îndreptă de spate, își așeză părul care-i venea în ochi și, așa cum stătea, în papuci, c-un pulovăr sein pe gît, părea mult mai subțirel, mai firav, decît în uniforma cu nasturi de metal. Fața lui slabă și strîmbă, puțin caraghioasă, puțin glumeață, ochii săi vioi ca două boabe de teraz sub sprînce- nele spălăcite, maxilarul de jos care-i făcea un obraz mai supt și unul mai rotunjour, arătau o mare derută.

— Poate că n-am dreptate ; ai ?... Repetă Axente, de data asta cu glas ceva mai încet, mai puțin convins. Dar tot nu se-aștepta la răspuns. Nu se-aștepta la clipa cînd bărbatul acela firav, în papuci, i-o spuse, mai degrabă întristat decît nemulțumit :

— Ești în casă la mine, tovarășe președinte, dar trebuie să-ți spun : Cu soarta oamenilor, deh... aici sînt de părerea tovarășului inginer !

De afară, se auzea un. rîs sonor de femeie. Ieșind,

Vardaru o întâlneau pe Voica și îi fu ciudă pe el însuși că, la lumina lunii, chipul ei prelung cu părul așezat în marele coc negru i se păruse și mai frumos. Cu glas muștrător – muștrare adresată mai degrabă sieși – considerase de datoria lui s-o povățuiască :

— Ascultă, fată, ești frumoasă !... Vreau să-ți dau un sfat : dumneata singură răspunzi de frumusețea asta, dumneata singură trebuie să știi cum să ți-o porți !...

— Mulțumesc, știam !... răspunsese fata înțepată. Dar, după ce dădu să se depărteze, se răzgîndi : Știți, am mai primit un sfat azi. De la cel care voia să se și logodească cu mine. Mi-a spus că așa sînteți dumneavoastră, stabii de pe-aici : vă place să vă-ncînte ochiul la masă o fată frumoasă ! Și m-a sfătuit să nu mă supăr, dacă vreunul mă mai ciupește sau... că el, el adică, tot mă iubește și se logodește cu mine. Auziți : dumneavoastră mă ciupiți, iar el se logodește !...

Și dădu drumul rîsului aceluia sonor, care, dealtfel, suna destul de trist sub lumina misterioasă a lunii.

Vardaru se-ndepărtă ca de-o piață rea. Se simți sigur de-abia după ce sui în bătrîna mașină, la volanul negru pe care atîta amar de vreme îl lustruiseră mîinile sale. Se agăță de el ca de-o scăpare și dădu să pornească motorul.

Dar, turtindu-se pe parbriz, incolor în lumina nopții, apăru chipul lui Axente. Veni la geamul deschis și-i suflă un damf, dar foarte convins de ceea ce spunea :

— Auziți, tovarășe Vardaru, mie nu-mi arde de rîs, ca ăsteia !... Eu vă spun clar : Ori eu, ori inginerul !... Eu nu admit aici, în sat, concurență !... Și știți pînă la cine mă pot duce !...

Ca dovadă că nu era o simplă amenințare sau încăpăținare la chef, cîteva săptămîni mai tîrziu, în vreme ce parcurgeau șantierul de la irigații, fără să-i pese de faptul

că Vardaru era încântat de progresele constatate, Axente i-o trînti :

— Eu vă spun, tovarăşe Vardaru : nu vă faceţi complice cu inginerul, că iese prost. V-o spun cinstit, ca un om care ţine la dumneavoastră de atîta vreme, ca un om pe care l-aţi crescut...

Vardaru se uită amuzat la namila aceea şchioapă, ca să vadă cum îl putuse creşte. Sau, măcar să-l întrebe asta, aşa, în glumă şi, mai cu haz, mai cu cîrîială, să-n-toarcă vorba.

Dar Axente, nimic :

— Eu sînt disciplinat, tovarăşe vice. Eu execut. Dar asta, numai pentru că dumneavoastră aţi spus. Dacă era altul, eheee...

Acest „eheee“ al lui flutura ca un behăit peste foiala oamenilor, a buldozerelor, peste digul care-ncepea să se vadă, peste malurile ce se tasau, peste canalele ce se-ntindeau ca nişte sîrme lucioase înfipte-n trupul cîmpiei. Iar Axente, arătînd spre toată mişcarea de oameni, ridică degetele mari parcă pentru a socoti :

— Ştiţi cîte norme-mi mănîncă ce vedeţi ? Din pricina inginerului plătesc mii de norme. Eheee... Dacă nu eraţi dumneavoastră.

Uitîndu-se la piciorul lui stîng pe care—1 tîrşea uşor, mai degrabă ca o alintare decît ca un defect, lui Vardaru-veni în minte că, de douăzeci de ani de cînd îl cunoştea, nu-l întrebasesc niciodată care variantă era adevărată : avea betuşugul de pe front, sau din şanţul ce urmasc beţiei ? Dar, prin mulţimea de oameni, ochii lui remarcară, de la distanţă, felul în care inginerul Radu şi iVoica făceau nişte măsurători. Cu atenţie, cu seriozitate, cu mult interes pentru ceea ce executau. Uneori, îi simţea cum se contrazic, reluînd operaţiile. Alteori, ajun- gînd la rezultatul dorit, îşi zîmbeau privind-se lung.

Erau cîteva sute de metri bune între el şi ei. Prin spaţiul acesta treceau oameni şi vehicule într-o direcţie sau alta,

se ridicau stive de materiale și se trăgeau firele a căror trasare ei o stabileau. Totul trecea între el și ei, totul se mișca și îi acoperea, sau îi descoperea ; chiar el cu Axente, mergînd, schimbau mereu unghiul din care i-ar fi putut vedea. Dar Vardaru îi urmărea, contempla cu plăcută curiozitate siluetele lor înalte, cu alură sportivă, care se profilau pe cerul de toamnă. Participa, parcă, la contrazicerile lor, la demonstrațiile pe care și le făceau unul altuia, simțea cînd sînt gata să se convingă și bănuia, cu tristă participare, cînd urmau să se certe. Mișcarea de oameni, de vehicule, de materiale, mișcarea lor, mișcarea lui însuși, îi obturau mereu imaginea lor, dar asta nu făcea decît ca retina să i se obișnuiască mai bine cu ei, ca-ntr-o evidentă demonstrație de fizică. Și păstra mereu în față chipul ei ars de soare, de vînt și de ușoara răceală a vremii. În alungirea trăsăturilor nu mai avea nimic de icoană, ci devenea un chip de țărancă sănătoasă și frumoasă așa cum văzuse el cu sutele în peregrinările de activist și, fără păcat, poate că rîvnise chiar la ele. Un chip frumos și reavăn, de femeie a pămîntului ăstuia, a satelor ăstora, a livezilor ăstora, a recoltelor ăstora. Și frumusețea i se-ntregea cu mișcările sigure, deloc lascive ca ale femeilor de la oraș, mișcările energice ale unui trup zvelt ce căpăta frumusețe lucrînd, alergînd, mișcîndu-se. Nu mai știa dacă îi bănuia, sau îi vedea în- tr-adevăr talia suplă. Dar bustul drept, bine legat, picioa- rele lungi, înalte, mîinile care făceau cu grație mișcări voluntare așezînd lucrurile i le vedea. I le urmărea cu atenție, simțînd, în lumina acelei toamne, cum îl fascinau

.11 fascina armonia în care gesturile ei se împleteau cu gesturile lui Radu, modul cum se potriveau în mișcări siluetele lor înalte pe cerul limpede de toamnă. Și trăia parcă o ciudă, o invidie, pe tinerețea lor. Sau, poate nu ; poate numai o părere de rău că nu era și el astfel ; că nu mai putea fi...

Mai înalt, mai ager în mișcări decît Voica, Radu avea acea alură care-i face să semene-ntre ei pe sportivii de

performanță în echipele formate din băieți lungi – handbaliști sau baschetbaliști. Nu puteai vorbi la el de o frumusețe deosebită, dar avea trăsăturile comune, plăcute și sportive care, în mod general, atrag simpatia. Fapt pentru care Vardaru chiar îi spuse lui Axente fără mustrare, ci ca o constatare venind din regretele ce-i răscoleau ființa :

— Măi Axente, la vârsta noastră ar trebui să fim mai înțelegători. Țștia-s. altă generație ; noi n-avem toate antenele așezate ca ale lor, sau ei nu le au așezate ca ale noastre. Trebuie să ne străduim să ni-i apropiem și să-i înțelegem...

— Noi să-i înțelegem, iar ei să consume ce-am agonisit, nu ?...

— Să-i înțelegem cum vor să consume și cu ce folos !...

Dar Axente, înțelegînd tonul prin care vicele îl îndemna să cedeze, nu-l iertă :

— Vă orbește ! Vă face să-mi dați dispoziții dumnea-voastră, pentru că el nu poate să mi le dea. Păi știți censeamnă asta ?... Că-l ajutați să-și creeze falsă popularitate... Să i se urce la cap ! Da, da, asta-i creează o falsă popularitate !...

Vardaru nu mai spunea nimic. Ca din instinct, sau din spirit de ripostă față de Axente, mergea cît mai de-a dreptul către Radu. Mergea trăgîndu-l după el, ducîndu-l după el, aducîndu-l după el pe cel ce bolborosea venin.

3 - Prețul dragostei, al credinței și al uri

iȘi Axente-și dădu seama de asta. Pricepu că vicele îl trăgea spre un fel de confruntare. Se ținea încăpățînat după el, apăsînd cu îndărătnicie-n pămînt piciorul cu glezna anchilozată care-i dădea un ușor aer de martir, ambiționîndu-se să-și sprijine greutatea trupului, toată greutatea trupului tocmai pe vătămătură. Iar, cînd ajunseră în drepul lui Radu, precum cel ce se grăbește s-o

ia înainte la bătaie, îi și spuse :

— Să știi, l-am informat și pe tovarășul vice, cum avem consiliu, cum pun problema dumitale.

— Și mă dai afară, nu ?... Mi-ai mai spus-o !...

Vardaru rămase mut. El care-i aducea acolo, încercînd din nou să-i apropie !... S-o fi transmis veninul de la distanță, or fi existînd niște unde electromagnetice ale urii, sau o sensibilitate care ne face să simțim de departe sentimentele nefaste ale cuiva ?...

Nu mai avu vreme să-și răspundă. Răspundea Axente, fără să nege cîtuși de puțin :

— O să ajungem și la asta !... Ce crezi ?...

Nu mai era nimic de făcut. Cel mult, să-i oblige să nu gesticuleze, ca să nu-și dea seama oamenii. Radu ridicase pumnul :

— N-apuci dumneata să dai pe nimeni afară, domnule Axente. Să-ți intre-n cap : Nu ești vătaf aici, cu toate că ți-ar place să fii.

— Astîmpărați-vă, că vă văd oamenii ! V-am spus că am nevoie de amîndoi. Și nu eu : satul are nevoie de voi amîndoi. Astîmpărați-vă !...

Era el, vicepreședintele mărunț și autoritar și grijuliu cu tot ceea ce se petrecea, care ordona. Își simți cuvintele punînd stăpînire pe ei. În jur, oamenii munceau de zor. Munceau pe valea aceea întinsă între două dealuri mari și roase, făceau treabă din greu, treaba asta aspră a pămîntului pe care ei îl obligau să capete o nouă față.

Mișcarea cruntă, din bărbie, a lui Vardaru, însoțită de rele priviri muștrătoare, spre munca oamenilor arăta. Radu pricepu primul. Puse ochii în pămînt și plecă. Se depărtă repede, tot coborînd și coborînd, pînă cînd ajunse la drumul principal unde-și lăsase motocicletă. Pe Axente, Vardaru îl auzea șonticăind în urma sa. Încăpățînat, cu glezna lui fixă. Îi aruncă vorbele-n spate, fără să-ntoarcă

prea mult capul :

— Axente, tu nu mă crezi, tu nu mă-nțelegi, cînd vă spun că am nevoie de voi amîndoi aici ?!...

Își auzea glasul, glasul lui gros, autoritar, de om de ședință, sunînd spart peste valea sură în care furnicau oamenii.

Jos, acolo unde drumul se desena ca o șiră a spinării, Radu își pornea motocicleta. Strîngîndu-și lucrurile, Voica se apropie de el :

— Plecați ?...

— Dacă vrei să mergi în sat, suie !...

De sus, cu Axente coborînd în spatele lui, Vardaru văzu gestul familiar cu care ea se așază-n șa, prinzîndu-i, după obișnuința celor care merg pe motocicletă, mijlocul. Văzu și privirile acide ale unor femei care surprinseseră scena. Ar fi vrut tare mult să afle ce-și spuneau cei doi. Dar nu putea.

— De ce te-ai mohorît așa ?... îl întreba Voica.

În loc de răspuns, Radu porni. Demară, și motocicleta țîșni cu ciudă.

— Te urăște chiar atît de tare ?... insistă Voica, după ce ieșiră dintre oameni.

Radu nu răspunse. Conduse un timp, pînă cînd ieși în drumul principal. Apoi, schimbînd viteza cu o mișcare ceva mai liniștită, o întrebă :

— Chiar te interesează soarta mea ?...

— Ești singurul om serios de aici, spuse ea repede, ca și cum ar fi așteptat să i se dea ocazia să spună asta

.Radu ridică din umeri, atît cit îi permitea poziția. Ea îi luă tăcerea și gestul drept nedumerire; sau neînțelegere.

— N-aș vrea să-i lași să-ți facă vreun rău !... îi spuse.

— Cunosc eu sentimentele astea ale fetelor care vor să te ocrotească, dar eu n-am nevoie să fiu ocrotit!... sună oarecum malițios răspunsul lui.

— Dar eu nu vreau să te ocrotesc. Eu am vorbit ca om ; ca om pe care-l interesează soarta altcuiva.

El nu răspunse. Tăcu tot drumul, cît mai rămăsese. Cînd opri pe-o uliță din apropierea gazdei ei, făcîndu-i semn să coboare, Radu se-ntoarse și-i spuse privind-o drept:

— Să știi, domnișoară, pentru mine nu poți fi apărător, ci doar femeie !...

Atunci Voica își dădu seama că el tăcuse doar pentru că simțea nevoia să-i spună asta privind-o.' Dădu să răspundă ceva, dar el îi apucă blînd mîna și-o împinse :

— Hai, du-te acasă, că acuși ne ies vorbe' și mă văd luîndu-mă la bătaie cu Ilarie !...

Din urmă, cu duduital ei bine cunoscut în toate satele de pe-aici, venea vechea mașină a lui Vardaru. Oprind în spatele motocicletei, acesta se dădu jos și nu mai avu răbdare pentru o introducere :

— Radule, trebuie să înțelegi că am nevoie de voi amîndoi aici - îi spuse - și de tine, și de Axente !.—

8

De fapt, ce nevoie avea de ei ? Sau, mai bine zis, de ei amîndoi ?...

Ce nevoie avea de amîndoi, neapărat de amîndoi ? De ce se încăpățîna pe această formulă ? De ce îi obliga să stea în aceeași cămașă, urîndu-se ?!

Dar nu. Nu-i obliga el. Rostul lor, al amîndurora, era acolo. Amîndoi erau legați de satul acela, de pămîntul acela și...

Oare ?...

Așa cum stă acum pe patul de spital, unde, pînă acum, a murit o dată sau poate chiar de două ori, și are toate șansele să mai moară încă, de data asta definitiv, nu mai vrea să se mintă nici măcar pe sine însuși. Nu mai poate să se mintă ; mai ales pe sine însuși.

Își pipăie fața. E bărbierită și, din pricina asta, pielea întinsă pe maxilare și pe umerii obrazilor i-o face mai prelungă. Se-ntreabă cum o fi arătînd, dar, oricît s-ar pipăi și oricît ar încerca să intre în starea de-acum, el tot mărunț de stat și autoritar și plin de griji și plin de inițiativă se vede, străbătînd satele, dînd dispoziții, dînd

soluții, dînd lecții, într-un cuvînt dirijînd, cu convingerea că asta-i menirea lui și că astfel se poate face treabă bună... Mărunt, stimat și nu temut de oameni în autoritatea sa, cunoscînd atît de bine fiecare palmă de pămînt și fiecare suflet de țăran din județul ăsta, încît nu numai el, dar și mașina aceea veche, kaki, cu bot pătrat, care l-a însoțit tot timpul, sînt de nedezlipit din imaginea coclaurilor ăstora. Se vede astfel, soldat cărunt al cîmpiei, cu fața arsă de soare, calm' și priceput și cunoscător într-ale tuturor și, mai ales, cu ținuta sa dreaptă, atotștiutoare, se vede spunîndu-i lui Axente cel zdravăn și plin de pofta de a conduce, ca și lui Radu, uriaș cu păr moale de copil și privire ambiționată, de sportiv care pîndește ținta, se vede spunîndu-le plin de convingere și de autoritate în ochii săi de șef obișnuit a da dispoziții : „Dați-vă seama că am nevoie de voi amîndoi aici

își pipăie din nou fața. E bărbierită, așa cum îi place lui de mai bine de douăzeci de ani să și-o bărbierească în fiecare dimineață. Înainte, cînd era mai tînăr și umbla cu picioarele goale, era altceva. Dar de douăzeci de ani

și mai bine, dimineață cu dimineață, a avut vreme sau n-a avut vreme, obrazul lui a strălucit.

Își pipăie și părul. Cu cîteva zile-n urmă, cînd l-a pipăit, s-a-ngrozit. Nu atît de modul cum ar fi putut să arate, cît de prejudecățile pe care le avea. El, care cînd prindea un tractorist, sau un tînăr agronom cu plete, îl batjocorea chiar mai rău decît dacă l-ar fi găsit lucrînd prost, își dădea seama că avea acum plete. Cerase urgent să fie tuns. Și iată că acum își pipăie peria de pe țeastă, care-i dă de obicei un aer autoritar, milităros, și se-ntreabă, încercat de-un sentiment al absolutului, oare de ce e mai bine așa decît cu plete ?...

De aici, aparent fără legătură, iarăși se întreabă de ce s-a legat morțiș de ideea că are nevoie de amîndoi în

satul acela. De ce ?

Il ascultase pe fiecare de nenumărate ori și știa cât de tare, cât de categoric se excludeau unul pe altul.

— Inginerul ăsta nu vrea decît să devină doctor pe pielea noastră, pe banii noștri, să-și facă el cariera cu ajutorul nostru !... striga Axente.

— Dar nu cumva și-n folosul nostru ?... îl tempera Vardaru.

— Lăsați, tovarășe vice, lăsați, eu sînt țăran și știu prea bine că, pe spinarea țăranului, toți și-au făcut în-totdeauna interesele. O știu pe pielea mea, că sînt țăran și nu mă smulg de-aici. Doar dumneavoastră m-ați luat și m-ați făcut activist. Și nu v-am cerut eu să mă trimiteți înapoi la țară ?! De ce ?... Pentru că eu sînt legat aicea și na, ca să v-o spun cinstit, ura față de ciocoi e sădită-n mine neam de neam !...

Vorbele astea le mai auzise Vardaru. Le folosisese, chiar cu gura lui Axente, punîndu-l să vorbească în diferite momente festive sau cînd aveau vreo întîlnire cu primul secretar ori cu vreun ministru și voiau să obțină ceva pentru sat. El le apreciasese pentru prima oară valoarea retorică, le pusese-n evidență chiar, cu o bine intenționată perfidie, atunci cînd voise să obțină ceva. Iar acum : fără scrupule, Axente i le servea lui. I le servea cu toată gestică și cu toată mimica, cu tot acel șoc ce-i făcea pe unii, mai nepricepuți în ale satului, să exclame în diverse săli unde el vorbea astfel : la uite, dom'le, cum arată conștiința țăranului !...

— Axente, bagă de seamă, Axente, eu sînt grădinarul, mie...

— Știu, știu, tovarășe Vardaru, știu că sînteți de-al nostru din cap pînă-n picioare, știu că dumneavoastră ne cunoașteți și ne pașteți și tocmai asta mă doare : dacă tocmai dumneavoastră nu ne apărați !...

— Axente, ție ți-e teamă că ăsta-ți ia locul. De ce nu

spui cinstit ?...

— Ba v-o spun. Nu că mi-e teamă. Dar nu există ședință să nu vină cu vreo propunere nouă, să nu-i tragă cu noul, cu optica modernă, parcă noi numai vechi am fi. Asta e discreditare, tovarășe vice. Și, sigur că da ; aveți dreptate : mă discreditează, mă discreditează, pînă-mi ia locul : ce alt motiv ar avea ?!...

Era atît de limpede Axente în calculul și-n ura lui, încît nici n-avea rost să-ncerce să-l clinească.

Dar celălalt.:

— Tovarășe Vardaru, el crede că vreau să-i iau locul. Pentru că se pune problema asta, v-o jur : niciodată n-aș accepta. Vreau să afirm numai un lucru : că eu sînt mai legat de cooperativa asta decît el. Pentru că el vrea doar s-o conducă, s-o stăpînească, pe cînd la mine tot ce vreau să realizez profesional e legat de ea. Teza mea de doctorat este studiul metodelor prin care se poate organiza mai bine producția pe acest teren, în aceste condiții. Eu nu forțez terenul să primească idei din teză, ci mi-am amînat teza tocmai ca să am timpul suficient să văd rezultatele practice...

Figura lui era senină, ciudat de relaxată, față de privirile aprinse cu care spunea acestea. Vardaru nu mai

întîlnise o asemenea discrepanță decît o dată, prin '46, cînd asistasese la un proces. Inculpat era un argat tînăr care-și bătuse stăpînul și-i rupsese o mîină. Spunea cu fața senină, supusă chiar : „Da, recunosc, eu i-am rupt mîina, și numai ochii i se aprindeau : dar era munca mea pe care el mi-o fura !“...

Încercase cu el o metodă de lămurire mai veche, pe care n-o mai întrebuițase demult :

— Radule, ești inginer, ești intelectual. Iartă-mă că mă consider egal cu tine pentru că eu m-am făcut inginer la bătrînețe. Dar spune-mi, tu, în locul meu, știind că ai nevoie de amîndoi, și de inginer și de președinte, cum ai

proceda ?...

Nu era vorba, însă, de o asemănare de profesie, ci de deosebirea de vîrstă ; de mentalitatea, ciudată pentru

¹ el, cu care băiatul acesta înalt venea dintr-o altă experiență de viață, din alt mod de-a trăi și de-a înțelege lucrurile : Nu avea nici un fel de ocoliș, nu era obișnuit să se ascundă și să răspundă diplomatic. Ba, mai mult decît atît, fără a gîndi o clipă că aceasta ar putea însemna un act de gravă nepolitete față de un superior, îi răsturnă complet întrebarea cu o alta :

— Dar de ce aş avea nevoie de amîndoi ?...

— Pentru că unul e un bun organizator, iar altul un deosebit specialist.

— Tovarășe Vardaru, să nu ne înșelăm cu vorbe. M-ați întrebat ce-aș face eu, de asta v-am răspuns așa și de asta vă continui raționamentul meu, precizînd iarăși că niciodată nu voi accepta funcția de președinte în această cooperativă ! Idealul meu e teza pe care o fac și care-mi cere ani întregi ca s-o demonstrez în practică :

I nu să fiu președinte ! Ferm ! Mă înțelegeți ?

Și ochii lui rotunzi, cenușii, cu nervuri negre, avuseseră o asemenea strălucire cînd spusese „ferm”, încît Vardaru se și văzu cu mîna ruptă în clipa în care i-ar fi propus să fie președinte.

— Să vă spun, ce-aș face ?... continuă Radu înversunat.

Iar Vardaru îl pofti numai pentru că nu mai avea încotro. În sinea lui, însă își dădea seama că, la un asemenea temperament, la o asemenea mentalitate pe care încă n-o înțelegea bine, scopul întrebării sale se ratase de mult.

— Ei bine, tovarășe vicepreședinte, m-aș întreba deschis și direct ce nevoie am de Axente. De ce îl mai țin pe Axente. Pentru că are suprafață ? Da, recunosc ; e un om cu suprafață pe plan social. Adică cunoaște multă lume, a făcut servicii la multă lume, are multe porți deschise, are,

desigur, și ceva merite din trecut. Dar ce face el practic pentru cooperativă ? Obține niște împrumuturi sau niște amînări cînd sîntem în pericol să nu ne îndeplinim planul. Atît. Încolo, Ilarie îi aranjează cifrele așa cum nu sînt în realitate, și el prezintă rapoarte false ; e foarte activ cînd organizează cîte-o vînătoare pentru tovarășii de' la județ ; în rest, nu-l vezi decît la adunările generale și la ședințele de consiliu, unde spune aceleași lucruri : părți bune, părți rele, angajamente. Pentru că, persoană reprezentativă fiind, așa cum spuneți dumneavoastră, ba e la UJCAP, cu probleme, ba la secția financiară, ba la banca agricolă, ba la casa de pensii, ba la Uniunea Națională, ba la filiala de vînătoare și pescuit sportiv, ba chiar la U.C.F.S., pentru că e și casier la clubul „Recolta”, adică duce de băut suporterilor. Asta face vreme de mai bine de trei săptămîni din patru ; iar cînd e în sat, se ocupă de oaspeți. Mă-n- trebați ce-aș face ? Păi, aș angaja cu cîte-o jumătate de normă un comisvoiajor și-un însoțitor de oaspeți, asta aș face !

— Și-ai rămîne dumneata președinte !...

— Tovarășe Vardaru !...

Pentru prima oară, întreaga înălțime a ființei lui tinere arăta indignare. O indignare cu atît mai sinceră

cu cît fața pe care se înroșiseră obrajii îi era mai copilărească.

— Iartă-mă, m-am exprimat greșit. L-ai lăsa președinte pe cel care are vocație pentru asta, voiam să spun. Dumneata ești în afară...

— Tovarășe Vardaru, singura mea consolare e că sînt tînăr și că veți mai avea destule prilejuri să mă cunoașteți...

Numai gîtul gros, masiv, ținîndu-i capul drept, îi dădea alură de bărbat. Încolo, era un copil convins cu sfințenie de ce spune :

— ...Eu nu v-am înșirat toate acestea ca să bîrfesc un

om. Vi le-am spus ca o explicație a convingerilor mele : Acest om este o piedică. De ce ?... Pentru că nu are nevoie de schimbări. De ce nu are nevoie de schimbări ?... Pentru că a intrat într-un ritm de viață cu tot ce v-am enumerat mai înainte. Și se simte bine, și e „șef“, și orice idee nouă îi zdruncină echilibrul ăsta de „șef“ al unei oarecari unități, pe care, recunosc, el și l-a creat, dar numai în avantajul lui, numai pentru ambiția șefiei lui... Mă-nțelegeți ? Pe el, când îl cauți într-un loc, e într-altul. Niciodată nu e acolo unde trebuie și unde-ar putea face treabă. Ritmul vieții lui e acesta : Trece pe la sediu, dă două telefoane, pleacă la județ, face niște vizite, se-ntoarce și trece pe la niște locuri de muncă unde schimbă două vorbe cu oamenii, se duce-n alt sat unde joacă echipa clubului, ține o ședință de consiliu și hotărăște un împrumut pentru care se repede la bancă ; aflat la județ, scoate-o damigeană de vin din mașină și se-așază la masă cu unii ; tot pentru interesele cooperativei, vine-napoi, dar e chemat urgent la o ședință la dumneavoastră, după care trece și pe la filiala de vînătoare și aranjează o partidă de rațe pentru sîmbătă, mai participă la o ședință intercooperatistă unde eu cer utilaje pentru irigații, apoi pleacă la București să aranjeze ceva, la casa de pensii și așa mai departe. E o acti-

vitare, dar în gol, fără scop. A intrat în ea, se simte bine și important așa, și orice schimbare îl deranjează. De ce ? Pentru că iese din acest ritm în care de ani de zile, de cînd lipsește, Ilarie are un răspuns cu care închide gura tuturor : Președintele ? E la județ, cu trebui la bancă și are și ședință la consiliu !... Lumea e mulțumită de activitatea lui și nici nu mai întreabă care consiliu. Iar Axente e activ...

— Bine, Radule, dar tu nu-i găsești omului ăstuia nici o calitate !...

— Să fiți convins : nu vorbesc de calitățile lui pentru că

nu ele mă deranjează ; mă deranjează concepția lui despre modul cum trebuie trăită viața asta. Înțelege-ți-mă. Eu nu caut să-i găsesc lui defecte, fiindcă-l urăsc, ci m-am lovit treptat de defectele lui și, astfel, am ajuns să-l urăsc !...

Asta era situația, iar el, Vardaru, se încăpățînase să-i împace, să-i convingă să conviețuiască. Oare de ce ?... Așa cum .un cuvînt pe care-l repeți cu glas tare îndelungă vreme își pierde pentru tine sensul, devine numai sunet sau prea mult sunet și se desprinde de noțiunea pe care o reprezintă concis și percutant cînd e rostit pentru prima oară, ideea aceea a lui cu „am nevoie de amîndoi“ devine acum un sunet în sine pierzîndu-și complet înțelesul. Cum vine asta - „are nevoie de amîndoi“ ? !... cicatricile operațiilor despre care el nu știe nimic, pereții vopsiți în ulei alb, lumina difuză care-l însoțește de luni și ani întregi, slabă și neînregistrată de el pe retină, pe cînd avea calota deasupra craniului sau pe cînd n-o avea, pe cînd creierul îi era dedesubtul ei sau la vedere, cearșafurile albe, în care plutește cine știe de cînd și cine știe cum, fără sentimentul c-a murit și fără sentimentul c-a-n-viat, fără măcar sentimentul c-a fost sau nu anesteziat, fără noțiunea c-ar fi sperat să trăiască sau să-și revină, fără dorințe și fără dureri, fără ieri și fără mîine, fără suș și fără jos și numai sentimentul acesta difuz și alb c-ar fi plutit undeva, fără timp și fără spațiu, îl detașează de tot ce e condiție umană, necesitate, prejudecată asupra ideii de a trăi sau a muri.

Și-n tot acest gol lipsit de acumulările memoriei, vede doar nasturii milițianului, acoperiți neîndemînatic cu halatul, și aude sunind sec, fără nici un fel de rezonanță, inerte aproape, patru cuvinte : am nevoie de amîndoi.

De ce-ar avea nevoie de amîndoi ?...

Mintea lui judecă limpede, limpede ca și sentimentul plutirii, de mai-nainte. Nici o preconcepție, nici o prejudecată n-o mai leagă de viața anterioară, și totul i se pare simplu, clar, drept.

Atît de drept incit recunoaște cinstit, fără nici o a doua soluție, ca-ntr-o formulă matematică: „Am nevoie de amîndoi” era egal în gîndirea mea de atunci cu : „Am nevoie de Radu, iar pe Axente nu-l pot îndepărta”.

Cu asta era egal și cu nimic altceva !... Atîta însemna în forul lui interior. Cu alte cuvinte, „am nevoie de amîndoi” era compromisul pe care-l făcea el, Vardaru, ca să nu spună celălalt lucru, cel adevărat.

De ce-a avut nevoie de compromis ?... Lipsa de legătură cu timpul și cu spațiul în care trăiește acum e ca o justiție; nedrept de dreaptă, scoțînd la iveală adevărul cu un cinism totalmente nedureros : Radu i-a vorbit cîndva despre o formulă de viață a lui Axente. Care-i aparține și pentru care Axente luptă convins că așa e bine. Oare nu în aceasta constă incompatibilitatea dintre cei doi : Că au formule de viață diferite sau că Radu, fiind mai tînăr, nu a ajuns încă la a se osifica într-o formulă ? !...

În orice caz, ideea de formulă există, și ea, chiar dacă este falsă, îți dă o anumită conduită, o anumită siguranță față de ceea ce vrei să faci în viață. El, Vardaru, o recunoaște acum senin, ca și cum nici n-ar fi vorba de sine însuși, a ajuns la o asemenea schemă care-l scotea din multe încurcături. El, care de douăzeci de ani se îngrijea de soarta oamenilor ăstora, umblînd cu cizmele pline de noroi sau cu cauciucurile bătrînei lui mașini pline de noroi prin satele astea pe care le păstorește. A fost instructor raional, a fost instructor regional, a fost președinte de sfat, a fost secretar raional, a fost inspector agricol, a fost președinte mai mic și vicepreședinte mai mare, secretar mai mic și inspector mai mare, instructor, îndrumător, organizator... Tot ce-a fost el ca funcție, pe pămîntul ăsta a fost ; pămîntul ăsta l-a arat în lung și-n lat, satele astea, cu oamenii ăștia, le-a organizat și le-a reorganizat, pentru ei a gîndit formule și scheme și de succesul acestor formule și scheme a fost bucuros împreună cu ei, afundîndu-și cizmele sale în noroiul lor, oprind mașina sa veche pe ulițele lor.

Și a ajuns și el, ca orice om, să-și facă schemele lui. Acolo unde nu a mai avut răbdare să vorbească sau să se-nțeleagă, acolo unde nu a vrut să spună tot adevărul sau a crezut că nu e cazul, acolo unde era grăbit și alte îndatoriri îl obligau să treacă repede și să bifeze rezultate, acolo, vorba înțeleaptă, privirea sinceră în ochii oamenilor, discuția profesională din care se alegea varianta optimă, plăcerea de-a se face înțeles și de-a simți în jur cum zeci de oameni au încredere în el, toate astea le-a înlocuit cu o schemă.

Vai, ce comod și ce sigur pe tine te simți în birocrația sufletului omenesc, atunci când ai o schemă ! O aplici, tragi linia, treci mai departe și începi să devii din ce în ce mai mîndru de mecanismul din tine. Te consideri frumos și priceput și imbatabil, ești mîndru de faptul că totul pentru tine este atît de clar și de simplu, și chiar ajungi să nu-i mai înțelegi pe ceilalți care vor să gîndească, să despice firu-n patru. Ni se pare că sîntem mai lucizi și îndesăm totul în schemele noastre, atîta cît ne permite puterea. Schema pe care ne-am făcut-o, deci, puterea de care ne folosim ca să îndesăm în ea lucruri ce strigă cerînd o altă rezolvare, iată com-

promisul pe care-l facem față de propriile noastre credințe !...

„Am nevoie de amîndoi !...”

Ei se bat, se urăsc, se resping, iar eu, în loc să recurg la o rezolvare care să mă angajeze și pe mine în mersul înainte al lucrurilor, le țin pe loc în mod deliberat, încercînd să-i conving, ceea ce pentru mintea lor este incompatibil, că :

Am nevoie de amîndoi !...

Ia să vedem, Vardarule, tu, care plutești acum fără timp și ai țeasta – pe care ai cerut să ți-o tundă scurt – de cine știe cîte ori tăiată și lipită la loc : Aveai într-adevăr nevoie de amîndoi ?...

Aveai nevoie de puterea ta. Puterea ta față de satele în care-ți duceai activitatea. Și, pentru asta, aveai nevoie de un anume echilibru care să știi că nu-ți dă prea mari bătaii de cap.

Ce-avea nevoie el de bătaie de cap tocmai aici, în satul ăsta mare, cu cooperativă puternică, despre care exista impresia că merge bine ?... Și ce-avea nevoie să-l discrediteze pe un președinte ca Axente, cunoscut în tot județul, pe care, de fapt, el îl făcuse cunoscut în tot județul și ale cărui defecte nu le știa nimeni în afară de el. Ce rost avea ?!

Axente are o serie de calități în fața satului : îi servește pe oameni. îi muștruluiește bine când vin să-i ceară ceva, le atrage cât mai mult atenția că e complet ilegal ceea ce face, dar că el, Axente, își calcă pe inimă. Apoi îi dă țăranului dreptul lui sau pune pentru el o vorbă bună la județ, și omul îi rămîne recunoscător toată viața. Așa cum erau finii de chiaburi înainte, el are tot felul de obligați, de oameni pe care i-a servit, pentru care s-a zbatut; o „clientelă” a lui.

Într-o discuție mai intimă, chiar îi atrăsese lui Radu atenția asupra acestui lucru :

— Radule, să nu crezi că eu nu știu curii stau lucrurile în sat. Pe tine, de exemplu, știu că toată lumea te apreciază, spune că ești dintr-o bucată și foarte priceput la meserie. N-ar exista o propunere de amenajare sau de investiții cât de hazardată, pe care tu s-o propui în adunarea generală și în care oamenii să nu creadă, tocmai pentru că vine din partea ta. Dar Axente are și el calități importante, nu poți spune că se bucură de mai puțină popularitate ! E un om activ, se zbate pentru oameni, le rezolvă problemele, găsește soluții și sprijin pentru fiecare, are grijă de nevoile lor... E un om de mase, trebuie să ținem seama de asta !

Radu l-a ascultat politicoș și tăcut ca de obicei și i-a

răspuns cu îndârjirea lui senină de copil încăpățânat pe care nu-l scoți dintr-ale lui :

— Știți cum ar avea într-adevăr grijă de nevoile lor ? Dacă l-ar preocupa ideea ca an de an cooperativa să meargă mai bine și ei să câștige mai mult. Așa, ajutându-i azi la o nevoie, mâine la alta, pe fiecare-n parte, dar nepreocupându-i soarta lor în general și în perspectivă, nu face nimic !...

Se izbea ca de un zid de convingerile băiatului ăstuia și, ceea ce-l deruta, era faptul că nu-și dădea seama cum de ajunsese zidul ăsta atît de puternic. Uneori simțea nevoia să se laude și să-și spună cu mîndrie : păi tot noi i-am crescut așa, noi i-am format cu gîndire limpede și fermă. E generația pentru care noi am luptat și, poate, ne-am sacrificat !...

Dar, se-ntreba el : „dacă băiatul ăsta e format de mine, prin ce-am făcut eu, oare nu există nici o cale de-nțelegere cu el ?“...

— Măi Radule, nu crezi că ești exclusivist ?... Tu nu-i găsești nici o calitate omului ăstuia care, totuși, este un om apreciat de foarte multă lume ?

— Ba îi găsesc, tovarășe Vardaru. Și știu la ce-ar fi bun. Dar nu vă spun !... Nu vă spun, pentru că asta e o judecată a mea, fără interes direct, iar dumneavoastră ați putea crede că rîvnesc la vreun post. Iată ce calități îi găsesc : este un om foarte activ, plin de energie și de ambiție. Calitățile astea ale lui, dacă sînt canalizate bine, spre o treabă concretă pe care-ar face-o el, ar aduce mult folos... în situația de astăzi, însă, se simte șef, se complace făcîndu-și ambițiile de șef și nu realizează nimic concret.

— Te-am înțeles : l-ai pune brigadier. l-ai da o brigadă grea și norme importante de realizat la scadență.

— Ar trebui să vă mulțumesc că m-ați înțeles ; ...Nici o cută nu se mișca pe chipul băiatului. Vardaru simțea cum,

cu fața lui senină de copil ambițios, începe să-l domine : vă mulțumesc. Și pentru că dumneavoastră ați spus-o, pot să vă și precizez că așa avea foarte multă încredere în el. I-aș da cea mai grea și mai înapoiată brigadă, cu planul cel mai mare, și așa fi sigur c-o scoate la liman. Dar să aibă funcția asta ; să fie obligat să stea acolo mereu, să-mpingă oamenii de la spate, să găsească împreună cu ei soluții și să răspundă cu capul de un plan foarte concret !...

De fapt, Axente așa pornise în cooperativă, ca brigadier. Se remarcase repede ; în scurt timp, devenise cel mai bun și mai priceput, dovedindu-se om de inițiativă. Oamenii se băteau să vină în brigada lui și sufereau când n-ajungeau să lucreze cu el. Pentru că el organiza treaba temeinic asigurând câștiguri bune. La o conferință importantă a fost citat printre brigadierii frunțași, apoi a fost decorat și, la primele alegeri, a ajuns președinte. Ce lucruri bune făcea atunci !... Nu te mai întrebai dacă era ambiția de a se afirma sau dorința de a face treabă pentru că vorbeau rezultatele. Și el, Vardaru, l-a promovat. După ce vechiul președinte s-a îmbolnăvit – cu toate că unii spuneau că s-a îmbolnăvit de inimă rea din pricina lui Axente, dar ce, te poți lua după gura lumii –, la primele alegeri l-a propus președinte. Pentru

uca acum să nu se mai întrebe ce treabă face, să nu-l mai aprecieze după rezultate, ci după faptul că oamenii pe care, de fapt, nu i-a servit, ci și-a făcut datoria elementară față de ei, că doar de asta primește leafă, au convingerea că el le-a făcut un serviciu personal, că, la județ și chiar la București, el are o serie de relații cu șefi, șefuleți, și subșefuleți, că plăcerea lui de-a fi stăpîn aici și-o împletise bine cu aceea de a-și face relații... Și iată : când să-l aprecieze la justa lui valoare, nu mai poate, pentru că nu-l judecă după rezultatele muncii, ci după relații, nu-l judecă după puterea de a realiza ceva, ci după puterea de-a se ține, de a se menține prin relațiile pe care

le are. Iar dacă vrea să-l schimbe, nu se gîndește la ce foloase ar aduce satului, ci la cîtă tevdură și intervenții și nemulțumiri din partea celor care-l cunosc ar da naștere.

Asta este situația, iar el, Vardaru, infanteristul cărunt al pămînturilor cărora le cunoaște și mama sufletului, rămîne autoritar în schema sa : am nevoie de amîndoi !...

Păi cum să nu simtă băiatul ăsta, care-i din alt aluat, compromisul unei asemenea scheme pe care șeful său de la județ vrea neapărat să o impună ca să-i fie lui mai comod ; cum să nu simtă ? !...

Desigur, disprețul, aparenta nepăsare cu care el vorbește vin de la faptul că-și dă seama că există alte forțe și alte argumente ca Axente să fie menținut, iar Vardaru, despre care nu s-ar putea spune nici că nu e lucid, nici că nu e priceput, să proclame că are nevoie de amîndoi. În zidul de netrecut dintre ei, pe care asaltîndu-l fără succes, Vardaru îl pune pe seama deosebirii dintre generații, cel mai rezistent material era, desigur, blazarea acestui băiat inteligent și activ și dornic de treabă, care-și dădea seama că, în ciuda faptului că rezultatele concrete dovedesc dreptatea lui, societatea din jur mai are și alte argumente și alte obligații pentru care să trebuiască să-1

mențină pe Axente, sau de care Axente se poate agăța ca să se mențină.

Și atunci tu, Vardarule, care îndrăzneai a te gîndi, mîndru, că băiatul ăsta din altă generație are principii atît de trainice, atît de sănătos înrădăcinate, că e priceput și, pe undeva, frumos în încăpățînarea lui, tocmai datorită faptului că tu, cu generația ta, i-ai creat condiții să fie astfel, l-ai format astfel, l-ai educat astfel, ce mai ai de spus ? !

Nu te încearcă în nici un fel gîndul că prin schema pe care vrei să i-o impui îl schilodești sufletește, îl blazezi, îl faci să nu mai creadă în viață sau să fie atent întotdeauna să descifreze în spatele lucrurilor în care crede și niște

imponderabile cu care el nu are cum lupta ?... Nu te chinuie gândul că zdruncini în el tot ceea ce erai mîndru c-ai sădit ? !... Există crimă mai mare decît să afirmi unei generații tocmai principiile cu care te-ai străduit s-o crești ? !...

Spune tu, Vardarule, care, în douăzeci și cinci de ani de viață matură, fără să punem la socoteală netimpul în care doctorii ți-au umblat prin creier, ai parcurs drumul de la țăran sărac lipit pînă la doctor în economie agrară !...

Țăran sărac lipit !... Știe el ce-nseamnă asta, și numai în momente grave își amintește de acest fapt. Pentru că, tînăr și plin de năzuințe mari ca și acest băiat blon- ziu, el care fusese citat pe ordin de zi pentru acte de eroism la forțarea Tisei, venise de pe front c-o decorație și multe gânduri revoluționare-n minte. Fusese luat în activul plasei, fiindcă avea recomandări călduroase de la locțiitorii politici. Era tinerel, și-ncrezător, și trecut prin greutăți, și parcă avea în figură ceva din aerul de azi al inginerului. Poate îndîrjirea, poate încrederea deplină în ce avea să facă. Prima acțiune la care a fost trimis era tocmai cea care să rezolve durerea sufletului lui de țăran : exproprierea moșilor. A stat

noaptea la instructaj și a fost numit împreună c-un mecanic de la depou să meargă tocmai la Ciocîrlia, la moșia unor mari granguri. Au plecat direct din ședință, fiindcă aveau drum lung de făcut c-un hîrb de camion care-i lăsa în mai multe locuri. Au trecut doar pe la mecanic pe-acasă unde acesta a scos din dulap hainele negre de ginere, le-a scuturat de naftalină, a strigat ceva nevastei, vesel, cum c-ar fi vorba tot de-un fel de nuntă, și-a sărit în camion scuizîndu-se : „Mi-am luat și eu hainele de nuntă, că de, s-avem autoritate,ăștia-s de neam mare de tot !“

Vardaru și-a pipăit pantalonii lui de dimie seină de dinainte de război și cămașa fără guler, singurul efect

militar ce-i rămăsese și pe care-o pusese peste niște flenduri mai groase ca să-i țină cald pe dedesubt. Și tot drumul a moțăit cam cu temere.

Cînd i-a lăsat camionul în capul satului, se făcuse lumină, iar temerile lui s-au adevărit. Rămăsingur cu el în marginea drumului, mecanicul – avea un cap mare și nările cam afumate – îi privea nu atît pantalonii de dimie seină. Privirile lui treceau în sus și-n jos, de la cămașa fără guler, la picioarele goale ale celui cu care avea să-i exproprieze pe cei de neam mare de tot :

— Tu așa ești ?

— Așa.

Și-a scărpinat nasul cu nările afumate și n-a mai zis nimic. Și-a scos haina neagră. Și-a scos apoi și vesta, întinzîndu-i-o lui. A îmbrăcat din nou haina :

— Pune-o măcar pe asta.

Vardaru a luat vesta, s-a-ncheiat cu ciudă la toți nasturii, i-a tras colțurile peste betelia pantalonilor de dimie, apoi l-a rugat :

— Mai îngăduie-mă un minut, două.

Și, așa cum chibzuise toată noaptea, în temerile lui, de cînd îl văzuse pe acela luîndu-și hainele negre, a căutat o piatră mai găunoasă, și-a suflecat pantalonii și a

intrat cu picioarele în ulucul fîntîinii de la marginea drumului.

Toată ciuda, toată umilința, toată ura lui s-au adunat în îndrăceala cu care și-a șlefuit picioarele de piatra aceea găunoasă, pînă ce călcîiele au ieșit roze și moi ca de prunc.

Cînd își dădea în jos, pe țurloaie, pantalonii suflecați, i-a spus mecanicului cu cap mare, care fumînd, părea a mocni tăcut în hainele negre ce-i rămăseseră cam mari.

— Așa să mă vadă dumnealor : sărac, da' curat !

Iar omul ăla cu nări afumate deodată parcă s-a muiat și l-a luat pe după umerii acoperiți cu propria lui vestă.

— Da, măi frate, să știe generațiile viitoare cum am făcut noi revoluția ! i-a spus în vreme ce, pășind cu grijă pentru ca el să-și păstreze călcâiele curățele, se-n-dreptau spre poarta moșiei unde-i așteptau strînși oame-nii din sat.

Asta e : generația viitoare e acum prezentă și știe. Iar el, cel despre care trebuie să știe cît de sărac și de curat era atunci, nu are tăria să-i spună lui Axente :

— Tu, Axente, nu ai de făcut ceva anume ca președinte. Tu vrei numai să ai putere, să fii șef. Pesemne că există și pentru meseria asta o chemare. Așa cum tu ai foarte multă chemare, Axente, ca brigadier. Pentru că știi, doar, c-ai fost unul dintre cei mai buni brigadieri de la noi !... Ia alege-ți tu o brigadă, Axente, și fă minuni și să vezi cum toți o să te respectăm și-o să te iubim, pentru ce meriți tu să fii iubit !...

Da, așa ar fi curmat totul. Ar fi răbdât o lună, două, nouă, de presiuni, de intervenții, de anchete, de ședințe, de analize, de explicații, de convulsii, de rugăminți, de amenințări, dar dacă ar fi stat ferm și încăpățînat pe ideea asta, așa cum a vrut să fie stînd pe schema lui cu „nevoia de amîndoi”, ar fi provocat ruptura, după care nu ar mai fi avut decît să urmărească grijuliu, de la dis

-tanță, modul cum avea să înflorească frumos cooperativa asta, și satul, și oamenii.

Ar fi fost o luptă grea, știe. Chinuitoare și nu de scurtă durată, dar ar fi ieșit de acolo, față de sine însuși, curat. Ca acum aproape un sfert de veac, călchele lui roze din ulucul fîntînii. L-ar fi costat ceva lupta asta, însă ar fi ieșit din ea sărac și curat ca atunci cînd mecanicul acela cu cap mare îl luase pe după umeri și călca grijuliu împreună cu el, numai pe pietre.

Altfel...

Cu încăpățînarea lui ce pare de copil, fiindcă e sinceră, dar care are rădăcini adînci, Radu i-a spus : „Eu sînt

convins că nu mă voi realiza niciodată prin șefie, tovarășe Vardaru ; eu am ceva de făcut, știu bine asta și foarte clar ; și mă voi realiza prin ceea ce fac ?“...

I-a spus-o și va persevera. Dar lovindu-se de compromisiunile pe care le fac oamenii ca el, oameni în care acest băiat are încredere deîndată ce i s-a mărturisit, se va blaza, se va înrăi, zîmbetul său va fi mai puțin luminos și, ca om, ca omenie adică, va fi obligat să se realizeze mai puțin decît ar fi putut.

Și atunci, Vardarule, cum te vei mai gândi că tu ai pus temelia pentru ca el să fie astfel ?... Da, tu ai pus-o. Dar ai lăsat-o intenționat undeva puțin strîmbă. Iar acolo, în locul acela, rămîne ceva strîmb în ceea ce se ridică peste temelie.

Pentru că Axente... Eheee, îl știi doar prea bine pe Axente. Tu l-ai crescut, tu l-ai promovat. Iar cînd ai ajuns tu secretar cu problemele agrare – cît o fi de- atunci ! – în raionul acela mărginaș din care județul de astăzi mai păstrează doar o jumătate, l-ai adus pe Axente în munca de partid și l-ai făcut instructor.

Era instructor pe trei comune, tocmai în vremea colectivizării. Muncea mult, că e ambițios ; muncea foarte mult. Și era șiret, și piciorul lui rămas țeapăn de pe Iront, unde n-ar prea fi fost, sau de la beția aceea din

tinerețe, bătea ulițe și drumuri și călca în ogrăzile oamenilor și trecea peste cîmpuri. Avea rezultate bune : mai bine de jumătate din cetățenii satelor lui se înscriaseră. Un grup opunea însă rezistență și nu știa cum să-i dea de capăt... Atunci i-a venit lui Axente o idee grozavă : S-a dus la spital...

...Spitalul, un spital sătesc, improvizat în case scunde și barăci, era vestit pînă la Dunăre, datorită unui medic foarte original. Acela, o namilă mare, păroasă și bărboasă, ca un naufragiat, ridicase spitalul din mai nimic, se zbatuse și făcuse rost de instrumenta] și de paturi. Cu

ajutorul câtorva surori și infirmiere, medicul opera- tot ce era de operat, asista nașterile, trata de inimă, de pelagră, de dalac și de boli rușinoase, vindeca nebunii și scotea albeața de pe ochi. De toate făcea, ca un adevărat medic de țară, numai la dinți nu se băga.

Și te bătea dacă voiai să-i dai vreun ban. Ceea ce primea, într-adevăr primea, erau orăștii sau mălai sau zarzavaturi pentru cantina spitalului, pe care tot bolnavilor le dădea. Lumea-i zicea „Sfîntul“, și veneau oamenii la el cu mai multă încredere chiar după ce fuseseră în spitalele mari.

Vardaru ținea mult la arătarea asta bizară, de om pădureț ajuns prin cine știe ce minune medic de vocație, și nu scăpa ocazia să treacă pe la el. Se legase sufletește de omul pătimaș și pasionat, părăind cam într-o ureche în comportarea de toate zilele, dar de mare meserie în tot ce făcea pentru pacienții săi. Gură spurcată, înjurîndu-i de mama focului pe cei care nu luau medicamentele sau nu respectau tratamentul și, culmea, iubit de oameni cu cît îi ocăra mai mult. Pentru că, uneori, cînd un pacient îl scotea din sărite, el nu se sfia să-i tragă o scatoalcă :

— Stai cuminte, tu-ți Hristoșii mă-tii (de dumnezeu nu-njura, pentru că pretindea că, într-un mod sui-ge- neris, crede în el)... stai cuminte, că io te fac sănătos !

Și-i făcea. Oamenii îl iubeau indiferent ce le-ar fi făcut. Și pentru asta, Vardaru îl dădea de exemplu activiștilor : oamenii trebuie să creadă în noi prin ceea ce facem pentru ei, pentru viața lor. Prin faptele noastre, trebuie să-i facem să creadă atît de mult încît, chiar dacă se vor supăra cîndva pe noi, încrederea să nu și-o piardă. „Sfîntul“ îi ținea în spital chiar și-n stare de convalescență, fiindcă trebuiau hrăniți și știa că acasă n-au nici de unele. Născocea tot felul de șiretlicuri ca să strângă de mîncare pentru bolnavii lui. De la bogătașii care-l rugau să-i trateze cerea onorarii mari în alimente

sau chiar cîte-un porc ; trata de boli lumești niște călugări de la o mînăstire cerîndu-le o cotă anumită de miere de albine, pe care o dădea copiilor și bolnavilor de ficat, își cheltuia toată leafa și-și consuma toate relațiile pe medicamente pentru spital, ba, de la o vreme, făcuse o uriașă crescătorie de porumbei care-i găinațau în permanență acoperișurile și curtea, dar pe care bucătăreasa îi tăia și-i gătea în oale separate, special pentru lehuze.

Doctorul îl îndrăgise și el, fiindcă Vardaru îi dăduse pe semnătura lui la procuratură, niște instrumente confiscate de la unul care se dovedise că practica fără diplomă. Ba, mai mult, fiindcă avusese un caz grav, și medicii de la spitalul raional, geloși pe el, au spus că e stricată Salvarea, obligîndu-l să se descurce singur pe cel care-i enerva cu faptul că era priceput la toate, cu prima ocazie cînd a trecut mașina cu crucea roșie prin sat, cum el nu știa prea multe, l-a dat jos pe șofer, tri- mițîndu-l cu autostopul pînă la raion. A ieșit dandana mare și tot Vardaru s-a făcut luntre și punte ca să-l scape.

În virtutea acestei prietenii cu Vardaru, s-a dus Axente, instructorul teritorial Axente, la „Sfîntul”. l-a spus că are ceva confidențial, rugîndu-l să caute un loc unde să fie singuri, și a intrat după el într-o cămăruță

unde era pusă o masă din aceea albă, cu niște cîrje, un fel de pîteni înalți, ridicați în vîrfurile unei țevi, de-o latură și de alta, pe care se așază în poziția lor matrimonială femeile.

Acolo i-a făcut Axente confidența, adică i-a spus că, în calitate de instructor teritorial care are greutăți cu unii, e sigur că doctorul îl va ajuta. El știe doar că doctorul se bucură de mare popularitate și că oamenii îi spun lui mai multe decît unei „oficialități”, cum îi plăcea să se numească, și-l roagă ca atunci cînd îi pipăie sau îi ascultă, sau îi pune să spună treizeci și trei, să-i mai descoasă pe

oameni și în privința colectivizării și să caute să afle, mai ales, cine se împotrivește și care sînt cei care-i „învață” să se împotrivească, pentru că el, Axente, instructor teritorial, vrea să termine odată cu ăștia și astfel dumnealui, doctorul preacinstit de toți,, și-ar da obolul la construirea socialismului.

Atîta tot.

Pentru ca, în clipa următoare, tot spitalul, care era, de fapt, o adunătură de căsuțe și barăci îngrădite cu sîrmă ghimpată într-o margine de sat, pe un teren sterp, trasat cu poteci drepte, curate ca-n palmă și mărginite de pietre date cu var, să răsune de urletele, dealtfel, cunoscute, ale doctorului.

— Hristoșii mă-ti, venea urletul... Hristoșii mă-ti, năvălea glasul de tunet al medicului, pentru că, de dumnezeu nu se lega, ce-mi ceri tu mie !...

În clipa următoare, toți pacienții cît de cît valizi, care putuseră ieși la ferestre, în uși sau în curte și, mai ales, femeile care trecuseră prin cămăruța aceea cu masa albă, îl văzuse ieșind de acolo, în mîină c-o țeavă din aceea cu pinten pe care ele ridicau picioarele și fugărind un zdrahon care alerga șchiopătînd ușor de piciorul stîng.

— Hristoșii tăi, cu ce ți-a trecut ție prin cap, - urla doctorul alergîndu-l și spulberînd în zbor filfiit toți po-

rumbeii din curte și de pe acoperișurile scunde, - omul vine la mine să-l tămăduiesc și tu... Omul vine la mine să-i iau boala și tu...

Îl alerga cu o anume satisfacție printre maghernițele mici și, cînd Axente încerca s-o taie mai de-a dreptul, îl pocnea cu pintenul acela de la masa ginecologică și-i striga :

— Nu așa, needucatul, mergi pe alee ! Și-l împingea pe „alee”, adică pe cărările acelea măturate cu tîrnul ca-n palmă și mărginite de bolovani dați cu var : Mergi pe alee. Hristosu mă-ti, vrei să-i înveți pe alții și tu nu știi cum

trebuie să te porți ! Mergi pe alee, să-nveți ce-i aia omenia, animalule care zici că ești „oficialitate” !...

L-a purtat așa, mai împingându-l cu cârja aceea inversă și primitoare de gleznă de femeie, pînă l-a adus în mijlocul acareturilor pe care le înnobilase prin curățenie făcîndu-le spital. Iar acolo, în filfiitul ca de Bună Vestire a sute de guțani și rotați, și carieri, a sute de porumbei albi, vineți și roșii, speriați mai tare decît atunci cînd bucătăreasa îi înșfăca pentru hrana lehuze- lor, l-a mai atins o dată. Axente a protestat, a mai bodogănit în sinea lui ceva în legătură cu faptul că nu-l jignește pe el, ci pe reprezentantul raionului, cu care va avea de-a face. Atît i-a trebuit doctorului, ca să aibă replica de unde porni :

— Al raionului, mă !... Aici eu vindec, și tu ai îndrăznit să-mi ceri... Oamenii vin la mine cu încredere și încrederea asta le prelungește viața, iar tu te gîndești că eu aș putea, a ?... Adică cum credeai tu ?... Că eu, pe care oamenii ăștia mă cunosc de ani și ani... Cum ? !...

Și, deodată, toată curtea, toată valea aceea, toată partea aceea răsună de strigătul lui :

— Leși de-aici, că acuși dacă mai pun mîna o dată pe tine te castrez !...

Răsună valea, filfiau zăpăciți porumbeii, iar Axente, șontocăind, fugea fără să nimerescă drumul spre poartă

.Și n-a scăpat nici după ce-a nimerit să iasă pe poarta spitalului. Auzind sus în deal gălăgie, „satul” apucase să afle că el îl supăraseră pe „sfîntul” lor, așa c-a trebuit s-o apuce pe-o uliță lăturalnică. Noaptea tîrziu, rupt și plin de noroi, a ajuns la raion la Vardaru și i-a povestit întîmplarea cam în viziunea aceasta exagerată, lăsîndu-l să evalueze cît era adevăr și cît era patimă.

Vardaru s-a supărat de moarte. L-a muștruluit și pe Axente pentru lipsa de tact, dar s-a supărat rău de tot și pe doctor. Chiar i-a spus-o de la obraz :

— Credeam că ai mai multă omenie, doctore, și înțelegi că avem un scop important aici. Nu că l-nai gonit îmi pare rău; dar sînt foarte supărat c-ai făcut-o față de

lume; nu l-ai discreditat pe el, ci ne-ai discreditat pe noi!...

* De atunci n-a mai trecut pe la „Sfîntul“, nici nu i-a mai dat vreo atenție, fapt pe care Axente l-a remarcat, i-a fost recunoscător și i-a vorbit nu o dată cu ciudă despre „dușmanul de doctor“.

Trecuseră cîteva luni bune de la întîmplarea aceasta. Colectivizarea mergea bine. Axente avea motive să arate prosper, Vardaru să fie mulțumit de el. Într-o seară, în-tocmea niște rapoarte către regiune, singur în tot sediul raional, activul căruia împînzea terenul Și-n fața biroului său, frecîndu-și satisfăcut mîinile mari, s-a oprit Axente :

— Bună seara, tovarășe secretar !... ’

Glasul lui tărăgănat suna a satisfacție.

— Bună, Axente, ei, ia zi l...

— Păi, ce să zic, tovarășe secretar, că succese avem, partidu e tare l... Da, acuma,... și-și frecă din nou mîinile sale puternice așezîndu-se pe-un scaun, acuma am aranjat-o și cu banditu ăla de doctor !... .

— Te-a mai dezbumbat cumva ?... întrebă Vardaru din scriptele sale

.— Dezbumbat pe mă-sa !... Ce, îi merge cu noi !... L-am aranjat !... Doi ani ia sigur !...

Vardaru a mai rămas doar o clipă cu ochii în hîrtii, pînă a priceput bine. Apoi i-a ridicat și-a mai așteptat încă o clipă pînă i-a trecut ceața ce s-așeza între privitul aproape și privitul departe. Și, deodată, ca-n aranjarea unor dioptrii, i s-a clarificat chipul rumen, satisfăcut, al lui Axente :

— Da, da... doi ani ia sigur ! Căpitanu de la securitate zice că asta e minimum.

— Axente, tu ești nebun, ce-ai făcut, l-ai dat în judecată ?... De asta ne arde nouă acuma ? !... în loc să ne facem înțeleși de către oameni, ajungem să ne judecăm cu ei !...

Axente zîmbea cu înțelegere superioară :

— Nu vă temeți, tovarășe secretar, nu sînt eu omul ăla

nedisciplinat. Dacă-mi trecea prin minte să mă amestec pe mine într-o treabă din asta, ceream întâi aprobarea de la partid, așa cum se cuvine.

Va să zică nu se hazardase, gândi ca o apreciere pozitivă Vardaru, și-l întrebă :

— Păi, atunci cum ? !...

— Cum ?... Axente făcu cu palma lui mare un gest care voia să-nsemne „mult mai fin“ sau „mult mai dibaci“ – și-i relatează mîndru : l-am strecurat un pistol în sobă la camera unde dormea, i-am chemat pe cei de la securitate, am făcut o descindere conform celor legale, cu el de față că l-au surprins dormind, s-a scris procesul-verbal de constatare și i s-au dresat actele de dare-n judecată : port ilegal de armă, tovarășe secretar – rosti el satisfăcut formula de cod penal – pentru că n-are antecedente la minimum, adică doi ani : ...Și adăugă, ca o șireată scuză sau ca o justificare : Așa spune căpitanul de la securitate !...

Vardaru rămăsese înmărmurit. Înghețat de răutatea firească a acestui om cu ochi înguști, făcuți parcă spre a te privi, dar a nu te lăsa să-i privești. Și, așa cum se petrece în situațiile prin care nu ți-ai închipuit niciodată că vei ajunge, omenia lui revoltată nu-l mai lăsa să se gîndească la toate cele petrecute. Auzea doar ca o batjocură-n urechi formula radicală întrebuițată cu mîndrie de acest ranchiunos spirit rural: „am făcut o descindere conform celor legale“...

— Ați făcut deci o descindere conform celor legale...

. Axente îl asigură conștiincios :

— Fiți fără nici o grijă, tovarășe secretar !

— Și căpitanul de la securitate ce zice, mai întrebă el simțind cum i se pune un nod în gît.

— Cunoaște el prea bine principiile luptei de clasă, tovarășe secretar !

Sediul de partid, cu tavane înalte pictate de fostul proprietar cu nourași și ape cu trestii, răsună a gol. Numai undeva, la intrarea în curte, era un portar. El, Vardaru,

singur în clipa aceea acolo, reprezenta tot ce reprezenta clădirea. El era partidul și un activist, al său venea și-i relata deschis, cu o îngrozitoare liniște, ca și cum ar fi fost sigur că-l poate considera părtaș, despre înscenarea făcută unuia dintre oamenii de cea mai marelă popularitate din raion. Și-l privea satisfăcut, așteptând felicitări, crezând că astfel și-a făcut datoria de om de 'partid. Totul era cu atât mai ciudat cu cât, nu numai Axente gîndea astfel, ci și căpitanul care-l aprobase și-l ajutase, - „doar cunoaște el prea bine principiile luptei de clasă”.

Indignat, Vardaru l-ar fi trimis să-ndrepte imediat totul. Numai chibzuiala lui de țăran îl opri în ultima clipă să facă aceasta : „Ăștia-s răi și porniți; ei cred în mine numai în măsura în care mă bănuiesc a gîndi la fel; dacă văd că nu, le-ar trece prin minte ceva ce mie nu mi-ar trece niciodată, ca înscenarea asta făcută doctorului, de exemplu!...

”Și tăcu, adică mai vorbi ceva, fără importanță, încercînd să prindă privirile - care atunci observă că nu se puteau prinde - ale lui Axente. Lungi vorba, cu gîndul tot la doctorul acela ca un schimnic pe care oamenii îl iubeau pentru că-i făcea bine, în loc să le vorbească frumos ca alții, să le ia banii și să le lase betesugurile. Și-n vreme ce-i adresa cuvinte rare lui Axente, făcîndu-l să vorbească mult, ca să treacă timpul, se gîndea la neamul lui de țărani, la satul lui cu oameni vînzîndu-și pămîntul ca să se poată vindeca, vînzîndu-și boii ca să-și poată duce copiii la doctor, amanetîndu-și munca pe primăvara viitoare ca să-și poată ține femeile în spital. Ce fericiți ar fi fost dac-ar fi avut, măcar la zece sate, un nebun ca ăsta plin de știință și de omenie, cum era doctorul cu barbară mutră de schivnic.

Gîndindu-se la lucrurile astea, devenea tot mai trist privind fața îmbujorată de satisfacție a acelui Axente, pe atunci tînăr și plin de forță. Și el era tot țăran, tot neam de țărani ; oare cum de se putea să nu-i fi trecut niciodată

prin minte vreun gând ca ăsta ? !

Ajunsesse a fi covârșit de tristețe, când auzi mișcare în încăperile de-alături. Și strigă ca o eliberare :

— Ionescule !...

— Da, tovarășe secretar, își făcu apariția șeful secției organe, un bărbat cu ochi întrebători, așezați pe-un cap aproape cubic.

— Auzi, Ionescule, Axente ne-a scăpat de banditul ăla de doctor ; în sfârșit, ne-a scăpat !... își puse el în aplicare planul, cam cu scîrbă, cam fără tragere de inimă, mai mult în virtutea faptului că așa hotărîse să procedeze, decît c-ar mai fi avut vreun chef.

Și, așa cum se așteptase, Ionescu întrebă :

— Cum adică ?

— Adică, gata, ia povestește-i tu, Axente !...

Mîndru în fapta lui, Axente repetă povestea fără să-și poată închipui că cineva l-ar putea condamna pentru

asa ceva. Și tocmai asta îl îngrozi mai mult pe Vardaru : va să zică unii oameni chiar cred că așa poate arăta munca de partid !

În vremea asta, Axente repeta aceleași cuvinte care-l încîntau :

— ...pistolul în sobă, ...o descindere conform celor legale... procesul-verbal de constatare... port ilegal de armă... pentru că n-are antecedente ia minimum, adică doi ani !...

— Ei, ai auzit, Ionescule ?...

— Am auzit, tovarășe secretar, răspunse Ionescu avînd parcă ochii și mai întrebători pe capul său cubic.

— Ei, atunci, nu se mai putu abține Vardaru și-și dădu drumul nădufului, atunci să-l punem urgent în discuția organizației !... și, ca și cum ar fi vrut să se elibereze de tot ce-l chinuse : și pe el, și pe căpitanul de la securitate !...

Axente se ridicase-n picioare. Doar o clipă îi fulgeră un

zîmbet timp. Imediat, însă, își dădu seama de situație, și căpătă un aer de nedumerire jignită.

— Netrebnicule !... nu se mai putu abține Vardaru. Noi ne chinuim să-i atragem pe oameni, să-i atragem omeneste și să le arătăm că merităm încrederea, iar tu !...

Adunarea organizației i-a dat lui Axente vot de blam cu avertisment și l-a scos din munca de partid. Căpitanul a fost făcut plutonier.

De atunci, Axente s-a întors în satul lui, devenind brigadier ; și încă un brigadier foarte bun. Vardaru nu l-a pizmuit. Ci, dimpotrivă, a avut grijă de el, l-a sprijinit, l-a promovat, s-a bucurat văzîndu-l ambiționat să-și pună în valoare calitățile.

Iar cînd l-a propus președinte, tocmai cu grija lui față de omenia din om, grijă pe care, poate-a moștenit-o, poate-a învățat-o sau și-a cizelat-o în munca de partid,

l-a pus să-și aprecieze cu ochii de atunci fapta de la care trecuseră cîțiva ani.

Axente a vorbit sincer rușinat, ca unul ce-a depășit asemenea apucături ; iar Vardaru s-a bucurat de sinceritatea lui. l-a luat drept sinceră chiar și scuza că „eu, tovarăși, chiar dac-am făcut așa ceva, cu credință că servesc politica partidului am făcut-o și pentru politica lui !“...

Obosit de atîtea amintiri, Vardaru adoarme chinuit de gîndul că, în cazul de față, nu a mai fost atît de ferm ca atunci cînd l-a pus pe Axente în discuția organizației. În somn, așa cum nu s-a mai întîmplat niciodată de la operație, strigă de vreo trei ori cu glas clar că Axente ascunde pistolul în soba lui Radu, iar milițianul își acoperă nasturii cu halatul de medic.

9

Lui Vardaru i s-a povestit că venise o furtună mare, cu nori vineți și atît de grei încît ștergeau cu burțile lor de

Înă umedă și murdară pământul. Și i s-a mai povestit că, a doua sau a treia oară, lovindu-se acești nori de dealurile de piatră albă sau înțepîndu-se în acele stelaje înalte pe care stau roțile cu aripi negre ce le-n- vârte vîntul ca să scoată apă de la mari adîncimi, s-au spart ca niște imense bășici din care-a-nceput nu să plouă, ci să curgă șiroaie de apă ca dintr-o cascadă pe care doar puterea mare a furtunii o mai spulbera. Era un întuneric vînat, ca o apă de mare acolo unde abia mai ajunge cîte-o rază de soare ; norii se spărgeau cu bubuituri îngrozitoare care zguduiau totul și, din bubuiturile lor groase, furtuna pornea ca-n vârtejurile Dunării, lungind sunetele pînă la şuieratul tăios ca un brici.

I s-a povestit lui Vardaru despre tot acest prăpăd și despre ce s-a petrecut sub el, aproape de fața pământului, unde oamenii și animalele umblau cocîrjați ca sub fumul unui incendiu. I s-a povestit și ce s-a petrecut după, cînd furtuna s-a domolit și a dat prima geană de soare. Sau, chiar dacă nu i s-a povestit, el a simțit, a auzit sau a trăit exact întîmplările, pentru că a existat atîta vreme în neștire și, acum, viața altora vine să umple golul din viața lui. Timpul altora vine acum umplîndu-i netimpul său, și trăirile altora constituie lucrul sigur și cert care umple vidul netrăirilor lui. Pofta de viață, conștiința de viață care i-a revenit, îl face să absoarbă totul, să asimileze tot ce-a fost existența altora ca și cum ar fi fost a lui. Pentru că numai așa, atunci cînd se va ridica de pe cearșafurile în care a plutit atîta vreme imponderabil, va putea să nu se frîngă, va fi armat cu trăirile altora și nu-l vor mai periclita golurile din el.

Așa că, își amintește cu minuție de copitele vitelor pe care nu le-a văzut niciodată, năvălind nebune prin noroiul ce devenise adevărată mocirlă, spinările lor albe și roșii și vinete biciuite de trîmbele ploii pe care-o răsucea furtuna în șuvoaie groase ca niște funii, ochii lor proști și roșii de

sperietură, boturile lor mugind cu bale de groază și alergătură.

Rămași mult în urmă, înfricoșați, paznicii dăduseră drumul dulăilor ca să le-ntoarcă din drum, dar aceștia nu făcură decît să le sperie și mai mult. Masa lor pestriță, noroită și convulsionată, rupsese gardul ocolului și gonea, dar mai degrabă parcă se prăvălea spre niște rîpe terasate pe care Voica le amenajase în vederea irigațiilor : o lucrare neterminată. În mijlocul ei, nu se afla decît Voica și cîteva femei care nu știau ce să facă mai întîi : să se acopere de furtună sau să fugă din calea cirezilor înnebunite care, într-un muget, ajunseseră lîngă terasele cu puieți proaspăt plantați. Spinările lor lucea ude apă și picioarele frămîntau noroiul devenit aproape o apă murdară.

Atunci au apărut Radu și Firuță. Pe motocicletele lor, gonind și spulberînd noroiul și claxonînd ca-n cea mai cruntă urmărire. Țineau genunchii strînși pe locul unde ieșeau din blocuri capetele bujiilor, și ambalau motoarele să treacă prin șuvoaiele de noroi frămîntat. Sunetele claxoanelor se amestecau cu tunetele și mugetele vitelor.

Motocicliști de rasă, ei escaladară terasele înconjurînd cireada, încercînd să taie calea vitelor și măturîndu-le privirile cu lumina farurilor.

Femeile fugiseră, gardurile ce înconjurau o parte a lucrării se prăvăleau, lucidul moment al groazei o făcea pe Voica să calculeze fără rost cîtă pagubă însemna năvala vitelor. Dar, văzînd motocicletele cum ocoleau cireada ferind lucrările, le opri pe femei și-ncepură și ele s-alerge.

Ploaia continua, furtuna, de asemenea, dar mugetele nu se mai auzeau. Animalele-nghețaseră pentru un moment, ca și cum nămolul le-ar fi încleștat picioarele. Muiate-n noroi în întregime, om și mașină, motocicletele înaintau spre ele amenințătoare, străfulgerîndu-le privirile prostit, cu farurile ce-și desenau lumina lung, în masa

picăturilor de ploaie. Încleștare înceată, încordată, aproape statică, precum momentul decisiv al unei lupte între atleți, pînă cînd, învinsă, masa aceea uriașă de animale începu a mișca, întorcîndu-se spre cîmpie și părăsind terenul accidentat. Se-ntorceau greoi, nedumerite, fără scop și fără rost în instinctele lor ; mișcări defetiste, de animale devenite ele, unice și blînde, și desprin- zîndu-se din masa care le inocula nebunia. Chiuind, motocicliștii, cărora, din stratul de noroi, li se vedeau doar ochii, porniră în mers ambalat mînîndu-le-ncet din urmă.

C5

5 - Prețul dragostei, al credinței și al url

împreună cu femeile, Voica începu să ridice la loc panourile de gard ce mărgineau lucrarea. Erau umede, grele și pline de noroi. Cînd Radu trecu cu motocicleta prin dreptul ei, privindu-l și opintindu-se-n același timp, Voica alunecă și căzu.

Radu opri. îi făcu semn plutonierului să meargă mai departe spre pășunea de unde se vedeau venind paznicii înveliți în mantale, foi de plastic sau pături, fixă motocicleta în șuvoaiele de mîl ce se scurgeau pe drumul de lingă gard și se-apropie de Voica, ridicînd-o. Udă, mîn- jită de noroi pe față |și pe păr, ea avu un gest de fereală, de jenă, ca și cum ar fi vrut să se ascundă.

10

Furtuna încetase, ploaia însă nu. Șiroia parcă vrînd acum să spele ceea ce spulberase.

O casă singuratică-ntre cîmpuri stătea cu ferestre oarbe sub bătaia ei. Motocicleta lui Radu opri, și ei parcă săriră înăuntru, atît de repede intrară. Acolo, de-abia, își dădură seama cît de uzi și de murdari erau.

Radu ridică motocicleta pe prisma roasă și, sfărîmînd niște scînduri de la o ușă ruptă, rîse pentru prima dată. Dinții îi străluciră ciudat pe fața neagră de noroi :

— Tot e un noroc : am brichetă ; dacă erau chibrituri,

nu mai aprindeam noi focul !

Din toate cîte avea de făcut : să se șteargă, să se stoarcă, să-și strîngă părul, ea își ascundea cu brațele strînse deasupra lor, sînii, care i se păreau goi sub bluza learcă.

Și primul gest pe care-l îndrăzni într-un târziu, cînd el îi spuse c-o să răcească, fu să-și arunce din picioare pantofii care chifteau de apă. Dar, tot așa : ascunzîndu-și sînii cu brațele încrucișate strîns deasupra lor, ca și cum ar fi încercat să și-i încălzească.

Era frumoasă. Sau, poate, numai plină de tinerețe. Dar aducea un aer de miresme calde ce abureau din subțirea ei îmbrăcăminte udă. Și așa, ieși afară spălîndu-se ca paparudele sub biciul apelor ploii. Cînd reveni, era albă, albă și mirosea toată a curățenia ei.

Focul se aprinsese și Radu rîdea fericit ca un copil mare. Casa părea stranie cu pereții ei coșcoviți, mai ales că, acolo, între cîmpurile negre și apoase, sub cerul vînat sufocînd întinderile ca o blană udă, nu părea mai mult decît o piatră spălată de ploi. Sau un cap de om, privind întinsul de pămînt gras, uns acum de apele ce se cerneau pînă sus, pe marginea zării, spre Dunăre, unde-ncepeau dealurile de piatră și nisipurile. Semăna cu un cap din pricina celor două ferestre ce-nchipuiau ochii, cu ușa mai lungă în mijloc și cu streășină ca niște sprîncene groase, stufoase, îmbumbate la rădăcina nasului. Un cap de om care privea năîng, pînă hăt, peste dealuri, spre Dunăre, primind de la vînturi veștile cîmpului întins și ale fluviului care i se ascundea dincolo. Era casa dintre cîmpuri, casa părăsită dintre cîmpuri în care oamenii se refugiază doar pe vreme din asta, cînd ploaia umilește fumul și-l spulberă chiar la buza coșului, răpindu-i demnitatea de casă locuită care-și ridică fumul ca semn al existenței ei gospodărești sau ca legătură dintre ea și înălțimi.

Dar înăuntru focul ardea zdravăn, pocnind în fibra lemnului, binecuvîntînd totul, și pe ei doi, cu miros acrișor de fum. Radu o luă încet de umeri, o duse în fața flăcărilor, îi stoarse părul, îi mîngîie obrazul ștergîndu-i stropii și, pentru că era udă toată, îi scoase bluza, o stoarse, și începu s-o șteargă cu pînza ei. Iar sîinii îi ră-maseră tari, uzi, reci încă, primind pe ei jocul roșietii cal flăcărilor. Cîndva, sărutînd-o, el simți mirosul acrișor al fumului în părul care-i acoperea umerii acum calzi, curați, spălați în apa ploii.

11 - 'J

— Ne-am spălat ca paparudele, spuse ea mîngîindu-i părul de pe piept.

El îi privi obrazul liniștit, relaxat, transparența arămie a cearcănelor care-i subliniau acum linia frumoasă a ochilor și constată, cu duios amuzament, cum, cu cealaltă mină, cea cu care nu-l mîngîia, Voica tot își mai acoperea, într-o sfioșenie de bun-simț, sîinii. Avea coapsele lungi, superbe și orice mișcare a lor dezvăluia instinctul înnăscut al grației umbrite de pudoare. Lumina flăcărilor îi juca pe gleznele subțiri, pe genunchii modelați, dîndu-le umbre expresive ca unui chip, pe pîn- tecele vibrînd moale, pe gîtul ei superb, a cărui eleganță el avusese impresia c-o cunoaște. Dar ceea ce admirase mereu cînd o vedea îmbrăcată nu era nici a zecea parte din linia de marmoră pe care o căpăta acum, într-o continuă curbă ce-i mîngîia conturul, pornind de pe sin, atingînd umărul, cizelînd grația gîtului și plecîndu-se frumos odată cu forma prelungă a bărbiei.

Și, peste toate, rîsul ei de adolescentă cu dinți mă-runți, amănunt care te absolvea de respectul pentru su-blîm, dîndu-ți sentimente mai omenești și permițîndu-ți s-o admiri c-o dragoste protectoare, s-o mîngîi, să-i cauți buzele și, sărutînd-o abia, să-ți dai seama cît sînt de febrile.

Stăteau amîndoi întinși pe-o ușa de lemn bine geluit, care fusese vopsită cîndva în albastru și, în jurul vetrei aprinse, cu miros ud, li se uscau hainele. Sentimentul aventurii, care pulsa în ei fierbinte și tulburător, dăde

ao aură stranie pereților coșcoviți, urmelor de părăsire care tatuau casa cu trăsături specifice, ca pe-un suflet vagabond. Răsufările lor, aburul trupurilor lor goale și tinere prefăceau pustiu inert al nefinței părăsite a casei. Gîndurile lor, trăirile lor, intimitățile lor, bucuria lor de-a se lipi calzi unul de altul dădeau viață acestei mortăciuni din lemn și lut, veghind a pustiu între cîmpurile goale. Colțurile ascunse ale încăperii prindeau mistere și, cătînd în sus, în ochii de copil ai lui Radu, Voica descoperi la un moment dat partea frumoasă și vie încă a casei : tavanul din blăni mari, geluite, vopsite și pictate neîndemînat cu flori mici ca-ntr-un cîmp înmiresmat de dragoste.

Iar ea văzu numai cîmpul, și cîmpul, și cîmpul, și-l simți pe Radu și-i cuprinse umerii goi, fierbinți acuma, fierbinți și puternici ca de piatră.

— ...Și dacă ți-aș spune că te iubesc de mult ? începu ea, cîndva, tîrziu, să vorbească.

Radu îi răsfilă părul lung, negru, îi acoperi cu el ochii și-o sărută :

— Nu ți-e urît aici ?...

— Și dacă ți-aș spune că te iubesc de mult ? insistă ea.

— Nu-mi spune.

— De ce ?...

— Voi, femeile, vă scuzați cu asemenea declarații, simțiți nevoia să vă scuzați și...

— Cunoști casa asta mai de mult ? întrebă ea atunci, în continuarea altui gînd.

— Ai vrea să știi dacă am mai fost cu altcineva aici, sună sec glasul lui.

— Aș vrea să știi tot despre tine, recunosc eu.

— Nu. N-am ajuns aici cu nimeni, niciodată, spuse el, dar nu ca un răspuns la ce dorea ea, ci, mai degrabă, ca o constatare pentru sine însuși

„— Dar ai văzut ce flori naive sînt pictate pe tavan ?..•

— Eu m-am uitat la tine, nu la tavan !...

— Vrei să fii rău ?... îl întrebă ea ca și cum i-ar fi promis că i se supune și așa.

Și-ntr-adevăr, fața lui nu arăta blîndă. Avea ceva malițios în trăsăturile frumoase cu nas drept și ochi atenți, preocupați, ca de copil silitor. Ea-i mîngîie bărbia tăiată adine, în formă de inimă, parcă, dar o inimă bărbătească spre care coborau două cute înalte și drepte, tocmai de la umerii obrazilor.

— Ai fața atît de matură, iar ochii de copil. Adică nu, și părul e de copil: moale și-ți cade mereu în ochi.-

— E o constatare sau o imputare ?

— Ți-am spus că vrei să fii rău. Îmi placi și așa, îl dezarma ea.

— Nu rău, dar aș vrea să-ți fac o mie de declarații și mi-e jenă de declarații, spuse el morocănos, bosum- flat, ca și cum ea ar fi fost vinovată, ea l-ar fi deranjat.

— Mi-ai spus tot. Mi-ai spus că n-ai mai fost aici; cu asta mi-ai spus tot!...

Voica începea să fie înțelegătoare, și maternă, și mai puțin tulburată, și să-l domine cu înțelepciunea ei. Simțind asta, Radu întrebă cu o răgușeală care putea să pară supărare:

— Unde-ai văzut florile alea ?...

— Acolo, sus, arată ea către tavan.

— Aha!... făcu el la fel de răgușit, ca și cum de-abia după ce privi în sus ar fi priceput de ce nu le văzuse. Era cu fantezie americanul 1...

— Care american ?...

— Cel care și-a făcut casa aici. Oamenii îi spuneau americanul.

— De ce-i spuneau americanul ?... îi plăcu ei și să-l îngîne și să-l obosească puștește cu întrebări.

— Fiindcă-și făcuse casa aici, ca americanii.

— Americanii pictează floricele pe tavan ?...

— Nu, asta nu, spuse el hotărît, ca și cum ar fi studiat problema îndelung.

— Era un om bogat, venise din America ?

Radu rîse, redeveni copil și crisparea-i trecu.

De fapt, îi convenea să-i spună povești din astea cu povețe, care-o făceau să se ghemuiască, să se adune ca o fetiță lîngă el, caldă și alintată și inconștientă de aerul

prea matur pe care i-l dădea splendoarea lină și lascivă a liniilor trupului ei. Constata acum c-o voia mai degrabă așa, puștancă, ascultîndu-l cu buzele întredeschise, cu o curiozitate ștremgără în expresia gurii ei cu dinți mărunți.

— Era un țăran de pe-aici, mai citit, sau mai umblat, sau mai într-o doagă, nu-mi dau seama, care, întorcîndu-se din armată, sau din concentrare, unde apucase să vadă reviste sau să citească sau să asculte povești despre America, a spus în sat că fermierul american nu stă așa, ca țăranul nostru, gard în gard, să se uite-n ograda vecină, ci se-așază pe pămîntul lui, în mijlocul pămîntului pe care îl lucrează, ca să iasă dimineața pe prispă și să se uite la el, așa cum se uită al nostru la livadă. Povestea și enumera tuturor avantajele acestui fel de-a se așeza și cînd a avut posibilitatea și-a făcut casa asta aici.

— Și acum e mort ?

— Nu se știe.

— Dar de ce n-o mai locuiește ? De ce n-o mai locuiește nimeni ?

De-abia acum se obișnuiseră-ntr-adevăr unul cu altul. Vorbeau ca de cînd lumea, nu mai erau nici crispați, nici jenați, nici pătimași. Erau liberi și, în același timp, împreună, firești, mîngîindu-se neatenți, atenți adică la vorbe, la gînduri, și neatenți la gesturile atracției dintre ei care apărea acum normală, complementară existenței împreună. El desfăcu șaua dublă a motocicletei, i-o puse sub cap, se-ntinse lingă ea și povesti:

— Păi vezi, asta este: Dunărea nu-i Mississippi și chiar dac-am întors azi cirezile cu motocicletele *— motocicleta mea și-a „șerifului”, - tot nu sîntem cow-boy. Oamenii cred că ieșirea lui din rostul normal i-a adus un blestem. Zice că-și luase omul nevastă, trăiau aici, munceau și agoniseau, iar toamna, el se ducea la tîrg, la schelă la Dunăre, își vindea marfa și lua ce le trebuia pentru iarnă. Cînd s-a întors odată de la schelă, nu și-a mai găsit nevasta. Fugise de urîtul iernii care venea și-i înconjura

aici în pustiu.

— Și el ce-a făcut ?...

— A luat o. motocicletă și și-a adus alta, și-a culcat-o pe-o ușă albastră, pe care-a acoperit-o cu fîn și finul cu cămașa lui. Ți-ar place să-ți spun așa, nu?...

— Mi-ar place ; sigur că mi-ar place !...

— Și apoi eu să mă duc din nou la târg, la schelă la Dunăre!... ■●■●<.■ >

— Da, și eu Să te-aștept. Și să mă bucur de iarnă; știi, de-abia o aștept!

— De ce ?

* — Pentru ca să ne-nconjoare aici cu pustiu ei și...

-Și?

— Și să fim singuri, și să facem focul!

— Atît?

— Atît.

H sărută și se lăsă sărutată, îl mîngîie și se lăsă mîngîiată. Totul era ca de cînd lumea, ei se cunoșteau de-o veșnicie, și ea, de-o veșnicie, stătea ghemuită sub brațul lui, ascultând cum îi suna glasul, nu ca de obicei, ci-cu-legînd cu urechea sunetele așa cum rezonau în el, în oasele lui, în trupul lui :

— ...A trăit iarna aia singur; tocmai primăvara a coborât în sat. Pentru că primăvara era frumos, cîmpul verde îmbia.

Și și-a adus o altă nevastă. A trăit și c uasta o iarnă aici, și-au muncit împreună primăvara și vara, iar toamna, la vremea ciulinilor, cînd s-a-ntors de la târgul de la schelă, n-a mai găsit-o nici pe aceea... în fine, așa s-a întîmplat cu mai multe : veneau primăvara călcînd prin grîul verde, iar toamna, cînd începeau vînturile dinspre Dunăre gonind cocoloașele de ciulini, plecau și ele speriate de pustiu americanului. Dispăreau și nu mai voiau să se-ntoarcă să petreacă la el încă o iarnă ; ca dovadă că femeia de la noi n-are calități de fermieră din America. Ultima pe care a luat-o a fost o țigancă. Frumoasă și tînără, și cu păr negru despletit.

— Să știi că eu nu sînt chiar țigancă.

— Știu. Am să iau o salbă, am s-o desfac și-am să-ți

împletesc în păr bănuții ei.

— Am să fiu cum nu se poate mai fericită. Și, dacă ție are să-ți placă așa, am să merg în văzul lumii, fără să mă sfiesc !... Dar, acum, spune-mi ce-a făcut cu țiganca.

— Ce să facă ? A iubit-o, au muncit împreună, au adunat de pe câmp, și a venit vremea târgului... își încărca sacii în căruță și se uita la ea cât de frumoasă și de tânără era, și cum îl înconjura ca o vrăjitoare, cu fața prelungă, cu gîtul de lebădă, cu sinii tari și fierbinți, cu ochii migdalați, care scăpau din cînd în cînd pe furiș privirile spre cîmpul pustiu pe care vîntul gonea ciulinii.

— Și atunci, ce-a făcut, n-a mai plecat la tîrg ?

— Nu, că nu era ca mine, care ar trebui să mă sui acum pe motocicletă și să mă duc să văd ce se-ntîm- plă la irigații, cum a trecut pe-acolo furtuna.

— Și de ce nu te duci ?...

— Pentru că mă înconjoară aici o vrăjitoare cu fața prelungă, cu gîtul de lebădă și cu părul negru răsfirat pe șaua motocicletei mele.

— Chiar nu te duci ?

— Lasă, să-ți spun ce s-a-ntîmplat cu țiganca : El a plecat. Nu putea să nu plece. Dar mina caii, și era mereu cu ochii în urmă. Voia s-o mai vadă, ca o trestie neagră, cum îi binecuvînta curtea și cum știa că n-o s-o mai găsească la întoarcere. Iar cînd n-a mai văzut-o, a dat bice, și-a gonit caii în spume pînă la schela de la Dunăre. A vîndut repede tot, fără să se codească și fără să se tocmească, a pus banii la chimir și-a făcut cumpărăturile de iarnă.

— Și s-a întors tot în goana cailor ca s-o mai prindă, nu ?...

— Nu. Știa el că n-o mai prinde. Pesemne că se mai întorsese în goană și la altele, și tot nu le prinsese. Desigur că se mai întorsese în goană. Mai vînduse el repede

marfa deîndată ce era obișnuit.

— Și atunci ?

— Atunci, a tras la han, a deshămat și a intrat în circiumă să-și bea necazul de unul singur, să înceapă a se obișnui cu singurătatea de peste iarnă.

— Un han la schelă, la Dunăre.

— Da, cu vaporeni, cu negustori, cu tîrfe, cu şuți, cu alți țărani veniți ca și el... Acolo s-a-mbătat, a chemat o femeie la masa lui, a băut cu ea și-a întrebat-o dacă nu vrea să rămînă cu el peste iarnă, cînd Dunărea-n- gheață și ei tot nu-i mai vin clienți cu vapoarele.

- Și ?...

— A luat-o așa, sulemenită, din han, a urcat-o pe sacii din căruță și, bînd amîndoi tot drumul, bînd și cîntînd, au ajuns aici, la casa dintre cîmpuri.

— Și-au rămas împreună ?

— Cum erau să rămînă, dacă țiganka nu plecase ? !... Ba nu numai că nu plecase, dar așteptase ca el să se ducă la tîrg – de asta căta așa, cu privirile furișe în direcția vîntului –, așteptase ca el să se ducă la tîrg ca să-și aducă aici toată șatra, care n-avea unde să ierneze.

— Ha, ha, ha !... și i-a găsit pe toți.

— Pe toți. Țiganii toți așteptîndu-l cu îndoială și în-dîrjire, de cînd i-au văzut căruța răsărind măruntă cît un gîndac în capul dealurilor, și pe el, chinuind împreună cu sulemenita, bînd rachiul și cîntînd cîntece fără perdea. Așa a apărut în fața lor pe măsură ce se-apropia și se distingea ce-i în căruță.

- Și ?”

— Atîta știu. Cred c-a fost veselie de moarte. Or fi bătut-o țigăncile pe sulemenită de-or fi uscat-o. Numai dacă n-o fi fost și ea una de-a lor !...

— Și chiar nu mai știi nimic, nimic...

— Nimic.

— Dar de ce-a plecat el, de ce-a părăsit casa ?...

— Asta-i altă poveste. Cînd s-a pornit colectivizarea i-

au spus că-i cosmopolit, fiindcă i se zicea americanul și și-a făcut casă-n câmp, ca fermierii. Și l-au dat la chiaburi.

— Dar avea pământ ?

— De unde ; nici așa n-avea, ce i-or mai fi mâncat și țiganii !...

— Și atunci ?

— I s-a pierdut urma. Unii spun că s-ar fi angajat rîndaș la hanul ăla de la șchela de la Dunăre, alții că nu, că a găsit-o, bătrînă, pe sulemenita pe care-o alungaseră țigăncile, și s-au angajat împreună la o cooperativă care face dopuri sau praf de purici, sau așa ceva.

— Acuma glumești.

— Ba deloc. Întreabă pe oricine de americanul !...

— Eu știi ce mă-ntreb ?... Care dintre neveste i-o fi pictat florile alea pe tavan.

— Cred că aia căreia îi era cel mai silă să se uite la el, și atunci se uita numai în tavan.

— Dar dacă le-o fi pictat chiar el ?...

— De ce ?...

— Așa, ca să le convingă să rămînă. Să vadă florile cînd se culcă și să nu le fie urît peste iarnă..

„Plecară noaptea. Tîrziu. Cînd îl văzu că fixează șaua la motocicletă, ea se așternu caldă peste spinarea lui și-l sărută:

— Ți-aduci aminte cum te-am văzut prima oară ? I - Cum?

— Cu mîinile băgate adînc în motorul ei.

— Exact. Eram cu Firuță. E hobby-ul nostru. Ai văzut astăzi ce bine prinde acest hobby !...

— Dar plutonierul cum te-a ajutat, l-ai chemat ?...

— E un om de mare omenie. Ține la satul ăsta mai mult ca la orice.

— Și tu ești bun; știi să apreciezi oamenii, am observat.

— Crezi că pe tine te apreciez ?

’ - M-am gîndit numai la ce simt eu.- ..

— Ce simți ?...

— Nu ştiu dacă te iubesc sau te admir. ■.

— Şi ce-ai să faci ?...

Ea îl sărută şi se urcă pe motocicletă, mîngîind-o :

— Pe ea o iubesc, o iubesc mult; de asta sînt convinsă.
O iubesc pentru că ea mă poartă cu tine !...'

— Ce-ai să faci ? te-am întrebat.

— Am să mă gîndesc şi-am să-ţi spun. Sau o să vezi...

Ploua mărunţ acum, ciobăneşte. Farul motocicletei batea puternic. Ajunseseră pe şantierul de irigaţii. La luminile unor tractoare, oamenii opinteau din greu.

— Domn inginer, v-am căutat peste tot. Apele auj spart l...

Cînd îl văzu sărind în noroi, sări şi ea şi munci alături de el toată noaptea. Nu asculta nici de vorbă, nici de alungătură.

— Voica, du-te acasă, îi spunea el; aici e altceva.

— Şi dumneavoastră ne-aţi salvat pepiniera, domnule inginer, spunea ea cu glas tare. ...'.

— Bine, dar pepiniera-i tot a mea. De aici irig livezile şi din pepinieră vor creşte pomii ei. Sînt direct interesat, n-am venit din simplă dorinţă de ajutor, protesta el, văzînd-o cum se bagă în apă pînă la genunchi dirijînd motopompele.

— Ştiu că n-aveţi suficiente pompe, ştiu că tovarăşul preşedinte nu v-a adus încă suficiente, aşa că lă- saţi-mă să le dirijez cît mai eficient... îi răspundea ea c-o politeţă tehnicistă, făcîndu-l să-nghită-n sec sau să-n- jure-n gînd şi să tacă de ruşinea oamenilor din jur.

Spre dimineaţă, degajaseră locul şi se putea lucra în continuare. A urcat-o-n remorca tractorului strigîndu-le oamenilor : duceţi-o la imul din voi acasă şi rugaţi o nevastă să-i facă baie fierbinte ; nu vedeţi cît a stat în apă ? !

— Lăsaţi, tovarăşe inginer ; sînt obişnuită ; de asta mi-am ales o asemenea meserie !... răspundea ea, chipurile spăsită, din remorca tractorului care pleca, am să fac un foc bun şi-o să-mi fie cum nu se poate mai bine!...

El dădu din cap morocănos, convins fiind că toţi oa-

menii își dădeau seama despre ce era vorba.

12

Și, așa cum s-a temut el, satul începu să vorbească. Nu cu răutate. Pentru că nu există răutate în nevoia aceasta de-a comunica noutățile. Răutatea vine pe urmă, la cei care comentează și înfloresc și batjocoresc și înlocuiesc vorbele cu insinuările și faptele propriu-zise cu zîmbete care dau de înțeles mai mult decît s-a întîmplat. În această a doua etapă a circulației veștilor, încep să se manifeste sentimentele pro și contra și, mai mult, cele dezinteresat ironice, iar nuda noutate devine bîrfă, can-can, calomnie. În prima fază, însă, oamenii vorbesc numai pentru că de aia-s oameni și au văzut, au înregistrat ce-au văzut, au comunicat mai departe ce au înregistrat, iar cei care-au auzit au înregistrat și ei, au comunicat mai departe ce-au auzit, într-un circuit de cînd lumea și pămîntul, de cînd omul și obiceiurile lui de a trăi viața asta așa.

Așa că satul începu să vorbească. Sau, poate, numai să-i privească iscoditor, cu acea curiozitate glumeață care precede vorbele. Și se iubeau, se căutau și, în același timp, se fereau, se obligau să-și rețină gesturile, să se ocolească, să-și găsească alibiuri de-o fi unul într-un loc și altul într-altul.

Ploua de-atunci întruna, o ploaie mărunță care-nne-grea pămîntul arat pe-ntinderile lui nesfîrșite, albea dealurile de cretă pe care se desenau ca o șosea în serpentină terasele pentru livezi făcute de Radu și afunda satul într-o monotonie cenușie cu iz de must ce fierbe în hîrdaie pregătindu-se pentru vremea cînd va fi apreciat ca molan. Ploua trist sau îngrijorător, și ei, cînd se-ntîlneau la cîmp, printre oameni, și se priveau de departe, revedeau flăcările focului de scînduri sparte din casa dintre cîmpuri. Iar ea, în plus, clipind, își închipuia floricelele desenate naiv pe blănille tavanului și nu-i mai trebuia nimic. 11 lăsa să se ducă, activ printre oameni, cu trupul lui mare, cu gesturile lui puternice, cu privirile lui atente la tot, ca și cum s-ar fi știut antrenat într-un joc sportiv de mare

agilitate și în nici o clipă n-ar fi vrut să piardă șansa de a marca un punct. Și fiindcă nu prea avea cînd vorbi cu el, întîlnirile lor scurte chi- nuindu-i cu patimi și cu pasiuni adunate mult și ascunse greu, cînd găsea prilej, ea sporovăia cu Firuță, plăcîndu-i vorba blîndă și sfătoasă a acestui milițian cu fața simpatic de strîmbă, primul om pe care-l văzuse-n sat alături de Radu, căruia-i cunoștea pasiunea pentru motociclete, comună cu a lui Radu, și care apăruse atunci împreună cu Radu, înfruntîndu-și amîndoi motoarele cu voința cirezilor pornite.

Dar cînd a venit Ilarie la ea, n-a răbdat. Îl ocolise o dată, schimbase vorba a doua oară cînd el pomenise ceva de logodnă. Acum, desigur c-o pîndise, pentru că era una dintre puținele zile cînd, după prînzul peste care sărise, se abătuse pe la gazdă, și-și făcuse ceva de mîncare.

Ilarie intră c-o vorbă bună, glumeață, pregătită desigur de mai-nainte. Era simpatic el, de obicei, și-și pipăia mereu părul dintr-un instinct de-a arăta frumos, începu să vorbească de ineale, de verighetele pe care le-a comandat, spuse mai multe lucruri în legătură cu ele, în vreme ce Voica tăcea și se uita la el și se acuza că nu-l mai poate vedea frumusețel, simpatic, bun dansator și mare palavragiu care distra toată lumea la baluri, om distins, îmbrăcat întotdeauna cu grijă, cam periuță cu șefii, dar fiind considerat de toată lumea răzbătător, mîndru în știința lui de-a se purta și de-a vorbi fetelor, suflet blînd, care făcea curte cu răbdare, se obliga a aduce flori și prăjituri și a sta de vorbă cu tata și cu mama și a le deveni simpatic. Nu, nu-l mai putea vedea așa, cum îl văzuse cu o vară în urmă, ci-i descoperea gesturi și expresii stereotipe care-o enervau, îi deplîngea pedanteria, îi descoperea pe față niște riduri care nu-l arătau atît trecut, citîmbătrînit în convenționalisme.

El pricepu și tăcu deodată. Frînse discuția despre ineale,

cantități de aur și model, o privi altfel decât pînă atunci și-o întrebă ca și cum ar fi rugat-o să nege :

— Voica, e adevărat ce spune lumea, că inginerul Radu...

Tăcu, descifrînd parcă pe chipul ei că n-ar fi cedat rugăminții de a nega. Tăcu, căutînd un alt ton, un alt mod de a i se adresa.

— Ce e cu inginerul Radu ? îi spulberă ea căutările.

— Se zice că ți-ar face curte... Așa spun, oamenii, se scuză el.

— El mie ? !

— Da, așa s-ar vorbi... Voica, tu să nu te superi, dar așa se... naiba știe, oamenii vorbesc...

— Nu mă supăr !... - Voica nu voia să-l domine ; dar furia ei, încordarea ei, pesemne că-l intimidau : Nu. Nu mă supăr, mai ales că nu-i adevărat !...

— Nu-i adevărat !... Voica, tu...

— Nu-i adevărat deloc. Eu îi fac curte lui, nu el mie. E clar ?...

— Voica, dar cum poți vorbi astfel ?...

Ilarie se uita mirat la chipul ei, pe care îndîrjirea pesemne că-l făcea mai frumos. Și-l văzu cum se înmoaie, cum devine trist sau grav urîțindu-se :

— Ilarie, te rog frumos : să nu mai vorbim despre asta. Și lasă-mă. Te rog, lasă-mă...

— Bine, dar părinții tăi ?...

— Ilarie, n-am vrut să ți-o spun, de ce mă obligi ?...

— Ce ?...

— Părinții mei nu știau că tu ai să mă sfătuiești să fiu binevoitoare cu șefii !... Asta e, Ilarie. Te rog, du-te.

— Da ? ! Ilarie deveni un cu totul altul și cutele feței lui, care se mișcau cu plăcere cînd spunea vorbe convenționale, căpătară altă expresie : Da ? !... Va să zică te-am jignit!... Dar sfatul, sfatul mi l-ai ascultat!... Pentru că și Radu e șef !... Sfatul mi l-ai ascultat !...

Ea se-apucase să strângă. Decisă, cu mișcări voluntare, fără să-i dea nici o atenție.

Cînd a avut geamantanul gata, a ieșit cu el în strada căreia burnița îi dădea un aer ireal și a pornit pierzîndu-și conturul în lumina serii ploioase.

Radu i-a deschis puțin mirat. Se uita parcă să vadă dacă mai era cu cineva. A făcut ochii mari, bucuroși și apoi a devenit din nou nedumerit.

— Nu mi-e deloc rușine că te iubesc și nu vreau să ascund nimănui lucrul ăsta, îi spuse ea.

Iar el o pricepu ; o trase înăuntru, o îmbrățișă : – Ai venit de tot ?...

— Cum vrei tu. Pot și pleca. Dar nu pot să mă ascund. Cred că nu are rost!...

El o luă în brațe și-o purtă prin toate încăperile acelea ale casei agronomului, cu construcția căreia Axente se lăuda la fiecare ședință. Era mare și puternic, iar ochii nu-i mai luceau atenți, preocupați, ci plutea în ei o bucurie ca un triumf. O purta ușor dintr-o cameră-ntr-alta și-o legăna și nu le păsa că geamantanul rămăsese afară, în ploaie, putîndu-l vedea oricine și deduce totul.

La ora aceea, Ilarie plîngea în biroul lui Axente :

— M-a făcut de rîsul satului !... Am comandat și inele de logodnă – aur masiv –, două mii de lei.

— Eheee... făcea Axente și amuzat și satisfăcut, parcă intuind el un beneficiu de aici.

— Fiindcă-i inginer !...

— Inginer, eheee... îl ambiționa Axente.

— Și ce dacă-i inginer, striga Ilarie, eu am actele !... Nu-l las !... Am aici toată tărașenia cu irigațiile !... Cît s-a irosit în noaptea aceea... Să vedem cine pe cine !...

— Ilarie, deveni Axente atent, dar la furtună putea să se irosească mai mult, avem proces-verbal de calamitate !...

— Proces-verbal ?... Și ce, scrie unde e justificat și unde nu ? !... Scrie unde-a fost imposibilul și unde-a 'fost neglijența ? !... Scrie doar suma globală pe care noi o acoperim la alte sectoare. De ce tocmai la dumnealui care...

Axente nu mai rîdea deloc. Ochii săi înguști îl cîntăreau acum la mare amănunte pe Ilarie. Se-nvîrtea în jurul lui călcînd apăsător pe glezna sa țeapănă și-l cîntărea. Pînă cînd se porni pe un rîs mărunț :

— Eheee, Ilarie, bravo !... Ești genial, genial, Ilarie * Eheee...

— Tovarășe Axente, eu sufăr, și dumneata rîzi de mine !

— Nu rid, Ilarie. Ești genial, zău 1...

— Am să mă răzbun crunt, tovarășe Axente, crunt, auzi ?...

Ilarie se muiase. Simțea nevoia să-și confeseze ura. Dar Axente începuse să mustească. Îi ridică bărbia-n sus și-i spuse tăindu-l cu privirile sale înguste :

— Scăpăm de el, înțelegi ? !... Vardaru nu înghite chestii din astea cu morala !... Nici în ruptul capului nu înghite !... Inginerul, eheee... o să se convingă Vardaru : se ține de fuste, rîvnește postul meu și face pagube cooperativei !... Bravo, Ilarie !...

— Eu sînt jignit, călcat în picioare și dumneavoastră spuneți „bravo“, oftă acela greu, din rărunchi.

Dar Axente nu-l luă în serios :

— Eheee !... Lasă că te consolezi tu !... Te consolezi, nu-ți plîng eu ție de milă !... Eheee, dar de ăsta scăpăm ! Acum scăpăm... Ce-o să-l mai ancheteze, eheee... Ai să vezi !...

13

Lucrul păru cu atît mai ciudat cu cît mașina lui Vardaru trecuse glonț pe lîngă irigații ca și cum acelea nici n-ar fi

existat. Trecuse glonț Vardaru. La volanul vechii lui mașini de campanie cu bot drept și faruri așezate sașiu, despre care oamenii, când îi auzeau duduitul, spuneau „vine iapa vicelui”. Trecuse fără să oprească, așa cum niciodată nu se mai întâmplase, pentru că irigațiile erau inima și sufletul și viața lui Vardaru, iar lacul acela de acumulare din care să dea drumul la apă când trebuia și cum trebuia era visul lui dintotdeauna. Cînd venea în sat, nu exista să nu oprească acolo, ca la o fîntînă cu amintiri sau, mai bine zis, ca la o casă nouă pe care ți-ai dorit-o mult și căreia seara, cînd intri pe poarta ei, trăiești dorința să-i mîngîi zidurile ca s-o simți aieva că-ți aparține și că te adăpostește.

Așa era pentru Vardaru lacul ăsta care prindea acum formă și canalele care se scurgeau din el ca niște vine împînzind ființa cîmpiei. Își oprea mașina lui caraghioasă lingă grămezile de pietroaie albe, calcaroase, aduse cu căruțele și cu camioanele, și inspecta sau punea mina sau dădea sfaturi sau, de cele mai multe ori, și inspecta, și dădea sfaturi, și punea mina alături de ceilalți, parcă dorind, dorind neapărat să vadă cit mai repede lucrul gata. Era atît de interesat și de îndîrjit încît, de la o vreme, oprindu-se aici, nu mai ajungea în sat. Ștabii comunei se învățaseră să vină la ei cîte un călăreț dintre oamenii care lucrau la irigații și să le spună : „Tovarășu Vardaru s-a oprit la baraj ; zice că să vă-ceți și 'mnea-voastră la baraj ; că el lucrează la baraj și discută acolo cu 'mneavoastră”... Și suna falnic în gura trimisului acest „baraj”, de parcă ar fi fost vorba cel puțin de Argeș sau de Lotru și nu de împletitura de nuiiele bătută cu pămînt între buzele a două dealuri dobrogene.

Dar iată că de data asta nu s-a mai oprit. A trecut în goana mașinii prin ploaia care-i plesnea parbrizul cu stropi mari, a aruncat numai din mers o privire văzînd cum stropii mitraliază pămîntul bătătorit pe nuiiele, și

duduitul mașinii lui cîrne s-a auzit pe șoseaua satului făcîndu-i pe oameni să se uite după „iapa” vicelui. A oprit brusc în fața porții de la sediul cooperativei și lă- sînd-o acolo s-o spele ploaia, Vardaru a intrat precipitat pe ușa din față dînd bună ziua tuturor fără să le strîngă mîinile. Părea nervos, sau neîndemînatic. Cerceta cu atenție chipurile din biroul președintelui, ca și cum le-a rfi numărat. Apoi, cerînd să fie lăsat doar cu președintele, secretarul de partid și împricinații, fără a-i privi în ochi, se așază pe scaun și începu să-i judece.

Împricinații stăteau unul lîngă altul, umăr în umăr, pe banca aceea cu spătar verde ce urmărește peretele dinspre stradă din biroul președintelui. Umăr în umăr, ca și cum s-ar fi sprijinit, gata să se apere unul pe celălalt. Iar Vardaru, vorbindu-le, la umerii lor apropiați, lipiți, privea. Și nu știa dacă făcea asta pentru că-l intrigase modul cum stăteau lipiți numai în umere – în rest trupurile despărțindu-li-se cu sfială – sau o făcea ca să ferească a da ochii cu el. Se uita atent, intrigat, enervat, la umerii aceia care stăteau aproape egali unul lîngă altul, și vorbea sec, vorbele lui căzînd ca niște lovituri dese de toporișcă prin care voia să-i despartă, să-i distanțeze, să-i rupă unul de altul. Vorbea aspru, cu mîhnire sinceră:

— Voi, intelectualii satului ; voi, în care mi-am pus toată nădejdea ; voi, care... Dar gîndiți-vă că aici nu avem de făcut numai producție, ci și muncă de educație ; gîndiți-vă că tot satul e cu ochii pe voi... iar voi !... vouă nu •vă pasă de ce se spune, voi... voi ca niște... ca niște...

Se opri înghițind în sec, pentru că nu știa dacă din pudoare sau din ciudă nu-i venea să spună ce-au făcut cei doi. Și-i privi cu ochi răi. Îi privi strîmb, cu ochii lui verzi care de obicei sînt visători, puțin romantici chiar.

Neschimbați, cu luciul lor vanitos, dintotdeauna, erau doar ochii mici, îngustați, ca de animal gras, ai lui Axente. Pufăind greu, acesta își ascundea satisfacția și doar o lumină sănătoasă pe obrazul lui roșu ca un măr uns i-o trăda. Stătea nemișcat, arborînd o perfidă indiferență de om disciplinat și doar din cînd în cînd își trăda interesul, căutînd cu coada ochiului să vadă dacă cel care se afla cu

ei al cincilea în încăpere nota exact ce spunea vice-președintele

Iar vicepreședintele, și cînd tăcea, spunea destul. Pentru că tăcea plin de expresie rea. Tăcea cînd indignarea sau supărarea îl înecau, sau cînd își dădea seama că speranțele i s-au realizat cu totul altfel – împotriva lui. Tăcea ca și cum s-ar fi împiedicat în prea multe vorbe pe care le avea de spus. Gesturile, mimica îi continuau explozia de nemulțumire.

Fața lui, de obicei smeadă, cu trăsături aspre, parcă subliniind o sobrietate principială, se înroșise un pic căpătînd ceva din lumina care ungea obrazul lui Axente ; iar părul negru, tuns scurt, ca la boxeri, înțepa aerul de cîte ori capul i se mișca năvălaș :

— Un sat întreg vorbește ; cine știe de cînd vorbește pînă ca astea să ajungă la urechile mele ; și cine știe ce mai vorbește, ce lucruri care încă n-au ajuns la urechile mele !... Vă dați seama ce-ați făcut ? !... Vă dați seama cum v-ați subminat prestigiul și autoritatea ? !... Vă dați seama că...

Se uita la Axente. Cu trupul lui mare, zdravăn și bine hrănit, președintele stătea nemișcat, într-o poziție cît mai disciplinată. Nu se mișca, nu se agita, nu făcea nici măcar vreun semn, de parcă n-ar fi vrut să clatine situația în care se ajunsese. Și Vardaru, care-l cunoștea bine, pricepu că președintele era mulțumit. Că asta a vrut. Că judecata celor doi îl satisfăcuse pe deplin. Dîndu-și seama, pe Vardaru îl cuprinse o ciudă : adică ce, oare el face jocul lui Axente ? El îl cunoaște pe Axente, doar lucrează împreună de-atîția ani. Axente nu iartă. Nu iartă pe nimeni care i se opune. Iar Radu... Radu de multă vreme i se opune...

De data asta Vardaru tăcu altfel. Tăcu circumspect : dacă făcea jocul lui Axente ? Dacă Axente îl asmuțea

împotriva celor doi, tocmai ca să se răzbune pe Radu ?... Dar ideea că el, care de atîția ani păstorește toate satele astea, care-i cunoaște pe toți și nu mai e de multă vreme „tovarășul vice“, ci „tovarășul Vardaru“, ar putea fi influențat, îl înfurie atît de tare încît se repezi și mai principal asupra celor doi :

— Mi-am pus atîtea speranțe-n voi, am fost atît de bucuros că am specialiști cu care să facem acest nod de irigații ; v-am pus în mînă planurile oprobate și am simțit cum, odată cu știința voastră, crește și satul și moralul lui și cînd colo... Din pricină că voi vă țineți de alte celea irigațiile stau pe loc barajul nu e gata... Da, nu e gata pentru că tu, Radule, ți-ai neglijat treaba... da, ți-ai neglijat-o, ți-ai ne-gli-ja-t-o, înțelegi ? la spune, ia spune Axente, cîte zile-muncă s-au irosit !

Cu toate că le știa pe dinafară, doar pe dinafară i le-a spus lui cînd a venit la județ, Axente scoase carnetul cu scoarțe groase, lucitoare, pe care-l purta ca pe un însemn de președinte de cooperativă și citi din el cu glas de raport:

— Patru sute optzeci și șase la un calcul sumar, tovarășe vice, ca să nu mai adăugăm materialele - cimentul, piatra, nisipul, lemnăria și să nu...

Vardaru i-o retează cu un gest scurt, gestul lui obișnuit la concluzii, și se îndreptă către inginer :

— Uite, Radule, vezi ? !... Vezi unde duce... Vezi că ți-ai neglijat... Va trebui să dai socoteală acum...

Glasul nu-i mai era indignat; nici furios. Era calm și sigur. Sigur că nu greșea, că nu era influențat. Ci că punea la punct situația așa cum trebuie, cu fermitate și principalitate.

Și doar riposta dură, tonul stins, mocnind de îndîrjire al inginerului Radu îl făcu să tacă pentru o clipă :

— Pentru alte lucruri, judecați-mă căm vreți, dar nu

legați asta de întârziere. Întârzierea se datorește faptului că tovarășul Axente îmi pune bețe-n roate ; știți prea bine ! A venit o calamitate și ne-a lovit din mers. Iar noi nu am fost cu lucrările gata, pentru că, dumnealui, președintele, n-a vrut să aducem mașinile repartizate. Asta-i toată justificarea mea ; mai mult nu voi spune niciodată ! Iar dacă e cineva de judecat, judecați-mă pe mine ; eu răspund pentru tot; pe ea lăsați-o în pace !...

— Nu lăsăm pe nimeni în pace, Radule, pe nimeni !... în definitiv, ea e tehniciană și lucrează cu tine !... Și legăm una de alta, pentru că așa stau lucrurile - o situație o determină pe alta ; faci o prostie-ntr-un loc, are urmări și-ntr-altul. Mă-nțelegeți voi, sînteți vinovați, pentru că v-ați pierdut autoritatea, și ați intrat în gura satului și v-ați neglijat îndatoririle, sînteți foarte vinovați, înțelegeți ? !

Vinovății stăteau tot așa, cu umerii lipiți - unic punct de tangență între trupurile lor crispate care se retrăgea fiecare în propria sa ființă : genunchii strînși, palmele apăsate pe genunchi, cefele drepte, bărbiile îndreptate înainte, desigur, spre a ocoli orice privire a lui Axente. Spre a nu ști că Axente se află acolo.

Vinovății !...

Arătau frumos : o pereche tînă, el cu vigoare calmă în priviri și-n poziția brațelor, ea pieptănată sobru, școlărește și îmbrăcată sportiv, c-un pulover gros care nu reușea să-i ascundă linia frumoasă a trupului, ci, poate, dimpotrivă. El avea ochii cenușii, duri, în care fierbeau toate răspunsurile pe care le va da. Ai ei erau foarte luminoși, de un verzui auriu care deschidea mari adîncimi și mari întrebări. Iar Vardaru, judecîndu-i cu sinceră indignare, ocolea, totuși, ochii aceia ai ei. Pe Radu îl înfrunta. Se uita din cînd în cînd la el, chiar aspru, neiertător, amintindu-i de pierderile despre care pomenise

Axente. Dar unda verzuie a ochilor ei o ocolea. Mai ales cînd le striga că sînt vinovați și că vor da socoteală, o ocolea. Pentru că o simțea pe ea întrebîndu-se sincer de re-ar fi vinovată.

14

Și, în definitiv, de ce era vinovată ?... Ce făcuse ne-conform cu firea și pe cine deranjase ceea ce făcuse ea ?...

Acum, între cearșafurile care-l învăluie ca un giulgiu, lăsîndu-i liberă doar mintea care și-a revenit – cunoștința sau conștiința, vorba milițianului, întrebarea plu- teste-n el senin, categoric, eliberată de orice prejudecăți. De ce era vinovată, Vardarule, și de ce-o judecai ?... Și, mai ales, cine-ți dădea ție dreptul s-o judeci, pe ea, care era atît de frumoasă, pe ei, care se potriveau atît de bine, cine ? !...

Și, chiar dacă i-ar fi dat cineva dreptul, chiar dacă, prin funcție ca și prin anii – o jumătate de viață de om – în care-a păstorit satele astea, ar avea dreptul moral să-i judece, pentru ce trebuia să-i judece, ce făcuseră ca să-i judece ?...

Ce făcuseră ?... Se iubiseră. Se iubiseră frumos, asta făcuseră. Se iubiseră frumos și demn, pentru că, altcum, n-ar fi avut tăria să stea așa, drept, și umăr în umăr, atît cît era necesar ca să-și simtă unul altuia sprijinul și încrederea.

De ce, atunci, îi judeca el atît de aspru, indignat chiar, și sincer în indignarea sa, foarte sincer ?... Ce-l făcea să fie sincer mîhnit de fapta lor și să se considere el lezat de comportarea lor ?... Oare era orb, oare se sădiseră-n el niște convingeri false ? Nu. Era convins că face bine ceea ce face și că apără morala, că-și îndeplinește o datorie importantă față de echilibrul vieții satului. Nu era pornit, ci sincer mîhnit. Nu-i pedepsea, nu-i admonesta, ci îi muștra pentru ceea ce ei făcuseră neașteptat pentru

impresia lui despre ei. Era de bună-credință. Era de foarte bună-credință...

Era pe dracu ! Era un prost, asta era !...

Se foiește-n cearșafurile lui albe, care seamănă cu un coșciug ce-l poartă în imponderabil zbor, și-i e ciudă pe el însuși.

Era un prost periculos, asta era. Un prost plin de prejudecăți ; legat de prejudecăți ca de niște cătușe ferecate-n zid. Era convins că face dreptate, că rostește numai vorbe înțelepte, că apără bunul-simț... Și făcea rău, se bălăcea în prejudecăți, încălca cel mai elementar bun-simț dintre bunele simțuri, amestecându-se-n viața oamenilor ăstora care se iubeau curat.

Ah, ce ciudă îi era pe el, cel de atunci, și cel dintotdeauna.

Crescuse cu frontul. Și nu-i trebuiseră femeii, sau se-nvățase să nu-i trebuiască. Apoi, devenise activist, umbla prin sate cu sarcini grele și nu mai avusese timp de-așa ceva, chiar își amintește ; era primar undeva jos de tot, la graniță, într-un sat din acelea cu pământ gras, împărți te-n două - partea moșnenilor și partea cojanilor -, adică cuzenilor, adică celor împrăprietăriți de Cuza sau mai târziu și aduși coloniști aici. De patru, de cinci generații, stăteau fiecare în partea lui de sat și nu se pomenea nici măcar să se-ncuscrească unii cu alții. Satul greu, el tânăr, lupta de clasă în toi, dările către stat trebuiau strânse. Și-i plăcuse grozav o fată. Plîngea după ea noaptea, atît de mult îi plăcuse ! înaltă și smeadă și cu ochii mari, migdalați, pe obrazul tras, prelung ca-n icoane. Iși făcea de lucru pe la ei, ea își făcea de lucru pe la primărie. Era topit. Iși cumpăraseră o pereche de bocanci noi, și-avea o scurtă de dimie neagră și nu purta părul așa scurt, tuns ca acum, ci ceva mai lung, de-i cădea în ochi. Și-și amintește că a luat-o într-o seară de la un bal și-a dus-o pe cîmp, și-a ținut-o-n brațe toată noaptea și ea-i ridica

părul care-i venea în ochi și i-l dădea pe spate... A iubit-o mult. S-a hotărât să se-nsoare cu ea, să rămână acolo-n sat și... va vedea el ce-o mai face !...

Disciplinat, s-a dus și-a raportat superiorilor săi. Iar aceia s-au îngrozit : cum o să facă una ca asta ?... Ba, unul a și spus înțelept : „Vezi, dacă punem primari flăcăiandri din ăștia !” Și el tot nu pricepea. Pînă cînd i-au explicat :

— Păi de ce te-am trimis noi pe tine primar acolo ?... Fiindcă ești din afară, fiindcă ești obiectiv, fiindcă nu te-amesteci nici cu unii, nici cu alții și poți avea autoritate !... Din ce mahala e fata :

— Din cojani, a răspuns el spăsit, adăugind a speranță : și să știi că sînt oameni săraci, că nu intră decît cu pumnii în lupta de clasă...

Au rîs de naivitatea lui :

— Măi omule, dac-ai intrat în activ, trebuie să judeci, să știi că nu-ți mai aparții ție ; or fi ei oameni săraci, dar sînt dintr-o parte a satului, că trebuie și ei să stea undeva. Dacă intri-n neamul lor, nu mai ai nici o autoritate peste partea cealaltă a satului, ba încep să te și urască !... Pricepi ?...

Pricepea. Doar avea de domolit, mai în fiecare săptămînă, bătăile aprinse din senin între flăcăii dintr-o mahala și dintr-alta. Se porneau așa, fără să știi de ce, și ajungeau la bătăi crunte, cu oase sfărîmate, iar dacă se-nțețea puțin istoria nu dădeau înapoi nici maturii de a intra în învălmășeală. Atunci se putea sfîrși chiar și cu cîte o casă devastată, prilej apoi de veșnice răz bunări.

Era ură pe vreun motiv concret, erau atavice porniri care ațîțau în generații nevoia de-a se ști în luptă cu cineva ?... Nu ajunsese încă să înțeleagă lucrul acesta, înțelesese doar de ce nu trebuia să se însoare. De ce avea datoria să-nfrîngă ceea ce era duios și romantic în sufletul său tînăr și să umble-n scurta de dimie neagră,

primind salutul unora și altora : „să trăiți, domn primar !...

A mai stat aproape un an în satul acela. Fata s-a măritat între timp cu unul de-al ei, din mahalaua ei, dintre ai lor. Iar el, ca primar, a trebuit să le facă for-mele. După asta însă n-a mai răbdât. S-a dus și-a cerut să fie trimis. Oriunde, numai să fie trimis. Pentru că multă vreme nu i-a putut ieși din gând chipul ei de icoană bizantină.

Exact. Multă vreme l-a obsedat chipul ei, pentru ca acum să-l uite. Face eforturi uriașe să și-l amintească și, oricum l-ar întoarce, de orice amănunt s-ar agăța, el tot ca pe Voica o vede, tot chipul Voicăi îi apare dinainte. Exact : smeadă, cu obraz prelung și mari ochi migdalați auriu-verzui. Oare așa o fi arătat și aceea, sau imaginația lui, dorințele lui, refulările lui... O vede însă perfect de bine cu chipul Voicăi, cu mersul Voicăi, cu mâinile lungi ale Voicăi, trecînd pe ulița prăfoasă a satului aceleia despărțit în două, cu ură, și venin, și dispreț, pe viață și pe moarte.

Categoric, a fost ghinionist sau, cel puțin, neîndemî-natec, în materie de femei. Pe front, rănit ușor fiind, a stat trei zile într-un pătul din ograda unui cantonier de pe-o linie secundară dincolo de Debrețin. Și se uita ca la o icoană la fata cantonierului. O pîndea din pătulul lui, cum trecea la fîntînă ca o sălbăticiune, cu mers lasciv și mâini lungi legănate pe lîngă trup, și cum se-ntorcea, cu sînii tari înainte, ducînd căldările pline. Se uita la gîtul ei lung, la părul negru pe care și-l ridica într-un coc deasupra cefii, la gleznele subțiri care-i dădeau, chiar și-n efort, o călcătură elegantă. Și nu-ndrăznea nici măcar s-o atingă. Se intimida și se-nroșea, cînd ea venea și-i aducea cîrpe curate pentru comprese și i le uda cu apă și cu spirt. Se intimida, înghițea în sec și se justifica față de pornirile din sineși spunîndu-și că nu-i știe limba, deci n-are cum începe cu ea o conversație. Într-a patra noapte, s-a trezit auzind mișcare în canton. A priceput cu greu, dar a

priceput : erau cel puțin o grupă care-o violau. Fără să-i știe limba !..; îi auzea vorbind o alta. A tras o încărcătură de automat în aer și, apoi, când a simțit liniște după ce aceia au fugit ca potîrnichile, a plecat lăsîndu-i compresele acolo, în pătul.

Și-a amintit-o de multe ori, așa cum trecea cu căldările de la fîntînă. Cu sinii tari înainte, și îndepăr- tîndu-se, în vreme ce el își plimba privirile pe gîtul ei lung, pe adîncitura moale a cefii descoperită de părul ridicat în coc. Și-o amintește și acuma, dar culmea ! își dă seama din ce în ce mai bine cum seamănă cu Voica : sinii tari, gîtul prelung, glezna subțire !... De ce oare, nu-și dă seama și nici măcar nu-ncearcă să-și explice. E prea tulburat ca să se mai gîndească la asta. Tulburat de nerealizările lui în dragoste, de neîndemînarea și timiditatea care l-au împiedicat. De cine știe ce concurs de-mprej urări care, repetîndu-se, l-a făcut să se teamă, să devină neîncrezător, să se ferească și, chiar, chiar să respingă, cu bună-știință, femeile.

Prin '47, nu mai era primar. Îl făcuseră instructor pe vreo trei sate amărîte, între niște bălți. Veniseră la instructaj, la județ. Mai mulți, aproape toți instructorii. Iar cîtiva, dintre cei mai tineri, șuşoteau. Așa era obiceiul. Ca la armată în ziua de permisie. Mai ales că, la ei, permisia era mult mai rară, munca fiind înrobitoare, ziua și noaptea cu săptămîinile și lunile, în satele acelea unde trebuiau să fie, pe lîngă toate celelalte, și exemple de morală, de principialitate. Era exclus să se-ncurce cu vreuna, că le ieșeau și vorbe, se-alegeau și cu sancțiune.

Îi instruia, pe lîngă secretarul, care era șeful lor, o tovarășă de la centru, sau așa ceva, Mara sau Sara pe nume, cu părul tuns scurt, ochi încercănați și care fuma, cu foarte multă patimă, țigară de la țigară. Vorbea gros, răgușit, cu accente revoluționare puse pe multe dintre cuvinte și repeta de predilecție expresia „dintr-aceea că“

sau „dinspre aceea că“.

I-au prelucrat bine, i-au instrumentat cu tot ce-aveau de făcut și, mai ales, ce cote au de trimis. Tovarășa Mara sau Sara, le-a atras în. Încheiere atenția că țăranul e „șiret” și, după cum ne-nvață clasicii, are-n el tendința de închiaburire, dintr-aceea că ei trebuie să fie cu ochii în patru și să aplice linia fără șovăire. După care, înseni-nîndu-se, le-a dat drumul să se ducă fiecare unde crede – acasă, dacă aveau casă acolo, sau în drum spre satele lor, prin oraș, după târguieli sau să mai vadă un film, dar, în orice caz, a doua zi pînă-n prînz să ajungă înapoi și să pună în aplicare tot ce fuseseră instruiți.

El avea un tren la cinci dimineața, care-l lăsa la vreo opt kilometri de prima comună. S-a dus împreună cu ceilalți după cumpărături ; cu ceilalți doi tineri, care n-aveau familii. Dar se pierdu de ei. Se-ntîmplă că se rătăci de ei prin piață tocmai cînd trebuiau s-o por- nească-n jos, spre strada aia de lîngă port pe care-o știa prea bine de pe vremea cînd lucrase ca hamal aici. Se rătăci deci, îi căută ce îi căută și porni singur, pentru că, de fapt, unde se duceau, tot singuri și individual aveau de făcut treaba respectivă, viața despărțindu-i oricum și băgîndu-i într-una din camerele acelea sordide, c-o fată zîmbindu-ți de complezență.

A pornit în jos, pe strada bătută de toți marinarii și hamalii de port și, în definitiv, de toți muncitorii care aveau ceva trafic cu Dunărea. Lîngă port, a cotit-o la stînga, pe lîngă cafeneaua unde, cînd erau militari în-cazarmați aici și aveau învoire, își dădeau întîlnire ca să meargă împreună la cazarmă. Cei care-avuseseră bani, veneau de pe strada asta ; cei care nu, de la plimbare de unde bătuseră trotuarele.

A cotit, deci, și a început să încerce să distingă casele, să nu nimerească în vreuna locuită de oameni cu grijile lor. Și tot chiorîndu-se așa, numai ce dădu nas în nas c-o

femeie trupeșă, chiar grasă, fumînd pofticios. Era tovarășa Sara sau Mara.

— Ce faci, tovarășe ? Tu ești din satele alea care au probleme cu porumbul la colectare, nu ?...

I s-a făcut o rușine de moarte. Nu ca acum, sau ca-n ultima vreme, cînd, evoluat fiind, s-ar fi gîndit cu teamă la situația lui, la faptul că el, cu funcția pe care o are, a fost prins într-o postură imorală și că va fi tras la răspundere, pus în discuție, sancționat. Așa ar fi gîndit acum, cînd a învățat să țină seama de părerile unora și altora și chiar să se ferească de ele. Atunci însă, nu : i s-a făcut pur și simplu rușine. O rușine țărănească, sinceră, ca și cum în locul aceleia ar fi fost maică-sa și l-ar fi surprins mergînd într-acolo. Atît. Sau poate, chiar din pricina asta mai grav.

— ...Păi treceam și eu pe-aici, tovarășă Mara, sau Sara, nu-și mai amintește cum i-a zis.

— Pe aici ?... Treceai ?... Treceai dumneata pe-aici, așa, în plimbare ? Că asta e strada de promenadă !...

Stătea spăsit, în fața ei, și nu-i venea altceva decît să-i spună „să mă iertați”, dar, de rușine, nu i se des- cleșta gura.

— Ei, hai, condu-mă și pe mine-încolo !... Te-nțeleg : ești tinerel !... Te-nțeleg ; doar sîntem marxiști, ce naiba !...

A pornit încet, ca un cîine de pripas, pe lîngă ea, pe strada aceea care urca panta dinspre port spre oraș.

— Va să zică aici vă duceți voi, băieții, activiștii noștri, cînd veniți la instructaj !... Spuse ea fără să trădeze prin glas dacă era o ironie sau o constatare.

— Numai cei ne-nsurați, tovarășa... se scuză Vardaru ca și cum ar fi diminuat din vină.

Era tinerel și subțirel ca un lujer. Avea obrazii supti, ochii îi ardeau în adîncul orbitelor, și nu știa ce putea face cu mîinile-i mari. Mai ales cu palmele-i noduroase,

păstrînd încă urme de la munca cîmpului și de pe front, care-i asudau întruna :

— Numai noi, cei ne-nsurați, tovarășa... Și nu-i mai spuse pe nume pentru că nu știa dacă o chema Sara sau Mara.

— Îmi pare bine că ești cîstit, spuse ea ; așa trebuie să fie un comunist ; și mai ales, un activist. Dacă ai simț autocritic, e bine ; înțelegi ?... El dădu din cap și din mîini, grăbit să-și demonstreze c-a înțeles, cu toate că un gărgăune îl rodea în minte : cînd spunea „dacă ai simț autocritic, e bine“, ea parcă voia să spună că e atît de bine încît nici nu mai ai nevoie să te duci pe strada aia.

— Știți, îi mărturisi el, cînd, în capul pantei, ajunseră în strada principală a orașului, sînt convinși c-o să mă-nțelegeți, pentru că sîntem marxiști, așa cum ați spus, dar noi, cei neînsurați, ne mai ducem pe-aici, cînd venim la instructaj, pentru că, în satele acelea, nu trebuie să ne atingem de nimic ; în satele acelea și așa sînt provocări destule ; dacă ne mai prinde și la vreuna...

— Te-nțeleg, tovarășe, te-nțeleg : e bine că ții la prestigiul nostru. Pentru că prestigiul tău e prestigiul nostru ; tu nu-ți mai aparții ție, ci partidului ; și, în tot ce faci, trebuie să te gîndești la partid !... Ei, ia spune : te gîndești într-adevăr ?...

— Da, sigur că da ; bineînțeles că mă gîndesc !... se grăbi el să răspundă ca un școlar, pentru că simțea un nețărmurit respect pentru femeia aceea pe care-o bănuia că știa multe, că era foarte pricepută și, ca o adevărată șefă, știa să exercite o deosebită autoritate.

În sinea lui, însă, devenise atent la o vorbă pe care i-o spusese și alții : „tu nu-ți mai aparții ție !“ Nu îndrăznea să-și spună nici sieși dacă ar fi intenționat s-o corecteze sau nu ; se întreba numai : „oare ea a învățat de la ei sau ei de la ea ? !“... Fără să știe de ce, ar fi înclinat să creadă

că ei de la ea.

Ajunseseră la căminul județenei, o veche școală sau internat, cu trei încăperi mari pline cu paturi. Ea îi primea cu neîncredere răspunsul :

— Uite, să-ți explic eu cum vine cu această dăruire, îi spuse, că te văd tinerel și inimos. La noi în partid nu-i de-ajuns să spui că „mă dăruiesc” și gata ; aici e vorba de o opțiune filozofică și pentru asta trebuie să fii convins de-o serie de lucruri și să le vezi în dialectica lor.

Intră în dormitorul unde stătea ea, își scoase pardesiul, îl pofti să ia loc pe un pat și, așezându-se în fața lui pe scaunul de la masa din mijloc, îi spuse, autoritară, ca o profesoară de la catedră :

— Ce v-am explicat eu și astăzi la instructaj ?... Că numai cu pasiunea revoluționară, pe care o aveți, nu faceți totul. Trebuie și o înțelegere marxistă a lucrurilor, iar pentru asta trebuie să studiați, să studiați, să studiați... Uite, exemplul cel mai recent, de astăzi : au venit la noi, la centru, unele informații cum că voi, după instructaj, vă duceți acolo unde v-am găsit... Vă duceți sau nu ? !

— Păi, ne ducem ; dar... v-am spus...

Lui i se făcuse iarăși o rușine de moarte. Se uita la paturile goale, înșirate potcoavă de-a lungul pereților și parcă din fiecare îl muștra câte cineva pentru slăbiciunea lui omenească. Iar în mijloc, la catedra ei, femeia asta aspră, cu părul tuns scurt și toate așezate perfect, după o logică imbatabilă, în minte, îl diseca bucată cu bucată, arătându-i ce era și ce nu era marxist în el :

— Vezi, mie mi-a plăcut raționamentul tău și te-nțeleg perfect, dintr-aceea că aș zice c-aș putea fi bărbat ca și tine : nu vrei să te-ncurci acolo-n sat, nu vrei să-ți strici prestigiul acolo-n sat; rabzi și aștepti să vină instructajul. După instructaj, te duci, nu-i așa, și-ți faci asta ca pe-o nevoie oarecare, ca să pleci apoi liniștit la munca

ta.

Vorbea atît de serios, atît de analitic, încît lui începuse să-i treacă rușinea. Era atent la cuvintele ei, la sfaturile ei și numai cînd se pomenea prea direct ceea ce intenționase el să facă atunci cînd ea îl găsise pe strada cu pricina, îl mai năpădea cîte-un abur cald în obraz. Mai ales că se egîndea la faptul că ceilalți apucaseră să intre, pe cînd el, ba !...

— Tu, ca om care ai răspunderea ta, în satul acela, poate că ai dreptate ; și te-nțeleg... – spunea ea. Iar el era emoționat și rușinat în același timp. Mai ales cînd îi spunea că-l înțelege pentru că, prin tonul cu care-i spunea, îl obliga la a fi sincer autocritic în sinea lui... „te înțeleg dintr-aceea că ai și tu nevoie și nu vrei să-ți iasă vorbe în satul acela ; foarte frumos !... Dar, te-ntreb eu, la fetele alea la care voiai să te duci te-ai gîndit ? La soarta lor, la destinul lor, la viitorul lor, te-ai gîndit ?”...

Sincer, el recunoscuse că nu se gîndise. Nici nu prea avusese timp de asta, dar, ca să fie cinstit, nici nu se gîndise ; tovarășa avea dreptate : nu se gîndise.

— De ce te-ntreb eu dacă te-ai gîndit sau nu ?... Dinspre aceea că, dacă ai pornit-o pe calea asta de activist, trebuie să te preocupe soarta tuturor. Nu numai acolo, în satele unde ai răspunderea. Pe noi, dragă tovarășe, trebuie să ne preocupe soarta întregii lumi, de asta ne-am înregimentat. Și atunci, de ce nu te gîndești și la bietele fete dinspre aceea că ele reprezintă cea mai monstruoasă formă de exploatare !...

Slab și tinerel și cu ochii duși în fundul capului, el întorcea timid palmele-i butucănoase și asudate, în semn că, într-adevăr, nu s-a gîndit pînă atunci la bietele fete decît într-un anume fel. Iar ea îi demonstra punctul de vedere revoluționar în legătură cu starea socială a prostituatelor :

— Ce sînt fetele astea decît treapta cea mai de jos pe care burghezia poate să-l coboare pe om ?... Ele sînt

înrobite de ban și de exploatare, asta sînt. Ar fi putut, în alte condiții, să devină inginer sau doctorițe sau aviatoare și, în loc de asta, au ajuns să-și vîndă trupul pentru că asta este condiția la care le condamnă capitalismul, înțelegi ?... Adunate în acele bordeie insalubre, ele sînt

7 - Prețul dragostei, al credinței și al url

iprilej de pofte pentru bărbați și de cîștig nemuncit pentru proxeneții care le exploatează !... Să-ți vinzi trupul, îți dai seama ce înseamnă asta ?... Înseamnă că nu mai ai nimic altceva, înseamnă că ai fost adus la condiția cea mai de jos. Dintr-acelea rezultă că societatea pe clase e condamnată definitiv și că noi trebuie să luptăm ca să îndreptăm aceste racile, ca să le salvăm pe aceste biete fete de exploatarea la care sînt supuse. Da, da, datoria noastră este să le ridicăm fruntea și conștiința și nu să le afundăm mai rău, dragă tovarășe...

Îi ardeau obrazii, așa cum stătea pe marginea patului aceluia și asculta vorbele ei care, cu toate că nu-l dojeneau, ci-l povățuiau, el le lua ca pe-o doj ană.

Cînd după ani și ani a povestit întîmplarea unor prieteni, aceia au rîs de el cu multă poftă.

Dar acesta era hazul lor tîrziu, de bărbați în toată firea, pe care munca de teren și rigorile ei îi învățase să se răzbune pe nefaptă vorbind ei între ei. Cu asta se obișnuise Vardaru ; era apreciat ca bun povestitor și hîtru. Dar cu lucrul celălalt, cu înțelegerea femeii, a sufletului ei, a necazurilor ei, nu. Pe cît era de hîtru și sfătos cînd vorbea cu mai multe și glumea cu ele și le ciupea și le făcea să chicotească, pe atît de timid și morocănos era cînd rămînea cu vreuna singură. Ca atunci cînd își ținea obrazii în palmele arzînde, și era subțirel și cu ochii duși în fundul capului.

Cam așa era, dar cînd se gîndește mai bine, nu se poate închipui exact cum arăta. Îi face impresia mereu că arăta așa cum e chipul lui Radu astăzi.

Axente a mers la sigur cînd l-a chemat să-i judece pe cei doi. Îl știa om încuiat și neiertător în privința asta. Și-a făcut el calculul exact, cu ochii aceia ai lui, înguști, cu mintea lui lucidă și inteligentă, care știe să meargă la sigur. L-a ales pe el, s-a gîndit la el sau, mai bine zis, a aranjat lucrurile în așa fel încît să-l întărite pe el. Țintea la sigur : un Vardaru puritan, om renumit că te-nțelege și te ajută la orice, dar în chestiuni de morală e neiertător. Un Vardaru care-a avut o nevastă bolnăvicioasă toată viața ei, săraca, și s-a mulțumit cu ea ; un Vardaru care roșește și acum, ca un puiantru, cînd cineva vorbește mai fără perdea față cu femeile și se pierde de tot cînd o femeie mai curajoasă îi face un apropo.

Desigur, așa a gîndit, așa a calculat Axente. Ceea ce se-ntreabă Vardaru acum, mai degrabă curios decît temător, pentru că el de multă vreme nu se mai teme de nimic, de multă vreme se simte eliberat și ușor, dezlegat de toate „politicele” la care-l obliga viața de zi cu zi, clar, ferm, și liber total în imponderabilitatea sa – ceea ce se-ntreabă, deci, acum, este dacă Axente și-a dat seama de faptul că el băga viața în niște scheme, că el pornea de la schemele pe care și le făcea în minte, de la ceea ce voia să fie, de la ceea ce credea el că trebuie să fie.

Obișnuința asta cu schemele nu e ceva prea des întîlnit la el, ci doar așa, în ultima vreme s-a surprins... Iar acum îl obsedează, pentru că e vorba tocmai de acel (sat, tocmai de Axente și de Radu, față de care s-a-ncă- păținat sau, mai rău, și-a dat voie sieși să-și repete la modul stereotip schema, formula în care nici el nu credea prea mult, dar, rațional, ținînd seama de întregul concurs de împrejurări ; știa că e cea mai comodă cale, cea mai fără bătaie de cap.

Și uite ce-a ieșit !...

Nu, nu ! Nu ne permite nimeni să ne băgăm în viața oamenilor, să le facem scheme pentru această viață, să-i obligăm, dacă sîntem mai puternici decît ei, să se adapteze acestei scheme pe care le-o impunem noi. Cine ne permite lucrul acesta ?... în virtutea cărui atribut al nostru îi obligăm pe ei să trăiască așa cum ne este nouă mai comod ? !... Cu ce drept intrăm în viața unor semeni de-ai noștri și îi obligăm să se comporte într-un anume fel numai pentru că nouă ne vine mai ușor ? !

Ne permitem să-i judecăm, să le impunem judecățile noastre adică, ceea ce, în multe cazuri, este totuna cu prejudecățile noastre. De ce ?... De ce prejudecățile noastre să devină criteriu de viață pentru alții ?... Ele n-ar trebui să devină nici chiar pentru noi !...

Da, da... Cea mai frumoasă și mai tristă amintire pe care o are - pentru că mai are una în legătură cu viața sa sentimentală - e vătămată tot de prejudecăți.

Își dădea examenele de doctorat. Parcursese o viață întreagă dăruită total pămînturilor astea de aici, oamenilor de aici, și teza tot în legătură cu ei și-o pregătea. Din pricina aceasta nu mai era vorba de o simplă lucrare științifică alcătuită cu ajutorul unei bibliografii, ci era viața lui. Își sintetiza, la un mod științific, existența în criterii de organizare a oamenilor și exploatare a pămînturilor. Era viața lui acolo, pe care și-o reconstitua altfel, stenic, cu concluziile a ceea ce realizase și ce învățase Șh 25 de 'ani, ^n evoluția lui de la fiul de țaran ajuns hamal în port și pînă la doctorandul în vîrstă matură, de atunci. Viața, cu ce reușise în ea, cu ce dobîndise în ea, adică acea mare experiență din istoria țaranului român la care a participat, a pus umărul, pe care a trăit-o și-a influențat-o acolo, la postul lui de soldat al cîmpiei. Viața lui, cu ceea ce-i putea da certitudinea că n-a trecut degeaba prin ea, că a realizat ceva trainic.

Dar mintea lui experimentată și cizelată de astăzi,

care, veghind asupra paginii de manuscris, își rememora mult mai multe lucruri decît se sintetizau acolo, nu putea ocoli și celelalte aspecte, și cealaltă parte a vieții pe care și-o punea în cîntar. Partea ei tristă, lipsită de sentimente, strangulată de amînări : „lasă, că va fi vreme mai tîrziu“... Mai tîrziu !... Și cînd a venit acel „mai tîr- ziu“ ?... Cînd a venit acel „mai tîrziu“, n-a mai fost vreme. A trecut prin viață cam fad, el ar spune auster.

A trecut auster. Fără alte satisfacții decît datoria. Om de chef n-a fost și atunci cînd protocoalele i-au cerut a făcut-o mai mult din obligație, tot ca pe-o datorie, tot cu un anume scop lucrativ. Viața trupească și-a dus-o lîngă o femeie bolnăvicioasă, care i-a făcut un copil. Copilul e bine, sănătos, sîrguincios, student bun : va ieși om de nădejde din el. Din partea asta are o satisfacție. Dar, nu știe de ce, și această satisfacție i se plasează tot în rîndul celor profesionale și nu dincoace. Era, de fapt, prea dăruit tuturor oamenilor ca să-l poată satisface egoist numai propria sa progenitură. Pentru că întotdeauna a lucrat cu oamenii și succesele lor le-a considerat succesele sale pe planul vocației pe care-a avut-o.

A trecut deci șters, totalmente șters prin viață, din punctul acesta de vedere. Fără satisfacții... Cînd, o fată de la U.T.M., care lucra cu multă pasiune alături de el, privindu-l uneori cu niște ochi foarte mari, foarte visători, i-a spus odată : „vai ce frumos ați vorbit, tovarășe secretar, minunat !“..., el a privit-o suspicios, simțind sudori reci în palme. Și, cu prima ocazie, a chestionat-o convins că-și face just datoria :

— Măi fată, nu cumva ai făcut prostia să te gîn- dești mai mult decît trebuie la mine !...

— Ba da, tovarășe secretar – a crezut ea că acesta ar fi fost doar un mod de-a deschide discuția – nu știu de ce, dar pe dumneavoastră vă văd așa cum îmi închipui un personaj dintr-o carte la care țin foarte mult !...

Și-a înfrînt în el chiar și curiozitatea de a afla care era cartea, care era personajul. I-a spus fetei cu glas răgușit, nesincer :

— Dumneata ai calități de activistă. Trebuie să ți le pui în valoare. Și să muncești ; asta să te preocupe !...

Asta s-o preocupe și nimic altceva. Ca pe el. Da, acum cînd se gîndește mai bine, cînd își privește viața retrospectiv, i se pare că ea s-a desfășurat în două dimensiuni, în loc de trei. Atîta tot. I-a lipsit o dimensiune pe care el n-a observat-o. Încolo, totul pare a fi în ordine.

Iar atunci cînd stătea la București, la cămin, și-și pregătea doctoratul, i s-a părut, a avut impresia că ceva a-nceput să vibreze-n el.

Era o femeie cu fața serioasă, frumos alungită-n tristețea ei, care studia extrem de atent, extrem de conștiincios, la bibliotecă. Se surprindea uneori spionîndu-i profilul preocupat, mîinile cu degete lungi, odihnind pe paginile cărților. Purta în ea o tristețe care-l ațîța, îl intriga, îl făcea curios. O tristețe serioasă, studioasă, politicoasă chiar. Era tipul acela de femeie care nu avea în ea nimic agresiv, nimic provocator, poate de asta-i plăcea. Nu răscolea la el în nici un fel temerile pline de prejudecăți cu care se ferea aproape monahicește de alte femei. Era sobră, cu grijile ei, cu preocupările ei. Trecerea ei nu deranja pe nimeni, așa cum se întîmplă cu femeile care trebuie să vorbească, sau să gesticuleze sau să facă ceva ; și doar tăcerea ei, tăcerea ei retrasă, putea să atragă atenția unor sensibilități ca ale lui, putea trezi niște sentimente contrarii în mentalitatea lui temătoare, blindată de convenții rigide.

A privit-o zile-n șir, și zile-n șir a încercat să ghicească cine este, ce este cu ea. Să ghicească el, s-o intuiască el, adică, fără a se servi de nici o informație luată din altă parte, cum, dealtfel, ușor putea căpăta acolo, în cămin și-n institut... Dar nu ; se ambiționa cu deosebită plăcere, își

făcea o duioasă ambiție din a-i deduce el toate atributele, a-i așeza el toate datele. Era un semn al admirației lui, această satisfacție în sine de a o descoperi singur, avînd astfel plăcerea de a și-o păstra mai multă vreme-n gînd, de-a și-o închipui într-un fel sau altul. Simțea nevoia să și-o închipuie el, așa cum ar fi dorit-o, și, romantic întîrziat, plutea în visul acesta, gîndindu-se la profilul ei frumos alungit, la ochii calzi și serioși, plutind în propriile ei preocupări.

Se amestecau pe atunci sentimentele față de ea cu viața pe care el și-o cîntărea și și-o evalua. Astfel se-mbina, se-mpletea totul într-un timid vis de arderi tîrzii, mocnite în ponderea vîrstei, și, tocmai prin asta, acolo, în străfundurile neutilizate ale sufletului său, căpătau intensități mult mai mari. Era pe-atunci, se zice, un bărbat frumos pentru vîrsta lui, brunet și uscățiv, cu ochi verzi, mină de-o tristețe sau de-un romantism adolescentin, în cel mai viu contrast cu tîmplele cărunte și obrazul adîncit de cute bărbătești.

În preziua examenului, de-abia, a apucat sau a-ndrăznit să-i vorbească. A descoperit la ea o deosebită căldură, chiar intimitate, ca și cum s-ar fi cunoscut cine știe de cînd... Cine știe de cînd !... Poate că și ea, în sinea ei, așa cum el... își spunea aceasta în vreme ce constata cum se eliberase de orice fel de prejudecăți, de orice fel de temeri și neîndemnări și, doctorand bătrîn, parcurgîndu-și cu greu, la maturitate, drumul de intelectual, simțea influența plăcută și tinerească a băncilor facultății, care-l făcea să trăiască altfel. Află de la ea că era văduvă și că se străduise-n anii din urmă să-și depășească toate tristețile învățînd, că doctoratul devenise pentru ea o a doua viață și, din pricina aceasta, i se dedica cu atîta sobră seriozitate.

Vorbiră mult, cine știe cît, pînă noaptea tîrziu, surprinzîndu-se deseori că își zîmbeau unul altuia fără rost,

la masa rotundă de la micul bar al hotelului-cămin și, din cînd în cînd, fiecare simțea nevoia să-i mărturisească celuilalt că se simțea grozav de bine, mulțumindu-și politicos unul altuia, pentru că-și ținuseră de urît și se ajutaseră să-și alunge singurătatea într-o seară plină de emoții cum este cea dinaintea examenului. Și practicau politicoasa conveniență cu subînțeles, fiecare știind că, de fapt, îi părea foarte, foarte bine că erau împreună, că se cunoscuseră, că aveau ce să-și spună, că, în fine, nu mai era fiecare singur. Pentru că, de ce n-am recunoaște-o ?, e greu, pentru oameni la vîrstă matură, să se apropie unul de altul. Vorbim, discutăm, avem relații și afaceri, avem interese comune, drumuri comune, lucruri comune de făcut, dar, de apropiat sufletește în adevăratul înțeles al cuvîntului, din ce în ce mai greu ne putem apropia, pe măsură ce ne depărtăm de tinerețe. Vorba, chiar comunicarea, chiar lucrul împreună, petrecerea împreună, nu pot fi totuna cu apropierea, cu căldura sufletească și cu confidența deplină. Avem amici, avem cimoscuți, avem colegi, avem tovarăși, avem oameni cu care ne interferăm în preocupări sau interese și cu care ne petrecem o bună parte din timpul nostru. Dar numai uneori, sub cine știe ce zodie, crusta rațiunii cumînți se desface și începem să comunicăm cu cineva altfel, pe altă lungime de undă, cu altă intensitate decît cea normală. Numai uneori, rareori, sub cine știe ce zodie !... Și chiar asemenea ocazii, de cele mai multe ori, le ratăm. Viața ne duce mai departe, pe coordonatele ei obișnuite, după conveniențele și necesitățile ei curente.

Din pricina aceasta, Vardaru dorea, dorea intens atunci, chiar în exprimarea politicoasă și protocolară cu care i se adresa, să n-o piardă, s-o mai vadă :

— Vă rog, dacă vă face plăcere, ar trebui să ne întîlnim mîine, după examen...

S-au despărțit, fiecare cu sentimentul că poseda ceva în plus, că realizase ceva în plus, că dobândise ceva în plus. El, cel puțin, trăia convingerea aceasta atît de puternic încît, uneori, ar fi simțit nevoia să se caute prin buzunare, să găsească un obiect concret al cărui posesor era. Se simțea vesel, gata să țopăie, se-ntreba în același timp dacă e bine ce face și-și răspundea că e foarte bine, că și el e văduv, și e normal să se întîmple așa și iar era gata să țopăie și iar se-ntreba dacă e de demnitatea lui să facă ce face și-și răspundea descoperindu-i ei calități deosebite. Își recuza temerile și valsa pe ele, pentru ca apoi să se-ntrebe din nou, să-și pretindă sieși să analizeze cu seriozitate situația, ca la ședință, iar apoi să rîdă, venindu-i din nou să țopăie. Și așa toată noaptea... Stabiliseră - tot o dulce convenție primită cu plăcere de amîndoi pentru că acoperea atît de naiv și de stîngaci dorința lor de a se vedea - stabiliseră ca după examen să se aștepte în hol și să meargă-mpreună la un restaurant spre a-și sărbători succesul.

A doua zi după examen, el a sărit în primul autobuz, a ajuns la gară unde-a sărit în primul tren și s-a-ntors aici sărind din nou pînă-n gît în munca lui care-i acoperea toate celelalte gînduri.

De ce făcuse asta ?... Nici măcar nu mai voia să comenteze. Îi era imposibil să comenteze. Chiar și acum, în starea care-l elibera total și-l făcea să fie cinstit, dureros de cinstit în aprecierea tuturor actelor sale, lucrul acesta nu mai voia să-l comenteze în nici un fel. Voia să-l îngroape, odată cu un geamăt surd, dureros și greu de regrete, pe care-l îngropa în fața de pernă sterilizată... Da, totul era sterilizat, și pur, și just, iar viața lui, partea asta de viață, n-avea nici un rost, stînd inutil de demnă în fața tuturor prejudecăților.

Pentru că nici măcar nu știa cum o cheamă și de unde

e. Întîlnirea aceea din hol, după examen, era singurul cîrlig al viitorului lor. Cîrlig rupt al viitorului lor. Oricîte regrete ar fi trăit, n-a mai avut de unde s-o ia. Iar să întreprindă investigații la secretariatul rectoratului, el, cel care nu făcuse asta nici în perioada cînd o admirase de la distanță și ar fi putut auzi, de la un coleg sau de la altul, sau de la portar vreo cît de mică informație în legătură cu ea, nu era în stare.

A rămas cu chipul ei, cu profilul ei alungit și desenat frumos, ca-ntr-o tăietură de vioară, aplecat într-un sobru studiu asupra cărților de la bibliotecă. A rămas ?... Oare a rămas ? Se-ntreabă pentru că, acum, cu cît e mai mare efortul pe care-l face să și-o amintească, cu atît îi e mai imposibil s-o vadă altfel decît cu chipul Voicăi.

Da, Voica îi apare în toate. Chipul ei este chipul lor, chipul lor este chipul ei. Straniu chin, de-a nu te mai putea desprinde de un chip, de-a nu mai putea distinge, din pricina trăsăturilor lui, alte chipuri !

Pe toate, și pe fata cantonierului, și pe cea care-ar fi vrut s-o ia de nevastă, și pe fata de la U.T.M., și pe cea al cărei profil l-a spionat zile-ntregi în bibliotecă, pe toate le vede cu chipul Voicăi, tuturor le află trăsăturile Voicăi. Figura gravă, îndîrjită a Voicăi, urîndu-l, se așază peste toate oglinzile sufletului său, răsfrîngîndu-se-n ele.

Da, e chipul Voicăi, cu trăsături prelungi, bizantine și priviri drepte, disprețuitoare, în alungiții ei ochi auriuverzui. Priviri cărora nu le e rușine de sentimentele ce le oglindesc, tot așa cum ei, ființei ei dezinvolve și ferme, care are ceva și din natura țărănească a prezumtivei lui neveste, și din aerul sălbatec al fetei cantonierului, și din copilăroasa pornire spre dragoste a utemistei, și din sobrietatea preocupată a femeii din bibliotecă, nu-i e nici teamă, nici rușine de sentimentele pe care le trăiește. Și

nu numai că nu-ncearcă în vreun fel a le ascunde, dar nici nu-i poate trece prin minte așa ceva.

E Voica cea care-l urăște profund, îl urăște de moarte, pentru că s-a băgat în viața ei și-a judecat-o așa cum nu-i era permis, mai ales lui, care știe atît de puține despre partea asta de viață.

Îl urăște de moarte și nici nu știe că el nu mai are prejudecăți. S-a eliberat de ele și acum plutește imponderabil. Nu, nu mai are prejudecăți și nici nu mai apasă viața în tiparele lui false. Dar ea n-are de unde ști aceasta, și-l urăște ; îl urăște de moarte, îl blestemă ca pe o piază rea ; care nu se-ntreabă cum își permite s-o judece !...

15

În colțul lui, Axente părea mulțumit. Și numai perfidia îl făcea să ia o mină tristă ca și cum i-ar fi părut rău de cele întâmplăte. Se uita încuviințînd la omul sobru și foarte încăpățînat în cinstea lui, care era vicepreședintele de la județ. Încuviința tot ce spunea acela :

— ...Și ați făcut să se răscolească tot satul !... Ce credeți voi că dacă-mi spunea numai unul sau altul, eu aș fi venit ?!... Dar cel puțin douăzeci mi-au spus ; cel puțin douăzeci... Au venit oameni cu diverse treburi și mi-au spus ; și femeile mi-au spus... Și nu i-a trimis Axente că dacă-i trimitea el, aș fi simțit eu, mi-aș fi dat seama... Ați făcut să se răscolească tot satul... Tot satul...

Repetă fiecare cuvînt aproape, fiecare sfîrșit de propozițiune. Ca și cum s-ar fi gîndit și-ar fi încercat să asculte încă o dată rezonanța lor să vadă dacă era adevărat ce spunea. Și deodată deveni rece ; crispat și rece :

— Radule, știi c-am ținut la dumneata, știi că te-am apreciat, dar... Nu vorbesc de altele, dar tot ce s-a analizat ca muncă, tot ce s-a analizat ca rezultate care trebuiau să fie... Cred că ești de acord că s-a făcut o analiză...

— Nu s-a făcut nici o analiză ; nici o analiză adevărată, strigă Radu... Dacă s-ar fi analizat într-adevăr întreaga situație, s-ar fi văzut că acest om, tovarășul Axente, se poartă aici ca un vătaf, că...

Axente părea gata de bătaie. Presimțind, Vardaru interveni :

— Nu-l insulta, că...

Radu însă nu se lăsă :

— ...O să vă dați seama că e o piedică ; o să vă dați seama cum aduce din condei rezultatele. Conflictul meu cu el a pornit de acum doi ani din pricina aceasta !... Se laudă mereu că are relații la județ... Și ce dacă are ?... Cooperativa asta trăiește din credite ; o să vedeți că."

Ca să-i taie vorba, Vardaru spuse dur :

— Treburile merg prost și pentru că voi doi, care ar trebui să fiți exemplu, nu vă înțelegeți... Și deodată grav : Va trebui să hotărîm : cine este vinovat de asta, să plătească...

Axente deveni deodată atent. îi făcu semn celui de alături să noteze, să noteze cît mai exact. Mai ales lucrurile spuse de Vardaru să le noteze cuvînt cu cuvînt. Ba, mai mult, scoțînd un stilou nu prea întrebuițat, cu scris mare, își notă și el.

Era pentru prima dată cînd Radu se mișca. Se ridică în picioare făcînd un pas ca și cum ar fi vrut să se apropie de Vardaru :

— Tovarășe vicepreședinte, am ascultat toată judecata ; judecata asta aspră. Eu nu mă dezvinovățesc, v-am spus. Eu nu voi mai deschide vreodată gura ca să arăt dacă-s vinovat sau nu pentru lucrările întîrziate. Asta se poate constata, iar eu mă voi supune la ce se va constata cu dreptate. Deci e clar că eu nu întreb acum ce se va hotărî. Eu însă întreb ce vă spune conștiința dumneavoastră. Conștiința dumneavoastră de om... Dumnea-

voastră, care știți că eu am dreptate și care m-ați ajutat la început !... Ce spune conștiința dumneavoastră... Pentru că, această conștiință, dacă există, trebuie să spună ceva !...

Vardaru ezită. Axente îl simți parcă slăbind. Intră în alertă. Aruncă masca aceea calmă, spășită, cu care ascultase pînă atunci totul. Și dădu drumul loviturii grele, pentru că știa el unde Vardaru nu putea fi decît intransigent, știa el că în materie de morală Vardaru nu suferea și nu ierta nimic. Și spuse cu glas de înger :

— Bine, dar e și problema morală... problema, cum să spun, problema cu tovarășa Voica..

„La aceasta Radu nu se mai abținu. Un urlet amenințător îi scăpă :

— De Voica să nu vă. atingeți. Nu permit nimănui, mai ales dumitale nu-ți permit. Mai ales dumitale, înțelegi ?!

' . -i ; ' u

Și, apăsător, se duse spre el în așa fel încît, auzind deodată puternica ploaie de afară, Vardaru își dădu seama că nu mai era nimic de făcut. 11 văzu doar cum se ducea spre Axente și-și închipuia ce urma să se întîmple. .

Dar, în clipa aceea, ușa se deschise. Cu glas speriat, un om într-o manta udă strigă irc

— Veniți la baraj, dau apele, dau apele... 1

16

Alerga spre baraj, spre catastrofa pe care o tot cobeau cei ce-i anunțaseră, dar, mai mult decît aceasta, îl preocupa ura lor. Ura lor pe care o văzuse dezlănțuită în forme grave, neomenești, gata de lovire ; poate chiar și de crimă, dacă ajunsese la forme din acestea iraționale.

11 chinuia mult imaginea pornirii lor agresive și se amesteca în ochii lui cu aceea a apelor învolburate care loveau digul aflat încă în construcție.

— Se rupe digul, se rupe digul 1...

Striga o voce ridicîndu-se către plafonul de nori și căzînd din el ca o pasăre moartă.

— Se rupe digul, se rupe digul 1...

Oamenii fugeau. Văzîndu-i astfel, Radu uită de tot ce-l

preocupa, tot ce-l chinuia pe el. Alergă în calea lor și-i întoarse. Oamenii credeau în el, ascultau de cuvântul lui. Se înapoiau împreună cu el. Tractoare, și căruțe, și bulldozere roiau din nou pe lângă digul care începuse să se surpe.

Ploua de se rupea cerul. Apele băteau în malurile lacului, șuvoaie se scurgeau de pe dealuri spălînd pînă la apiastră stratul de pămînt așezat cu greu pe terase. Oamenii se adunaseră, Radu stătea în mijlocul lor, dădea indicații sigure, atent în mai multe direcții, ștergîndu-și din cînd în cînd apa ce-i șiroia pe frimte.

Atunci se petrecu pentru Vardaru tragedia : îl văzu pe Axente desprinzîndu-se de el și ducîndu-se-ntr-acolo. îl văzu spunînd ceva și pe Radu nedîndu-i atenție, ci strigînd ceva. Și, din gesturi, pricepu că Axente-i îndemna pe oameni să se dea înapoi, să se ducă în altă parte. îl mai văzu o clipă pe Radu nemișcat, cu spatele la Axente, comandînd oamenilor, și pe Axente făcînd de asemenea un gest de comandă, dar în altă direcție.

În clipa următoare îi văzu încleștați, unul cu mîinile în gîtul celuilalt. Șe împingeau, se îmbrînceau, se loveau cu picioarele, iar el, din pricina ploii care spulbera toate imaginile, nu-i putea vedea la chip. Dar ce nevoie avea să le vadă chipurile, parcă nu știa ce puteau exprima ele ; ...Era doar – o-n cercare ratată, o speranță deșartă a lui de-a nu crede ceea ce, prin ploaia care clătina totul, îi vedeau ochii.

Cei doi se descleștaseră acum. Se descleștaseră și loveau orbește unu-ntr-altul cu pumnii. Loveau setos, răsunetul înfundat al pocniturilor auzindu-se pînă la el. Și mai remarcă o clipă chipurile nedumerite ale oamenilor care lăsaseră lucrul, lăsaseră apele să doboare totul și-i priveau. Porni în goană, văzîndu-i tot timpul cum se loveau, văzînd șuvițe de sânge, fără să știe exact pe care chip, auzind icniturele loviturilor date și primite. Pînă cînd

îi găsi, încleștați din nou, un singur trup parcă, zbă- tîndu-se și prăvălindu-se în noroiul gros de pe jos, tăvă- lindu-se în el pînă nu li se mai distinseră fețele.

El alergă, lunecând prin noroi, oamenii se îndepărtau, dînd din capete dezaprobat, digul se chinuia, sub năvala- apelor, începînd o lentă surpare ce desena locul viitoarei rupturi.

Sări peste ei. Nu-i mai păsa de noroiul în care erau în întregime muiați. Se-nnămoli și el alături de ei, primi izbiturile lor, dar nu se lăsă.

— Nu vă e rușine, vă vede tot satul !... Nu vă e rușine. Voi vă bateți, iar digul... Nu vă e rușine !... dați-vă la...

Lor nu le era rușine. Mîncau noroi și dădeau cu sete unu-ntr-altul, puțin obosiți acum, mai feroci din pricina asta, amestecîndu-și pe lîngă buze sîngele cu noroiul și chibzuindu-și loviturile în așa fel încît cu fiecare pumn să plătească la sigur încă o poliță din marea lor ură.

— Nu vă e rușine...

Dar glasul lui fu acoperit deodată de unul mult mai puternic. Puternic și disperat :

— Rupeee !... rupeeee !... Fugiiiți ! Buza digului se prăvălea.

— Fugiiți, rupe !... strigau cei de pe margine.

— Nu auziți ce se-ntîmplă !... Vardaru încerca să le prindă privirile. Despărțiți-vă !... Despărțiți-vă, n-auziți !... Despărțiți-vă !...

Dar acest al treilea, „despărțiți-vă“ sună oarecum înfundat. Vardaru nu mai avu vreme decît să simtă cum cei doi se desprind deodată, sărind în lături. Iar el căzu în bolboroseala murdară a apelor ce năvăleau. Mîlul îi acoperi ochii, iar izbitura îl aruncă cine știe unde. Și simți ca o fierbințeală la cap. Teribilă fierbințeală ! Apoi nu mai simți nimic, nimic, ci numai apa care-l tot întorcea, îl răsucea, îl înfunda cu capu-n nămol, și-l scotea la suprafață ca să-l izbească mai puternic în suvoaiele ei.

Cînd l-au scos, încă i se mai prelingeau pe tîmplă şuvițe de sînge. El simțea însă o durere oarbă mai sus, mult mai sus, în creștet, și ar fi dus mîna acolo, dar mîna nu-l mai asculta.

Ti auzea pe oameni făcînd un efort mare, dar nu-și dădea seama că efortul ăsta cu trupul lui se făcea. Și-i auzea plîngîndu-l ca pe mort

:— Săracu', că nu era om rău !... -

Vru să le spună că nu e mort, dar nu putu. li auzi, ca și cum lui i-ar fi dat răspunsul:

— Cum să nu moară, mă, nu vezi ce gaură are-n țeastă ?!...

Atunci făcu un efort supraomenesc și scoase un geamăt, sau încercă o mișcare, sau făcu în orice caz ceva, ca să le-atragă atenția că era viu. Și-l simți pe Firuță spunîndu-i cu șoaptă caldă :

— Stați liniștit, vă rog stați liniștit!...

— Ce-i, Firuță, vorbește ?! auzi el glasul lui Axente. Păi dacă vorbește, să-ți spună ce pedeapsă să-i dăm inginerului !... uite, că l-a și omorît!...

Vardaru făcu un efort extraordinar să le spună ceva, dar, pesemne, nu era capabil de nici o exteriorizare. În sinea lui, totuși, le spunea : ține bine minte că le spunea. Le spunea că doar el e vinovat, că el i-a ținut pe amîndoi alături pînă cînd au ajuns în situația asta. Că el i-a tăvălit în noroi, și nu ei s-au tăvălit singuri. Că el, că el, că el... Cu schema lui, cu formula lui prin care avea nevoie de amîndoi... se agățase de amîndoi, și-i ținea pe amîndoi, și de asta l-au luat apele lovindu-l cu țeasta de bolovanul acela, cînd ei au sărit în lături.

Le spunea toate acestea cu glas răspicat și se mira că ei nu auzeau nimic.

Sau poate numai că nu voiau să-l asculte. Nu-i interesa să-l asculte. Le păsa de ale lor.

n auzea pe Firuță cum ruga să nu se mai vorbească, pentru că el e conștient, și pe Axente care striga :

— De ce, mă ? Dacă l-ai scos din apă și e încă viu,

pune-l să spună cine plătește pagubele. Să nu moară fără să spună asta!

Atunci pricepu că cel care-l salvase, cel care-l scosese din apă, fusese Firuță.

17

Intrarea lui Axente, cu burta lui prestanță, la postul de miliție, constitui o surpriză. Lui Firuță chiar îi stătea pe limbă să-l întrebe ce eveniment îl aduce. N-o făcu doar datorită faptului că o întrebare mai importantă îi trecea prin minte : oare de când e postul ăsta de miliție o fi intrat vreodată președintele în el ?...

Axente nu părea a-și pune atâtea întrebări. Era direct, și încerca să glumească :

— Salut, șerifule !

Dar numai încerca. Pesemne, tocmai pentru a para, încercă și o strângere de mână prietenească. Însă la jumătatea gestului nu mai avu răbdare. Băgă cealaltă mână în buzunar scoțînd carnetul pe care-l purta ca pe un însemn al puterii.

Dădu să-i arate ceva din el, apoi se răzgîndi, băgă un deget între pagini lăsînd mîna-n jos.

— Ți-a venit citația pentru inginer ?... întrebă el ținîndu-i palma, așa cum începuse să i-o strîngă.

Firuță se desprinsese încet și se mișcă spre dreapta cu fața atentă în altă parte, de parcă n-ar fi auzit nimic.

— Citația ! Ți-a venit citația ?!... insistă Axente.

Dar nu primi alt răspuns decît privirea plină de reproș de pe fața cu formă neregulată a lui Firuță.

— Nu vrei să spui!... rosti el înfuriat, ca o amenințare.

Răspunsul însă veni calm :

— Eu am șefii mei cărora le raportez...

— Da ?... Ai șefi ?!... se-nfurie Axente și înălță carnetul între paginile căruia ținea degetul ca un semn. Dar știi cît e paguba ?... E două sute optsprezece mii !... El, el singur, care are tot interesul să se apere, respingînd acuzația, a fost, totuși, nevoit să recunoască în sarcina lui peste o

sută de mii de lei pînă acum !... Așa că în loc să-mi spui de șefii tăi, ia măsuri !... Vardaru nu ne mai poate ajuta. E ca și mort!... Conștiința lui Vardaru, de care făcea Radu caz, nu mai e ! Bagă de seamă : la măsuri, îți spun, pînă nu e prea târziu !... Vezi ce i se poate confisca... Altfel, ne ridicăm oamenii în cap : E averea, obștească!... Sînt banii lor, nu ai mei !... Tu ești pus aici să ai grijă de averea obștească !...

— Și ce trebuie să fac ?... întrebă plutonierul neîncrezător.

— Să te duci și să vezi ce i se poate confisca ! Să știi cum vom recupera banii !...

— De ce să nu ne ducem cînd o veni hotărîrea judecătorească ?

Glasul plutonierului era șters, dar mutra lui de om cumsecade începea să capete o lumină îndărătnică.

Axente își dădea prea bine seama de asta și agita carnetul :

— Ca să fie sigur satul că nu rămîne păgubit! Așa a zis și Vardaru, nu-ți amintești ?!...

Răspunsul veni sec :

— Nu-mi amintesc.

— Nu ?... Eheee... Află că eu îmi amintesc foarte bine și am și alți martori !... De fapt, am comunicat și județului lucrul acesta...

— Atunci așteptăm ordin de la județeană..

Axente nu se mai stăpâni :

— Dacă nu se va inventaria exact tot ce i se poate confisca, să știi că te fac răspunzător. N-ai dreptul să-l părăsești, înțelegi ?!

Țipătul lui nu păru a-l impresiona prea mult pe Fi-ruță. Incheindu-și calm centura de la diagonală, acesta spunea cu convingere:

— Eu n-am dreptul să părătesc pe nimeni !...

— Unde te duci, nu stai să... sări nervos Axente vă- zîndu-l că vrea să iasă. Și rămase chiar mirat auzind

:— Păi n-ai spus că vrei să mergem să inventariem ?...
Haide !

Dar Axente nu se clinti. Asta nu voia s-o facă. Nu voia

s-o facă el, adică. Se despărți de milițian în mijlocul drumului spunându-i că-l așteaptă pe-acolo pe undeva.

De pe fereastra casei inginerului, Firuță îl văzu cum trecea pe șoseaua satului, cu burta-nainte și pasul mare, căutînd fioros în dreapta și-n stînga. Și lăsa deoparte farfurioara cu dulceață pe care Voica, parcă mai frumoasă în tristețea ce-i asprea trăsăturile prelungi de icoană, i-o pusesese în tăcere dinainte.

Tăcerea apăsă îndelungă vreme. Radu fuma, Firuță se simțea obligat să se uite pe rînd la lucrurile din casă. Și, deodată, cînd îl văzu pe Axente trecînd pentru a treia oară pe mijlocul șoselei, nu se mai abținu și spuse greu :

— ...N-or să vi le confiște ; dar trebuie să faceți ceva pentru asta ; trebuie să vă zbateți !

— Dumneata să-ți faci datoria, îi spuse Radu încăpățînat ; primești ordin să confiști, confiști !

— Dar de ce să primesc ordin ? Se poate interveni pînă la primirea ordinului.

Voica veni lîngă el, dîndu-i dreptate. O simțea cum îi dădea dreptate și cum spera ca Radu să facă ceva. Iar tristețea ei frumoasă de icoană desenată pe lemn arăta clar că știa : Radu nu va face asta !

Nu mai avea nimic din fata înaltă, adolescența sportivă-n mișcări, care fusese cînd a venit aici. Era acum o femeie matură, chinuită de sentimente și asprită de griji.

Nici gestul ei nu mai era calin. Își trecu mîna prelungă prin părul lui Radu, mai mult spre a i-l așeza, ca să fie demn în demnitatea atitudinii lui, decît spre a-l mîngîia. Cît despre această atitudine, ea, chiar dacă suferea, vedeai prea bine că i-o înțelege.

— Eu cunosc legea, și cunosc și adevărul celor întîmplate aici, spuse Firuță...

Dar Radu îl întrerupse :

— Ești un om bun ; ești unul dintre cei mai buni oameni, nea Firuță !

— Ei, ripostă plutonierul cu vorba lui obișnuită, toți oamenii sînt buni ! Toți, zău ! Numai că unii dintre ei nu știu asta.

Și, privindu-i pe cei doi stînd unul lîngă altul, aproape ca-ntr-un instinct de apărare :

— Măi oameni buni, înțelegeți-mă ! Trebuie să vă zbateți pentru dreptatea voastră !

— Dacă am ajuns să trăim în ziua de azi, eu zic că pentru dreptate nu mai trebuie să ne zbatem !... Eu am spus ce-aveam de spus, și n-am să-mi irolesc toată viața ca să repet !...

Radu avea ochii tulburi și încăpățînați.

Firuță dădu din cap dezaprobat. Dar nu mai spuse nimic. Îl știa prea bine pe inginer, și-i simțea și indignarea :

— Are cine să facă dreptate în țara asta ; eu nu mă ocup să-mi fac mie dreptate !...

18

După ce ieși Firuță, se lăsă în casa lor o liniște grea și tulbure. O liniște rece... Apropierea prea mare, dar forțată, presată de pericolul exterior, ajungea să-i despartă. Fiecare cu gîndurile lui. Desigur, gînduri în legătură cu celălalt, dar ale lui, măcinate în el, fără să le rostească. Tăceau învîrtindu-se încet, ca la priveghi, sau ca și cum ar fi îngrijit un muribund. Făceau gesturi, făceau mișcări, dar încercau să nu se-audă și să nu se privească, să nu se atingă și să nu-și încrucișeze drumurile ca și cum un corp străin i-ar fi obligat să se ferească neapărat imul de altul, ca și cum o lege nescrisă

I-ar fi alungat pe fiecare în sinea sa, I-ar fi înghesuit pe fiecare în sufletul său, să aibă cît mai puțină contingentă cu celălalt.

Era pentru prima dată în existența lor fierbinte, unită pînă la sublim și neant în săptămînile acelea de dragoste devoratoare, cînd ajunseseră într-o asemenea stare. Știau

; rațional știa fiecare : aceasta ar fi urmat, ar fi venit cu timpul ; momentul cînd să iasă din tulburea plăcere a conviețuirii totale și să-și dea seama că fiecare există totuși în el și prin el ar fi venit. Dar nu se așteptau ca să se întîmple atît de repede, și asta îi năucea. Înceau să nu se uite unul la altul și, totuși, își dădeau seama că erau două minți, două firi, două rînduri de sentimente în fața aceluiasi factor exterior care-i ataca. Erau amenințați amîndoi, loviți amîndoi și, de unde, pînă atunci, cîtă vreme nu existase pericolul, fuseseră într-adevăr *amîndoi*, acum erau unul și unul, fiecare cu temerile lui, cu gîndurile lui, cu reacțiile lui. Ciudat sentiment de disociere a două suflete care se considerau perfect unite, minate de aceleași descărcări de energie și nereacționînd -decît în perfectă concomitență !

Iată-i deodată înstrăinați total ca reacții. Și cînd ? Tocmai în clipele în care nici unul dintre ei nu se mai gîndește la el însuși, ci numai la celălalt. Pentru că tocmai gîndindu-se prea mult fiecare la soarta celuilalt, se simțeau mai despărțiți, mai distanțați unul de altul.

Amenințarea îngheța între ei un zid tot mai gros.

Cînd își dădu seama, Radu se scutură ca de moarte, veni la ea și, pentru prima dată, îi vorbi grav, de la om la om și nu altfel:

— Voica, tu crezi în mine ?...

Cerul căzu pe ea. Pentru că atunci pricepu ce se întîmplase cu amîndoi. Atunci !...

Pricepu că întrebarea lui n-ar fi avut rost dacă n-ar fi fost posibilă și negarea ei... întinse către el mîinile, dar gestul îi rămase la jumătate și, făcînd ochii mari, scăpă vorbele ca un geamăt :

— Dumnezeule, dar cum s-ar putea să nu cred ?!!!...

„Cum s-ar putea să nu cred ?!!!“ ; „Cum s-ar putea să nu cred ?!!!“ ; „Cum s-ar putea să nu cred ?!!!“

Răsuna în întrebarea asta pe care patetismul o gîtuise toată dragostea lor, toate jurămintele lor din febrila patimă a acelei toamne ce-i legase, îi lipise unul de altul, frumoși și tineri, și nepăsători în fața răului, așa cum se iubiseră de cînd ea venise sub acoperișul casei lui.

Erau plimbările lor senine și căutările înfrigurate peste cîmpuri, erau nopțile fantastice în singurătatea pe care-o umpleau ei doi, doar ei doi pentru întreaga lume, constituind o lume !... Era somnul lor liniștit, binecuvîntat de visul în care se purtau unul pe altul în brațe, numai unul și altul constituind o lume ; doar ei doi – lumea întreagă a visului lor. Era goana lui pe motocicletă cînd venea către ea și auzul ei ascuțit de fiară tînără și pătimașă care pune-n funcțiune toate simțurile și-l percepe, îl simte, îl știe că gonește către ea, încă de cînd se află la depărtări. Era felul în care ea îi mîngîia, cu degete prelungi, fruntea și-i asculta planurile. Felul în care se descopereau mereu unul pe altul, cum ea îl descoperea pe el în gîndurile lui, el o descoperea pe ea în faptele ei, în dăruirile ei. Da, în fiecare zi descopereau că aveau să-și dăruiască ceva în plus și își dădeau în fiecare zi seama cum cred unul într-altul, cum sînt dedicați unul altuia, cum nu pot exista unul fără altul. Și cerul, și noaptea, și casa, și mișcarea copacilor, și pîlpîirea stelelor, și apa în luciul ei, și soarele, și depărtările, totul, totul îi înconjura pe ei, unul pentru altul, două emisfere unin- du-se și constituind perfect o lume. O lume care exista prin ei, în jurul lor, pentru ei. Pentru ei doi, mereu doi, mereu ei amîndoi.

— Cum s-ar putea să nu cred !

Stătea răsunetul glasului grav și patetic al Voicăi deasupra capetelor lor.

Și el întinse mîinile prinzîndu-le pe-ale ei. O ținu așa, drept, ca să-i privească ochii : ca să-i pătrundă și să-i capteze în permanență privirile :

— Tu cunoști prea bine acum locurile ca să-ți poți

închipui tot cîmpul nostru, și dealurile acelea sterpe, și văile de nisip. Ei bine, eu de cînd am venit aici de ele m-am legat. Le știu exact cum pot arăta, mă înțelegeți ? Și, mai mult decît atît, eu știu și cum vor trăi oamenii cînd vor arăta ele așa !... Le-am demonstrat; ei m-au înțeles, m-au aprobat, au pornit cu mine, înțelegeți ?... Iar eu mi-am dedicat toată viața de pînă acum lucrării ăsteia. Știi în ce constă ? Vreau să contrazic ideea de loc sterp și să demonstrez că el poate produce mai mult decît locul bun !... În doi ani de la terminarea irigațiilor și a teraselor, aici vor fi livezi și vii. Ca-n Arcadia !... Înțelegeți tu, Voica ?... Dar pentru asta trebuie muncit, muncit, muncit. Recolta își are legile ei, firea ei, timpul ei și se- zoanele ei, cărora trebuie să te supui ; nu ai cum grăbi. Ai numai cum persevera. Și ține ritmul. Numai dacă lucrările se fac repede și sigur, teza mea se demonstrează în recoltele de peste doi ani, se confirmă prin cele de peste trei și începe să aducă beneficii oamenilor peste patru, peste cinci, peste șase. De asta eu n-am timp de pierdut. Eu am de făcut ceva; nu am de pierdut timpul. Alții au timp de procese, de anchete, de înscenări, pentru că n-au ceva mai bun de făcut. Eu n-am. Să pierd timpul cu judecățile înseamnă moarte, înțelegeți ?!... Ei bine, eu nu vreau să-mi omor o parte din viață cu preocupări iroso- toare, cu drumuri la unii și la alții, cu aranjamente, cu procese. Știu ce-nseamnă asta. Am avut doi unchi care s-au judecat toată viața pentru o sfoară de pămînt. Își cheltuiau timpul și banii cu drumurile și procesele, iar pămîntul rămînea nelucrat. Ani în șir a rămas o paragină, iar ei se judecau. Țasta-i nisip scurs printre degete fără nici un rost. Eu nu-mi pot permite o asemenea irosire ; eu am ceva de făcut. Să acționeze ei. În măsura în care sînt vinovat, am să plătesc ; în măsura în care nu, nu. Dreptate se face în țara asta și eu nu trebuie să-mi pierd vremea zbatîndu-mă pentru ea. Lasă-i să o piardă ei cu

aranjamentele lor. Se va face pînă la urmă dreptate, iar eu nu mă voi opri, nu voi întrerupe acest plan lung, atît de lung, pe care îl am. Înțelegeți tu, Voica ?... Eu am nevoie de timp ca să-l pun în aplicare ; de ce să irosesc timpul altfel ?!... Înțelegeți ?...

Liniștiți și duioși, dilatați parcă spre a-l cuprinde, spre a-l soarbe cît mai bine, ochii ei spuneau :

— Înțeleg, dumnezeule !... Cum s-ar putea să nu-nțeleg ?!!!

A treia zi, prin telefon, a fost chemat la anchetă. Ea l-a însoțit tăcînd pînă la mașină. Cu mersul ei demn, aproape trufaș. Iar cînd Firuță, întorcîndu-se seara, i-a spus că e vorba de-o sumă mult mai mare decît se așteptau și va trebui să rămînă mai mult, pînă se face întreaga anchetă, ea nu l-a mai întrebat de ce-i ocolește privirile și-și frămîntă mîinile așa.

A plecat călcînd durerea cu pași demni, a intrat în ședința brigadierilor și, fără să ceară nimănui vreo permisiune, a preluat tot mersul lucrărilor, veghind ca nu cumva să rămînă ceva pe loc. Oamenii o ascultau fără să se-ntrebe de ce. Ea începuse să fie mai slabă, cu obrazul transparent, și-i domina cu o autoritate tăcută. Tăcea în ea. Nici măcar sieși nu-și vorbea.

19

Tristețea și-a pus pecetea definitiv asupra chipului Voicăi făcînd din ea o femeie matură, măcinată mai degrabă de griji decît de bucurii. Mersul ei pe străzile satului nu mai avea mișcarea ușoară, aeriană de odinioară. Se ținea tot drept, dar, fără să știi de ce, nu mai simțea nevoia să-ntorci capul după ea, așa cum se întîmpla altă dată. Făcea parte din peisajul cunoscut al satului, iar oamenii nu-i mai comentau nici aventura, nici tristețea. Lucra toată ziua. Din zori și pînă noaptea tîrziu.

Prima dată cînd Radu n-a venit, s-a speriat. N-a dormit toată noaptea, iar dimineața a ieșit în șosea de cel puțin

zece ori pînă l-a văzut coborînd dintr-un autobuz. Apoi, s-a obișnuit. Sau l-a înțeles, sau s-a resemnat. Pentru că cine putea ști ce era în sufletul femeii așteia care devenise atît de tăcută, care parcă nu mai știa altceva să spună oamenilor în afară de indicațiile de lucru la irigații.

A secat ceva în ea și, după încă o anchetă, și încă o anchetă, chiar cînd îl vedea pe Radu revenind la casa aceea din mijlocul satului, nu mai tresărea, nu se mai repezea la el ca să-l îmbrățișeze. Bucuria ei se înjumătățea deîndată cu neliniștea, cu întrebarea, cu durerea. Stătea multă vreme, cu ochii mari, privindu-l ca și cum ar fi vrut să se convingă de faptul că într-adevăr el s-a întors. Amorul lor puternic, tot mai puternic parcă, tot mai încrîncenat și mai adînc, răscolind profunzimi pe care niciodată fericirea fără pătimire poate că nu le-ar fi scos la iveală, avea și el ceva dramatic, tăcut, de oameni care se ascundeau unul într-altul, unul de altul. Se înțelegeau din ochi, din degete, din respirație, din palme, din poziția trupului și chiar din privirile pe care nu și le vedeau. Pentru că totul era doar al lor, și chinul, și durerea ; iar tristețea ce le venea de la alții nu trebuia exprimată. Tăcerea tristă, gravă, în care se înțelegeau perfect, era singura lor armă față de cei care le voiau răul.

Și toată această convingere s-a așezat adînc pe chipul ei săpat acum matur și luminat de iremediabila tristețe a ochilor

.Văzînd-o, oamenii voiau să-i spună vorbe bune, unii să-i dea sfaturi, alții chiar să cîrtească împotriva lui Axente. Ea îi oprea, îi ruga să nu aducă vorba, așa cum îi ruga și Radu.

„Singurul mod de-a-l ajuta e să terminăm irigațiile cît mai repede”, le repeta ea vorbele lui, vorbele cu care el îi oprea pe țărani cînd, între două anchete, întîlnindu-l, ei voiau să-l înjure pe Axente...

„O să discutăm noi la adunarea generală”, spuneau oamenii.

„Să discutăm cînd irigațiile vor fi gata”, îi ruga ea.

Și oamenii pricepeau. Oamenii aceștia- obșinuți cu fapta pricepeau că numai prin faptă îl puteau ajuta pe inginer. Și munceau ; munceau îndărătnic, munceau fantastic sub îndrumarea ei.

Întîlnind-o de aproape, nevasta lui Axente nu știu ce să creadă. Ar fi întrebat-o ce s-a-ntîmplat cu ea, ar fi mîngîiat-o, ar fi consolat-o. Pînă la urmă însă, descoperindu-i privirile rele, ura, îi spuse neașteptat :

— Să nu mă urăști !... Mă uit și eu ce-a putut să facă din tine cîinele de bărbatu-meu !... Și se-ndepărtă tot repetînd : Și ce tînără erai !... Și ce tînără erai !...

A fost atît de impresionată femeia aceea slabă și păroasă încît, cînd dădu cu ochii de bărbatu-său, nu se mai abținu :

— Cum poți să fii atît de rău, omule ?! Ai și tu inimă ; măcar pentru ea ai inimă. Gîndește-te ce tînără era ; și veselă ! Era ca o floare !... Ai și tu inimă !...

— Nu te băga tu în treburile mele ! o puse la punct Axente ca și cum ar fi alungat o muscă.

Dar ea nu se lăsă. Își cunoștea prea bine bărbatul, așa că, într-un fel, își cunoștea și soarta ei pînă ce-și va pune brațele pe piept. Și nu se-nfricoșă. Dădu drumul vorbelor, ca femeia convinsă că asta e singura mulțumire care i-a mai rămas :

— Să nu mă bag ! Că eu sînt bună numai să-ți fac mese pentru ștabii tăi ! Că eu, cînd m-am măritat cu tine, parcă m-am luat c-o droaie de chilipirgii care te mănîncă și te beau ; iar dacă-ți spun ceva de omenie, n-am cui spune, că tu nu te gîndești decît la plocoanele pe care le duci și la afacerile pe care le întorci !... Că eu de asta m-am măritat, nu ca să am om lîngă mine, cu care să pot

schimba o vorbă de suflet !

Axente dădu din mîină pe jumătate neatent :

— Ce știi tu ce-s relațiile și cum se aranjează viața asta !...

Dar ea nu-l lăsă :

— Cum poți fi așa cîine, omule ?! Era ca o floare cînd a venit aicea ; ca o floare !...

Iar el o repezi :

— Lasă prostiile și mai bine pune masa !...

Ca om al cîmpului, de dimineată Axente mîncă zdravăn și bea cîteva păhărele de-ale lui. Făcea asta convins, cu o oarecare atenție și disciplină, conform mentalității „să fim siguri acum, cine știe ce se-ntîmplă pe urmă !“

Uscată și cu ochi de om al datoriei, a cărei misiune asta e, nevastă-sa stătea alături pe-un colț de scaun, privind cum termina el dintr-o farfurie, pentru a-i așeza alta. Și cînd crezu că e cazul, ca și cum ar fi chibzuit să aleagă momentul în care el e cu paharul la gură, continuă :

— Dacă-l anchetează pe inginer, de ce trebuie să-l țină acolo, la miliție, la județ ?... L-a anchetat pînă acum și fără să-l țină.

Axente rămase cu paharu-n aer, nebăut :

— Ai vrea să-i plătesc cameră la hotel ?!... și deodată se-nfurie : Da' ce-ți veni tocmai acum cu asta ?...

Ea nu-i răspunse la-ntrebare decît mai tîrziu ; îl lăsă să dea paharul pe gît și rosti ce-avea în minte :

— Se zice că ai necaz pe inginer... Că-i priceput și-o să-ți ia locul ; ...Dar oamenii spun că el nu te-a vorbit

niciodată de rău... Toți oamenii spun asta. Vezi că satul vorbește și e nemulțumit... Pînă aici se purtă liniștit; dar deodată izbucni, răspunzîndu-i la ce-o-ntrebare, mai bine zis, la modul cum el o pusese la punct : Și mi-a venit acuma, pentru că, altă dată, unde ești ?... Ba ești la județ cu plocoanele, ba la vînătoare ; cînd te caută omul pe un cîmp, se zice c-ai putea fi pe altul, lași vorbă că ești la

irigații și de-acolo se spune că te-ai dus la terase, iar tu cine știe cu cine te-nfunzi la chef !...

Îi spuse toate astea dintr-un foc și dintr-un of, așa de pornită încît el n-avu vreme să scoată un sunet printre vorbele ei. O lăsă să termine bînd încruntat două păhărele și, cînd ea se opri să-și tragă răsuflarea, repetă ca de obicei :

— Nu te băga tu în treburile mele !...

— Să nu mă bag !? Așa cum vorbește fiecare membru, pot vorbi și eu !... Iar ei vorbesc, s-o știi tu !...

— Taci din gură ! strigă Axente, dar nu renunță la mîncat pînă nu termină tot din farfurie.

— Să știi că oamenii nu mai înghit ; unii mi-au spus-o verde-n față : să te potolesc, să te astîmpăr, că altfel...

Îmbrăcîndu-și dolmanul, Axente rosti cu un fel de milă :

— Și tu te-ai speriat de gura lor... Axente are relații, proasto !... Ce, degeaba ai ajuns și tu să te plîngi că la noi e „Pun-te masă, scoală-te masă” ? !... Pentru ca, deodată, să-i fie ciudă pe tonul prea îngăduitor și să se răstească : Eheee, de cînd te-ai dat tu cu ăia ?... Sau nu ți-e bine?!... Ce, tu de-acuma știi că am dușmani în sat?!... Am, da' io-s mai puternic !...

Femeia dădu să-i răspundă și, încă, destul de colțos, dar tocmai atunci intră Ilarie pe ușă : Scuturîndu-se de praf, ca după un drum lung și aranjîndu-și frizura, el le spuse bucuros :

— E aranjat. Nu vine el atît de ușor înapoi !... Bătu demonstrativ cu palma în mapa de plastic pe care-o ținea subsuoară : Cînd l-am aranjat eu... Ehe, l-am aranjat bine.

Ca să-l facă să vorbească mai puțin, Axente întrebă sec :

— Ți-au primit actele ?

— Bine-nțeles, rînji Ilarie neavînd starea sufletească de a-l pricepe. I-am ridicat imputarea personală la o sută nouăzeci și opt de mii șase sute ! Păi cînd eu am de-

monstrat cu acte, da, actele astea, că...

Axente băgă umărul în el și-l întrebă șoptit :

— Ți le-au primit pe toate ?...

— Toate, ce ?...

— Actele, mă, actele !... Ți le-au primit ?...

Mîngîindu-și mapa, Darie dădu din cap a „ce naiba !” :

— Păi cum, tovarășe președinte, cum ?!... Dă-i o sarcină lui Darie și nu te doare capul !...

— Va să zică ți le-au primit... spuse Axente pe gînduri. Și nu se putu abține să nu-l întrebe : Mă, ție nu ți-e frică ?... Nu-i prea mult ?...

Se uită cu teamă la nevastă-sa, care înapoi o tot lungea cu strînsul mesei, ca să le asculte discuția. Vru să-l ia de mîna să-l tragă afară, dar Darie era în acea stare de om mîndru de reușita misiunii :

— Tovarășe președinte, nea Axente, păi cum, acum dai înapoi ?!... Cînd eu m-am dus și-am susținut, și...

Atunci se petrecu ceva ce se temuse Axente, ceea ce-l făcuse cu cîteva clipe mai înainte să vrea să-l tragă afară pe Darie, ceea ce-l făcea acum să se blesteme că nu l-a scos : Rea, ea apăru ca din senin între ei doi, și ochii ei încercănați erau de data asta neiertători :

— Spurcaților !... Ați cășunat pe bieții oameni ! Fiindcă sînt frumoși, harnici, tineri ; fiindcă se iubesc... Spurcaților !...

Și făcu un gest de ură la care, pesemne, știindu-l din lunga lor căsnicie, Axente nu se mai putu abține :

— Proasto !... „Frumoși și tineri“, ai ?!... Frumoși și tineri, și pe bărbatu-tău îl lucrează, zic că-i depășit, că n-are metodă, eheeee...

Dar ea, acum, rîdea ; rîdea arătînd spre Ilarie :

— Ce ehe ?... Aveți acumă mapă, asta e !... V-ați făcut cu mapă, te-ai ajuns domnul cu mapă și acum bagi în ea toate actele spurcate, toate actele cu care...

— Tu să taci ! Că... o amenință Axente. Și-l smulse pe Ilarie.

Dar ea nu se lăsă și nu-i lăsă :

— Ba nu tac !... Că nu vouă, ci mie-mi spun oamenii : Că nu-i bine ce-ai făcut cu ingineru !...

— Și de ce ți-ar spune ție, mă rog ? Încercă Axente fără succes s-o dea la o parte din ușă.

— De ce ?... Întrebă ea cu ochi aprinși. Pentru că eu lucrez cu ei la câmp, nu stau ca tine mai mult pe la mese cu ștabii !

Nemaiavînd replică și nici n-avînd cum s-o clinească din ușă, Axente simți o dorință să-i spună ce era mai rău cu puțință și i-o trînti, așa cum ar fi demascat-o într-o ședință :

— Imoralo !... Da, ești o imorală !... O imorală, înțelegi ?! Pentru că ții cu ei, cînd Radu i-a luat logodnica ăstuia !...

Ea nu se sperie. Privi la Ilarie într-un anume fel și ridică din umeri :

— Dacă-i prost și n-a știut s-o țină !...

— Da ?... El e prost ?... Și noi toți sîntem proști. Și, după mintea ta, ar trebui să ne lăsăm în continuare proștiți de ăia !... Eheee, madam Axente, ai să vezi tu !... Și toți imoralii din sat care le luați partea !...

Pumnul lui gros se mișca în aer. Furiile, așa cum ți le poate trezi doar o nevastă, fierbeau în el. Iar cînd ea îi mai spuse : „Prea ești în stare de orice !...“, el se abținu să nu lovească, sau își păstră forța pentru ce avea de gînd să facă și-l împinse pe Harie :

— Hai, mă, că le-arătăm noi !...

Leși ca din pușcă, apăsînd cu o ură fanatică pe glezna aceea țeapănă a piciorului sting și parcurse șoseaua pînă la sediu, tot așa, cu Ilarie gîfîind după el. De sediu, însă, trecu, intră pe portița de-alături și urcă lovind zdravăn cu piciorul țeapăn cimentul treptelor de la casa agronomului.

Deschise ușa stăpîn, fără să bată, și rămase surprins doar cînd, dînd față-n față cu Voica, îi remarcă obrazul îmbătrînit.

— • Aha, bine că n-ai plecat încă la cîmp, tovarășă, rosti el autoritar, noi am venit ca să-ți spunem...

Ochii ei erau mari și seci. N-aveau nici o expresie și nu le păsa de nimic din ce s-ar fi putut întîmpla. El pricepu acest lucru și-l derută. O privi furios, din pricina propriei sale ezitări, și, văzînd-o cu fierul de călcat în mîină, așa cum rămăsese cînd ei intraseră, se răsti la Ilarie :

— Scoate, mă, fieru din priză, că acuși mai face scurtcircuit și ardem și casa asta care-i tot din averea obștească !...

i Ilarie se execută. Își ceru scuze de la Voica și-i luă ifierul din mîină. Dar în mintea lui era și altceva : vedea din atitudinea femeii că nu i-ar fi fost străină ideea de a le da cu el în cap. Așa că luă fierul cu atenție, îl așeză pe suportul său și apoi veni lîngă Axente ca și cum i-ar fi făcut gardă.

Voica stătea în fața lor și, sigur, nu-i vedea ; nu existau pentru ea. Stătea stană, cu obrazul îmbătrînit.

— Așa, spuse Axente, ca și cum treaba asta cu fierul de călcat ar fi așteptat-o. Așa... Acum, tovarășă, fiți matale drăguță și eliberați imediat casa. Că e casa agronomului. Iar agronomul, cine știe cît o să întîrzie pe unde e. Trebuie să aducem altul. Așa că eliberați !... Numai dacă nu vreți să rămîneți și cu acela pe care-l aducem...

Ieși repede, aproape alergînd, și tot așteptîndu-se să-l ajungă din urmă, în țeastă, fierul de călcat.

De-abia cînd intrară la sediu, pe scări, văzu că Ilarie era alb ca varul. Prima dată îi trecu prin minte că acela fusese lovit de fierul de care se temuse el. Apoi pricepu că nu și dădu să-l întrebese ceva. Dar Ilarie îi și spunea cu glas stins :

— Păi eu... eu am iubit-o pe femeia asta... Nu trebuia

s-o dăm afară ; e groaznic !... înțelege-mă !... sau în orice caz, nu trebuia să mă iei pe mine când i-ai spus toate alea !... Nu. trebuia !

Axente-l împinse cu un deget :

— Filizon cu suflet de muiere !... Aici e pe viață și pe moarte, mă !... Nu vezi cum se rășcoală tot satul ?!... Și-l apostrofă crunt : E pe viață și pe moarte, iar ție-ți arde să fii sentimental !... Acum trebuie să gîndești limpede și să-ți pui pielea la adăpost !...

2©

Cînd Voica ieși în ușa cu bagajele făcute, pe trotuarul de beton de sub streășină casei agronomului venea sau, poate, aștepta acolo, Ilarie.

— Voica, îi spuse el frămîntat. Voica, mă doare ce se-ntîmplă cu tine ; eu nici n-am știut pentru ce m-a adus Axente aici ; crede-mă, Voica !...

Era spăsit, cu obrazul său de bărbat frumușel albit de-o remușcare sau de-o mare grijă. Și-ntr-adevăr, suferea :

— Voica, eu, dacă tu vrei... eu am aranjat cu țața Domnica, te poți muta acolo. Uite, acum vin cu camionul. Voica intră înapoi și-nchise ușa. De peste gard, din curtea cooperativei, mai multe capete se-ntorseseră către ea. Erau, în primul rînd, femeile acelea care controlau și cele care cîrpeau prelatele serelor, ca și în vară, cînd ea venise. Erau apoi magazinerii și camionagiii, și oameni iveniți după produse. Erau mulți, și toți își lăsaseră treburile comentînd. Se iscă, de adevărat sau, poate, numai în auzul ei chinuit de zvonuri chiar o rumoare a acestor comentarii. O febră precipitată o cuprinse. Nu mai dorea altceva decît să termine odată cu chinul, cu obsesia asta. Deschise ușa și-ncepu să ducă lucrurile spre poartă. Din fericire, Ilarie plecase.

Era o zi reavănă în care mijeia timid primăvara. Totul arăta gol și jilav. Fără iarbă, fără zăpadă, fără frunze, satul părea că se dezbrăcase de tot, se scuturase de tot și, golaș, aștepta o haină. Te-ntîmpina în aer un sentiment

bizar : adia, parcă, o speranță de-nnoire, dar totul era ne-definit, nehotărît și, din pricina asta, trist. Era o vreme de naștere sau de-nmormîntare. Pe trotuarul de sub streășină casei, Voica se chinuia c-un balot mare, verde, o pătură în care legase tot ce nu apucase să-i între în geamantane.

Trăise un sentiment ciudat, adunînd lucrurile.

Se atingea pentru prima dată de multe dintre obiectele lui Radu și lua decizii, ea singură, în legătură cu ele. Dar le lua. Cu o conștiinciozitate sfîntă. Cu un sentiment de împuternicire, ca și acela care-o făcea să dirijeze irigațiile cu mîină sigură. Pentru că mina ei trebuia să facă ceea ce nu putea face a lui, mina ei trebuia să păstreze ceea ce nu putea păstra a lui. Numai astfel lucrurile aveau să meargă înainte, iar timpul avea să fie folosit, nu lăsat să se irosească. Îi așeza în geamantane cravatele, ca și carnetele de însemnări, cu toate că încă nu știa unde le va duce. Dar toate tristețile acelei jumătăți de iarnă în care Radu fusese anchetat se compensau în ea prin datoria miraculoasă pe care și-o făcea față de tot ce-i aparținea lui Radu. Existenței lui fizice, gîndirii lui, planurilor lui. Ea avea datoria să păstreze totul și să continue. Rostul ei în viață acesta era. Și și-l îndeplinea solemn.

Despărțindu-se de casa aceea, de încăperile ei, de pe-reții ei, se rupea parcă de tot ce însemnase iubire fulmi-

9 - Prețul dragostei, al credinței și al url

inantă. Acolo petrecuse cele mai fericite zile din cîte trăise ea. I se păreau o veșnicie, i se păreau a-i fi toată viața de pînă atunci. Și, totuși, cînd le aduna, erau atît de puține ! Atît de puțin însemna viața ei !... Erau nouăzeci de zile ; mai bine zis, optzeci și nouă - pentru că una dintre ele fusese revelionul... îl petrecuseră tot acolo, tot numai amîndoi, și fusese pentru ea mai plin decît orice An nou petrecut între sute de oameni. Fusese visul iernii aceleia, așa cum, apoi, urmasse coșmarul ei.

Strângînd și cărînd lucrurile, vedea totul din nou, ca o dulce petrecere de iarnă care, prin frumusețea ei rece, îi aduna și mai mult unul lîngă altul, la lumina luminărilor, printre crengile de brad. Auzea din nou totul : glasul lui și glasurile urătorilor, veselia satului care nu făcea decît să-i înconjoare ca un dulce zvon estompat de nămeți, veselia lor, rîsul lui Radu, rîsul ei, șoaptele lui Radu, șoaptele ei, clinchetele paharelor care niciodată nu poate fi mai rezonant decît atunci cînd sînt doar două, muzica dansului lor, muzica dansului solitar cu care ei doi umpleau lumea.

Își rememora toate astea, simțînd cum se rupe de ele. Și ruptura dura, dar ea era nepăsătoare pentru că, undeva, știa prea bine că era necesară pentru a și-l putea păstra pe el. Se rupea de amintiri, dar îi rămînea el, cel care i le dăruise. Și asta era esențial.

Ca și în nopțile cînd el venea acasă. Vorbeau orice. Sau, mai bine, tăceau. Dar ea nu-l întreba nimic despre ce se-ntîmpla acolo, iar el nu-i spunea nimic. Știau amîndoi prea bine că aceea era moarte. Era timp irosit, timp omorît, cu care nu aveau să se mai întîlnească niciodată, pe care nu aveau cum să-l recupereze niciodată. Și atunci, nu avea nici un rost ca ei să-l mai și repete, să-l dubleze, vorbind despre el. Existau împreună, munceau împreună cu îndîrjire, apoi Radu se suia pe motocicletă și pleca din nou, iar ea rămînea, cu inima mică, mică și auzul chinuit fără voie, zile și săptămîni, pînă ce auzea, dumnezeule, de la cele mai mari distanțe cu puțință auzea, auzea bătaia motorului lui întorcîndu-se.

Ultima dată, fiind vremea rea, Radu plecase fără motocicletă, iar acum, cel mai greu lucru pe care-l avea ea de luat de acolo era tocmai motocicleta. Împingea cu neîndemînare de coarnele ei și mașina aceasta care, în mîinile lui Radu, dominată de Radu, părea suplă, agilă,

ageră, elastică, sensibilă și ușoară ca un fulg, acum era greoaie și nefiresc de îndărătnică asemenea unui animal ce nu-și cunoaște stăpînul. Voica se chinuia cu ea, dar îi era dragă ; o mîngîia și, împingînd-o, era grijulie ca și cum s-ar fi temut să nu-i facă vreun rău. Pentru că această motocicletă o purtase prima dată lîngă Radu, lipită de Radu, și tot ea i-l adusese în ultima vreme pe Radu. Îi era dragă. Poate cel mai drag obiect al lui din toate cele cîte-o înconjurau. Din pricina aceasta, chinuindu-se cu îndărătnicia mașinii, nu-i venea s-o blesteme, ci o mîngîia dulce : hai, draga mea, hai, că Radu... vine și Radu ; vine și vom fi din nou împreună. Hai, hai acum... Pînă cînd, ca un răspuns, de peste gard, auzi glas arțăgos de femeie :

— Haideți, fa !... Ce, de privit ne arde ?!... Haideți s-ajutăm fata !...

O priviseră pînă atunci ?... Cum o priviseră, cum o comentaseră, nu-și dăduse seama. Nu-i mai păsase. Dar cînd se trezi cu mîinile lor calde, ajutînd-o, cînd se simți între mișcările lor inimoase, toată gheața durerilor ei se topi, se muie, de-i venea să plîngă. Într-o clipă, balotul, geamantanele și motocicleta erau luate, purtate și omenia, omenia aceea nețărnută pe care simțeau nevoia să o manifeste o făcea pe fiecare să vrea să mai ia ceva, să mai ajute cu ceva. Dar se dezmeticiră cu adevărat numai cînd una își dădu seama ce trebuia să întrebe :

— Dar încotro mergem ?... Unde vrei să te duci ?...

Din privirile ei, femeile pricepură. Pricepură că la acest lucru nu se gîndise. Și atunci, acele țate și cațe, și cum ai vrea să le mai spui dacă te iei numai după ce le turuie gura, deveniră ceea ce în fondul lor erau ; inimile lor se arătară mari și calde așa cum erau. Începură să se ofere care mai de care s-o ia la ea. Și-i apucau bagajele și aproape că se certau între ele :

— O să vină la mine, că doar avem casă, slavă domnului !

— Da' ce, noi n-avem ?!... De ce să nu vină la mine, eu n-am loc pentru două suflete curate ?!...

— Hai, draga mea, c-om sta împreună, că tovarășu inginer a mai stat la mine înainte de-a se muta aici !...

— Vă mulțumesc, vă mulțumesc, le spunea Voica, și nu știa cum să le-mpace, nu știa cum să le facă să nu mai tragă de bagaje. Într-adevăr, nu se gândise pînă atunci unde se va duce. Dar, deodată, din intuiție mai mult, își dădu seama ce trebuia să facă. Avea acum impresia că știa exact unde trebuie să se ducă și că știuse dintotdeauna locul unde avea să se ducă.

— Nu merg la dumneavoastră, eu mă duc, mă duc... spunea ea privind undeva anume.

— Dar cum, pleci ?!...

Femeile se cam speriară, iar unul dintre bărbații care, mai reținuți, veniseră doar pînă la gard, îi spuse fără înconjur :

— De ce să pleci, domnișoară ?... De ce să pleci dumneata sau tovarășu inginer ? Să plece alții !...

— Sigur că da, de ce să pleci dumneata ?!... reluă mai îndîrjit ideea o femeie cu dinții apăsăți și ascuțiți ca de iepuroaică și se-ntoarse către toată lumea : De ce să plece ei ?!... Și nu se lăsă : Lasă că vine ea adunarea generală.

— Și ce dacă vine ?... o-ntărită de peste gard un om cu zîmbet știrb care tot pocnea un bici.

— Cum, mă, „ce dacă vine“ ?! Tu nu știi ce-i aia democrație !..

.O uitaseră pe Voica. Își luaseră ochii de la ea. Ciuda lor se pornise și acum și-o mistuiau. Cărau bagajele, dar gura lor spunea mult mai mult.

— Da, tu !... Că din democrație i se trage și lui Axente, că altfel nu se mai vedea el stăpîn în satul ăsta !...

— Și ce, o să-l înveți tu pe Axente ce-i democrația ? o-

ntărită cel de după gard, dar vedea clar din zîmbetul lui știrb că-i convenea ce se spunea despre președinte.

— Păi ce, dacă nu l-a-nvățat Vardaru, care-l susține, o să-l învățăm noi !... răspunse o alta înfruntându-l pe bărbat ca și cum l-ar fi înfruntat pe președinte.

Aceluia tare-i plăcea. Se-nțelese din priviri c-un alt bărbat, care-i preluă insinuarea :

— Păi Vardaru nu mai e, ca să-l susțină atît de focos...

Dar își primi răsplata pe loc. Prima femeie nu i-o iertă :

— Nici atunci nu l-ar fi susținut, măi mămăligă, dacă voi, bărbații din sat, ați fi avut coraj...

— La ce coraj, fa ?...

— La ședință ; să spuneți că Axente a devenit domn !

— Da' voi de ce n-ați spus ?...

— Las'că spunem, că nu-i timpul trecut !...

Cel cu zîmbetul știrb, în ai cărui ochi micuți lumi- nînd șiret pe obrazul neras vedea cît de mult îi plăcea cum se porniseră lucrurile, își repetă, ca un mitralior la țintă fixă, tirul, fiind acum sigur cît de mult putea s-o întărite :

— Și acuma, va să zică, vrei să-l înveți tu pe Axente ce-i democrația, a ?!...

— Ehe, ba bine ță nu ! sări nu numai aceea, ci și o altă femeie, o ceacîră și cu buze groase, care era și-un fel de șefă de echipă la cîrpit prelate : Să-nvețe, dac-a uitat-o, că mănîncă pîine de pe urma ei domnul Axente !...

Atunci tăcură. Slabă, păroasă, cu priviri nebinevoitoare, apăruse nevasta lui Axente. Se uită la femei, care nu prea arătară să se intimideze, și se-ndreptă hotărită spre Voica. Aceasta întoarse cheia-n broască încuind, o scoase și, cînd o simți ajungînd lîngă ea, i-o întinse.

I-o întinse cu gest ferm, înfruntându-i privirile nebi-nevoitoare. Dar femeia nu i-o primi. îi împinse mîna cu un gest mult mai moale și mai mîngîietor decît te-ai fi așteptat :

— Nu de asta am venit, măi fată ! nu de asta !... Și-o

privi lung ca și data trecută cînd a simțit nevoia să se mire cît de mult i s-a schimbat chipul... Am venit să-ți spun să rămîi. Să rămîi aici. Rămîi pînă vine el ; nu te da nimeni afară, că asta n-o poate hotărî Axente așa, de unul singur...

Înghesuindu-se și înghesuindu-le, femeile pricepură.

— Bravo, Sultană !... Va să zică l-ai îmbunat !... Bravo ție, că era păcat de fata asta, dar făcea și el un mare păcat !... Va să zică i-ai tras un perdaf așa cum știi tu și l-ai făcut om !... Inimioase, apucară lucrurile gata să le ducă înapoi înăuntru.

Dar Voica le opri. Cu priviri grele și o înceată mișcare din cap care nu lăsa nici o îndoială.

— Nu, dragele mele ; vă mulțumesc, îți mulțumesc și dumitale, dar nu mai rămîn. N-are rost să rămîn, înțelegeți-mă !... Nu se mai poate să rămîn.

Spunînd toate acestea, își luă bagajele trăgîndu-le înapoi spre poartă. Acolo, mîngîind parcă și el motocicletă cu pasiunea molipsită de la Radu, apăruse Firuță. Tăcea, și nici măcar un gest nu făcea, fiindcă ținea amîndouă mîinile pe coarnele ei. Fața lui, cu un obraz ceva mai colțuros decît celălalt, nu exprima nimic. Și numai ochii rotunzi și mici arătară, dintr-o singură clipire, că pricepuseră totul. Apucă un balot, îl așeză pe șa, puse și-un geamantan alături și, spre nedumerirea femeilor care rămăseseră-n poarta casei, porni cu Voica după el, amindoi, tăcuți, fără să mai schimbe măcar o privire.

Mergeau astfel, cînd, în mijlocul drumului, apăru Ilarie. Avea ochi tulburi și se opri lîngă Voica, nu prea sigur pe picioarele sale :

— De ce-ai plecat ?... L-am convins să te lase. Nu ți-a spus nevastă-sa ?...

Ea nu-i răspunse. Trecu pe lîngă el cu priviri absente. -

Voica !

Ilarie o prinse de mină. O prinse și o reținu :

— Dacă vrei, vino la mine. Te-aș ierta. Imediat te-aș ierta !...

Voica se smulse și porni înainte împingînd la motocicletă. Îi ardeau obraji. Și împingea cu ură, dorind să iasă cît se putea de repede din strada aceea unde privirile ei înfipte-n pămînt simțeau privirile celor de pe margini. Lumea nu pricepea rostul milițianului. Unii spuneau sau bănuiau că li se confiscase totul ; alții contraziceau această idee cu un argument foarte credibil : „Nu se poate totul ; ei n-are ce să-i ia, pentru că nu e măritată legal cu el !“

Mergea cu privirile-n pămînt și i se părea strada aceea nesfîrșită. Cînd, deodată, simți o mîină așezîndu-i-se pe umăr. Și răsuflarea lui Ilarie, pe care-l știa în spatele ei :

— Voica, vino la mine, Voica... Vino la mine, pe ăla tot o să-l mănînce pușcăria !...

Atunci, tocmai din capătul străzii, din poarta casei agronomului, unde rămăseseră femeile ce-o ajutaseră pe Voica, se auzi ca un chiuit :

— Ia, ia !... Îl bate, tu; pă Ilarie !... Și ce-l mai bate !... Hai și noi !...

Voica lovea cu sete. Lovea răzbunîndu-și toate umilințele și toate chinurile. Lovea și nici nu auzea bolboroseala lui Ilarie :

— Voica, eu sînt cavaler, eu nu pot să dau într-o doamnă, Voica, nu profita de ocazie...

Ea lovea și mișcările îi erau atît de molipsitoare, incit femeile, care veniseră-n goană, simțiră nevoia să dea și ele.

Văzînd că se strîng oamenii, și mai ales femeii întăritate, Firuță trase de motocicletă pornind spre marginea drumului. Văzîndu-l, Ilarie uită că era lovit și striga ca o amenințare :

— Pleci ? Te retragi ?... De ce nu intervii ?!...

Atîta trebui. Femeia aceea vînjoasă, cu dinții teșiți, ca de iepuroaică, se repezi la el :

— Fătălăule, acumă vrei să te apere milițianul de niște biete muieri !...

Ilarie scăpă o-njurătură și fugi. Sau, mai bine zis, o rupse la fugă și, cînd se simți mai în siguranță, înjură. Frumosul lui costum era mototolit ; îndepărtîndu-se, el și-l mîngîia cu mîna. Dar atît le trebui femeilor : să-i audă înjurătura. Năvăliră toate după el. Firuță coti pe-o uliță lăturalnică și se pierdu. Ilarie remarcă aceasta. Vru chiar să-l strige, să-i atragă din nou atenția asupra datoriei lui. Dar nu mai apucă. Stolul de femei îl năpădisese și-l împingea spre zidul bisericii. Acolo, ca pe-un mucenic îl bătură, pînă cînd, în inimile lor sentimentale, se domoli și se răzbună toată tristețea pe care le-o produsese starea Voicăi. Plîngeau de mila ei, dădeau în el, și-i strigau :

— Nenorocitul, care te iei de noi, niște biete femei neputincioase.

Răstignit de zidul bisericii, el simțea cît de putincioase erau. Loveau cu îndîrjire, iar pe de lături, oamenii rîdeau, nu atît de starea lui, cît de caraghioasa furie a muierilor.

Această caraghioasă furie pe el îl cam costa. Icnea înfundat și nu mai spunea nimic, de teamă să nu fie lovit mai rău.

Ieși și popa, în ușa din spatele altarului, dar furia lor tot nu se domoli. Le-ntărita rîsul bărbaților din jur care - spre nefericirea bietului Ilarie - rîdeau de felul în care ele își manifestau furia.

Numai Voica ridicase de multă vreme legătura cea căzută pe jos și, neobservată, plecase pe-o ulicioară strîmtă care, printre niște garduri de nuiele, o scotea afară din sat.

toate părțile pământurile negre în jurul ei, acestea parcă-i însoțeau durerea. Mergea pe-o cărauie îngustă, lucind argintiu printre pământurile jilave, sub cerul cu nori deschiși, pe care nu-i spărsese încă nici un tunet. Era un fir în imensitatea aceea de câmpuri și cer. Un fir împins de niște nebănuite vânturi într-o direcție necunoscută. Și, numai dacă te-ai fi apropiat de ea, numai privindu-i chipul profilat pe cerul de cositor în încăpățînata mișcare cu care înainta, îți dădeai seama că femeia aceea cu ochii îngustați în fața luminii difuze a primăverii și obrazul înăsprit în dîrzenia cu care înainta prin curenții de aer ai câmpiei avea o direcție. Era, pe acel întins, cînd un fir alunecînd mărunț și trist printre ogoarele atît de negre încît băteau în albastru, ca oțelul, cînd un chip întreg și aspru desenîndu-și pe tot cerul profilul frumos, de o voință limpede, care trecea dincolo de tristețe. Cu mers hotărît, demnă, înainta pe drumul pieziș al urmelor lăsate de tractoare, spre o direcție anume, care, în imensitatea aceea rotundă, lipsită de direcții, putea fi mai degrabă simțită decît știută. Și nu se opri decît atunci cînd, pe ogorul proaspăt, cu acoperișul ei puțin povîrnit, ca o pălărie așezată glumeț, începu să se distingă casa dintre câmpuri.

Atunci, pentru o clipă, Voica se opri în mijlocul întinsului. Poate că de-abia în clipa aceea îi deveni clar că într-acolo trebuia să se ducă. În apele depărtărilor, casa parcă îi zîmbea. Îi zîmbea și căpăta chipul lui.

Porni întins, nerăbdătoare. Știa acum totul. Tot ce avea de făcut. Și, cînd ajunse, nu se opri decît ca să lase legătura. Se apucă de treabă, ca și cum venea la casa ei dintotdeauna.

Norii de cositor aduceau plafonul cerului jos, întin- zînd câmpurile sub el. În mijlocul lor, un fum drept ca un țăruiș de centru se ridica din soba casei. Înăuntru, Voica privea cînd la tavanul cu floricele surîzătoare ca niște copii

prostuți, cînd la ferestrele pe care le așezase-n țîțîni. În ele fluturau, da, fluturau bluza ei și cămașa lui Radu. Le vedea bine cum fluturau.

22

Au descoperit-o de-abia după trei zile. Privind ne-sfîrșitul și auzind ceva ce numai pentru auzul ei se aduna din adîncul cîmpiei. Cu părul legat țigănește, într-o cîrpă roșie, și poalele mult suflecate deasupra pulpelor albe, ea frămînta în picioare lutul și paiele într-o groapă săpată lîngă casă. Le frămînta, și noroiul îi mîngîia gleznele ca atunci, stropii îi săreau pe piept și pe față, ca în goana motocicletei, apa murdară și groasă îi atingea genunchii, îi încleia mîinile. Iar ei i se părea că alunecă și cade, și cade...

Tare-ar mai fi căzut ! S-ar fi întins în noroiul moale, știind că el vine din urmă și-o ridică, și rîde de fața ei mînjită, și-o ia ca pe un fulg așezînd-o în șaua motocicletei... Tare-ar mai fi căzut !

Dar știa că nu se poate aceasta, și frămînta lutul cu cerbicie, frumoasă în truda ei, ștergîndu-și cu brațul stropii care-i săreau pe față și călcînd lutul ca-ntr-o silă, ca-ntr-un destin. Nici nu se mai întreba de ce făcea asta. Instinctul care-o îndemna să lucreze crîncen era mult mai puternic decît orice rațiune. Simțea adierile primăverii sub care respira cîmpul și lucra intens, dăruită total, așa cum la vremea asta lucrează păsările făcîndu-și cuibul. Făcîndu-și-l și neîntrebîndu-se care rațiune le obligă să și-l facă. Neîntrebîndu-se, tocmai pentru că rațiunea de-a și-l face se află născută în ele, superioară oricărei puteri de înțelegere. Ele există, tocmai pentru a-și face cuibul, în fiecare primăvară, cînd cîmpurile respiră moale o căldură de viață ce vine din straturile unde semînțele încolțesc.

Munca dintr-un instinct mai puternic decît orice întrebare pe care și-ar fi pus-o. Frămînta lutul, îl căra legănîndu-și efortul sub greutate și lipind pereții casei aceleia dintre cîmpuri. Își clădea căminul. În ciuda tuturor

necazurilor abătute asupra ei, ridicîndu-se peste ele și călcîndu-le-n picioarele cu care călca lutul, fără vreun plan, fără vreun gînd precis, ci dintr-un mare și sfînt instinct, ea își clădea căminul tot așa cum, sub streășină, cu țărînă cărată-n cioc, rîndunelele își făceau cuibul.

Așa o găsiră femeile, întîmplător, trecînd într-o remorcă dinspre partea aceea de cîmp.

— le-te, tu, repară cineva casa americanului !...

— Voica !... E Voica ! la stai, mă !... Oprește, mă, belitule, nu mai goni tractoru așa, că-i Voica !...

Năvăliră toate, se-mbuluciră pînă pe marginea gropii de lut, se-mpinseră care mai de care s-o privească sau să-i spună :

— Vai, ce ne mai speriași, domnișoară, c-ai dispărut ; vai, ce ne mai speriași !... Da' ce faci aici ?!...

Pînă cînd una mai de inițiativă le repezi într-un fel în care parcă și-ar fi răspuns sieși :

— Da' ce-ntrebați, nu vedeți ce face ?!... Mai bine puneți mîna și voi !...

Peste un. ceas, erau toate la treabă, de parcă nu pleaseră de la cîmp tocmai ca să-și facă fiecare rostul pe la gospodăria ei. Erau la treabă, ca furnicile, roind din casă afară și cărînd, și scoțînd, și potrivind și spălînd, și lipind, și minunîndu-se :

— Măi, numa c-o să m-apuc de dres casa americanului nu-mi trecea prin minte azi-dimineață, cînd am plecat de-acasă !...

— Lasă tu, că multe nu-ți trec prin cap, și tot le faci ! spunea cu înțeles femeia aceea hîtră, cu dinții împinși, ca la iepuroaică. Și chicotea mărunț frămîntînd în groapă alături de Voica.

Așa le găsi Firuță, care veni în goană pe motocicletă aducînd bagajele :

— Tovarășă Voica, să-mi faceți mie una ca asta, tovarășă Voica !...

— Lasă, mă, șerifule, îl liniștei aceeași femeie din groapa cu lut, domnișoara nu se pierde ! Tu ai grijă de Ilarie, că ăla-i neajutorat !...

Dezbrăcîndu-și vestonul, milițianul se apucă să cîrpească dușumelele. Și se simțea chiar bine între atîtea muieri gureșe.

A doua zi, ele veniră și cu bărbații :

— Hai, că dacă nu ne-a-ntrebat și pe noi cînd v-au scos de-acolo, facem noi adunarea generală aici.

Voica se trezi cu mulțime de lume în jurul ei. Muncind. Munceau și sporovăiau. Numai ea tăcea. Nu avea nici odihnă, nici habar de oboseală. O purta un singur instinct : să pregătească acea casă pentru el.

Cîndva, pe seară, un camion se opri pe drumul desfundat stricînd liniștea sau, mai degrabă, peisajul acela al cîmpurilor întinse în pămîntul cărora mijeau firul verde. Din el coborî, încărcată cu lucrurile mărunte care mai rămăseseră prin casa agronomului, nevasta lui Axente. După ce ea intră, cam ferit, ducînd trei scaune unul peste altul, Voica îl văzu și pe Axente.

— Sînt lucrurile tovarășului, mormăi el punînd scaunele jos și apucînd din camion masa ; și le-a luat în rate, știu eu !...

Și se ferea de ochii ei mari, care treceau parcă peste ei. cuprinzînd zarea.

Muncind zdravăn la descărcat, nevasta lui Axente îi spuse :

— Să te abții, fată, să nu-l bați ca pe Ilarie !... că, dacă sări, află că săr și eu pe el !... Nu-i păsa de nimic ; parcă n-avea nimic sfînt, sau, în orice caz, n-avea nimic sfînt față de bărbatu-său : ...Ți-am adus lucrurile, că-s ale lui Radu, spuse, punînd umărul la coborîțul șifonierului... Ți-am adus lucrurile și l-am adus și pe el ca să-ți spuie !... Și zborșindu-se la președinte : Spune-i, Axente, spune-i, că destul ai nenorocit-o pe biata fată !...

Lui Axente nu prea-i venea la îndemînă. Îşi simţea autoritatea şifonată. Îşi scutură mîinile mari şi spuse cu privirile îngustate, în aşa fel încît să nu i le poţi vedea :

— Am venit să te rog să lucrezi la noi la irigaţii. Să vii la lucru, că avem nevoie...

Stătea drept; ceva învinsese pesemne-n el. Şi Voica simţea că gestul lui nu era făţarnic. „Aici sînt treburile cooperativei, sînt bani cheltuiţi şi trebuie să luăm măsuri“, spunea atitudinea lui de om care-şi călcase acum pe inimă. Cu toată încrîncenarea momentului, Axente i se arăta într-o altă faţă. Ceva, un sentiment drept învinsese în el făcîndu-l să vină aici din nişte obligaţii de care era foarte conştient, de ochii cu care-l privea satul şi, pe care, îi ştia el prea bine.

Cu toată durerea ei, Voica putea chiar să-l înţeleagă. Şi cine ştie cum i-ar fi răspuns dacă el n-ar fi simţit nevoia să adauge :

— Eşti, doar, tehniciană ; am nevoie să-l înlocuieşti pe inginer, înţelegi ? Că el cine ştie cînd vine şi sînt bani mulţi cheltuiţi !..

Asta o orbi. Strigătul ei răsună pesemne deasupra tuturor cîmpurilor. Îl dădea afară. Îl dădea afară pe Axente din casa ei. Şi simţea, pentru prima dată, că era în casa ei, aranjată de ea, pentru ea şi pentru Radu şi că, acolo, era stăpînă, puţind să nu permită nimănui să vorbească în vreun fel de Radu. Mînia ei avea accente joase şi ameninţătoare şi totul se-nvîrtea în jur, toate cîmpurile... Numai casa, casa pe care-o pregătise pentru el, rămînea dreaptă, şi-o sprijinea cu zidurile ei, şi-i dădea tărie, stabilitate pe pămîntul acela.

Şonticăind, Axente se dădea-napoi prin locul porţii lipsă, în vreme ce nevastă-sa, în loc să-i dea lui vreo atenţie, mîngîia cu palmele ei osoase braţul Voicăi :

— Strigă, puică ; strigă mai tare, că aici tot nu aude nimeni şi, dacă strigi, te linişteşti, aşa-i făcut omul : strigă, se răzbună pe necaz şi se mai linişteşte !... Hai,

strigă, c-am strigat și eu destul la el... Nu te rușina, că el merită să strigi, iar aici tot nu ne-aude nimeni ca să ne facem de râs !... Hai, mă, ce stai, strigă și ea la șofer, pune mâna !...

Voinică, apucă mobilele cu șoferul și le bagă în casă. Când termină, veni la Voica și-o prinse cu brațul pe după umeri :

— Văd că te-a-nveninat și-ai rămas stană... Lasă că trece. Și să vii la lucru, că asta nu i-am spus-o eu să ți-o spună. Asta ți-a spus-o el, că are cap pentru treburile cooperativei ! Să vii, draga mea, când te-i liniști. Pînă atunci, muncim noi pentru tine cum ne-om pricepe, n-avea grijă !...

Rămaseră amîndouă privind cum, șonticăind printre cîmpuri, Axente se făcea mai mic, tot mai mic, de parcă s-ar fi îndepărtat și s-ar fi micșorat concomitent, cu mișcări mecanice : cîte-un pic la fiecare șchiopătat.

Cînd plecă de la ea, ca o vrăjitoare, nevasta lui Axente scoase de undeva, fără să știi de unde, o pereche de pui zdraveni, o găinușă și un cocoșel și, din poarta nepusă, îi aruncă în curte :

— Să-ți fie de prăsită, ca să simți că ești la gospodăria ta !

Și plecă. Grăbită, ca nu cumva s-o mai audă pe ea ce i-ar fi spus.

Voica, într-adevăr, i-ar fi spus ceva. Ar fi întrebat-o, adică, de unde și pînă unde o asemenea atenție, atîta grijă ?... Cu toate că bănuia : nu de ea, de Voica, îi păsa femeii aceleia ciolănoase. Ci de dragostea lor, a ei, și-a lui Radu. O impresiona dragostea lor. Și, matură cum era, simțea de datoria ei s-o ocrotească. Instinctul ei bun o făcea să simtă nevoia să le ocrotească dragostea ca pe-o floare frumoasă de care ea nu mai putea avea parte. Și cine știe, căldura asta a ei se răsfrînsese, ca un regret tîrziu, și-n sufletul încîinoșat al lui Axente.

— Cum de-ai știut că te-aștept aici ?... îl întrebă ea cu ochi mari, neîndrăznind nici să-și apropie, nici să-și îndepărteze mîna de bărbie, parcă i-ar fi fost teamă să nu-i alunge imaginea.

Dar el era adevărat, în carne și oase, cu privirile ceva mai triste numai, și cu degetele tremurînde atin- gîndu-i obrazul :

— Ai slăbit, Voica... Te-ai chinuit, nu-i așa ?... Și adăugă repede, nu din dorința de-a se corecta, ci dintr-o mult mai adîncă nevoie de a-și confirma ceea ce vedea : Ai slăbit și ești mai frumoasă !...

Abia atunci ea îndrăzni să coboare mîna, s-o prindă pe a lui și să-l tragă înăuntru :

— Vino. E casa noastră. Eu am făcut-o. Ele m-au ajutat; toți m-au ajutat. Și nu din milă m-au ajutat.

Dac-ar fi fost din milă, nu i-aș fi lăsat... Din omenie. Din gîndurile lor bune pentru tine. Vezi tavanul !... L-am spălat și acum florile strălucesc. Vino, e casa noastră ; de aici nimeni nu ne mai poate da afară !...

El trecea pe lingă vatră și vedea focul, așa cum îl aprinsese prima dată, cu toate că acum zidul ei era lipit și vărut, iar fumul nu avusese destulă vreme ca, furi- șîndu-se pe lingă buză, s-o înnegrească... Mîngîia ferestrele prin care se vedea nesfîrșitul cîmpului și i se părea că-n ele flutură cămașa ei și-a lui, cămașa lui și-a ei, spre depărtările încinse de cețurile primăverii... Se așează apoi pe pat și, nu știa de ce, dar simțea că se așeza pe patul lui dintotdeauna, că se afla în casa lui dintotdeauna, că totul îi era familiar și al lui, că acolo își avea rostul și locul, dintotdeauna, cum, dintotdeauna, Voica venea către el, cu pielea albă și curată și reavănă, ca atunci cînd se spăla în ploaia de afară.

Era la el. Simțea din plin. O simțea prin ea, prin bucuria cu care ea îl primise în casa pe care i-o pregătise

și-n care îl așteptase. Iar dragostea lor nu mai era dragoste, ci un legământ sfânt sau drăcesc. Și sfânt, și drăcesc și, mai degrabă, pămîntesc. Pe atît de pămîntesc, pe cît de fierbinte și de cuprinzător era trupul ei, trupul ei chinuit care-l așteptase și care venea acum reavăn, îmbăiat în ploaie și-n aburul de germinație al cîm- purilor acelora nesfîrșite.

Era la el, era la el, era la el acasă, pentru că totul se simțea făcut de mîinile ei, care acum îi mîngîiau cu degete prelungi, grațioase-n nedumerirea cu care tremu- rau încă între durere și bucurie. Și-i simțea răsuflarea fierbinte, fără de care știa, știa acum prea bine, că n-ar mai putea trăi, că n-ar mai putea concepe lumea asta, îi privea ochii, luciul lor fierbinte, și vedea oglindin- du-se-n ei naivele flori cu zîmbet copilăresc de pe tavan..

— Nu ți-a fost greu ? o întrebă el cîndva, tîrziu, ju- cîndu-se cu părul ei răvășit pe perna albă.

— De ce să-mi fie ?... Aveam de pregătît casa pentru tine, asta era toată viața mea !... De ce să-mi fie greu ?...

— Ai lucrat și la irigații ?...

— Am lucrat. Dar tu, Radu...

Se opri. El îi vedea gîtul frumos cum se arcuia dea- supra privirilor lui ca-ntr-un semn de-ntrebare și-i simțea dorința cenzurată. Știa, știa prea bine de ce : pentru că ea nu-l întreba niciodată ce se-ntîmpla acolo la anchetă, pentru că ea îl înțelesese și nu voia niciodată să repete timpul acela mort, timpul care lui îi murise ne- lăsîndu-i să facă altceva. Vru s-o dezlege de jurămîntul ăsta. Acum se terminaseră toate. îi ridică părul, care cădea negru peste piept și linia albă a gîtului, i-l cîntări greu în palmă și, lăsîndu-l să. cadă înapoi, îi spuse :

— întreabă-mă, de ce nu mă întrebi ?...

Ea se gîndi. În ochii ei inteligenți se schimbară luminile mai multor întrebări. Pîna la urmă, alese. Nu ceea ce i-ar fi satisfăcut curiozitatea, ce-ar fi dus la povești dureroase și pentru el, amintindu-și-le, și pentru ea, cunoscîndu-le. Ci ceea ce era important, într-adevăr important pentru el,

important pentru ei, de acum înainte:

— Cu teza, cu teza ce faci?... Ai mai avut vreme să te gîndești la ea ?...

El își trase mîna. Nu mai simți nevoia s-o mîngîie :

— Știi ferma de la Nisipuri ?

— Acolo te-au dat!...

— Da, acolo, răspunse el repede, ca să treacă peste indignarea ei.

Dar nu reuși.

— E numai pămînt sterp, nisip !... Ce-o să faci cu teza ?

io

— E ca și aici ; numai că trebuie s-o iau de la început. E chiar mai greu decît aici, așa că demonstrația va fi și mai puternică. Înțelegi, Voica ; de ce mă privești așa, straniu ?... Voi munci acolo, voi plăti ce e de plătit, îmi voi continua teza. Asta e tot.

Ea se ridicase. își strîngea părul. Era cu capul plecat spre a-și prinde cocul. Și, deodată, cînd ridică fruntea, sub lumina ei albă i se văzură ochii arzînd :

— Să fie blestemat Vardaru !... Numai el te-a-mpins.

— Voica, ce să mai discutăm. Sînt pagube, cineva trebuie să le plătească.

— Și ți-au lăsat toți banii, atît de mulți, cîți erau la început ?...

— Voica, tu știi prea bine că eu am de făcut teza ; de ce să-mi pierd timpul cu judecățile, nu mi-am pierdut pînă acum destul ?...

Ea nu mai putu da dovadă de tărie. Veni la el, se lipi de pieptul lui încheindu-i încet, cu gesturi rare și mîngîietoare, nasturii cămășii :

— Eu, spuse în șoptă, ca și cum ar fi vrut să uite, eu de asta m-am mutat aici, între cîmpuri. Sînt cîmpurile pe care tu le-ai lucrat, de asta m-am mutat între ele. Tu trebuie să rămîi aici !

— Voica, ți-am mai spus : dreptate se face ; pînă la urmă, se face. Noi nu ne pierdem timpul s-o căutăm.

Avem ceva mai bun de făcut.

— Și când pleci ?... mai întrebă ea depărtându-se ca și cum ar fi vrut să-l privească tot, să-l cuprindă în întregime pe retină și să și-l păstreze așa.

— Nu plec ! zîmbi Radu venind spre ea și trăgînd-o lîngă vatra unde se stinsese focul. De ce să plec ?... M-am gîndit mult cînd eram departe de tine...

leși cu ea pe sală, o luă în brațe, o așeză pe motocicletă :

— Cine-a făcut motocicleta asta să strălucească

?— Eu ; o ștergeam, o lustruiam, și parcă te alintam pe tine.

— Cred că atunci cînd tu o lustruiai și-o ștergeai eu mă gindeam la ea. Da : Ea te va aduce la mine, ea mă va aduce la tine. Chiar pînă te mut și pe tine acolo nu vom fi niciodată despărțiți. Înțelegi ?

Ea nu răspunse. Rămase așa, mîngîind manetele strălucitoare ale motocicletei și îngîînînd :

— Ea mă va aduce la tine ; ea te va aduce la mine...

— Da, ea va scurta despărțirile noastre, spuse Radu convins și o luă de mîna trăgînd-o în casă : Am ceva pentru tine. Adică pentru noi...

Voica veni supusă. Cu pași mici de fetiță curioasă. Și, văzînd în mîna lui cutia cu verighetele, se intimidă. De-a dreptul se intimidă.

— Radu !...

Mai mult nu putu să spună. Îi luă mîna, i-o mîngîie, i-o mîngîie mult, o duse la obraz și-o ținu așa, cine știe cîtă vreme, ca un copil.

Cînd ridică privirile, o undă de umor strălucea în ele :

— Te-ai gîndit bine ?...

— Să fii convinsă ! Altceva mai bun de făcut tot n-am avut acolo...

— Radu, uită-te bine la mine. Am îmbătrînit, fața mi s-

a înăsprit, toată lumea spune asta !...

El dădu din cap neîncrezător :

— Tu ești aceeași pentru mine, tu nu poți fi alta ; Uită-te bine la noi și-ai să-ți dai seama de asta.

O duse în fața oglinzii spre care ea privi cu ochi mari, uimiți și exclamă :

— într-adevăr, așa-i !...

Așa era. Lîngă el, alături de el, plecîndu-și capul pe umărul lui mare, era iarăși Voica aceea voioasă și îmbujorată, cum venise în sat. Era iarăși, chiar dacă două

io*

dungi îi tăiau ceva mai adine obrajii. Pentru că lumina ochilor îi revenise.

Și era acum convinsă că atîta vreme cît va fi lîngă el, atîta vreme cît își va simți creștetul sprijinit pe umărul lui lumina din ochi nu i se va stinge.

Da, simțea și știa, știa și simțea : venise spre Radu așa, dintr-o atracție care nu se explică și căreia nu-i cauți explicație. Dar totul a crescut, a crescut imens în sufletul ei, descoperindu-l din ce în ce mai mult, din ce în ce mai adînc. Firea lui, gîndurile lui, ambițiile lui, dimensiunile nebănuite ale sufletului lui erau pentru ea tot mai mare prilej de uimire și satisfacție. Cinstea lui, preocupările lui, pasiunea lui o covîrșeau pe măsură ce el i se descoperea : firesc și sincer și blînd și pasionat.

Nu, nu îmbătrînise, nu se înăsprise, decît atunci cînd fusese departe de el. Acum, chiar dacă obrazul alungit mai păstra semnele acelea, ochii, bucuria lor, căldura pe care-o căpătau de la el infirmiau totul.

— De unde sînt astea, Voica ? Ce sînt ?...

— Care ?...

— Perdelele, ștergarele, fața de masă ?...

— Sînt zestrea mea. Dincolo nu-mi venea să le despachetez. Dincolo nu eram la noi.

— Sînt zestrea ta...

— Da. Făcute de mine. Fiecare fată, la cămin, asta făceam seara : ne brodam zestrea.

— Cîți ani ?

— Toți. Nu-ți spuneam ?... Asta făceam seara. Nici nu știam ce-i acela măritiş, dar de brodat, brodam ; și știam că ne brodăm zestrea...

Ciudat lucru, dar florile mărunte ale ștergarelor aveau ceva din nedumerirea naivă a florilor de pe tavan.

— Da, Radu, ai dreptate. Am să-nvăț și eu să merg pe motocicletă. Ea va scurta despărțirile noastre !

24

Cînd aprilie se cobora discret în ploaie de flori albe și alb-roze, iar cîmpurile îmbrăcau peria verde a griului, deasupra lor plutea ca o pulsație a renăscutei case dintre cîmpuri bătaia motorului motocicletei.

Bătea rar, și deodată accelerat, parcă ajunsese de ne-conceput verdele tînăr al cîmpului în lumina lui duminicală, fără bătaia asta.

În jurul casei, ținută încet de Radu ca un mînz ce trebuie îmbunat, motocicleta purta cu neîndemînare trupul încă temător al Voicăi. Întîi, în linii drepte, cîrmind cu greu ghidonul la întoarceri. Apoi, în cercuri mici, păstrîndu-și bine echilibrul. Mai apoi, în cercuri mari, largi, cu oarecare siguranță, pierdută doar rareori, cînd privirile ei le căutau pe-ale lui și se redresau întîlnindu-le. Și apoi, în cercuri și mai mari, tot mai des repetate fără oprire, cu el, încordat și grijuliu, stînd în mijloc gata să sară, iar ea, atentă, strîngînd din dinți și mergînd, mergînd, mergînd, schimbînd vitezele, amba-lînd, gonind, scăldată-n bătaia vîntului de aprilie. Gonea, și ■ cînd se simțea liberă, ușoară, stăpîină pe motocicletă, atunci știa că depărțările dintre ei nu vor mai conta, că nu e un capăt de lume pînă în partea cealaltă a județului și că fiecare motocicletă îi va aduce unul la celălalt

comprimînd distanţele şi duratele, ţinîndu-i aproape, aproape. Sub supravegherea lui sigură, competentă, Voica gonea cu părul în vînt, rîzînd şi alintîndu-se în aerul pe care-l tăia goana ei. Iubea şi mîngîia motocicletă ca pe-un mînz drag şi inteligent care vine la tine, te priveşte cu ochi calzi şi-ţi mănîncă zahăr din palmă.

Începuse să se ştie din depărtare dacă ei sînt acasă sau nu după bătaia motocicletei. Aşa îşi dădură seama cei care traversau cîmpul.

Executorul judiciar venea însoţit, după cum cerea legea, de contabil şi de miliţian. Contabilul era Ilarie, miliţianul – Firuţă.

Poarta era pusă. O făcuse Radu. O făcuse din şipci late pe care le vopsise cu verde şi, pe vopseaua verde, stropise cîteva floricele aşa cum erau pe tavanul americanului şi pe ştergarele Voicăi.

O deschise Firuţă. Ilarie o-nchise cu grijă la loc, pierzînd cît mai mult timp cu asta, pentru ca să rămînă mai în urmă.

Totuşi, trebui să se apropie de cerdacul în care, cu gest automat, aproape fără să privească hîrtille întinse de portărel, Radu le semna.

Se apropie şi, căutînd un moment potrivit, îşi făcu datoria spunînd :

— ...Şi tovarăşu' preşedinte zice că n-avem încotro acuma ; asta-i legea !... Dacă Vardaru era întreg, poate că-l mai convingeam cumva : dar aşa, el v-a trimis în judecată, şi s-a betegit...

Ridică mîinile în sus a „ce să-i faci !“, cu toate că nimeni nu se uita la el ca să-i remarce gestul.

Obişnuit să fie tratat cu duşmănie din pricina funcţiei pe care o exercita, executorul judecătoresc, un om slab şi fără vîrstă, cu obrazul care cînd părea de băiat subnutrit, cînd de vîrstnic bolnav de stomac, arătă hîrtille ţinute de degetele sale cu unghii bombate, ca de tebecist, şi-şi rosti

fraza tip.

— Exemplarul doi rămîne la dumneavoastră. Pofțiți f
Acum, împreună cu tovarășii constituiți în comisie, vom
proceda la inventariere.

Pășeau prin încăperi încet, ca într-o casă de mort.
Vorbeau în șoaptă și se-nțelegeau mai mult din priviri, în
legătură cu denumirile lucrurilor, așa cum trebuiau
trecute în procesul-verbal.

Radu mergea alături de ei. Voise să rămînă afară, dar,
cu o frază la fel de șablon, rostită cu plictisul stereo-

tipiei, executorul care, din unghiul în care stătea i se
părea un copil îmbătrînit prematur în lupta cu limbricii, îi
explică faptul că legea prevedea prezența lui ca absolut
necesară, deci, era rugat să se afle alături de comisie.
Așa că trebuia să meargă lîngă ei, să miște cîte-un pas
cînd se mișcau ei, ca-ntr-un ritual de chin pe care-l
suporta cu voință, cu multă voință, ca să nu izbucnească.

Din încăperea alăturată, întotdeauna din încăperea
alăturată, simțea prezența Voicăi. Nevăzută, neauzită, o
intuia încordată și atentă toată, simțind parcă prin pereți
reacțiile lui, toate reacțiile, pînă la cele mai mici și mai
neobservate. Și amplificîndu-le, trăindu-le ea de zece ori
mai dureros. O dată, o și văzu. Cînd treceau dintr-o
încăpere în alta. Ei intrau și ea ieșea, pentru a se plasa
dincolo și ai fi iarăși alături de el, în ciuda pereților groși și
opaci. O văzu o clipă și apoi nici nu știu pe unde se
strecură. Era ca o nălucă, sau ca o știmă ; era duhul bun
al acestei case, care transmitea viață acestei case și-o
ținea caldă pentru el, și-o însuflețea pentru el, și-i dădea
sens acolo, între cîmpurile imense. O simțea alături de el,
umbră pe umbra lui, cum se mișca odată cu el, cum
tresărea odată cu el, cum făcea cîte-un pas mic, exact
așa cum îl făcea și el, în spațiul restrîns al camerei,
trecînd cu „comisia“ de la un obiect la altul.

Și singurul lucru pe care nu-l putea suporta era gestul

mecanic pe care executorul îl făcea după trecerea în procesul-verbal a cîte unui obiect, cînd băga mîna în buzunarul stîng, apuca cu unghiile sale ca nişte bile un capăt de cretă, făcea cu un scîrţîit enervant o cruce pe lucrul notat şi punea grijuliu la loc capătul de cretă în buzunarul stîng.

Scîrţîitul acela al cretei, care părea că-i produce chiar plăcere portărelului, îl enerva groaznic, îl făcea să strîngă dinţii şi, mai ales, s-o simtă dincolo de perete pe Voica suferind invers, adică suferind pentru el şi încercînd să-l calmeze, să-l ţină, să-i şteargă, parcă, din auz ecoul enervant. Cu un gest dulce care-l ruga să aibă răbdare.

Cînd începură să fie încărcate lucrurile – camionul era după gard pentru că nu făcuseră decît porţiţa aceea mică – Firuţă veni la el, scoase tabachera şi privindu-l în ochi i-o întinse. Fără să se cîntească nici o fibră pe faţa lui asimetrică, Radu luă o ţigară, aprinse de la bricheta miliţianului şi uită de Voica. Adică, relaxîndu-se, pierdu pentru o clipă legătura aceea nevăzută cu ea, ieşi din unda care-i lega şi care-i ghida alături unul de altul indiferent de depărtare şi de obstacole. Cine ştie cît: o fracţiune de secundă, sau o veşnicie, pentru că asemenea comunicări între conştiinţe nu se pot măsura în timp.

Fu de ajuns să piardă legătura cu ea. Pentru ca s-o descopere deodată altfel, exterioară, făcîndu-şi gesturile ei, dictate de voinţa ei, pornite din trăirile ei.

O auzi ţipînd.

Dar un ţipăt lung, de fiară care nu lasă, de fiară căreia i se smulge ceva şi nu lasă.

— Nuuuu!... Asta nu!...

Era dusă spre camion motocicletă.

De unde simţise, cum simţise, unde se aflase ?... Nu putea şti. O vedea doar aruncîndu-se pe motocicletă, acolo, lîngă porţiţa verde pe care el o pictase cu floricele şi strigînd :

— Nuuu !... Asta nu !...

Săriră-n grabă şi el, şi Firuţă. O apucară de umeri şi ea veni moale, se lăsă moale adusă de ei înapoi, pe prispă, fără nici un cuvînt. Cînd se opriră, îi privi cu ochi vinovaţi,

în străfundurile cărora încă se mai răscolea durerea.

— Mă iertați. Nu m-am mai putut abține.

Rămase așa, cu frumoasele ei buze tremurînde, privind-i umil, ca și cum i-ar fi ntrebat dac-o iertau

.— Lasă, găsim noi un mijloc !... spuse Radu fără să știe nici el prea bine ce înțelegea prin acel „mijloc“. Mijloc de a-și scurta despărțirile, așa cum speraseră că o vor face cu ajutorul motocicletei, mijloc de locomoție, care s-o înlocuiește, sau mijloc de-a o recăpăta înapoi.

Nu știa nici el, dar glasul lui o liniști, o convinse. Rămase calmă, ascultîndu-l pe Firuță, care spunea, ca și cum s-ar fi scuzat de vreo faptă de-a lui :

— îmi pare rău. îmi pare rău că n-am insistat atunci, că nu v-am obligat să vă zbateți, să vă apărați... Dacă vă zbăteați, nu vi se confisca...

Era îndurerat glasul lui, sincer îndurerat. Și emoția i se vedea în modul în care, sprijinindu-se de-o treaptă, își stingea mukul țigării : grijuliu și încet, ca și cum i-ar fi fost teamă să nu-l chinuie.

Cînd ridică privirile, văzu că Voica i le aștepta ; aștepta să întîlnească expresia boabelor de zaibăr ale ochilor lui.

— Nu, nea Firuță, nu era nevoie, vorbi ea exact cu glasul și intonațiile lui Radu, nu era nevoie. Noi avem de făcut ceva pe lumea asta, nu ne putem pierde timpul în plîngeri și judecăți... Nu ni-l putem pierde, înțelegeți ?...

25

în liniștea sa albă, albul pereților, albul cearșafurilor, albul geamurilor opace, albul din creierul său dezlegat de chinuri, Vardaru se gîndește la timpul țăranului. La felul în care singurul lucru care nu a putut avea preț pentru el a fost timpul.

Se gîndește și i se-nvălmășesc în minte sute de imagini, sute de cazuri numai din cîte cunoaște el. Le simte, le intuiește mai mult decît și le rememorează ; îl străfulgeră un chip, și el își aduce aminte despre tot ce

poate fi vorba, își amintește o expresie sau o frîntură

dintr-o frază și, pentru el, e din nou clară toată povestea omului respectiv, reface un propriu gest și trăiește din nou momentele când rezolva cine știe ce caz. Și peste tot amestecul acesta de amintiri plutește un singur gând care-l face să strige în sinea sa :

— Da, are dreptate Radu, timpul trebuie folosit ; nu avem timp de irosit în procese și anchete și răfuieli, dacă vrem să facem ceva pe pământul ăsta.

. Strigă, strigă fraza de mai multe ori, cu patimă, de are impresia că se zguduie totul în jur. Și nu-și dă seama că strigătul s-a petrecut numai înlăuntrul lui.

Dar acolo, înlăuntrul lui, s-a petrecut cu toată puterea. Ca o explozie. Acum se risipește și, din fumul rămas pe urme, se adună și se leagă o întrebare :

— De unde, de unde la acest băiat un atît de categoric sentiment despre valoarea timpului ?... De unde acea acerbă conștiință de-a-l folosi, de-a-l folosi, de-a-l folosi ?... De unde ?...

Și ce-l interesează pe el de unde ?... merge mai departe gândul – de ce-l preocupă atîta dorința de a fi și de a se afirma a celui alt ?... îl preocupă. Pentru că asta, de fapt, a făcut el vreme de mai bine de douăzeci de ani ; asta a-ncearcă el să clădească în sufletul țăranului de mai bine de douăzeci de ani. Asta face el, și alții ca el, activiști dăruți țăranului și satului, muncind din greu, alături de oamenii satelor, ca să dea altă față vieții lor !... Și, atunci, de ce se întreabă, de ce se mai întreabă ; de ce ? !... E normal. Radu e băiat de țară, e fiu de țăran, e generația care a deschis ochii și nu mai vrea să piardă timpul, nu mai vrea să-și irosească munca...

Își amintește cum, prin patruzeci și opt, patruzeci și nouă, a împăcat doi vecini, oameni de prestigiu în sat, care se certaseră și se-ncurcaseră într-un proces fără de capăt. S-a trezit dușmănit, dar amarnic dușmănit, de avocatul unuia dintre ei : „Auzi, domnule, ăștia de la

partid se bagă acum și-n treburile noastre. Mi-a împăcat un client cu adversarul și nu s-au mai prezentat la proces !... Auzi dacă-ți poți închipui așa ceva !... Ar trebui să-l dau în judecată, să vadă ce-nseamnă să te amesteci în profesiile unde nu te pricepi !" – se plîngea avocatul. „Păi sigur că da ; dacă ăștia o mai continuă așa, cu lămurirea între oameni, ajungem să rămînem fără clienți !" adăugase un al doilea, dîndu-i dreptate.

Relatîndu-i-se discuția, Vardaru trăise un dublu triumf : nu mai era vorba numai de oamenii pe care îi împăcase, ci de triumful asupra acelor care aveau de cîștigat de pe urma certurilor lor. Fusesse foarte bucuros atunci. Era ca și cum își dusesse la îndeplinire un punct important dintr-un program de viață. Pentru el, om al revoluției, care venea dintre țărani, dintre durerile și nerealizările lor, pentru el care mai păstra încă în suflet pecetea neputinței de a trece peste soartă, ca și blazarea unui „așa ne e dat“, în care se petrecuseră prin viața asta generații și generații dintre ai lui, ăsta era un mare triumf. „Vedeți, le spusese în toamnă, cînd foștii împricinați îl chemaseră să cinstească un pahar de tulpurel din producția nouă, în loc să vă pierdeți timpul prin judecăți, ați muncit și-ați mai scos ceva bani, bașca cei de avocat, și de tren, și de alte angarale, care v-au rămas la chimir !...“

Și atunci de ce se miră de Radu ?... De ce se-ntreabă de unde refuzul acestuia de-a-și pierde timpul cu pricini, cu anchete, cu expertize și supraexpertize !... Radu e băiat de țară, primul intelectual după generații și generații de țărani. Se continuă în el tot ce adunaseră ca experiență generațiile acelea, și se răzbună în el tot ce nu reușiseră să facă generațiile acelea... Radu știe, știe prea bine că atunci cînd a venit ploaia cea mare și s-a rupt digul, Axente avea niște lipsuri, niște încurcături în scriptele cooperativei, pe care le-a acoperit, le-a justificat prin procesul-verbal de calamitate care s-a făcut

după aceea. În schimb, niște lucrări ale lui Radu, pe care apele într-adevăr le-au distrus, Ilarie nu le-a trecut în procesul-verbal. Paguba a fost apreciată bine ; cu atîtea controale nici nu se putea altfel ; dar la defalcare, Ilarie a împărțit-o în așa fel încît să se justifice toate lipsurile lor, iar Radu să fie încărcat cît mai mult cu lucruri care-i cad în vina personală. Știe prea bine Radu aceasta, dar nu vrea să acționeze, nu vrea să piardă timpul ca să demonstreze. Pentru că i-ar trebui cine știe cît timp, i-ar trebui o jumătate de an, poate chiar un an, să strîngă dovezi, să le prezinte, să și le susțină, să se facă înțeleș și crezut. Or, el vrea să se facă înțeleș și crezut nu acolo unde trebuie să-l înfunde pe Alexe, ci unde are de demonstrat cum se pot administra pă- mînturile astea ca să se cîștige mai mult de pe urma lor, ca să se transforme pustiul în grădină. El are de afirmat ceva important și nu-și poate pierde timpul cu alte lucruri, pentru că timpul pierdut acolo înseamnă întîr- ziere în partea cealaltă, timpul omorît acolo înseamnă lipsă de viață dincoace. El simte, cu dorința aceea de răzbunare a vieților nerealizate din generațiile și generațiile care-l preced, că are de făcut ceva, că este chemat a realiza ceva și tot timpul trebuie să și-l consacre acelei meniri a lui. De aici, încăpățînarea și îndărătnicia cu care se agață de ceea ce are de făcut și, tot de aici, marile lui satisfacții. Pentru că toate chinurile și necazurile prin care-a trecut nu plătesc o dragoste frumoasă și dăruită cum e cea a Voicăi, care l-a înțeleș. L-a înțeleș și tocmai din pricina asta dragostea ei este atît de fierbinte. Pentru că dragoste de moment poate exista oricînd, dragostea trecătoare poate s-atingă cele mai puternice trăiri și apoi să se stingă, dar dragostea trainică, dragostea care nu se stinge nu poate exista dacă nu e alimentată și de admirație. Oamenii care se iubesc cu adevărat se și admiră. Oamenii care se admiră și se iubesc în același timp sînt singurii într-adevăr

fericiți,
pentru că iubirea lor poate fi veșnică. Iar iubirea lor, a lui Radu și a Voicăi, poate fi într-adevăr veșnică, tocmai pentru că ei, iubindu-se, s-au înțeleș, s-au admirat și au ajuns să se iubească mai mult...

Dar de unde știe el toate astea ?... De unde e el, Vardaru, atât de sigur pe toate astea ?...

Păi cum să nu fie !... El doar ce-a făcut acești ani ?... A trăit prin ei. Conștiința lui, care-a stat departe de timp, pe unde-a peregrinat ?... Pe lângă ei a peregrinat, pe lângă Radu și pe lângă Voica. Pentru că nemișcarea lui de-aici e numai aparență. Numai trupul îi este nemișcat, numai creierul îi este supus operațiilor. Conștiința, nu ; ea a fost liberă, a circulat, a existat, poate, prin alții... Prin cine ?... În orice caz, prin Radu și Voica a existat, la durerea lor a luat parte ; a dat târcoale casei dintre câmpuri, i-a însoțit Voicăi singurătățile chinuite, a venit apoi cu Radu, peste depărtări, a intrat cu el în casă, a lăcrimat la bucuria lor... Da, da, așa a fost : El a trăit prin ei, se poate demonstra. E chiar științific. Există o lungime de undă pe care o are fiecare conștiință, și care-și află legătură cu ceea ce îi corespunde. Iar gândurile, preocupările lor îi corespund lui, este clar. Așa că există toate argumentele care pledează pentru faptul că el a trăit alături de ei aceste dureri și aceste frământări ; de asta le cunoaște atât de bine !...

S-ar putea, s-ar putea să fie adevărat. Dar, se pune o întrebare : cum se explică atunci faptul că el, spiritul activ și de inițiativă, a răbdat să nu intervină ?... A existat cu ei, a dat târcoale nenorocirii lor și nu a făcut nici cel mai mic gest pentru a veni în apărarea lor ?...

Aici lucrurile se-ncurcă. Aici nu mai e sigur pe explicațiile științifice ce le găsea mai înainte atât de bine fundamentate. Aici credința lui cedează și înclină spre părerea că lucrurile acestea toate i s-au povestit cândva, o dată sau de mai multe ori, mai în amănunt sau mai în

mare și s-au așezat în el, au dospit în el, s-au explicat și s-au amplificat în el, i-au chinuit subconștientul pînă cînd, acum, au ieșit la iveală într-o totală identitate cu chinurile lor. Iar lui i se pare că e părtaș la ele.

Dar, indiferent ce-ar fi, indiferent cum s-ar explica participarea lui, fapt este că Radu are dreptate. A-re dreptate !... Categorie. Țasta-i pasul în plus pe care-l face el, ca generație, față de toți implicații din generațiile de dinaintea lui, pentru care timpul tot nu avea nici o valoare într-o viață de om, așa că putea fi irosit oricum, la cheremul oricui. În el s-a născut conștiința că are de făcut ceva, ceva serios, pentru care e nevoie de timp și, din pricina aceasta, timpul e prețios, timpul lui e prețios, timpul de care are el nevoie pentru a afirma ceva, pentru a aduce ceva nou, nu poate fi înlocuit cu un altul și nici nu poate fi dăruit altor preocupări, indiferent care-ar fi ele.

El, Vardaru, știe prea bine, doar a învățat și a visat asta : cînd o anumită pătură, o anumită categorie socială a ajuns la conștiința nevoii de a fructifica timpul pentru a produce ceva, pentru a realiza ceva, atunci nimic nu-i mai poate sta în cale. Progresul e al ei, viitorul i se desenează clar, existența i se determină pe o cale foarte precisă.

Iar Radu, generația lui, care-a ajuns aici, la acest moment de conștiință a valorii pe care o reprezintă, nu mai are timp nici măcar să se apere. Pentru că are nevoie de timp ca să realizeze ceea ce a înmagazinat atîta, ceea ce a dorit atîta, lucrul pentru care s-a pregătit atîta... Este, într-un fel, din acest punct de vedere, dezavantajat. Pentru că e descoperit în fața pericolelor. Pentru că, atent la ceea ce are de făcut, nu mai observă dacă, dintr-o altă direcție, cineva se pregătește să-l lovească sau chiar îl lovește... Da, e descoperit ! Dar, în definitiv, oare nu este normal ca omul să fie astfel ?... Nu este mai în firea lui să fie astfel ? Decît să-și irosească viața pîndind la a lovi sau veghind la a se apăra ? !...

Dumnezeule, cîte sute și sute de milioane de victime s-au pierdut în decursul existenței omenirii cu pînda și cu veghea, nefăcînd nimic, neproducînd nimic, nedovedindu-și cu nimic trecerea prin viața asta, ci, numai pîndind să lovească, să smulgă de la altul, sau veghind să nu fie lovit, să nu i se smulgă ceea ce este al lui... Nedreaptă soartă !... Omul nu pentru asta e făcut. Omul are o menire mai nobilă ; dar cît de greu este și cît trebuie să treacă pînă să și-o înțeleagă !... Nu se poate, însă, să nu și-o înțeleagă. Acum nu se mai poate. Vine o vreme a marilor descifrări în sinea omului, a opțiunilor față de propria-i condiție. Nu se mai poate ca oamenii să îndure irosirea timpului pîndindu-se. Să știe că au de făcut ceva important, dar jumătate din energie să și-o irosească în altă direcție, ca să se apere de vreun atac sau ca să-și ia măsuri de precauție față de vreun eventual atac. De ce să existe pentru om, din partea altuia, această amenințare, care nu-l lasă să meargă mai sigur și mai ferm pe drumul său firesc, de ce ? !...

Radu are dreptate. El nu are timp așa cum au unii. Ei și-l pot pierde în procese, în înscenări, pentru că n-au altceva mai bun de făcut. Pe cînd el...

Își amintește din nou de doctorul acela pătimăș și vizionar, „Sfîntul“, căruia Axente i-a băgat pistolul în sobă. Cînd ei au cerut cazul spre lămurire la comitetul raional, căpitanul țigănos, c-o cicatrice sub ochiul stîng, s-a arătat chiar nedumerit : cum adică, ce mai era nevoie de verificare la partid cînd arestatul recunoscuse. Recunoscuse tot. Recunoscuse și ceea ce nu i se ceruse să recunoască.

Cînd a dat prima oară cu ochii de doctorul pădureț și bărbos, Vardaru l-a-ntrebat ce i-au făcut acolo. Nu i-a răspuns. N-a răspuns nimic, oricît de insistent ar fi fost întrebat. Dar o privire către căpitan nu s-a putut abține să nu scape. Era o privire vînată și rea. Nu răzbunătoare, dar

rea. Atît de rea, încît cel căruia îi era

adresată ar fi trebuit să înghețe, să moară de veninul ei. Din privirea aceasta Vardaru a priceput totul. Dar a priceput și că, de la doctor, nu va scoate nimic în legătură cu cei care-i smulseseră declarația. Că răzbunarea doctorului avea să fie alta. Cine știe cum !... După legile nescrise ale caracterului său ciudat dar atît de bine înțeleas de oamenii satelor din jur.

A trecut vremea. Doctorul și-a văzut de-ale lui, a cerut și-a primit din dreapta, din stînga materiale și instrumente și a mai construit niște barăci, ba chiar un pavilion frumos la spitalul lui. Veneau la el oameni de pe toată Dunărea. Retrogradat și cu aspră sancțiune de partid, căpitanul n-a mai rezistat mult în securitate. A ajuns contabil la un SMT prin apropiere. Și, într-o zi, i s-a-ntîmplat o mare nenorocire : copilul i-a fost călcat de-un tractor de-a curmezișul trupului. Cu el în brațe, muribund, a ajuns în fața doctorului, căruia îi smulsese declarația falsă. Omul, care simțea cum îi este cercetată și recunoscută cicatricea de sub ochi, a întîlnit o clipă privirea cruntă, vînată, a doctorului, care, acolo, în biroul lui Vardaru, n-a vrut să spună nimic din ce se întîmplase.

— Ajutați-mă, alt spital nu e prin împrejurimi !... a spus fostul căpitan, tată chinuit acum, așteptîndu-se la orice răzbunare din partea doctorului.

Și, o clipă, privirile rele din ochii bulbucăți ai namilei aceleia care semăna cu un naufragiat, se repeziră asupra lui cu atîta ură, încît omul se pregăti pentru orice, dîndu-și seama că ceasul explicației sosise.

Dar totul dură o clipă. O clipă de poftă nebună a doctorului, de-a-i aminti tot ce-i făcuse pe nedrept. O clipă, pe care conștiința lui o învinse.

— Vorbim după aia, acum e de salvat copilul, spuse el. Și, parcă tot amenințător, se apucă de treabă, la masa de operație. O operație lungă, nesfîrșită luptă între viață și moarte

.Cînd termină, cînd văzu copilul salvat, trecuseră ceasuri multe de încordare.. Era obosit, sau, cine știe, satisfacția că făcuse imposibilul și salvase o viață era mai mare decît orice dorință de răfuială. Își șterse fruntea apăsător, urmări modul în care era așezat copilul într-un pat de salon și se depărtă cu pașii săi greoi, dînd mereu din cap, fără să știe dacă a imputare ori a bucurie că reușise.

Fostul căpitan așteaptă și azi, pesemne, măcar o înjurătură din partea lui, dar doctorul n-are vreme, pentru că mereu e-n luptă pentru salvarea vieților.

- Da, e foarte bine să știi care-ți este rostul în viață și să n-ai vreme pentru nimic altceva. Să nu-ți pese de nimic altceva. O știe, el, Vardaru, din propria-i experiență. Se vede și. acum, fericit, mai fericit ca niciodată, petrecînd în mijlocul țăranilor lui, al oamenilor din satele lui, cînd încheiase-cooperativizarea raionului.

Era fericit și făcea planuri, așa cum fac numai însușății, în noaptea nunții, cînd rămîn obosiți de-atîta amor. Era un raion trist, sărac, în partea dinspre Dunăre, unde și azi sînt nisipurile. Cam pe-acolo pe unde l-au dat pe Radu. Locul cel mai rău, cel mai păcătos, cel mai sterp, că doar nu degeaba l-au dat acolo. Loc de pedeapsă, nu alta !... Știe el bine, «Vardaru, locurile alea!... A, da, Voica nu le știe și poate crede că sînt într-ade- văr conform nevoilor pentru teza lui Radu. Chiar și Radu poate crede asta în ambițiile sau visurile lui, în încrederea nemărginită pe care o are în forța sa de muncă. Dacă va reuși să facă ceva din acele pămînturi, apoi succesul va fi și mai mare...

Dar e loc de pedeapsă, acela; el, Vardaru, știe prea bine. Știe încă de pe vremea cînd muncea pentru colectivizare. Muncea cu pasiune și n-avea vreme să se gîndească ce va fi după aceea. Uneori, doar, în somn sau în clipe de nesomn, îi trecea prin minte întrebarea care

11 - Prețul dragostei, al credinței și al url

ide multă vreme încolțise-n el : oare, după ce se va încheia colectivizarea, va putea, pe aceste pămînturi, să-i

facă pe oameni să obțină ceea ce prezisese ?... închidea repede ochii ; prefera să doarmă adînc, neștiutor, decît să-și răspundă la întrebarea aceea. Sau, dacă nu putea adormi, încerca să se gîndească la alte lucruri mai apropiate în legătură cu colectivizarea și cu ce avea de făcut pentru ea. Pentru că acum se apropia momentul cînd rezultatele trebuiau să se vadă, să prindă viață... Și erau, dumnezeule ! niște sate sărace, cu oameni săraci, în privirile cărora vorbele lui despre cît de bine o să fie după colectivizare erau sorbite ca picătura de apă pe pămîntul în arșiță !... Oamenii aproape că nu mai aveau răbdare, voiau să vadă minunea. Că de sărăcie și de mizerie se săturaseră și se răsăturaseră. Acum, trăiau numai cu vorbele lui, cu promisiunile lui.

De asta s-a-mbătut Vardaru crunt, pentru prima oară în viața lui atît de crunt, la petrecerea aceea cu prilejul încheierii colectivizării. Pentru că gînduri în legătură cu ce mai era de făcut pentru colectivizare nu mai avea și, în mintea lui, oricît s-ar fi străduit s-o alunge, își făcea loc, loc de frunte, întrebarea aceea chinuitoare : oare se va putea realiza acum tot ce le promisese ?... Ce se va face dacă oamenii vor vedea c-au fost vorbe goale ?... Teribil de chinuitoare întrebare.

Pentru că el nu putea, nu avea inima aceea să-și pună palma-n fund și să fie mulțumit că-l laudă șefii pentru că i-a adus pe țărani pe calea cea bună. Pe el ideea de cale bună îl chinuia. Asta-l făcea să bea, să bea îndesat și-ngrijorat, în vreme ce alții se bucurau. Avu un singur noroc : acela că el, cînd bea, amuțește, i se împleticește limba și nu mai poate spune nimic. Fiindcă altfel, cine știe ce-ar mai fi spus despre bucuria aceea din jur și s-ar fi pomenit cu sancțiune, dacă nu și exclus din partid

.A doua zi de dimineață s-a trezit, năuc de băutură, dar cu un gînd bine înfipt în minte. Și-a turnat o găleată de apă pe cap, mai ales pe ceafă și pe creierul mic, acolo

unde se aşază băutura mai al naibii, şi a pornit spre satele cu nisipuri. I-a strîns pe oameni – conducerile celor trei gospodării cîte cuprindea zona – şi pesemne că s-a uitat la ei în aşa fel încît au priceput şi-au schimbat triste priviri pline de-nţeles.

— Nu vă uitaţi aşa, că nu v-a-nşelat nimeni, începu Vardaru morocănos primul său discurs de după eveniment. Vreau numai să facem o şedinţă de lucru, să vedem ce-ar fi mai bine să ne propunem ca plan de cultură.

— Păi ce poate fi mai bine decît ăla care-i propus de la regiune, spuse preşedintele celei mai sărace dintre gospodăriile astea sărace, un bărbat slab, slab de tot, parcă slab de foame nu de felul lui şi, pe deasupra, ceacîr, din care pricină, cu toate că te privea drept, întîlnind un. ochi de-o culoare şi unul de altă culoare, aveai impresia că el îţi ocoleşte privirile.

Poate că omul vorbea serios, dar Vardaru, simţindu-se cu musca pe căciulă, se şi grăbi să-l mustre :

— Mă iei peste picior, Niculae, cu planul de la regiune.

Dar omul, privindu-l drept în ochi exact ca şi cum i-ar fi ocolit privirile, se împotrivi :

— Nu vă iau, tovarăşe secretar, că noi sîntem elemente disciplinate şi ce zice de la regiune, aia-i bine !...

— Şi e bine ? !

— E bine, zise omul cu atîta făţărnicie încît părea şi el convins... E bine, că avem şi cote de dat.

— Şi de unde le daţi ?...

— Mai vindem o oaie, mergem în cîmpie unde se face grîu, îl cumpărăm, îl aducem acasă, copiii se bucură crezînd că a doua zi ne ducem la moară şi-aducem făină să facă nevestele pîipe, iar noi ne ducem şi-l dăm la

163 11

*cote, că noi nu sîntem elemente nedisciplinate, tovarăşe

secretar !...

Avea două căi de ales : sau să nu mai dea ochii cu oamenii aceia, sau să scormonească, să scormonească pînă o găsi o ieșire la liman.

A ales-o pe cea de-a doua. A bătut satele în lung și-n lat, a intrat din casă-n casă, a stat din nou de vorbă cu fiecare, de data asta nu spre a-l lămuri, ci spre a se lămuri el. Fină la urmă, a făcut un lucru nemaîntîlnit, o consfătuire unică în felul ei – consfătuirea bătrînilor din cele trei sate. Și le-a spus-o pe șleau : dumneavoastră, dac-ați ajuns să trăiți pînă la vîrsta asta, înseamnă c-ați trăit din ceva ; dac-ați trăit din ceva, înseamnă că terenurile astea au produs ele ceva ; spune- ți-mi ce, asta vă rog !...

Pornise pe calea cea bună. În curînd se afla în posesia unei liste cu tot felul de culturi pe care, în experiența lor seculară, oamenii le obținuseră aici și-și duseseră viața : o viță de vie care acum dispăruse, un soi de orz, care trebuia căutat și poate că s-ar mai fi găsit de sămînță, fasole din aceea care mai crește la oameni în grădini și pe care iau bani buni la tîrg, ca și pe linte, mazăre de mai multe soiuri și niște plante mari, cu rădăcină adîncă, folosite în industrie.

Vardaru fu văzut zîmbind pentru prima dată după nu știu cîte săptămîni : Găsise soluția. Nu se făcea de rîs. Adică nu el, că nu de el îi păsa ; dar, astfel, nu făcea de rîs principiul în numele căruia le promisese oamenilor. A pus consiliile de conducere la lucru și, tarla cu tarla, a făcut un nemaipomenit plan de culturi : plantele care se prindeau pe terenul ăsta prost și dădeau rezultate. Și cu conștiința-mpăcată, a trimis planul la secția agricolă a regiunii.

De acolo, avizul a venit negativ : regiunea avea de strîns o anumită cotă de grîu, fapt pentru care terenul

acelor cooperative era repartizat pentru grîu.

— Bine, dar griul tot nu crește ! a strigat el du- cîndu-se la regiune.

— Asta vă privește ; noi avem plan și avem o disciplină de plan !... îi răspunse vicepreședintele sfatului regional privindu-l, cînd pomeni despre disciplină, cu aceiași ochi ceacîri ca ai președintelui aceluia slab de foame și nu de felul lui.

A rîs. Pentru el, om de partid, o asemenea atitudine era de rîs. Și vicepreședintele acela era tot om de partid. Dar, lucrînd la sfat, se birocratizase. L-a întrebat, fără sfidare :

— Și cu cine trebuie să discut ca să combat punctul dumneavoastră de vedere.

— Cu tovarășul prim, a răspuns acela rece, parcă mai sigur pe el decît te-ai fi așteptat.

Liniștit, convins de datoria pe care trebuia să și-o facă, Vardaru a plecat spre biroul primului secretar al regiunii, bătrînul, cum îi spunea toată lumea cu un fel de venerație temătoare.

Peste zece minute, se auzea de acolo vocea seacă a bătrînului :

— Vrei să-mi ridici țărani-n cap !... De-abia m-am liniștit cu ei și tu ce vrei ? !... Tu nu ești activist, mă, ești un prost dacă te duc țărani de nas. Țăranu-i șmecher, mă, ascultă-mă pe mine. Țăranu spune că n-are și cînd nu mai poate de bine, țăranul...

— Tovarășe, permiteți-mi, și eu sînt țăran și știu exact cît sînt de sătui și cît zic că n-au !...

Acela rămase o clipă descumpănit. Vorba dură a omului mărunt, pe care-l considera un activist de teren, de noroi și sate-ndepărtate, cuminte și muncitor, disciplinat și știindu-și rostul, îl clătină ca o lovitură neaș-

teptată. Și dîndu-și o clipă doar pe față nedumerirea, încercă o glumă :

— Ei lasă, mă, că țărani ca tine aș tot vrea eu să am

.— Toți sînt ca mine și toți poartă-n ei unul ca mine. Dacă au posibilitatea, ajung.

De data asta, trecură dincolo de glumă. Simți înfruntarea. Deveni dur și rece :

— Și tu, ajuns, cum zici, vii să pledezi acuma să-i las să nu dea cote ? !... Să iau de la gură clasei muncitoare de dragul tău, nu ?...

— Și dacă sînt obligați să pună grîu, tot nu ar avea de unde să dea, pentru că recoltă tot nu se face.

— Fină acum de unde-au dat ?

— Au vîndut ce-au avut și-au cumpărat ca să dea.

— Să cumpere și de-acum înainte.

— Nu vor mai cumpăra. Pentru că sînt colectiviști.

— Și ce dacă sînt colectiviști, de asta au intrat în colectivă, ca să nu se supună legilor ?

Pîna aici, replicile fuseseră rostite aspru și prompt ca ntr-o bătaie în care cîștigă cel care răspunde mai repede la lovitură. Vardaru se opri. Se opri ca să respire adînc. Nu se gîndea la el. Era plin numai de chinurile acelor luni de zile în care se străduise să ajungă, la soluția asta care i se părea onorabilă ; la planul de culturi specifice pe care îl propusese.

— Eu nu degeaba v-am spus că sînt țăran ; v-am spus asta pentru că mă doare să-i fi mințit pe țărani.

Se uită atît de drept la el, încît primul nu se mai abținu și începu din nou să țipe :

— Și ce, mă, i-am mințit eu ? !... Poate că i-ai mințit tu, dacă nu ești bine pregătit politicește, și acum vii să-i scapi de cote !

— V-am cerut audiență. Sînt un activist raional, vă rog să m-ascultați !

— Te ascult !

Tăcea disprețuitor ca și cum ar fi vrut să-i arate doar că-i principial și-i dă dreptul la cuvînt. Avea o frunte mare, transpirată, și ochii lui inteligenți, dictatoriali, priveau un pic cam prea drept, cam prea apropiati de șaua nasului. Era un om temut. Trupul său mare, ciolănos, se făcea remarcat întotdeauna în prezidii c-un cap mai înalt decît ceilalți. Dar pe Vardaru nu-l intimida ; în clipa aceea nu-l intimida. El avea o datorie mult mai importantă decît de-a se gîndi cum trebuie să se poarte și dacă e cazul să-i fie teamă sau nu.

— Eu gîndesc așa : dacă în viața oamenilor ăstora, a țăranilor, s-a produs un salt și noi i-am lămurit, apoi tot noi trebuie să ne străduim să le-arătăm că-ntr-ade- văr s-a produs acel salt, că propaganda noastră n-a fost vorbă goală, repetă el, nu ca să-l întărite pe acela, cu toate că vedea cum îl întărită, ci pentru că simțea nevoia, pentru el simțea nevoia, să repete. Ca să fie convins că nu va fi vorba goală... Și, spuse și-a treia oară, cu încăpățîinate : Da, vreau ca munca mea să nu fi fost o vorbă goală, vreau să le dovedesc oamenilor ăstora că-ntr-adevăr pot trăi mai bine. Și vreau, e datoria mea, să-i fac să progreseze cît mai repede. Or, dacă-i obligăm să pună culturi care nu ies. înseamnă că omorîm timpul, înseamnă eă-i lăsăm la aceeași condiție și ei vor crede că i-am mințit. Trebuie să nu irosim timpul cu planuri formale de culturi, din care nu iese nimic. Trebuie să-l folosim ca să le arătăm c-au avut dreptate cînd au crezut în cuvîntul nostru. Să le arătăm cît mai repede, că altfel încolțește bănuiala și nu-i bine !... Un plan de cultură se face pe un an, nu se poate schimba, ca-n altă parte, la o lună sau la o săptămînă ; un plan de cultură făcut greșit, înseamnă că ne scurtăm viața c-un an, mă-nțelegeți ? !

Rămase cu acel mare semn de exclamare-n priviri, convins că nu avea cum să nu convingă.

— Te-am ascultat, îi spuse acela. Iar acum te vei duce

și vei pune grâu. E sarcină !

Nu mai știe dacă l-a luat sau nu de reverele hainei. Știe numai că totul a-nceput să se-nvîrte cu el. Simțea acum i se omoară timpul. Avea condițiile create, făcuse gospodăriile, iar acum, cineva îi omora timpul.

Atîta știe, că l-a auzit spunînd :

— Am să stric eu acum planul pe regiune la care am toate aprobările, pentru două sate !

A fost pus în discuție și i s-au întocmit chiar acte pentru că instigă oamenii la nepredarea cotelor conform planului de culturi. Dar lui nu-i păsa de ce s-ar fi întîmplat cu el. În vreme ce i se făcea dosarul, el nu stătea aici ca să se intereseze de propria-i soartă, ci își petrecea timpul la București, pentru cauza satelor acelora. Obținuse o audiență la Comitetul Central, unde s-a dus și-a înșirat de-a lungul pereților unei camere probe de plante smulse cu rădăcină și pămînt din ceea ce propunea el să se cultive ca și din ceea ce-l obligau ceilalți să cultive. S-a făcut o comisie, în frunte c-un academician, și i s-a dat dreptate. A fost modificat planul. A fost un punct pe ordinea de zi a Consiliului de Miniștri modificarea planului de cultură în cele două sate amărîte de la Dunăre.

N-a avut sentimentul c-a triumfat. N-a avut vreme să-l trăiască, pentru că avea de făcut atît de multe. S-a apucat de treabă. S-a apucat vajnic de treabă pentru că se pierduse prea mult timp, iar el se străduia să-l recupereze.

Dosar nu i s-a mai făcut, dar cită vreme a mai rămas acolo, primul nu l-a scos din „Vardaru, cel care-a pus Consiliul de Miniștri să discute despre două boabe de linte din niște sate cu nume necunoscute”. Dar el nu se sinchisea. Nici de cei care-l invidiau pentru triumful ce-l obținuse nu se sinchisea. Vanitatea îi era gîdi- lată doar

Într-o situație : atunci cînd oamenii din satele alea, devenind producători cunoscuți de fasole, făcuseră ca acea marfă să fie numită în tot județul „Fasolea lui Vardaru”. Asta-i ungea beregata ca un vin bun și simțea cum căldura unei îngîmfări îi înroșește obraji. De ce n-ar recunoaștere ? ! ?...

Da, era dintr-o bucată și ferm atunci. Și nu se gîndea la el. Nu-i păsa că era amenințat cu sancțiunea sau excluderea, ci doar de soarta oamenilor îi păsa. De obrazul lui și a ceea ce propovăduise el, față de judecata oamenilor. Iar cînd a • triumfat, nici măcar n-a avut sentimentul triumfului. A trăit doar bucuria că-și făcuse datoria așa cum trebuia...

Și tocmai din pricina aceasta îl înțelege acum atît de bine pe Radu. Înțelege că el nu vrea răzbunare, ci faptă care să ducă lucrurile înainte...

Dar, deodată, gîndind astfel, o mare rușine îl cuprinde : Dacă-l înțelege atît de bine pe Radu, dacă-și dă seama de forța ce se naște din încăpățînarea lui de-a nu pierde timpul, de ce nu l-a luat în brațe cu toată încrederea, de ce nu l-a preferat pe el, declarînd categoric asta și curmînd totul de la bun început ? !...

A făcut „politicele”, a încercat echilibre. Și iată că tocmai echilibrele nu i-au ieșit. În ezitățile lui, din neatenție sau cine știe din ce alt motiv, a lăsat, într-o măsură infinitezimală, e drept, să-ncline balanța către Axente. Infinitezimală, dar balanța s-a înclinat. De aici a pornit totul, el nemaiavînd nici o putere să se opună, să oprească, să zică stop. Nici o putere !...

El a înclinat-o, își dă seama prea bine. Din vina lui : A încercat să o țină cît mai dreaptă, cu o mîină care nu avea exercițiu pentru o asemenea echilibristică, ci era obișnuită să aleagă : ori, ori. Balanța s-a înclinat și uite ce-a ieșit : s-a prăbușit totul !...

Iar oamenii îl judecă ; nu se poate să nu-l judece !...
Oamenii din sat, care-și dau seama acum clar de lipsurile lui Axente, spun fără jenă că acela „a fost susținut de Vardaru” și ceea ce disprețuiesc la Axente disprețuiesc și la Vardaru. Oamenii aceia care, din simțul dreptății, i-au ajutat pe Radu și pe Voica, au tot atâtea motive să-l urască pe el. Și sînt mulți, sînt acum întregul sat !...

Cu toate că încă este imponderabil în plutirea lui albă, Vardaru începe să simtă marea greutate a vinei pe care o poartă : S-a băgat în viața lor, și a fost de ajuns. Prin asta a făcut jocul lui Axente și a înclinat categoric balanța. Deoarece nu există rană mai mare pentru unii și satisfacție mai mare pentru alții decît să știe că tu, om care ai puterea, te amesteci în tot ceea ce există mai intim, în tot ceea ce este atît de vibrant, atît de sensibil, încît se poate transforma din sublim în penibil, chiar și prin urma unei răsuflări străine care se insinuează.

Acum își dă seama : el, în viața lui, nu a avut parte de asemenea clipe, nu a avut parte de o asemenea fericire și nu cunoaște decît, închipuindu-și-le, acum, cu experiența de-o viață și mintea din urmă, toate marile transformări și toate subtilitățile pe care le trezește-n tine o mare iubire.

Iar el, tocmai în asemenea momente, și-a permis să intre cu privirile, și cu mîinile, și cu întrebările, și cu insinuările și, culmea, chiar cu concluziile, în toată delicata țesătură de sentimente care-i făcea pe Radu și Voica mai oameni. Și-a permis, cu „fermitate” și „intransigență” și „spirit analitic”, exact cum și-ar fi permis să discute problema prașiei sau a stabulației libere... Mai grav : A tîrît după el, după întrebările lui, după privirile lui curioase, după insinuările lui, privirile murdare ale lui Axente, și cele geloase ale lui Harie, insinuările pornite de la Axente și perpeleala răutăcioasă a lui Harie. Și nu numai atît, pentru că, într-o iubire, în care numai cei doi

știu care-i adevărul, care-i sublimul, care-i mocirla, care-i visul, care-i piatra tare a pă- mîntului pe care calcă, o privire străină, două priviri străine, o privire-n plus, două priviri în plus, înseamnă toată omenirea. Înseamnă că ceea ce simt și trăiesc, și

trebuie să știe numai cei doi, devine public, se spurcă. Ceea ce pentru ei poate fi sentiment sfînt, pentru gura lumii – că așa-i lumea – poate deveni mocirlă. Iar el crezînd că abordează principial problema, așa cum ar fi abordat-o pe cea a organizării muncii în brigăzile de cîmp, a atras atenția întregului sat. Bîrfa întregului sat, comentariile, care, mai răutăcioase, sau mai puțin răutăcioase, sînt venin pentru limpezimea dragostei a doi oameni.

Noroc de omenia satului, noroc de sentimentele sfînte din inimile cetățenilor de rînd, că s-au întors lucrurile altfel, și cei doi, în clipele de cea mai mare deznădejde, au simțit ajutorul oamenilor. Intuind situația gravă, bunul-simț al țăranilor i-a făcut pe toți să nu mai comenteze, ci să ajute. În tăcere, cu căldură și omenie. Fără emfază, dintr-o naturală atracție spre bine, spre dăruire sufletească.

Dar asta au făcut-o ei, sătenii, din bunul lor simț. El, Vardaru, îi împinsese în altă direcție. Inconștient, suficient, grobian, îi împinsese spre a se amesteca acolo unde numai doi oameni și, în afară de ei, dacă ar exista, Dumnezeu din cer, pot ști care este adevărul și care este absolutul.

Da, a greșit crunt și nu i se poate ierta !

Spunîndu-și asta, pentru prima dată în acele luni sau în acei ani de spital, se simte apăsînd locul pe care stă, își redescoperă ponderea față cu puterea de atracție a pămîntului pe care există. Și această pondere înseamnă pentru el : *Trebuie să mă duc să repar ; trebuie să intervin; cită vreme sînt om și sînt viu, trebuie să intervin*

și să aduc dreptate acolo unde am făcut nedreptate. Trebuie. Trebuie !...

O clipă, se simte din nou om și cetățean apăsînd pămîntul. Și, în decursul ei, îi încolțește-n minte acel „trebuie”. Apoi reajunge la chinul de-a pluti în neant, el cu gîndurile lui. Dar plutirea asta a căpătat, parcă, o calitate nouă : conștiința că s-a putut reapropia de pămînt și și-a simțit greutatea trăgîndu-l într-acolo. Iar cînd l-a tras într-acolo, a încolțit în el acel „trebuie” care îi dă un țel și o direcție precisă. Se judecă acum mai calm întrebîndu-se ce-a realizat dacă, de la o tinerețe dîrză și fermă, a ajuns la stupiditatea unei vieți de funcționar important căruia nu-i pasă de compromisuri, ci vrea doar rezultate cu care să se laude.

Sigur că da !... își amintește de acel funcționar cu fața creață, avînd zbîrciturile adunate de lene și de plictis. de viața stupidă și stereotipă, care a ieșit acum cîțiva ani la pensie. Fusesse cel mai puturos, cel mai lipsit de inițiativă, cel mai birocrat și, în lenea lui, cel mai șmecher dintre funcționari. Chiulea cît putea, amîna lucrările spre disperarea țăranilor, se înarma cu toate argumentele și pierdea de zece ori mai mult timp ca să obțină aprobarea să nu facă un lucru decît dacă l-ar fi făcut. în schimb, își respecta cu emfază tabieturile – pachetulul cu mîncare, cafeaua, plimbarea de după amiază – și nu admitea niciodată să i se decalezze cu vreo zi concediul.

Pe deasupra, avea și noroc, pentru că, de cîte ori a fost vorba să fie concediat, intervenea cîte ceva, vreo nevoie undeva, sau înființarea cîte unei întreprinderi noi care căuta cadre, și el era cel mult transferat, șefii lui răsuflînd ușurați, preferînd să-l lase să-ncurce lucrurile în alt loc decît să le-ncurce pe-ale lor. Odată, situația ajungînd la limită, se făcuseră toate formele ca să fie dat afară, dar tocmai atunci a căpătat funcție importantă o rudă de-a lui. A avut astfel norocul să fie suportat pînă la pensie în

nomenclatura funcționarească a județului .și, cînd a venit vremea, așa cum e obiceiul, oamenii i-au făcut agapa de adio la care a participat și Vardaru.

Ei bine, cu fraze convenționale, s-a vorbit acolo, despre cei treizeci de ani de activitate ai acestui om, despre prestigiul de care s-a bucurat și, pe deasupra, despre faptul că, fiind un bun specialist, a fost chemat să-și dea aportul în mai multe instituții din județ, pu- nînd umărul la înființarea multora dintre ele. Spre sfîrșitul întîlnirii, ciocnind cu el, bătrînul leneș care făcuse umbră pămîntului toți anii pentru care era sărbătorit îi spuse, ca- ntre niște oameni de multă vreme convinși de lucrul acesta :

— Tovarășe vice, îmi dau seama c-a fost timpul scurt și nu v-am anunțat din vreme de ieșirea mea la pensie, dar se poate face asta ulterior : o decorație pentru întreaga mea activitate e normal să mi se dea, nu-i așa ? !...

N-a avut tăria să-i spună că nu ; că nu e deloc normal. N-a avut.

Și marea-ntrebare care plutește cu el, în liniștea aceea albă :

Ce-ai realizat, Vardarule, în viața asta, dacă ai acceptat atîtea compromisuri ? !... Mai rău : Dacă ai făcut atîtea compromisuri ?!... Ce-ai realizat ?

Asta e grav : că, pe măsură ce s-a considerat mai bine situat în viață, mai sigur pe sine, pe măsură ce-a ajuns să cunoască lucrurile mai bine, să fie mai stăpîn pe ele, a început să accepte și compromisurile. Și chiar să le practice.

Întrebarea plutește cu el, alături lui, deasupra lui, în jurul lui, îl înconjură și, fiind imponderabilă ca și el, nu-l apasă... Dar îl sufocă, îl sufocă...

Simte cum se sufocă și se-agață cu disperare – de ce se poate agața un om în neantul în care există el ? – de viața lui trecută.

Dar în această viață trecută, orice zîmbet de femeie pe care vrea să și-l amintească spre a se ilumina cu el seamănă cu zîmbetul Voicăi. Și, mai grav, orice privire de femeie pe care vrea să și-o amintească spre a-l încălzi seamănă cu privirile în care arde ura grea a Voicăi.

26

Voica a venit la Vardaru la spital atunci, după prima operație nereușită. Îndemnată de Firuță și adusă de Firuță.

Plutonierul a oprit motocicleta la casa dintre cîm- puri, și-a sprijinit-o de prispă, a strîns mina Voicăi și, după obiceiul lui, a rugat-o să-și vadă-n continuare de treabă, așezîndu-se lingă motocicletă și privind, cîmpul ca și cum nu avea ceva mai bun de făcut.

Într-un tîrziu, cînd Voica a venit lîngă el ștergîndu-și mîinile de șorț și scoțîndu-și-l, a întreat-o așa, într-o doară :

— Auzi, crezi că ai ceva vreme ?...

— Vreme ?... Păi ce fac eu ?... Pînă vine Radu, am întotdeauna vreme.

— Și vrei să mergi cu mine, cu motocicleta ?...

— Unde ?

Firuță făcu o pauză ca și cum ar fi chibzuit unde anume. Apoi trădîndu-se, spuse repede, nemaiavînd răbdare :

— La Vardaru la spital : am auzit că s-a făcut ceva mai bine. Vorbește. Trebuie să-i spunem. Să-i spunem că-n numele lui s-au făcut toate astea cu voi... Să depună el mărturie, să spună el...

Motocicleta ajunsese într-o goană. Mai greu fu pînă li se dădu învoirea de intrare-n spital și, și mai greu, pînă pricepură privirile bolnavului care treceau prin ei cătînd undeva, aiurea :

— Cine sînteți voi ?...

— Noi, tovarășe vice, noi, tovarășe Vardaru... Eu sînt Firuță, Firuță plutonierul... Ea e Voica, tovarășa Voica,

tehniciană...

Privirile lui Vardaru, altă dată romantice, plutind în apele ochilor verzi, lunecau spălăcite dincolo de lume. Numai o clipă oprindu-se pe chipul Voicăi părură să reacționeze într-un anume fel.

Și ea porni, porni să-i spună ceea ce voia să-i spună de-atîta vreme, ceea ce, de atîta vreme, îi tot spusese în sinea ei :

— Dumneavoastră ne-ați judecat. Pe noi ; pe mine și pe Radu... Ne-am plătit foarte scump iubirea, tovarășe Vardaru. Pentru noi a fost foarte mare prețul iubirii, foarte mare !... Am venit la dumneavoastră acum, eu sînt Voica ! Voica, mă recunoașteți, tovarășe Vardaru ?...

Dac-o recunoștea ? !... Cum să n-o recunoască !... Chipul ei prelung și smead de icoană bizantină, de icoană tristă și înlăcrimată, cu dungi mari de umbră tăindu-i obrazul. O cunoștea bine și cine știe de cîte ori nu-i trecuse prin minte chipul ei. Acum, nu mai rămînea decît să-i spună. Se pregătea chiar să-i spună. Își aduna cuvintele și graiul... Și nu pricepea de ce ea încă-l întreba atît de insistent dacă-i recunoaște și-i tot amintea :

— Dumneavoastră ne-ați judecat... Ne-ați judecat aspru, ca și cum iubirea ar fi un păcat !... Toți spun că din pricina asta plătim și pagubele. Pagube mari. Axente spune că dumneavoastră ați spus să plătim. Dar eu nu-mi amintesc ! Dumneavoastră vă amintiți ?... Atunci ne-ați muștrat, ne-ați muștrat rău, dar n-ați spus să ni se facă imputări... E foarte greu pentru noi prețul iubirii pe care ne-ați judecat-o, tovarășe Vardaru... Tovarășe Vardaru, tovarășe Vardaru !... Mă auziți, tovarășe Vardaru ? Eu sînt Voica, tovarășe Vardaru !...

Sigur c-o auzea, sigur c-o știa, sigur că se gîndise mult la iubirea ei. De ce oare-l întreba atîta ? De ce și Firuță, cu privirile lui grijulii, venea și-i spunea ca și cum l-ar fi zguduit ?

— Trebuie să interveniți, tovarășe vice. Ei spun că dumneavoastră ați hotărât ca inginerul să plătească... Și l-au mutat atât de departe, tocmai la Nisipuri... Muncești eacolo și plătește, plătește din greu, înțelegeți, tovarășe vice ? !...

Acum nu mai înțelegea. Nu înțelegea de ce ei nu-l înțelegeau. De ce ei nu auzeau ce spune el, de ce ei nu vedeau gesturile care-i zguduiau toată ființa și care-l epuizau. Nu înțelegea. Simțea doar că există o incompatibilitate de comunicare între el și ei, că el îi auzea și-i înțelegea, iar ei pe el, nu. Că nu pricepuseră nimic din ce le-ar fi spus el, din ce le spunea el. Și simți, își dădu seama că era ca o plantă, că nici un fel de comunicare nu putea stabili cu ceilalți. Începură din nou toate să se amestece dinaintea lui, iar cei doi îi văzură privirile cum își începeau din nou lunecușul abisal. Firavele urme de viață îi dispărură din obraji și capul îi căzu inert într-o parte.

Chemată, sora se uită la ei doi amenințătoare :

— Ce i-ați făcut ? !... Nu trebuia să vă las !... Uita-ți-vă, acum.

Intimidată, vinovată chiar, Voica încercă să-i explice : - Era singurul om care...

Dar sora, disperată de lipsa aproape totală de puls a bolnavului, ordonă fără drept de replică :

— Afară !...

Pe urmele Voicăi, stînjedit, Firuță spunea :

— Credeam că și-a revenit ! Că și-a recăpătat conștiința... Săracul om, de șase luni tot așa...

Cînd dădu de privirile ei, însă, îi fu rușine să mai vorbească despre nenorocirea altuia. Cătă la ea vinovat, vinovat de nereușita acestei întreprinderi, întrebînd-o : Și acum ce-ai să faci ?...

Fața Voicăi era aspră. Numai umbre grele.

— Are dreptate Radu – spuse ea – n-avem timp de rugăminți și jale. Dreptatea răzbește pînă la urmă ; răzbește ea !...

— Te duci și dumneata la Nisipuri ? Întrebă trist, parcă învins, Firuță.

Și, ca spre satisfacția lui, glasul Voicăi tună :

— Nu !... Acuma știu sigur că nu mă duc. Pentru că știu sigur că nimeni nu trebuie să ne ajute, ci numai noi doi prin munca noastră... Da, nea Firuță, m-am hotărît : Rămîn la Axente și continui ce-a început Radu. El va lucra acolo, eu voi lucra aici și astfel planurile lui vor fi realizate pe suprafețe mult mai mari !... Cînd se vor vedea rezultatele, și aici și acolo, la Nisipuri, meritul lui va fi de două ori mai mare și toată lumea își va da seama de asta !...

Porniră spre motocicletă. Ea cu pas hotărît, încăpățînat chiar, Firuță îngîndurat. Cînd să pornească, o întrebă înțelegînd-o exact :

— Îți pare rău că am venit să-l rugăm ?...

— Da, nea Firuță, îi răspunse ea, îmi pare rău. Nu trebuie s-aștept ajutor și milă, ci să lucrez, să continui ce-a început Radu.

Opriră înainte de sat, la șantierul unde se petrecuse nenorocirea. Voica se dădu jos de pe motocicletă și porni spre Axente, care se plimba cu pași rari, ca un corb. O simți și el de departe și-o așteptă încercînd un zîmbet.

— Știam eu că nu te superi dumneata pe muncă, îi spuse cînd se apropie.

Voica nici nu confirmă, nici nu negă. Chipul îi era drept, tăind parcă vînturile de primăvară ce veneau tocmai dinspre Dunăre.

— Știți prea bine, spuse, avem nevoie de bani... Ca să plătim... Asta-i tot.

— O să cîștigi bani buni aici ; e lucrare mare, spuse

Axente ca și cum i-ar fi cîntărit cîștigul. Și adăugă : Și pe Radu l-aș fi ținut, dar Vardaru...

Voica i-o reteză cu glas jos :

— Am spus : rămîn ! Asta-i tot.

Acasă o aștepta Radu. Alarmat.

— Nu trebuia, strigă el, aflînd că Voica se angajase față de Axente. Ai să mergi cu mine dincolo !... N-ai să lucrezi pentru el !...

Voica așteaptă. Așteaptă să-i treacă mînia.

— De ce nu spui nimic ?... De ce nu spui ? !...

— E prima dată cînd țiți la mine, prima dată ! spuse ea ca și cum l-ar fi mîngîiat, ca și cum i-ar fi mulțumit.

Iar cînd el făcu ochii mari, chiar îl mîngîie. Își trecu într-un gest trist degetele prin părul lui moale, îi privi multă, multă vreme chipul pe care începeau să se reazeze calmul răscolit de furie și, cînd fu convinsă că el putea s-o-nțeleagă, îi spuse :

— Eu trebuie să veghez aici. La planurile tale. Ca ele să se realizeze așa cum vrei tu... Înțelegi, eu n-am alt rost pe lume decît să continui ce-ai început tu !...

Plecînd spre Nisipuri, în porțița aceea pe care-o vopsise cu verde și-o stropise cu flori, Radu avu pentru prima dată un alt sentiment față de ea. Era parcă obligat să-i spună ceva anume, nu ce-i venea, nu ce simțea. Era obligat să-i mulțumească. Să-i mulțumească mult, pentru cît de profundă fusese-n înțelegerea ei, pentru cît de adînc gîndise, sau simțise și-și descoperise cu precizie rostul. Chiar mai mult decît își închipuise el vreodată.

Încercă să-i spună ceva în acest sens, dar își dădu seama că era cu neputință. Față de gîndurile care-o duseseră cu luciditate spre esența legăturii lor, spre ceea ce era absolut în relațiile dintre ei și-n rostul ei față de el, orice vorbe ar fi pălit. Asemenea fraze nu se pot gîndi,

elabora și apoi spune. Ele vin dinlăuntrul nostru, al trăirilor noastre celor mai profunde și mai sincere.

O sărută lung, lung și apoi simți nevoia să-i zîmbească șugubăț. Ea îi așeza fularul și gulerul și-i verifica grijuliu nasturii, dacă sînt încheiați cum trebuie. Nu mai era amanta, nu mai era fata suplă din iubirea lor răpătimasă. Era femeia în totalitatea vocațiilor ei, nevastă și mamă, făcută spre a purta de grijă.

Îl încheia atent și-i îndrepta umerii sub curelele rucsacului ; cu cele mai atente gesturi materne.

Hurducăindu-și motocicleta, opri lîngă ei Firuță. Mergea într-acolo, înspre Dunăre, avea o treabă și, dacă tot se întîmplase să pornească și inginerul, putea să-l ducă o bucată de drum.

Spunea asta cu cea mai serioasă convingere. Atît de serioasă, încît ei l-ar fi crezut, dacă asemenea potriveli nu s-ar fi întîmplat cam des, în ultima vreme, de cîte ori Radu pleca de la casa dintre cîmpuri.

— Eh, nea Firuță, nea Firuță, suflet de om și inimă de înger !...

— Nu, pe cuvînt, bîlbîia el, am o treabă într-acolo, știți că noi, cu misiunea... avem cîte-o misiune din asta, știți...

Și, nemaiputîndu-și ascunde zîmbetul vinovat care-i lumina copilărește fața strîmbă și bobițele negre ale ochilor, ambală :

— Hai, tovarășe inginer, că, zău, am o misiune !...

27

Puterea dragostei !... Fantastică e puterea dragostei !... Este, poate, în afară de voința omului, cea mai fantastică latură a existenței, cea mai înnoitoare, cea mai transformatoare, cea mai răscolitoare formă a dăruirii omului și a încrederii lui în sensurile vieții.

Vardaru e acum o conștiință ; a redevenit, în albul încăperii sale, o conștiință. O conștiință născută parcă din albul acela septic din jur. Și revelația acestei puteri a

dragostei e tulburătoare pentru el. Tulburătoare și totală... El, care în clipa aceasta nu știe dacă are mâini, dacă are picioare, dacă are simțuri, dacă are corp și ochi, degete și păr, nervi și mușchi, oase și sînge, știe precis că există în lume, în lumea asta a cărei noțiune o recapătă, o putere a dragostei care poate face minuni.

Pe de o parte, îi e ciudă ; îi e ciudă că el n-a cunoscut-o ca atare. Pe de altă parte, însă, e fericit că nu s-a pierdut definitiv în neant, așa cum putea foarte bine să se piardă, că nu s-a pierdut pînă acum, cînd își dă seama că există în om această putere pe care nimeni nu are cum s-o catalogheze sau s-o califice. Că a ajuns să-și dea seama că există, mai presus de tot ce poate îndura omul, această putere a dragostei.

Și e fericit că el a ajuns s-o trăiască prin cei doi, datorită celor doi, în viața celor doi. Peste distanțe, peste timp, peste vreme și anotimpuri, el, conștiință plutind în neant, a avut marea șansă să se racordeze la lungimea de unde a trăirii lor puternice și acum există prin ei, prin frămîntările lor trecute, într-un timp revolut în care nu mai au importanță dimensiunile, ci numai trăirile.

Lucrează, de exemplu, cu Radu acolo, pe dealurile aspre, nisipoase. Le cunoaște prea bine. Le cunoaște atît de bine încît nici nu-și dă seama dacă lucrează el sau lucrează Radu. Pe dealurile ce unduiesc, sahară tristă, pînă la Dunăre. E grea munca ; oamenii sînt încă neîncrezători. Mai ales după povestea lui de dincolo. Radu nu se lasă : le explică, trasează planuri, răcolește în pepiniere soiurile care ar putea corespunde, telefonează după buldozere, insistă să-i fie repartizate mai repede, insistă și se ceartă, se ceartă și insistă. Și așa vine vara. E vară și dincolo, la irigațiile vechi unde lucrează Voica. Ea e plină de praf, înfășurată-n basma ca o turcoaică - nu i se văd decît ochii. Dar ochii ei urmăresc totul, totul cu o atenție autoritară, ca a unei profesoare în clasă. Cu

Axente discută fără resentimente. Doar are de rezolvat o serie de lucruri împreună cu el. Și ea e preocupată ; preocupată și pricepută de parc-ar fi făcu tirigații de cînd lumea. Discută cu oamenii, le dă îndrumări, iar oamenii o ascultă cu multă încredere.

Seara, dintr-un camion plin cu materiale, Radu sare într-un capăt de drum și-o apucă printre cîmpuri, spre casa care se vede-n depărtare. Holdele sînt mari, gata de treier. Dintre ele, răsare Voica. Îl cuprinde, o cuprinde, se îmbrățișează. Fierbinte se îmbrățișează, fierbinte.

Dimineața, printre aceleași holde, ea îl conduce pînă la șosea. Din cînd în cînd, făcîndu-se a-și îngusta privirile în lumina răsăritului roșu, Voica îi cercetează cutele feței, ca și cum ar vrea să vadă care i s-a mai adăugat, să-nțeleagă grija care-a trasat-o acolo.

El simte privirile furișe, nu are cum să nu le simtă. Și deodată se-ntoarce spre ea surprinzîndu-i-le.

Ea nu se ferește. De el nu are cum să se ascundă, îi spune ce gîndește :

— Ai greutateți, nu ?...

— Trec, răspunde Radu morocănos. Se rezolvă !

Și, privindu-l cum se cațără agil în primul camion întîlnit, ea rămîne-n marginea de șosea, cu inima mică de grija grijilor lui, cu ochi triști, căutînd să-l însoțească tot mai mult în depărtările prăfoase care-l absorb, spe- rînd că asta l-ar ajuta, l-ar încuraja.

Cu aceiași ochi îngrijorați, ea scrutează, din pridvorul casei, depărtările vinete. E toamnă acum. Toată ființa ei adulmecă ploile care, anul ăsta, mărunte, ciobănești, vin și trec peste cîmpurile negre. Degetele ei lungi mîngîie stîlpii cerdacului. Ochii ei rămîn deschiși noaptea, sub susurul măruntei ploi, căutînd să distingă floricelele albe și albăstrii de pe tavan. Dar cel mai mult timp din cît stă acasă tot în pridvor și-l petrece sau, măcar în ușă, dacă trebăluiește, scrutînd depărtările dinspre care trebuie să vină el. Și i se pare atît de greu, parcă celălalt capăt al

județului ar fi celălalt capăt de lume.

Cînd așteptările-și ating apogeul, se condensează, se condensează, se sublimează, se sublimează și se transformă-n făptura lui călcînd apăsător printre câmpurile negre. Ea știe, simte momentul încă înainte de a-l vedea. Pentru prima dată, în mintea ei se arată silueta lui printre cîmpurile negre. Fără să privească-ntr-acolo, sau fără să-i ajungă privirile pînă acolo, ea îi vede mișcare cu mișcare, îi aude călcătura înfundată a cizmelor, îi simte răsuflarea și, abia după aceea, pe cărăruia bătătorită argintiu, ochii ei îl disting - om subțire și neînsemnat față de imensitatea rotundă a pămîntului negru și cerului vînat - cum vine spre ea, vine spre ea, vine spre ea, însemnînd totul pentru ea, mai mult decît tot pămîntul acela negru și gras, mai mult decît tot cerul acela greu de nori lehuzi, gata să nască nesfîrșite ploi mărunte.

Stă nemișcată lîngă stîlpul cerdacului, îl simte cum se apropie și toate neliniștile i se spulberă, devenind pentru el numai căldură : copil la pieptul lui, soție în brațele lui, mamă veghindu-i somnul.

Dimineața, el se trezește și, încă somnoros, seamănă c-un motan. Cînd își dă seama că se află-n pat cu ea, e atît de bucuros încît îi mărturisește :

— Era gata, gata să nu pot veni !

Ea îl privește numai și el știe ce-ar vrea să-l întrebe. Nu poate să-i ascundă :

— Da, Voica ; e mult mai greu decît îmi închipuiam cînd am primit. Au fost foarte multe de făcut de la-nceput, dar nu numai asta ; e greu, neîncredere...

— De ce te-ai oprit ? Spune, ce-i cu neîncrederea.

El se supără ca și cum și-ar răspunde sieși :

— Dar ce, m-așteptam să nu fie neîncredere, m-așteptam să am totul pregătit ? !...

Ea îl mîngîie :

— Ai fi vrut să vin cu tine, să te ajut acolo ?...

El se retrage : poate nu din mîndrie, poate nu din încăpăţinare ; mai degrabă din convingerea că va reuşi :

— Nu; de ce să vii !... Apoi, îşi aduce aminte şi rîde. Rîsul lui de copil bun care luminează deodată toată casa, preschimbă totul, preface totul. Chipul ei umbrît de-n-grijorare înfloreşte, întinereşte: S-ar spulbera tot mitul, dac-ai veni !... .

— Dar ce, eu sînt un mit acolo ?...

— Eşti. Sigur că eşti!... Se poate ca nevasta mea, nevăzuta mea nevestă, să nu fie un mit ? !...

Ea tace. îi trece prin minte că dacă nu li s-ar fi luat motocicleta, ar fi ajuns pînă acum acolo. Încearcă să uite gîndul, pentru că altfel ar trebui să i-l spună şi lui.

— Şi de ce sînt un mit ?... întrebă repede, spre a scăpa de celelalte gînduri.

— Toate fetele şi toate femeile de-acolo întrebă cum arăţi.

— Şi tu, tu ce le spui ?

. - Că despre tine nu se poate povesti...

— Exagerezi. Exagerezi, pentru că mă iubeşti.

— Nu, spune el oarecum jenat, dar i-am văzut, le-am văzut, mai bine zis, pe femei, că ele-s mai sentimentale... Nu ştiu cine le-o fi povestit. Una chiar mi-a spus odată : Ei, domnu inginer, păcatele dragostei se plătesc scump !...

— Ne compătimesc, înseamnă că -ne compătimesc, conchide Voica supărată.

— Uite că nu; asta era o femeie-n toată firea; una cu ochi iscoditori şi pe care-o bănuieşti întotdeauna că ştie multe; dar, de lîngă ea, o fată, dacă avea şaisprezece ani, a sărit foarte arţagoasă: da' de ce să se plătească ? ! Ştim noi, am auzit şi . noi ce iubire frumoasă a avut domn' inginer !...

— Şi tu ce i-ai spus ?

— I-am spus : nu c-am avut, ci mai şi am !...

— Ne compătimesc !... Nu poate uita Voica acest gînd care-i îngustează privirile şi-i ascute buzele într-o vădită nemulţumire. Brusc, întoarce către el un chip foarte aspru, care-o face majestuoasă

:— Promite-mi că n-ai să laşi să ne compătimească

nimeni. Nu trebuie să lași să ne compăttimească nimeni ; nu trebuie, înțelege ? !...

El n-a lăsat. A muncit din greu și n-a lăsat. O încordare, o tristețe mare se așternea tot mai categoric pe chipul lui : Venise iarna. Ajungea mai des acasă. Dar mai greu : circulau mașini mai puține și autostopul devenea mai complicat. Uneori schimba trei-patru ocazii pînă să ajungă. La înapoiere, mai întotdeauna trecea pe la județ ca să ceară ce-avea nevoie, să se zbată pentru ceva dintre cele ce avea nevoie. Făcea întotdeauna aceasta la înapoiere, ca să nu vină acasă supărat, mîhnit, înjosit de refuzuri și amînări.

Așa ajunseră la Anul nou. Casa dintre cîmpuri stătea încotoșmănată în zăpezile din jur. Ogorul întins avea un strat de nea albă care se întrista sub umbra norilor și scînteia vesel sub lumina soarelui. Era o iarnă zdravănă, cu multă zăpadă și lipsită de vînturi. Fumul casei dintre cîmpuri se ridica drept, drept, topindu-se în marile înălțimi ale cerului limpede. Voica a făcut pomul în camera cu flori pe tavan.

Petrecură „ca de obicei” – spuneau acum – în doi. El era tandru și atent, ea alintătoare ; amîndoi înalți, frumoși și tineri, rîzînd și sărutîndu-se, vorbind și tă- cînd, dansînd drepti și fericiți – pereche încîntătoare pentru orice petrecere de revelion. Dar singurătatea, masa intimă, dădea o notă mai solemnă existenței lor pe această lume. Erau unitatea, erau ideea sfîntă de pereche.

Tîrziu după miezul nopții, cînd vinul și oboseala, și plăcerea, și rîsul și gîndurile solemne se adunară toate, se amestecară și deveniră un alt sentiment, nou, căpă- tînd o altă calitate, ea îl simți. Îl simți covîrșit de gîn- duri. De toate gîndurile de peste an. Încercă să-i distragă atenția spunînd un lucru ușurel, o prostioară.

— Vezi, singurul dezavantaj aici, între cîmpuri, spuse ea făcîndu-se că nu dă atenție tăcerii în care Radu se

cufundase, este că nu ne vin colindători... Anul trecut am avut colindători ; toată noaptea am avut colindători... Iar dimineața... dimineața au venit copii cu sorcova !... Dar aici – trase cu coada ochiului spre mâinile lui, atît, spre mâinile lui ; mai mult nu îndrăzni —... aici, cum să ajungă bieții copii, prin nămeți ; ...și, dacă s-ar încumeta..., acum, după ce trecuseră cîteva clipe de cînd îi privise mâinile, realiza poziția lor : cînd inertă, cînd încordată ; cînd obosite, cînd străbătute de cine știe ce flux de voință. Se obligă să vorbească : ...da, dacă s-ar încumeta, ar fi frumos și pentru ei ; i-am ține să petreacă la noi, nu-iașa ?... Sau, dacă vrei, pot să te sorcovesc eu !... Să te sorcovesc eu ?... Radu, ce zici ?...

Dar cînd el vru să-i răspundă, ea îl opri. Îl opri, veni în spatele scaunului lui, îi prinse fruntea cu palmele și rămase așa, ținîndu-l strîns.

I-ar fi putut descreți fruntea cu o glumă, sau cu o joacă. L-ar fi făcut, dacă nu să uite, în orice caz să abandoneze și el gîndurile acelea. Dar nu putea. Nu-i venea să se joace cu el. Simțea că nu era rostul ei acesta. Rostul ei era să comunice cu el, nu să-i înșele gîndurile ; să meargă pe-același fir cu frămîntările lui, să simtă ca și el, să fie-n pielea lui, să trăiască zbuciumul lui și, astfel, să ajungă să-l depășească, ajutîndu-l și pe el să facă asta... Nu, nu să-i adoarmă gîndurile înșelîndu-i-le cu o joacă, ci ajutîndu-l să și le clarifice, lăsîndu-l să le aștearnă în fața ei, cît ar fi de negre. Și ea, cu căldura ei, să i le curețe, să le albească, să le scoată imaculate, limpezi ca o apă liniștitoare în susurul ei. Să-l ajute să se limpezească și să se liniștească.

— Știi, Radu ; se rezolvă greu !... Se rezolvă greu, dar...

El îi prinse mîna :

— Să nu spui că eu rezolv. Că eu sînt mai presus decît alții, că am mai multă forță decît alții.

— Tu ai mai multă încredere în ce trebuie să faci.

— Vezi, Voica, a trecut un an. Un an încheiat. Și ?... – Și-au vrut să te-mpiedice, dar n-au reușit : ți-ai găsit calea.

— E o cale grea. Nu e un triumf. Deloc. Nu se cheamă în nici un fel că mi s-a dat dreptate. Mi s-a dat un loc să muncesc, ca să plătesc ce e de plătit; atît.

— Iar tu, pe locul ce ți s-a dat pentru asta, vei demonstra cu totul altceva. Se cheamă, nu că ți se dă dreptate, dar că ți-o faci tu.

— Tu nu crezi c-a trecut destul ca să trebuiască să mi se dea ?.”

— Dragul meu !... tu nu mai ai răbdare...

— Nu am, pentru că văd că lucrurile se pot perpetua așa, răspunse Radu privirilor ei care-ncepeau să se îngrijoreze. Uite, Voica, eu mi-am dat seama mai clar, nu pot fi egocentric ; trebuie să recunosc faptul că societatea nu e făcută numai pentru mine. Societatea are nevoie de toți – și de mine, și de Axente. De dragul meu, nimeni nu va crede că prestigiul lui Axente e fals. Pentru că e un prestigiu consolidat și societatea îl ia ca atare, nu are vreme să-l ia la reverificat. Societatea merge-nainte, e atentă la direcția ei și n-are prea mult timp de pierdut ; ca și mine. Ce, eu am timp de pierdut, eu mă opresc în loc, așa, numai dacă îmi cere cineva ? Axente face parte dintr-o generație față de care s-a impus. Are și el merite. O fi avut mai multe, acum mai puține ; dar are. Oamenii au învățat să-l respecte. Pe deasupra, el are toate relațiile și amicițiile foarte bine stabilite ; de multă vreme. Nouă cei care venim după, el ne pretinde să-l luăm ca atare, să-i respectăm vechimea, să ne temem de relațiile lui. E foarte atent ca nu cumva să-l lucrăm și, dacă ne îngăduie să ne facem interesele, trebuie să ni le facem cum putem, pe lîngă el, fără să deranjăm interesele lui !... Asta, dacă vrem să ne facem interesele. Dar eu voiam altceva decît

interesele mele.

Eu nu sînt și vreau să nu fiu omul care să-și facă interesele ! De asta, pentru că voiam cu totul altceva, Axente m-a lovit. Iar acum sînt obligat ca, fără voia mea, să mă gîndesc la aceste interese ale mele. Nu înseamnă asta că am dat cu un pas înapoi, nu înseamnă că-mi preschimb entuziasmul în calcul și forța de muncă într-o negustorie care are grijă doar de propriile mele interese ?... Ei bine, eu asta nu vreau, Voica, asta nu vreau !... Nu pot să vreau așa ceva, mă înțelegi ? !... Nu pot să-mi irotesc timpul căutînd dreptate sau răzbunare, cînd am altceva mai bun de făcut !...

Se cufundă în muncă și trecu iarna. Nu se lăsă, bătu drumurile județului, insistă, făcu memorii, forță ușile, obsedat de ideea că în primăvara care vine trebuie să aibă toate materialele pregătite ca să înceapă un mare asalt. Voica lucra dincoace. Îngrijea serele, dormea aproape lîngă ele. Se zbătea și nu se lăsa pînă ce fiecare mecanism pentru irigații nu-i era adus în grafic la data fixă. Cerea, pretindea cu săptămîni dinainte. Devenise aspră și autoritară, încurajată, chiar foarte mult încurajată de Axente. Simțul lui practic, flerul lui bine direcționat spre ceea ce are șanse de succes funcționau din plin. Și nu l-ar fi lăsat niciodată să facă prostia să n-o ajute.

Venise astfel încă o primăvară a drumurilor lui și a așteptărilor ei. Cîmpia reavănă îi purta pașii. Întotdeauna el își respecta itinerariul : acasă, la județ, înapoi la lucru. Odată, însă, se petrecu invers : veni acasă, se duse la județ, iar de la județ veni înapoi. Era negru ca pă-mîntul pe care călca. Ce bănuise, ce-i spusese tristul lui calcul lucid în noaptea Anului nou se confirmase : Văzîndu-l cum se zbătea ca să asigure condițiile și să obțină materialele de care avea nevoie, noul vicepreședinte de la UJCAP îi spusese deranjat de insistențele lui : „Dumneata dai prea multă ampoare ! Vezi să n

upățești pînă la urmă ca dincolo. N-ar trebui să insiști atît cînd știi bine că dincolo ai adus pagube în loc de folos. Decît să ne- deranjezi atîta, mai bine ți-ai aminti că de-abia ai fost iertat pentru ce s-a întîmplat dincolo !“

Asta era. Era un tolerat, era un iertat.

Și omul nici măcar nu i-o spusese cu răutate, ci mai mult ca un sfat... Era îngrozitor ; tocmai lucrul acesta era îngrozitor : ca un sfat !... Adică opinia . publică se formase, lumea își formulase opinia, îl catalogase și trecuse mai departe, așa cum era normal ; că doar n-avea să se oprească lumea-n loc la a tot cîntări adevărul despre el !... Iar el era un băiat tînăr, poate cu ceva calități, nu spunea nimeni nici da, nici nu în privința asta, care greșise, greșise grav la modul nepriceput, dar, fiind tînăr, fusese iertat și dat în altă parte, cu condiția să-și vadă de treabă. Asta era eticheta lui, cu ea se prezenta în societate, în funcție de ea era apreciat de societate.

Venise la Voica. Nu mai putea. Venise peste cîmpul acela de primăvară, cu peria verde a griului ieșită direct de sub blana zăpezii. Venise cu pași mari și grei. /Grei de noroiul care se lipea de tălpi și de chinul pe care-l târau după ei.

Nu se mai putea : Trebuia să abandoneze totul și să lupte ca să iasă la lumină adevărul despre el. Trebuia ca, o vreme, să se dedice în întregime, cu încă- păținare, numai ideii acesteia. Să strige-n dreapta și-n stînga, să strige și să scrie, să scrie și să strige peste tot, la toate ușile, în toate instituțiile, la toate nivelele, care este adevărul !... A-de-vă-rul !... Pentru că, altfel, se sufoca, altfel se lăsa desființat ca individ, ca cetățean, ca persoană. Era un nimeni sau, mai rău, un netrebnic, un dăunător care fusese iertat. Deocamdată iertat !... Nu

se mai putea ; avea de ales : sau lăsa totul și se zbătea pentru dreptatea lui, pentru adevărul lui, pentru adevărul despre el, sau rămînea pe vecie iertatul, toleratul, cel ce adusese numai pagube.

A doua zi dimineată, pe porțița aceea - primul lucru pe care-l făcuse el pentru casă cînd se-ntorsese aici - ieșea ducîndu-și rucsacul și soarta, cu spinarea dreaptă.

Nu. Ea nu-l lăsase să facă asta. Ea îi vorbise cu glasul lui, cu inima lui și, mai ales, cu rațiunea lui : Două lupte deodată nu se pot duce, asta e clar. Or, el are de dus și lupta acolo, la Nisipuri, pentru ideile lui, pentru planurile lui, pentru țelul lui, dar are de dus lupta aceastăaltă, pentru a face cunoscut adevărul despre el. Voica îl sfătuia, îl ruga, îl implora s-o ducă pe prima. Pentru că așa simțea ea că e făcută firea lui. Așa simțea că va fi mai mulțumit, pentru asta simțea că e el născut.

Ea pleda cu sentimente, nu cu argumente. Ea spunea ceva ce simțea. Și tot ce simțea ea era dorința de a-i fi lui bine, de a-l vedea fericit.

Sublim și unic catalizator, această iubire a ei !... Grija ei caldă îl liniștea, îi adormea răbufnirile răzbunătoare, îi ajuta rațiunea să fie calmă. Pentru că, lîngă grija ei, lîngă cuvintele ei, lîngă ființa ei, el își recăpăta liniștea, și-o recăpăta, știind că cineva pe lumea asta veghează pentru el, că puterea dragostei ei îi dă putere lui, și puterea dragostei lor, a amîndorura la un loc, poate învinge orice. Era clar, avea de dus lupta acolo, la Nisipuri. Renunțînd a se mai gîndi la situația lui de azi. Dar rea- lizînd, făcînd ceva concret pentru oamenii din jur ; ceva ce va rămîne pe urmele lui, iar oamenii îl vor cunoaște după ceea ce vor vedea că a creat și a lăsat. Asta era rostul lui în viață. Și ea, cu instinctele ei, cu intuițiile ascuțite de marea dragoste, i-l descoperea, i-l confirma, i-l reconfirma.

Plecă liniștit. Avusese nevoie de această reconfirmare.

Acum câmpurile primăverii îl purtau mai ușor. iNu, n-avea să piardă timpul dovedindu-și dreptatea, pentru că la capătul aceluia timp nu va realiza nimic altceva decât satisfacerea vanităților sale rănite. Va îndura opinia greșită despre el și va alege această altă cale, pentru că opinia greșită nu e generală : un om pe lumea asta știa adevărul și credea în el.

Atrăgându-i pașii către ele, tot mai departe, tot mai departe, câmpurile verzi parcă-i spuneau în lenta lor rotire pe zare : Cineva crede în tine ; cineva crede în tine !...

Era puterea dragostei, care, trist și drept, așa cum își ducea el soarta printre câmpuri, îl făcea să fie convins că, dacă un om pe lumea asta crede cu atîta tărie în ei și-n adevărul lui, apoi are șanse ca să convingă toată omenirea.

28

Munci atît de pătimaș, atît de îndărătnic, încît nici nu-și dădu seama cînd veni vara cu holdele ei mari tot clătinîndu-se și clătinîndu-se în jurul casei dintre câmpuri. Era pătimaș, și-ngîndurat, și nerăbdător. Albise pe la tîmple și-ntr-o șuviță pornind din frunte. Obrazul i se-năsprise, ca la războinici, de parcă toate vînturile loviseră și brăzdaseră-n el. Ajungea acasă nervos, nerăbdător și-apoi îl apuca nerăbdarea de-a se întoarce. Iar cînd revenea dincolo, își amintea că uitase să-i spună ceva Voicăi sau să-i ceară sfatul și tare-ar fi venit înapoi !... Dar cînd ajungea, cînd, de departe, dintre holdele calde care păstrau în ele tot soarele de peste zi, o vedea pe ea, stîlp neclintit al casei lui stînd în cerdac și așteptîndu-l dreaptă, cu fața încordată, luminată doar de privirile cu care străpungeau întinsul, uita din nou totul și alerga la ea, zeitatea nezdruncinată a drumurilor lui, a vieții lui păgîne, care nu credea în nimic altceva decît în ceea ce avea de făcut și-n încrederea ei. Neclintită în silueta ei suplă, zeița acestor câmpuri îl aștepta cu inimă de copil.

— Te-am așteptat atît. Știi, aici la noi am terminat. – Ce

?...

— Irigațiile, și plantațiile ; sînt gata, azi le-am încheiat... Și, nemaiputîndu-se abține, îl îmbrățișă vorbind fierbinte : Planurile tale s-au realizat, Radu ; asta voiam să-ți spun...

— Planurile mele ?...

— Da, ale tale ; tot ce ți-ai imaginat tu în legătură cu acest pămînt s-a făcut, e lucru concret acum...

El îi mîngîie obrazul, încet, ca-ntr-o consolare, și spuse :

— Sînt fericit, Voica ; dacă tu știi lucrul ăsta, dacă tu ești convinsă de adevărul ăsta, sînt fericit !... Nu-mi mai trebuie nimic decît să fie la fel și dincolo. Înțelegi ?...

Ea dădu să-i răspundă. Avea atîtea de răspuns la gîndul ăsta, care-o frămîntase și pe ea. Dar cineva bătu în ușa.

— Intră !...

Nu intră nimeni.

— Intră !... strigă și Radu.

Și tot nu intră nimeni.

— Cine-o fi ?... se întrebă cînd, de afară, se auzi vocea lui Firuță :

— Deschideți, oameni buni ; vă rog, deschideți !...

Săriră amîndoi la ușă, bucuroși, dînd să-i spună ceva, în vreme ce plutonierul striga

!— Deschideți mai larg, mai larg ; deschideți ușa, mai larg !...

Pe ușă apăru întîi roata, apoi întreaga motocicletă și, abia la urmă, chipul roșu al lui Firuță, chircit în spatele ei ca s-o-mpingă să meargă singură.

O împinse-năuntru făcînd cu ea Un tur triumfal cum fac la circ dresorii de cai.

— Cu acte-n regulă... strigă el oprind în mijloc și scoțînd cu trei degete din buzunarul de la piept o hîrtie pe care-o scutură să se desfacă și să se vadă ștampilele.

Bucuroasă, Voica bătu din palme. Se-apropie timid de motocicletă, mîngîindu-i coarneau, șaua...

Radu stătea încă neîncrezător și plutonierul pricepu :

— Ce, crezi c-am scos-o eu din magazie așa, crezi c-o să calc legea de dragul vostru ?... A ? !...

Și rosti acel „a ? !” atât de ironic încât Radu nu îndrăzni să-l mintă; ridică din umeri, mai degrabă a confirmare decât a nedumerire.

— Nu, tăticule, continuă muștrător Firuță; uite aici hotărîrea Procuraturii !... S-a plătit peste o treime din datorie.

— Și de unde știe Procuratura că s-a plătit o treime din datorie ? !... Întrebă Radu, neînțelegînd nici el însuși de ce era morocănos... Ce, Procuratura asta face, ține socoteala dacă se plătesc datoriile ?...

Firuță căută la el pe sub sprîncene, spunînd vinovat:

— Ei, am mai informat și noi... și, deodată, repezin- du-se: Da' ce vrei, omule ? !... Ia-ți hotărîrea și fă ce vrei cu ea. Poftim !...

Și-i dădu și-un ghiont, ceea ce pe Radu-l topi. Nu se mai putu abține : 11 îmbrățișă, îl îmbrățișă zdravăn pe omulețul acela care era numai inimă și suflet

— Ești un om mare, nea Firuță, îi spuse Voica sărutîndu-l zgomotos pe amîndoi obraji.

El se intimidă ; se fîstîci, chiar. Scăpă de încurcătură numai aducîndu-și aminte că trebuia să scotocească în punga de portbagaj. Se repezi ca un spiriduș și scoase de-acolo o sticlă de-un chil. Ii trase cu dinții coceanul și turnă cîteva picături pe motocicletă :

— Asta, ca să meargă mai bine !... E caisată ! Din aia trasă de două ori !... Măi fată, ce stai, măi fată ?... Iadă niște ceșcuțe !...

De-abia după a treia ceașcă, acolo, în capul mesei, sufletul i se mai domoli și, odată c-un oftat, nu-și mai putu abține gîndul :

— Ei, dragii meu, de cînd visez eu clipa asta !... Că tot anul, mi-era inima numai la voi și la chinul vostru... Iar eu de !...

Voica se uita la el și-și închipuia cum a socotit, lună de lună, cum a avut răbdare să adune și să nu uite nici o

chenzină, cum a controlat apoi, pesemne la secția financiară, și cum s-a zbatut ca să obțină hotărîrea aceea a Procuraturii, că nu stă lumea să aibă grijă tocmai de motocicletă lor cînd încă n-au plătit toată datoria.

— Ei, ce stați, se răsti Firuță, peste tăcere. Ce, v-am întristat cu prostiile mele !... Hai, sus !... Suiți pe motocicletă și dați-i drumul !... Azi o să fie prima dată-n viața mea cînd încalc legea. Știu c-ai băut o țuică, tovarășe inginer, și încă cu mine, dar închid ochii dacă te văd pe motocicletă !...

Porniră. Goniră ca și cum își recăpătaseră toate libertățile. Pe șaua motocicletei, el și ea făceau un singur trup. Cu părul ei negru fluturînd în vînt, cu fața lui aspră tăiată de toate vînturile. Goneau, și nimeni nu-și dădea seama că ea rămăsese cu buzele lipite de firele cărunte care, de cînd nu mai suise pe motocicletă, apăruseră la tîmplele lui.

13 – Prețul dragostei, al credinței și al url

i— Să mergi pe unde-ți spun eu, îl rugă ea cîndva. Și-l duse roată pe cîmpurile brăzdate de canalele desenate de el, pe lîngă livezile care crescuseră acolo unde era pămîntul cel mai sterp. Mergeau mereu, roată, și roată, întîlnindu-le mereu, savurîndu-le parcă mereu existența și nemaivenindu-le să se despartă de ele. Pomii erau tineri, nu intraseră încă pe rod, dar tocmai de asta respirau atîta speranță : pentru ceea ce aveau să producă.

— Am să te duc să vezi și livezile de la Nisipuri, îi strigă el. Și, apoi, în șoaptă : sînt mai mici, mai pipernicite deocamdată, dar am să te duc să le vezi !...

29

Orice s-ar spune, serbările sînt frumoase vara. Poate c-am rămas fiecare din copilărie, de la serbările de sfîrșit de an, cu prejudecata asta, dar, orice s-ar spune, o serbare de vară, în aer liber, nu se poate compara cu nimic

altceva. Sub cerul de iulie, cînd vîntul care adie este cald, altfel sună fanfarele, altfel glasurile copiilor și femeilor din cor, altfel se bea limonada și berea, și altfel ascuți taraful la umbra copacilor. Unii spun că nu e bine, că-i prea cald și că te trec toate nădușelile ; dar tocmai ăsta e un avantaj. Pentru că, ajungînd toți o apă, bluzele și cămășile se udă și se mototolesc punînd un semn general de egalitate și făcînd pe toată lumea să se simtă bine, fără protocol. Nădușeala îi trece pe toți, și pe cei în cămăși cu mînele suflecate, și pe cei țațoși în cravată și sacou, și pe femeile care-și suflă broboanele de pe gît, spre adîncitura dintre sîni, simțind o plăcere, pentru care caută motiv public să poată chicoti ; și pe dansatoarele care, după ce-și termină jocul, își fac vînt unde n-ar trebui, cu fustele și pestelcile. Totul

se-amestecă în oarecare praf, dar niciodată gheața din putinele mari în care se țin băuturile nu e mai bine venită și niciodată nu simți mai plăcut răcoarea ierbii cînd te descâlți în ea răschirîndu-ți degetele picioarelor. Bei bere nemțească-Radeberger, Pepsi Cola după rețeta americană și te-ntinzi pe pămîntul copilăriei tale ascultînd în difuzoare coruri care-au repetat săptămâni de-a rîndul, pentru ca toată lumea să fie atentă la grătarele cu mititei, sau s-asculte meciul la tranzistoarele pe care le-au adus de-acasă. Și, mîncînd plăcinte proaspete făcute în laboratoarele I.A.P.L, privești fătușele tinere, răsaduri din anul acesta, cum intră-n lume petrecînd și distrîndu-se.

Pentru noi, oamenii satelor, nu există plăcere mai adevărată decît o petrecere cîmpenească de vară, după care, vînzătorii de la cooperative și chelnerii de la restaurante tot strîng vreme de-o săptămînă sticlele de bere de prin pădure. Fiindcă sîntem băutori de vin în tot timpul anului, serbarea cîmpenească de vară înseamnă pentru noi petrecerea berii. O bem de-o secăm, cîte patru, cel mult șase flăcăi pe-un butoiș de cincizeci de litri ; iar

cînd se lasă seara, după bere și după dans, fetele ne iau proaspeți ca niște trandafiri oltenești și ne duc cu sila-n tufișuri unde se descheie să respire și ele mai ușurate de-atîtea nailonuri cîte poartă pe dînsese.

E un rai o asemenea petrecere cîmpenească unde vin șapte coruri reunite ale căminelor culturale și școlilor profesionale agricole și zece echipe de dansuri aflate-n faza intercomunală, de poți să alegi, nenică, muc și sfîrc, printre cele mai frumoase fete din județ, tot așa cum alegi fripturile de pe grătarele în aer liber : antricoate mai pe os, sau mușchi perpeliți bine. Bulcile sînt mai pufoase de poți băga între două emisfere ale lor o litră de salam cu muștar cu tot, gogoșile se fac întruna, în același ritm în care pe estradă se schimbă formațiile artistice și, dacă ai noroc, poți cîștiga la loz în plic. Bătăi

nu se-ncing decît dacă, mai atent la bere decît la ce-i prin jur, te agăți de vreuna prea proaspăt măritată...

Pesemne că o asemenea petrecere visase Axente. Tribuna a făcut-o pe digul de la irigații, iar pe oameni i-a strîns în jur, în față și pe lături, ca o potcoavă pînă la pompele care se-afundau în lacul aproape umplut. S-a adunat tot satul și-au venit cu camioane oameni din satele vecine, pionierii au deschis festivitatea și formațiile în costume naționale așteptau să se producă după aceea. Cînd vicepreședintele UJCAP-ului, cel venit în locul lui Vardaru, a tăiat panglica, lăutarii au cîntat din viori și țambal „mulți ani trăiască”, după care băieții ce absolviseră proaspăt cursul de mecanici agricoli au dat drumul pompelor și apa a-nceput să curgă în canalele printre care erau adunați oamenii. Vicepreședintele a făcut semn să înceteze aplauzele, a rostit cîteva cuvinte și a anunțat apoi că dă citire decretului prin care sînt decorați cei care au contribuit la această lucrare.

Primul a luat decorația Axente. Urmau apoi doi brigadieri și, al patrulea, fu rostit numele Voicăi. Ea se

îndreptă cu mers calm spre microfon și vicepreședinte. Chipul ei hotărât, mișcarea echilibrată făceau o impresie plăcută. Oamenii o urmăreau cu interes, privirile erau de simpatie. Chiar și Axente se simți obligat să zîmbească și s-o aplaude.

Voica se apropie liniștită de vicepreședinte și, când acela îi întinse mîna ca s-o felicite, spuse cu ton cît mai reținut – așa cum știa că va face de cînd îi venise în minte gîndul acela, și cum n-ar fi renunțat pentru nimic în lume – cursiv, calm, privindu-i pe toți și auzindu-și glasul cum răsună din toate părțile unde erau difuzoare :

— Vă mulțumesc. Dar am o-ntrebare : Unde e numele inginerului Radu ?... Noi n-am făcut altceva decît să continuăm munca lui, să punem în aplicare planurile lui... Noi sărbătorim, iar el plătește

!Atât. Apoi luă decorația și plecă, dreaptă, cu aceiași pași, încă înainte ca ei să se dezmeticească. Tăcea toată cîmpia, și cele două dealuri din fundal.. •

Cînd coborî lingă oameni, ei parcă se treziră :

— Exact, de ce nu e tovarășul Radu ?... De ce nu e inginerul ? !...

Cu mina pe microfon, ca să nu se audă, vicepreședintele discuta aprins cu Axente. Păru să se lămurească și încercă să spună ceva. Dar nu mai apucă. Oamenii din sat se porniseră cu toții: ..

— Are dreptate !... Radu trebuia decorat!... •

Voica trecea printre ei. Privindu-i drept, cu mersul ei calm, trecea printre ei. Oamenii se dădeau la o parte, îi făceau loc.

Voica nu se opri. Merse-nainte chiar-și după ce trecu de oameni. Merse, și merse, și merse. Cu același pas măsurat, chibzuit și hotărât, se tot îndepărtă.

— Tovarăși, să discutăm, dacă vreți, se auzi în difuzoare, să discutăm, dar mai întâi...

Capetele, însă, erau întoarse, toate, spre direcția în care se îndepărta Voica. Privindu-i mersul drept, fără clintire, fără ezitare. O mare de capete.

— Tovarăși, se auzi din nou în difuzoare...

Dar fu de ajuns ca unul, cineva, nu se știe cine, să pornească după Voica. Toată adunarea se clinti, toată

adunarea porni după ea în vreme ce, de la tribună, se tot striga la microfon :

— Tovarăși, nu s-a terminat adunarea, tovarăși. Mai stați că...

Oamenii se mișcau încet, unii răspîndindu-se, alții îndreptîndu-se pe urmele ei. Priveau uimiți doar oaspeții veniți din alte sate și dirijorii corurilor care trebuiau să se producă.

Dîndu-și seama de situație, Axente coborî de la tribună și năvăli după oameni :

— Stați, unde plecați, n-auzirăți că nu s-a terminat ?
I...

Spunînd asta, dădu cu ochii de Firuță și-și vărsă mî- nia pe el :

— Și tu ce faci ?...

— Fac ce fac toți oamenii, răspunse plutonierul privind-l atît de liniștit încît îl scoase din sărite.

— Și nu poți să-i oprești ?... strigă Axente.

— De ce i-aș opri ?

— Fiindcă ești organ local și...

- Și ?...

— Și trebuie să intervii, trebuie>să...

Milițianul îl bătu calm pe umăr : - ?

*— Azi e ziua mea liberă, tovarășe președinte ; pe mine să nu contezi! Și adăugă fără umbră de batjocură :
Eu venisem aici să beau bere, nu pentru altceva...

30

În camera aceea albă, cu lumină difuză, totul pare liniștit. Bolnavul e calm și docil. I s-a explicat că pentru reușita operației trebuie să evite orice emoție, cît de mică, orice stare de nervi, orice șoc sau întîlnire ce l-ar putea tulbura. Trebuie să stea, liniștit și sub observație, încă măcar trei luni, ca să i se poată garanta cît de cît reintrarea în normal. Este rugat, de asemenea, să nu mai primească pe nimeni; se făcuse și așa o greșeală în acest sens, cînd vizita milițianului aceuia i-a produs o reacție atît de gravă. Specialiștii și administrația spitalului depun toate eforturile ca să-l vindece, dar acum fac apel și la el, pentru că a redevenit conștient. E la a treia operație și, în

decurs de doi ani, abia asta a reușit. Cel mai mic risc poate fi acum fatal

.Totul sună politicos, corect, și totul arată a fi respectat întocmai, convenție desăvârșită pentru depășirea celor trei luni. Bolnavul stă în cearșafurile lui, medicamentele pe noptieră, surorile de serviciu își fac vizitele cu promptitudine.

Aceste trei elemente ar fi definatorii pentru rezerva obișnuită de spital. Nimeni nu-l remarcă, însă, pe al patrulea, care, din clipa în care a apărut, din clipa în care i-a apărut sămînța, a încolțit și se dezvoltă vertiginos. Vertiginos, revenind tot mai des, în mintea dintre cearșafuri care e sfătuită să rămînă cît mai multă vreme inertă. Tot mai des și exact în aceeași formulare, nu numai ca o obsesie, ci ca o confirmare a apropierii momentului trecerii la acțiune : *Trebuie să mă duc să repar, trebuie să intervin ; cită vreme sînt om și sînt viu, trebuie să intervin și să aduc dreptate acolo unde am făcut nedreptate. Trebuie. Trebuie !...*

Ca o confirmare a apropierii momentului trecerii la acțiune.

Încolo, pacientul stă calm-și docil, atent, înlăuntrul său, la fluxurile și refluxurile conștiinței sale, care îndepărtează de el răsunetul acestei voci a datoriei, pentru a o readuce și mai puternică, imperativă, categorică : *Trebuie. Trebuie !...*

Treptat, pauzele dintre revenirile ei încep să se transforme într-un fel de șiretlic. Ochii lui Vardaru clipeșc des, cu o inteligență mult pusă la-ncercare. A observat. De zile-ntregi a observat, cînd se deschide ușa, cum se vede agățată într-un cui de pe sală, o manta. După luciul gulerului pe care l-a distins mai bine, se pare a fi o manta de ploaie. O manta de ploaie, cauciucată.

A privit-o și acum, la ultima ieșire a sorei. E acolo. Și-o închipuie exact. Vede și cum va întinde mîna după ea. Prin ușa abia întredeschisă.

Și ciclul continuă sub masca perfecteii lui liniști. Pentru că tot timpul pacientului e ocupat. În el, înlăuntrul lui, când răsună vocea datoriei, care-i spune ce are de făcut, când plutește imaginea mantalei de dincolo de ușă. Vocea, mantaua, vocea, mantaua, fără întrerupere-vocea, mantaua... Chiar și atunci când sora de noapte vine în prima ei vizită și constată că totul este așa cum trebuie.

Pentru că, la a doua vizită, care are loc cam peste un ceas, se sperie și-aleargă să-nchidă geamul a cărui perdea o filfîie, destul de puternic, un vînt cald. Și, abia după ce-l închide, își dă seama că patul e gol și scapă un țipăt. Țipăt tîrziu, auzit mai mult de bolnavi decît de puținul personal de gardă.

Cînd se strîng, toți constată cu stupoare lipsa bolnavului, dar nimeni nu are ochi să remarce că a dispărut și mantaua.

În mantaua asta, cu gulerul negru ridicat, străbătînd străzi întunecate ale orașului, Vardaru a scăpat de cele două obsesii. Și de vocea dinlăuntrul lui, și de imaginea mantalei agățate-n cui. Merge cu pași repezi și, în sinea sa, spune uneori : „Va să zică te-ai și decorat, domnule Axente ; te-ai și decorat !”

31

Spre surprinderea cui l-ar urmări, o apucă deodată pe o stradă luminată. N-are-ncotro. Într-aici a venit. Pe aici duce drumul pe care, de cine știe cîtă vreme, și l-a stabilit meticulos în minte pas cu pas.

Trece pe lîngă o curte mare, cu zid și grilaj de casă boierească, privește pe stîlpul de lîngă intrare firma și-o vede la locul ei, se apleacă spre gemulețul de la cușca portarului, zice un „aha” liniștit recunos- cînd figura bătrînului dinăuntru și ciocănește familiar lipindu-și nasul de geam

.Față de privirea nedumerită a celui de dincolo, el mai bate o dată, autoritar acum, clătîindu-și palma interrogativ :

— Ce faci, moș Costache, nu-mi dai drumul ?

Vizibil încurcat, bătrânul se urnește, are în gesturi o totală nedumerire, dar îi deschide și strigă de-a dreptul, speriat :

— Să trăiți, tovarășe vice !...

Pentru că, mai iscodindu-l o dată pe furiș, să adauge o scuza :

— Mă iertați, lumea zicea că...

— Nu, moș Costache, n-am murit, răspunde brutal Vardaru, și intră ca la el acasă.

Neîncrezător, moșneagul se dă cu spatele spre ușa prin care, din boxa lui, se intră-n curte. Și Vardaru vede, dar mai mult simte, că e privit cu suspiciune. Cu o suspiciune care-l derutează, îl face neîndemînatic atunci când își dă seama și de unde provine : Dacă papucii sînt ca niște pantofi de tenis și pantalonii pijamalei au culoarea albastră, ceea ce poate să facă să fie luată foarte bine drept o salopetă, la gît, bluza pijamalei se vede foarte clar. Duce mîna și apasă- gulerul mantalei,- dar gestul lui, privirile derutate au ceva dubios, care-l fac pe portar să nu se dea la o parte din ușa ce se deschide spre curte.

— Ei, iată-mă și sănătos, zice el, tot nu prea crezut de bătrîn.

Și începe cu acela o discuție despre cunoștințe comune, oameni care au lucrat sau mai lucrează încă aici, a Uniunea județeană, fapt care mai relaxează relațiile 'or și face ca ochii străjuți de pungi mari ai bătrînelui să devină mai blînzii, mai omenoși. Dar, cînd Vardaru ntră în curte, acela, luptînd între respect și suspiciune, găsește formula de a merge alături de el, de a se plimba cu el, spunîndu-i diverse noutăți de pe la instituția jude-

14 - Prețul dragoste

iteană și ținîndu-l mai pe-aproape că, doar, „trebuie să avem grijă și de intrare ; asta-i misiunea noastră !“...

Vardaru-l înțelege ; se poartă cu el docil, ca și cu

surorile de la spital, și se face că nu observă când ace- la-i privește mai cu atenție încălțăările. Depănînd amintiri comune, îl trage spre centrul curții unde, cu boturile adulmecînd parcă miresmele nopții de vară, stau înșirate cele trei mașini de serviciu, curate, spălate de șoferi la venirea din cursă, conform normelor, și cu cheile lăsate disciplinat, în contact.

Deodată, emoția-l cuprinde : se află acolo, ultima din flanc, bătrîna lui mașină de campanie, „iapa lui Vardaru”, cum îi spuneau oamenii, hîrbul cu care-a bătut sute de mii de kilometri în cerc toate drumurile județului, cu care a trăit, etape după etape, momente mai grele și mai ușoare, mai triste și mai vesele și s-a legat, așa cum se leagă doar oamenii : sufletește.

Vardaru o mîngîie. E plină de amintiri pentru el. E ca un cal împreună cu care ai făcut războiul. Sub privirile lui, ea pare vie, se animă recunoscîndu-l și gudurîndu-se.

— Mai rezistă, mai rezistă încă, după atîtea hârtoape ! îi spune lui moș Costache, care se emoționează și el văzîndu-i gestul de a mîngîia tabla capotei.

— Rezistă, tovarășe vice, că de-abia în primăvară a ieșit din reparație capitală !...

— Reparație capitală ?... A cîta o fi asta ?... Cred că nici ea nu mai știe !...

O cercetează din nou. De data asta mai șiret, cu gînduri ascunse. Il privește pe bătrîn, iar o cercetează, și-i vine o idee : îi cere un pahar cu apă.

Bătrînul e bucuros, pentru că suspiciunile, totuși, nu i-au dat pace, în ciuda respectului și a emoției unor amintiri :

— Îndată, tovarășe vice !

O rupe la fugă cu pași lăbărțați, trîntește o ușă închizînd-o, dar Vardaru tot aude, în soneria derivată la intrare, numărul de telefon pe care îl formează. Și parcă aude chiar o frîntură de convorbire.

— ...Da, cam ca o stafie a apărut... E cu pijama pe dedesubt, cred c-a fugit de la spital !...

În loc să se supere, sau să se intimideze, Vardaru zîmbește și se-ndreaptă calm spre porțile mari ale grilajului.

Cînd, pe ușa sa, bătrînul apare cu figură cît mai nevinovată și paharul de apă în mină, îl vede pe Vardaru cum vine sprinten, dinspre porțile pe care le-a deschis, cum sare în mașină, neașteptat de repede și de sigur, drept cu mina pe cheie, cum accelerează, trece de porți și pornește în viteză pe străzile orașului.

32

Ca un cal care simte că și-a regăsit stăpînul, mașina gonește. Gonește fantastic împingînd totul înainte cu luminile farurilor ei. Pe străzi. Apoi pe cîmp. Gonește, gonește, făcîndu-se una cu omul de la volan, cu nerăbdarea lui febrilă. Căpătînd toate datele lui, ale dorinței lui de a goni. Gonește, gonește, pînă cînd pare a ieși din timp și spațiu.

Mișcă acum volanul lejer și mașina i se pare a valsa pe deasupra cîmpurilor pe care el le-a visat atît de mult încît n-a mai crezut că va ajunge vreodată la ele. Mașina valsează odată cu emoția reajungerii lui pe locurile unde și-a consumat destinul.

Da, da, valsează. Nici nu se poate altfel în starea pe care el o trăiește. O dirijează lent, atingînd ușor volanul, sub lumina fascinantă a unei luni ca de sînzienne. Amîndoi, om și mașină, par imponderabili peste cîmpurile

superbe, a căror poezie adevărată n-o poate înțelege decît cel care vine dintre ele. Valsează, opresc lin în aer deasupra unor locuri cunoscute pe care el vrea să le distingă mai bine, pentru că, bine-nțeles, ca și el, mașina a devenit ușoară, aeriană. Zboară lent pînă într-un alt punct și iar oprește, ca o navă spațială care lasă un mesaj în cosmos.

Sînt locuri cunoscute, înscrise în inima lui mai mult

decît în memoria lui. Știe exact ce se află după fiecare cută de deal și ce urmează, pentru că, prompt, îndreaptă farurile mașinii ca și cum ar saluta și trece mai departe.

Și după ce totul se clarifică în mintea lui, elementele noi fixîndu-i-se în memorie pe locul respectiv, pornește mai departe spre noaptea care-l atrage inexorabil în goana aceea nebună la care supune bătrîna mașină.

La irigații, acolo unde a fost șantierul și accidentul lui, frînează, oprește motorul și, deodată, intră în alt univers. Totul tace. Și luciul lacului, și livezile care urcă pe dealurile terasate. Totul pare mort, peisaj lunar de-o implacabilă răceală ca și cum, odată cu el, ar fi murit acolo, sub ape, totul, și ar fi înghețat așa. Se uită atent și nu depășește cu nici un chip imaginea asta. Rațional, își dă seama cum au evoluat lucrurile : cum s-a consolidat digul, cum s-au instalat pompele, cum s-au tăiat terasele în dealurile acelea sterpe și cum a apărut pe ele via. Rațional... Dar, pentru el, pentru simțirea lui, totul rămîne mort, sub lumina cretoasă a nopții palide.

Sare-n mașină și, căutînd scăpare, pornește-n goană lăsînd în urmă fantasmеle amintirilor. Și iarăși omoară biata mașină care se scutură din toate încheieturile. Dar lui îi trebuie așa ceva : parcă se scutură de imaginile acelea moarte. Ajunge, astfel, pe străzile satului, care par- că-l calmează. Trece de centru, oprește pe un colț și intră-ntr-o curte ; ca la el acasă, mîngîind cîinele care i se gudură

.33

Intră fără să bată și intensă lumină cenușie a televizorului dă neașteptatei lui apariții un aer spectral.

O clipă de încremenire, de stupoare, apoi, împingînd la o parte copii și picioare, de pe un divan-studio se ridică, în pijama, bine hrănit, scăpînd scobitoarea pe care o ținea între dinți, Axente :

— Tovarășe Vardaru !."

În lumina spectrală, el singur arată robust și i se simte

rumeneala obrazilor. Glasul, însă, are ceva nesigur ; sună și slugarnic, dar și cu o neplăcută surprindere.

Repede, lumina este aprinsă. Televizorul stins, copiii sînt dați afară și nevasta lui Axente, care-a dormit îmbrăcată în camera cealaltă, vine așezîndu-și părul cu o agrafă pe care-o desface între dinți :

— Tovarășe Vardaru !...

Glasul ei sună mai sincer. E mai bucuroasă și mai emoționată decît bărbatu-său, care, din pricina asta, o și repede :

— Hai, vezi, aranjează !...

Rămîne singur cu Vardaru în camera mare, cu mobilă multă, lăcuită puternic – fotolii și masă de sufragerie și vitrine, și, pe pereți, carpete cu caravane de cămile țesute din fire lucioase de mătase sintetică, și vase cu trandafiri liliachii din plastic, și televizor, și o fotografie de la o decorare, și o statueta cu un tractorist, și păpuși și struguri de plastic în vitrine, și cana, pe jumătate golită de vinul roș ca și obrazii gazdei. Rămîne singur cu el în încăperea aceea și pare deranjat tot timpul de lumina mare care a fost aprinsă.

De fapt, Axente nu vrea să-i privească fața, nu vrea să-l vadă. Așază scaunele, dă cu piciorul în lucrurile răvășite. Într-un tîrziu, privind mai degrabă spre foto-

liul în. care Vardaru s-a așezat cu evidentă oboseală, spune:

— Credeam că...

Vardaru nu-i răspunde nimic. îl măsoară. Axente înghite-n sec și se justifică :

— Așa se spunea despre dumneavoastră. Cred că toată lumea știe la fel. Eu... ca și toată lumea...

Cînd Vardaru vorbește, vocea lui amenințătoare îl face pe celălalt să se ferească :

— Nu, Axente, n-am murit. N-am murit încă !... Mai am de făcut ceva, înțelegi tu ?...

— Dar nici nu trebuia să muriți, eheee... Încearcă Axente să protesteze prostește.

Vardaru nu mai rabdă. Se ridică și-n mantaua aceea, care evident nu este a lui, vine spre Axente :

— Unde l-ai dat ?... Ce-ai făcut cu el ?... Ce-ai făcut cu oamenii ăia ? !...

— Care oameni, tovarășe vice ?... Eu... eu ziceam că dac-ați venit, să ciocnim un pahar de vin, să...

— Spune, Axente, se aude Vardaru mai mult șuiuerînd decît vorbind, vreau să aflu de la tine, de la tine, auzi tot ce-ai făcut cu ei !...

— Tovarășe vice...

Îi întrerupe intrarea precipitată pe ușă a nevastei lui Axente. Precipitată și zgomotoasă din pricina multor farfurii, tacîmuri, șervete pe care le aduce cu amîndouă brațele. Ușa o împinge de fapt cu piciorul ; în spate, o fetiță vine c-o farfurie cu murături și una cu mezeluri de casă, alta c-un coș de pîine și cu pahare iar, de dincolo, se aude sfîrîitul însoțind mirosul cîrnaților care se prăjesc. Un adevărat alai de imagini, zgomote și mirosuri în casa unde mesele se pun rapid și indiferent de ceas pentru tovarăși cu muncă de teren.

Tocmai amintirea asta îl șochează pe Vardaru. Țipă deodată, ca și cum ar fi atacat

:— Nu pentru masă am venit!... Nu !... '

Copiii se sperie. Fetița scapă jos coșul cu pîine. Nevasta lui Axente ar vrea să insiste și-l privește cu milă pe omul slab, palid, pe care mantaua aceea neagră atîrnă ca pe-o sperietoare.

— Lasă-mă cu Axente, îi spune el pe un ton mai moale, mai blînd, ca și. cum și-ar da seama că ea nu e vinovată cu nimic.

În clipa în care ușa s-a închis, capul îi e drept, iar privirile lui sînt înfipite în direcția în care ar trebui să fie privirile lui Axente :

— Spune !...

— Ce să spun, tovarășe Vardaru ?...

Axente ar întinde mîna după pahar, dar încă se mai păstrează-n el sentimentul de respect pentru fostul șef, așa că, cercetînd ceea ce se vede sub gulerul mantalei aceleuia, ține cuminte mîinile pe genunchi.

— Unde l-ai dat pe Radu ? !...

— Eu să-l dau, tovarășe vice I ?... Dacă era după mine... eheee...

Vardaru își trage scaunul și se așază drept în fața lui:

— Pe mine să nu mă minți, Axente !...

Axente se uită la genunchii pantalonilor lui, parcă întrebîndu-se dacă sînt salopetă sau pijama. Și, ajun- gînd la o anumită concluzie, spune ceva mai degajat:

— Ce să vă mint ?... Radu a fost transferat din sectorul cooperatist în cel de stat în interes de servicii

Formularea aceasta legală cum, pesemne, e trecută în documente spre a acoperi cu acuratețea ei insensibilă toate murdăriile făcute, toate chinurile provocate, declanșează-n Vardaru mari furii :

— Minți !... Minți ca un ticălos !...

Jignit, lovit, Axente e alb. în locul temerilor și respectului începe să-și facă loc în el indignarea :!

■ — Eu vă mint ?... Cu ce ? !...

— Cu ce ?... Glasul lui Vardaru devine apăsător, privirile lui se-nfig în celălalt : Cu ce eu, luîndu-mă după tine, i-am mințit pe alții ani de zile... Auzi, Axente : am venit pentru că nu pot lăsa așa lucrurile. Am și eu o răspundere în tot ce s-a-ntîmplat aici !...

Pentru prima oară Axente ridică fruntea și chiar își deschide ochii lui de obicei îngustați : Rostește ca o concluzie :

— Nu mai sînteți în funcție așa că nu mai aveți nici o răspundere.

Vardaru trece peste asta. Deocamdată nu înregistrează exact sensul :

— Ascultă, am venit să te iau pe tine, și pe Radu, și să vă pun față-n față ca atunci cînd...

Dar Axente-și dă seama că nu s-a înregistrat ce-a spus

și, încăpățânat, repetă :

— Dumneavoastră sînteți în concediu medical, nu mai aveți nici o funcție !...

Vardaru rămîne o clipă derutat, apoi sare la el, îl ia de guler, îl ridică-n picioare. În clipa aceea ușa se deschide și nevasta lui Axente așază repede pe masă, ca și cum ar vrea să-i înșele, o farfurie cu plăcinte și-un pahar, paharul pentru Vardaru.

— Măcar asta serviți !... îngăimă ea în vreme ce glasul lui Vardaru se năpustește ca răspuns la ceea ce și-a dat seama acum că-i spune Axente :

— Nu. Nu pentru mesele voastre am venit !... Știu că faceți niște mese grozave ; dar acum, nu !...

Femeia-nchide repede ușa în urma ei. Axente se uită pieziș într-acolo, apoi, deodată, își toarnă un pahar și-l bea pe nerăsuflăte. A doua oară, le umple pe amîndouă :

— Pofțiți !...

Și se așază luînd o plăcintă pe care-o mănîncă în dușmănie. Într-o dușmănie ce, parcă spune, „pe mine să nu mă-nfurii, că...”.

— De ce l-ai alungat, a ? !...

Aude glasul lui Vardaru pe care nu-l mai poate suporta. Tace mocrnit. Cînd acela îl întreabă a doua oară, dă dușcă păhărelul de vin și, ridicînd ochii din el, întreabă :

— Și acu ce vreți ?...

— Să îndrept ce trebuia îndreptat !...

Axente îl mai cercetează o clipă. I-a trecut teama, i-a trecut respectul, i-a trecut tot. Prima dată-l impresionase apariția, apoi îl pusese pe gînduri modul în care i se cerea socoteală. Acum, cu cinismul celui care-și dă seama că nu poate fi nicicum în pericol, rîde. Rîde grosolan, batjocoritor, jucînd în mîna-i mare paharul gol :

— Dumneata să îndrepti ?... Ți se vede pe dedesubt pijama cu care ai fugit din spital ! Ehee...

Vardaru vine la el și, așa cum stă pe scaun, îi înfinge mâinile-n gât :

— Te omor fără nici o remușcare. Trebuie să lămurim totul. Acum !...

Rîsul încetează brusc. Axente se ridică în picioare, încearcă să-l ia pe Vardaru cu binișorul :

— Să lămurim !... Ce să lămurim ?... Cooperativa e fruntașă, oamenii cîștigă bine, își fac case noi, cumpără televizoare, unii au și mașini, sîntem lăudați și de județeană și de ziare... Am terminat și cu irigațiile... ce să mai lămurim ?...

— Ascultă, îi spune Vardaru zguduindu-l : Ai să mergi cu mine și-ai să-l rogi pe Radu să vină înapoi, și-ai să-i promiți că faci toate demersurile ca să i se șteargă imputația !... Mergi cu mine, ai înțeleș ? ! ! !

34

Cine știe din ce calcul, Axente merge cu el. Poate ca să-l știe ieșit din casă, poate, dintr-un sentiment de omenie, văzîndu-i starea jalnică și nevenindu-i să-l lase singur. Mai sigur, însă, din amîndouă motivele plus gîndul că, așa, mai are șanse să-l domolească ; altfel, nebunul scoală satul, spune lucrurile astea oamenilor, încinge spiritele și... iese un pocinog de care nu te mai speli nicicum.

A redevenit politicos, protocolar chiar, făcîndu-i loc cu deferență să iasă din casă și din curte ; și-a cerut scuze numai o clipă ca să-i spună ceva nevestei și a reapărut, tot așa de îndatoritor, ca și cum n-ar fi fost al lui glasul care s-a auzit scrîșnind o clipă mai-nainte : „Fă așa cum îți spun ! Ce, vrei să ne moară ăsta pe-aici ?... Dai telefon imediat!...” Și, urcîndu-se-n dreapta, îi spune :

— Știți, ei stau acolo afară din sat, acolo, la casa americanului, casa aceea dintre cîmpuri !...

Vardaru pare să înțeleagă și pornește nervos. Conduce

încordat, în viteză. Din cînd în cînd, privește spre Axente să nu sară din mașină. Cunoaște bine satul și hurducăturile. Printre holde, numai, îl întreabă pe Axente cum și încotro. ICînd ajung, rotește privirile ca-ntr-un fel de măsurătoare și înțelege :

— I-ai mutat aici, i-ai scos din sat ; și pe asta ai făcut-o !

Răspunsul lui Axente se pierde-n uruitul îndepărtat al unei motociclete, al cărei far se vede o clipă dispă- rînd după dealurile din marginea zării.

— Hai !...

— Duceți-vă dumneavoastră.

— De ce nu mergi ?..

.— Duceți-vă iutii dumneavoastră, spune Axente, ca și cum ar avea de gînd să rămînă singur în mașină și să fugă.

— Dacă fugi, te ucid, îi spune Vardaru ; și coboară.

Axente-i face semn că poate fi. liniștit și privește la fereastra în spatele perdelei căreia se vede mișcare.

— Sînt eu, Vardaru !...

Fereastra se deschide pe jumătate. Ca și cum ar ține o pușcă în mînă, Voica întreabă :

— Ce căutați la ora asta ?...

— Sînt eu, Vardaru, spune omul ca și cum numele lui ar putea fi o garanție. Și, dîndu-și seama că nu e, adaugă : Nu-ți fie teamă. Unde e Radu ? Vreau să-i vorbesc, să-l întreb...

— Ce să-i vorbești ? întreabă glasul aspru al femeii de după perdea.

— L-am adus pe Axente; Axente îi va cere să vină înapoi. Vreau să se facă dreptate.

— S-a făcut dreptate.

Glasul femeii sună-n noapte dur și fereastra se închide. Vardaru devine nervos :

— Dar nu sînt un dușman, ca să-mi vorbești așa. Eu

am venit să facem dreptate. Mi-a revenit cunoștința și am venit să facem dreptate !... Apoi se duce la ușă și bate, bate.

Ușa se deschide brusc. În cadrul ei, cu părul despletit, dreaptă, privindu-l neîngăduitor, apare Voica. Vorbele ei sună ca și cum ar ști de mult despre ce este vorba : a chibzuit îndelung și are răspunsul pregătit.

— Să-l lăsați acolo unde e ; acolo și-a găsit rostul. Să nu-l tulburați !... Să nu vă atingeți de el !...

— Bine, dar eu l-am adus pe Axente ; vreau dreptate pentru voi !... spune Vardaru uimit de frumusețea ei aspră. Lasă-mă să-i vorbesc ; trebuie să-i vorbesc.

— Chiar dac-ar fi aici, și tot nu v-aș lăsa !

— Mă urăști, constată el trist, cercetîndu-i fața.

— Da, răspunde ea, fără menajamente.

— Bine, urăște-mă, dar acum, te rog. Știi ce-nseamnă să-ți revină după atîta timp cunoștința !... .

— Cred că da : îți aduci aminte cum ai judecat strîmb niște oameni, spune ea neiertătoare.

— Tocmai asta vreau să lămurim !... Cheamă-l pe Radu.

— V-am spus c-a plecat ; n-ați văzut motocicleta ? !... ;

— A plecat la Nisipuri ? .

— Da, are oameni scoși pe cîmp în timpul zilei, la lucrări delicate care se pot face numai pînă ce se ridică soarele 1...

Vardaru nu-i mai dă atenție. Fuge la mașină, pornește și, spre groaza lui Axente, începe o goană înnebunitoare.

Nemișcată, ca o stană, păzind casa, Voica a rămas în ușă, pregătită să se opună oricui ar fi încercat să intre...

Cînd, deodată, aude motor și-l vede pe Firuță. Oprind motocicleta brusc, în fața casei dintre cîmpuri, acesta strigă la Voica, așa cum, în buna lui creștere, nu făcuse niciodată :

— Unde-i Vardaru ? Am primit telefon de la județ ; a

fugit din spital !...

O vede pe Voica alergînd spre poartă, ieşind şi dînd să se urce pe şa :

— Hai după el. Dac-ai venit, înseamnă că eşti piaza mea bună !... Hai spre Nisipuri !...

— Nu trebuie să-l ajungă pe Radu !... strigă tot ea în goana motocicletei. Să-l împiedicăm, înţelegi ?

— De ce ?...

— Vrea să-l aducă pe Radu-napoi !... Nu trebuie să-i spună asta !;. 11 duce pe Axente ca să-l roage !... Nu trebuie, nea Firuţă, înţelegi, noi ne-am găsit echilibrul așa ; Radu îşi are rostul lui acolo...

— Şi de ce te temi !...

— Ştiu ei ; dacă strigoii ăsta o să-i vorbească de legăturile lui sufleteşti cu oamenii de aici, despre cine ştie ce îndatorire morală !... Nu se poate. Să-l lase în pace. Trebuie să-l lase în pace !... Destul s-a amestecat în viaţa noastră !

Firuţă goneşte motocicleta sub lumina stranie a lunii.

— De-abia ne-am liniştit ; de-abia am uitat, spune Voica. Nu trebuie să vină înapoi !...

Firuţă ambalează încercînd să prindă cu urechea bătaia celorlalte motoare.

35

În perspectiva depărtată a drumului apare, întîi ca o părere, apoi mai precis, mişcîndu-se în hopuri, farul motocicletei lui Radu. Vardaru accelerează. Axente tremură odată cu toată maşina. Începe să fie convins că are alături un smintit. Vardaru accelerează şi claxonează. Strînge din dinţi, strînge volanul, apasă pe claxon şi pe acceleraţie. Distanţa dintre maşină şi motocicleta lui Radu descreşte vertiginos.

Axente duce palmele la ochi. Zorii care au apărut, ceţoşi, dezvăluind spinările lente ale dealurilor cu plan-

tații și aspersoare bănuindu-se-n pîclă, parcă vin spre el și-l izbesc. Se reped mereu în el amenințatori. Iar mașina e gata să se lovească, să intre-n neființă. La un moment dat, nu mai rabdă, pune mîna pe volan și strigă :

— Ești nebun, omule, ești nebun ! Ehee...

Cu ochii la motocicletă care virează acum în spatele unui deal, odată cu drumul, Vardaru își dă seama cu o clipă mai tîrziu de ce-ar putea să se întîmple. E gata să scape volanul, dar se redresează brusc și, în același timp, îi trîntește lui Axente-n față un dos de palmă atît de grea încît acela geme nemaîștiindu-și decît durerea.

Piciorul lui Vardaru apasă pe accelerație ca și cum ar apăsa în capul, în gîtul, în pieptul lui Axente. Iese din curbă și se apropie tot mai mult de motocicletă. Acum nu mai claxonează. Simte, cu fiecare răsuflare, că distanța se scurtează, se scurtează, se scurtează...

L-a ajuns. E foarte aproape de el. Va vira și va merge în rînd cu el. Acum. Imediat !...

Dar o izbitură neașteptată îl saltă cu creștetul pînă-n capotă. Mașina derapează, se oprește cu botul în zidul de pămînt al dealului. Luînd mîna de pe volanul pe care intenționat l-a bruscăt, Axente deschide precipitat ușa, așa cum, în disperarea lui, nu mai spera să ajungă să facă.

— Ești nebun, strigă el ; vrei să mă omori !...

Vardaru nu face nici un gest pentru a-l reține. Îi spune cu dispreț :

— Nu sînt nebun. Mie mi-a revenit conștiința, Axente. Ea îmi spune că tu trebuie să pieri ; că Radu e cel care trebuie să existe !...

Radu a oprit motocicletă și vine spre locul accidentului. În fața lui, deodată, din mașină sare Axente, se lovește piept în piept cu el, dar nu se oprește ; o rupe la fugă.

Fuge, fuge, și e gata să intre sub roțile motocicletei lui Firuță. Plutonierul îl ferește în ultimul moment. Și Axente

Își continuă fuga.

Motocicleta lui Firuță oprește lângă Radu. Plutonierul sare și-l ajută să deschidă portiera dinspre Vardaru. Dar acesta e dat la o parte de Voica, care-l prinde pe Radu de braț cu amîndouă mîinile :

— Vino !... Să plecăm !... Nu mă-ntreba nimic ! Vino !...

Aleargă trăgîndu-l spre motocicleta lor, în vreme ce primele raze roșietice ale soarelui sparg pîclele dimineții.

— De ce, de ce ?... întreabă Radu.

Voica îl urcă pe motocicletă ; urcă și ea :

— Pornește ! E Vardaru ! e un strigoi, vrea să ne strice iar viața. Să mergem, Radu, trebuie să scăpăm ; n-am să-l las să se apropie de tine !...

— N-o fi rănit ?... întreabă Radu.

— Lasă că e acolo Firuță. Tu nu vreau să-l vezi ; e un strigoi !...

Motocicleta gonește acum cu toată viteza. Se îndepărtează. Un nor de praf acoperă goana roșietică a cerului.

36

Nemișcat, cu mîinile ținînd volanul și fruntea lipită de el, Vardaru pare inert, cu fața lipsită de expresie. Firuță abia îndrăznește să-l atingă.

— Ai pățit ceva ?... întreabă el cu glasul stins cu care ar întreba : „Mai simțiți ceva; vă mai dați seama de ceva ?...”

După un timp, fără să scoată o vorbă, Vardaru ridică fruntea. H privește lung pe milițian, își privește mîinile care-au rămas încleștate pe volan.

— Vai, tovarășe vice, ce-am gonit!... spune Firuță în loc de „bine că mai trăiți”, cum ar simți nevoia... Trebuie să vă duc la spital. N-aveți voie nici să vă dați jos din pat, iar dumneavoastră...

Vardaru îl privește tot fix. Și, într-un târziu, spune :

— Au plecat. Au fugit.. Constată, nu întreabă; întrebară vine de-abia după asta : De ce fug de mine ?...

Firuță dă să spună ceva, un îndemn, sau o consolare. Dar Vardaru nu-l lasă. El dialoghează pe alte planuri acum :

— Știu de ce fug : Fug de mine fiindcă reprezintă trecutul lor !... și împotrivindu-se ideii acesteia : Dar eu nu sînt numai trecutul ; eu exist încă, exist în prezent.

Plutonierul îl lasă să-și consume drama și, căutîndu-i cu privirile ochii febrili, îl roagă blînd :

— Haideți ! Mașina nu a pățit nimic. Haideți să vă duc ; am să merg încet pe motocicletă înaintea dumneavoastră. Am să merg încet.

— Hai !... Chipul lui Vardaru se-nseninează, motorul pornește. Firuță împinge la mașină. O manevră bună, ușoară față de poziția riscantă, și mașina ajunge-n șosea, cuprinzînd deodată-n parbriz toată explozia roșie ce prevestește răsăritul.

Bucuros, plutonierul face un semn cu mîna stingă, în vreme ce cu dreapta apucă motocicleta. Apoi pornește ușor, ridicînd picioarele de pe pămînt și mai miș- cînd o dată capul ca și cum l-ar invita pe cel din urmă. Motocicleta lui toarce lent pulsîndu-și, bine reglată, cei doi timpi. Dar, deodată, aude-un vîjîit amenințător la mașina din spate. Se întoarce, e gata să cadă, oprește brusc : Cu un viraj zgomotos, mașina lui Vardaru a apucat-o în direcția cealaltă, gonind spre cerul care se aprinde tot mai mult.

Vardaru gonește. Gonește acum printre dunele de nisip. Gonește iarăși în starea aceea a lui de transă, în care viteza îl face să ajungă la sentimentul de plutire imponderabilă. Gonește spărgînd în parbriz reflexele viorii ale cerului. Pînă cînd ajunge din nou lîngă motocicleta lui Radu.

Numai pentru o clipă. De lîngă botul mașinii lui,

motocicleta țîșnește îndepărtîndu-se. Vardaru accelerează și iarăși se apropie. Se apropie, se îndepărtează, se apropie, se îndepărtează într-o nemaipomenită îndîrjire : Vardaru vrea să ajungă, ei nu au nevoie de el, nu vor să-l întîlnească ; niciodată în viață nu mai vor să-l întîlnească. Simțind răsuflarea Voicăi, Radu accelerează și se depărtează de el. Se depărtează, se depărtează... Dar și Vardaru se agață de ei ca de-o speranță, dintr-o nevoie de-a se simți prezent, la timpul prezent, de a-și demonstra că există. Și astfel, gonesc, pe motocicletă și mașină, gonesc toți trei. Unii în nevoia lor de a nu se mai întîlni niciodată cu celălalt, altul în neputința de a nu-i întîlni, a nu-i opri, a nu le înfrunta privirile. Gonind, Vardaru știe doar atît: că vrea să le-nfrunte privirile și să le spună ce are pe suflet.

Mașinile par că plutesc ; peisajele din jur se desenează vibrînd toate în lumina de purpură a dimineții. Nisipul fin se spulberă-n trîmbe mari pe urmele lor.

Și, deodată, Radu oprește. În dreptul pepinierei verzi, deasupra căreia se ridică un deal cu livezi și vii, oprește.

— Ce faci ?... întrebă alarmată Voica.

— De ce să fugim de el ?... răspunde Radu calm. El va dispărea singur din calea noastră... Ai să vezi. El nu mai are nimic comun cu noi, cei care sîntem astăzi ; ai să vezi, o să plece singur !...

Coborînd, Vardaru se îndreaptă spre cei doi, care stau nemișcați lîngă motocicletă, pregătiți să-i țină piept. La cîtiva pași de ei se oprește.

— Mi-a revenit cunoștința, sînt lucid ; sînt stăpîn pe mine, le spune.

Răsărind acum, soarele aruncă pete colorate aprins pe fețele celor doi.

— E de datoria mea, spune Vardaru... Dacă eu sînt vinovat, eu să plătesc !... Dacă e Axente, Axente să fie tras la răspundere...

Se mai apropie, mai face un pas, precaut, ca-n fața unor păsări care s-ar putea speria și zbura.

— Tu, Radu, trebuie să fii repus în drepturile tale !... Pentru asta am venit !...

Se uită la perechea lor frumoasă, cum se desenează, siluetă cu contur dublu, așezată direct pe lumina soarelui care a apărut, mare, aprins, mai bine de jumătate.

— Înțelegi, Radu, tu trebuie să fii repus...

Radu zîmbește. Senin, îngăduitor. Și-i răspunde cu glas plin de bunăvoință.

— Mă aflu în toate drepturile mele.

— Eu am venit aici...

Radu-l oprește cu un gest calm :

— Mă aflu în toate drepturile mele. Livezile cresc, priviți-le-n jur ; Voica e cu mine... oamenii lucrează cu noi și ne respectă... ce alte drepturi ne-ar mai trebui ? !...

Vardaru privește la el, privește la Voica și parcă nu înțelege :

— Trebuie să fac dreptate.

Pe fața lui Radu, pe fața lui înăsprită și cutată de vînturi, un zîmbet compătimator.

— Știu, i-o ia înainte Vardaru : vrei să-ntrebi cu ce putere pot s-o fac, cu ce funcție ?...

Un convoi de camioane și tractoare cu remorci pline de oameni trece pe lîngă ei. Radu își cere scuze :

— Mă iertați, trebuie să urc. Mie nu-mi duceți grijă, v-am spus : astea-s drepturile mele ; altele nu-mi trebuie.

— Dar să știi că...

— Mă iertați, la livezi sînt operații delicate : au nevoie de acest ceas în care se amestecă noaptea cu lumina zorilor.

Radu o ia pe Voica, o urcă pe șaua motocicletei, sare și el alături și merge pe lîngă coloană, discutând preocupat cu oamenii ca și cum acolo, jos, în capătul livezilor, Vardaru nici n-ar exista. Și coloana trece, urcă printre plantațiile

care se conturează acum din ce în ce mai bine

.— Te aştept aici, strigă Vardaru ; te aştept, nu plec de-aici pînă nu te-ntorci. Te aştept pînă cînd o să ai o pauză.

Strigătul lui se loveşte de dealurile de nisip pe care cresc livezile şi viile tinere. Se loveşte şi cade fără nici un ecou.

37

Singur, Vardaru rămîne fără rost în explozia de verdeaţă, de frunze late, de pomi mici, crescînd cu vigoare din pămîntul care, descoperindu-şi putinţa de-a-i hrăni, parcă devine altul. Canale şi rinduri de pomi, totul e trasat precis, cu un rost anume, cu un rost atît de bine precizat încît, printre ele, în lumina dimineţii, omul se simte şi mai fără rost.

Şi e singur. Coloana de camioane a presărat pe pante oamenii răsîndindu-i, fiecare la rostul lui. Sub cerul care se limpezeşte şi se colorează proaspăt, siluetele capătă loc în peisajul livezii, sporovăială se leagă ca un zumzet tăiat din loc în loc de notele înalte ale rîsului, chipurile se conturează, fiecare cu expresia lui. Multe sînt de femei, chipuri hître de femei zdravene, trezite după somn bun, aducînd în livada înrourată ceva din căldura patului.

Vorbesc despre Voica; apariţia ei e evenimentul. Vorbesc, şi muncesc, şi rid, făcînd totul repede, înde- mînatic şi cu plăcere, la rostul lor, în livezile acelea bine trasate, precis desenate, ce alternează cu vii şi cu ciltre livezi şi cu alte vii, toate bine trasate, precis desenate, asamblate parcă într-o industrie foarte sigură, în care totul e bine definit, totul respectă logica unor rosturi clare

.Şi numai el pluteşte fără rost, pasăre bătrînă şi inutilă, împiedică-n aripile greoaie pe care nu şi le .mai poate ridica.

Merge, se-mpiedică, îl încearcă ametei care amestecă în faţa lui .culorile cerului cu• verdele acela gras al frunzelor.

Şi, deodată un ţipăt Țipăt plăcut, incitant, de fată

surprinsă în fierbîntea ei goliciune. Vardaru rămîne stupefiat. Luminile roșii ale zorilor îi chinuie și mai mult chipul... Sînt două fete, două fetișcane cu pielea trupului cuprinsă în bună parte de bronzul soarelui, parcă pentru a le pune și mai mult în valoare albul dulce al sinilor, al pîntecelui suplu, al feselor pe care mușchii le desenează ca pe niște, jumătăți de. mingi tari. În via ce-ncepe-n margine, printre frunzele mari de viță, ele se dezbrăcau. Se schimbau : și-au scos fustele, bluzele cochete și le-au împăturit frumos punîndu-le-n sacoșe. Gestul lor a fost dezinvolt. Singure printre vița ce se cățara pe paliere, ele nu ș-au grăbit să-și pună fustele de lucru. Și, deodată, apariția acelui bărbat, straniu în lungă manta neagră, privindu-le fix frumusețea tînă pe care nu știi dacă ochii lui duși în fundul capului o înregistrează sau nu. Gesturile lor firești, colegiale, din pricina cărora sinii goi, bogați, dar cu bumbi încă mici, au o candoare deosebită, îngheață brusc. Se fîstîcesc și totul se schimbă: Părul le e ciufulit, figurile speriate. <

Vardaru își cere scuze, dar glasul nu i se aude, nu-i poate ieși din gîtlej. Nu știe nici cum să se retragă și mai rău se încurcă printre spaliere.

Ele își trag repede pe trup rochiile de lucru și apar de după butucii de viță în fața lui, pe jumătate voioase, pe jumătate rușinate, pufnind în rîs.

El privesc atent, dovedind că l-au mai cercetat, -iar una exclamă

:— Dumneavoastră sînteți tovarășu Vardaru !...

El confirmă, în vreme ce fata îl cercetează bănuitor, într-un tîrziu abia, își dă seama de direcția bănuielii : ați venit cu tovarășul Radu și cu Voica.

Confirmă din nou, fără să priceapă sensul spuselor ; confirmă simțînd că trebuie să spună ceva în fața lor.

— Și cu Voica ? ! insistă ele. Păi nu dumneavoastră, atunci, i-ați condamnat ?

Vardaru vrea să protesteze, • dar nu poate ; e clar ; în camioane, cîta vreme a trecut coloana de oameni, cineva l-a recunoscut și totul s-a și comentat.

- De ce să-i condamni ? Încearcă el un protest.
- Pentru că se iubeau !
- Și dacă se iubeau ?
- Păi n-a fost el mutat aici ca să' fie îndepărtat de ea ?

Dumneavoastră l-ați mutat..

— Pentru că se iubeau, i-ați despărțit, adaugă și cealaltă, dar n-are nici un fel de rea-voință în glas.

Fetele știu mai multe și lui îi e teamă să afle de la ele tot ceea ce știu. Chipul i se rîncezește trist :

— Așa se spune pe la voi ?

— Așa se spune. E cea mai frumoasă poveste de dragoste, rostește romantic una dintre fețișoare : ce frumos au suferit unul pentru altul !...

— Tovarășul inginer nici nu doarme ca să se ducă -s-o vadă în fiecare seară pe Voica !... precizează cealaltă.

— ...Și livezile astea din dragostea lor au crescut! spune prima de-a dreptul înflăcărată de o asemenea poveste.

— Da, da, confirmă și a doua, nu cu imputare, ci la modul cît se poate de sincer, ca unui confident : din dragostea lor au crescut !...

Vardaru își dă seama că nici urît nu mai poate fi de către cineva : lucrurile au intrat în legendă, iar legendele se povestesc egal, cu același glas rostind numele

omului bun și pe al omului rău.

Se uită la ele, la naivitatea lor care, în rochițele astea de lucru, pare mult mai mare decît atunci cînd erau goale și sînii, coapsele, linia mijlocului, le arătau femeii, acolo, printre frunzele de viță înroșite de lumina răsăritului.

Ar vrea să le spună ceva, însă ele o rup la fugă, speriate. Se aude un zgomot de motocicletă.

E Firuță. Plin de praf, chinuit, lasă motorul duduind și se repede la Vardaru, care stă sprijinit de un stâlp, cu ochii ficși, inexpressivi...

— Tovarășe Vardaru, vă e rău, tovarășe Vardaru !... Ce-ați făcut, tovarășe Vardaru !... Trebuia să stați nemișcat la pat, iar dumneavoastră...

— Ești un om, Firuță ! Nu fi supărat pe mine !... spune moale Vardaru, dându-și seama deodată cum îl părăsește toată vloga.

— Toți sîntem oameni ! răspunde acesta grăbit - ...dar dumneavoastră să faceți una ca asta ! Și acuma, goneați, de parcă...

Fruntea lui Vardaru e plină de broboane. Totuși, în ochi îi mai descopere un luciul :

— De parcă-l goneam pe Axente, nu ?

— Dați-l încolo ! Ce, pentru el o să vă sacrificați viața ?

!

Vardaru face un ușor semn de negație :

— Nu, Firuță. Veneam la fetele astea de-aici; ele aveau neapărat să-mi spună ceva. Aveau să-mi spună, ceva, înțelegi ?...

— Și ?... întreabă milițianul nedumerit.

— Și mi-au spus !...

Vardaru conchide cu glas înecat, simțind cum cade încet, foarte încet, desprinzîndu-se de stîlpul care-l susținuse pînă atunci. Cerul roșu, pe care urcă acum soarele, se înnegrește și se prăbușește deasupra lui.

38

Printre pomii cu crengi acordate pe spaliere ca pe un nesfîrșit portativ, călcînd adine în nisipul lunecos, Firuță trece cu Vardaru în brațe. Îl ține sus, cu grijă, și trupul aceluia e ușor. Numai mantaua neagră de cauciuc se tîrăște și-l împiedică la mers. El își privește pașii cu atenție și vede cum, alături lor, se ridică tulpile zdravene, înfipite bine-n nisip. Oamenii pe lîngă care trece se opresc din lucru. Încremenesc. Privesc lung după ei.

De sus, Radu observă și vine în grabă :

— S-a întîmplat ceva, de ce stați ?... Acum vine soarele prea tare !

Deodată, își dă seama de ce s-a petrecut. Aleargă după Firuță. Îl ajunge. Îl apucă și el pe Vardaru și-l duc amîndoi înspre mașină.

— A spus ceva ?... întreabă Radu.

— Parcă. A spus că pentru voi a venit!...

Radu ridică din umeri a nedumerire. Așază bolnavul pe perna din spate a mașinii. Venită și ea în goană, Voica îi pune sub cap ceva și-i șterge fruntea îmbrobodată. Și, parcă, simțind atingerea ei, ochii lui Vardaru se deschid. Îi privește pînclos, ceea ce pe Firuță îl face să exclame :

— De ce-ați făcut asta, tovarășe vice. De ce ? !

Vardaru tace lung. Într-un târziu, mișcă buzele. Cei trei se apropie de el.

— Ce-a spus ?...

— Ceva despre conștiință, sau cunoștință... explică Voica, fiindcă ea i-a văzut mișcarea buzelor.

Și, deodată, spre surprinderea lor, glasul se aude destul de clar :

— Exact : „cunoștință”, sau „conștiință”... ce importanță are. Dacă le-am recăpătat, nu mai puteam sta !..

Închide iarăși ochii, fața i se crispează, exprimînd o durere imensă.

— Nu trebuia, nu trebuia, protestează Firuță, parcă împotriva soartei. Acum, dacă operația e degeaba ? !...

Fără să ridice pleoapele, Vardaru spune la fel de clar, poate chiar mai încăpățînat.

— N-a fost degeaba... Dacă am venit aici, n-a fost degeaba. Trebuie făcută dreptate.

Firuță nu-l mai rabdă. Dă din cap trist, dezaprobator :

— Nu era nevoie. Ei și-au găsit drumul... Dreptatea se face oricum !...

Vardaru nu mai are vlagă ; de-abia mișcă buzele : - Adevărat. Dar cunoștința mea... nu : conștiința... Mai murmură de cîteva ori, căutînd parcă să aleagă : „cunoștința”, „conștiința”... și capul îi cade într-o parte. Inert

.EPILOG

Prima întrebare pe care mi-o pun, prima, tocmai pentru că îmi vine mai ușor să răspund la ea, este : „Oare, într-adevăr, ei n-au nevoie de mine ?^K

N-au. Categorical lucrul acesta. N-au. Și-au găsit rostul lor, drumul lor, echilibrul lor și nu au nevoie de mine. Au găsit în ei înșiși tăria necesară, iar viața, așa cum e ea astăzi, i-a ajutat să nu abandoneze.

A doua întrebare e mai complicată : De ce fug de mine, de ce simt nevoia să mă lase cât mai în urmă, cât mai departe de ei ?... Oare reprezint eu, într-adevăr, o amenințare ? Sau o perioadă trecută, o perioadă de amintirile căreia vor să se scuture ?... Oare eu, eu care...

Dar am impresia că n-am spus, în acest epilog, cine sînt... Eu sînt Vardaru. Nu, n-am murit. Dacă muream, era altceva. Era mai simplu în toată macabra inconștiență și insensibilitate a morții.

Am rămas, însă viu. Viu și chinuit de acea conștiință care spunea Firuță că-mi revenise. Nu, conștiința nu-mi revenise ; conștiința am avut-o întotdeauna, am purtat-o în mine împreună cu toate aceste fapte, și ea nu m-a lăsat să mă eliberez de ele decît astfel : scriindu-le.

Le-am scris. Nu se putea altfel... Dar tot nu m-am eliberat, pentru că scrisul poate fi, cel mult, o datorie, dar nu o eliberare. Întrebările tot mă chinuie.

Și dacă primei întrebări îi găsesc răspunsul mai ușor, adică îmi este mai la îndemînă să i-l găsesc și să-l formulez, în legătură cu a doua, toată conștiința asta a mea care e trează, și va fi trează atît cît voi exista, se răscolește ; se chinuie și se răscolește, se zbugiumă, minată de cumplite neliniști.

Pentru că îmi vine tare greu să cred în inutilitatea mea față de ei, față de destinul lor. Și, cu atît mai greu, în faptul că, insinuîndu-mă în viața lor, le-am făcu

trău. Dar indiferent ce-aș dori eu să cred, fuga lor, categorica lor nevoie de a fugi de mine, asta îmi spune : li

apăs cu prezența mea, vor să se scuture ; amestecul meu este ca un corp străin ce trebuie neapărat eliminat. Prima dată le-am făcut rău, iar acum le sînt inutil, pentru că, așa cum spunea Radu : „Grădinile cresc, Voica e cu el, oamenii îi respectă.” Deci, ce-i mai trebuie ? !...

E drept. Lor nu le trebuie nimic din partea mea. Viața lor merge înainte și unica datorie față de viață este s-o lași să meargă înainte, conform legilor ei. Vreme de mii de ani, oamenii s-au războit, și-au făcut rău imul altuia și, tot vreme de mii de ani, au propovăduit cuvio-șenia, ideea de a-și face bine unul altuia. Nu !... Nu e chemarea noastră pe această lume, nici să facem „rău”, nici să facem „bine” ; chemarea noastră e alta, dar oamenii, din păcate, nu o înțeleg. Se îndîrjesc în a face „rău”, se ambiționează în a face „bine” și, astfel, se amestecă neîndemînatic în mersul firesc al lucrurilor. Trebuie să înțelegem odată : chemarea noastră este să lăsăm ca viața să se desfășoare normal, conform legilor firii, să facem toate eforturile de a o dirija în așa fel încît să se desfășoare pe liniile ei firești. Cel mai mare *bine* pe care-l putem face pe această lume este să veghem ca viața să evolueze normal, conform dialecticii ei. E unicul fel de a ne face datoria.

Este. Cred în aceasta !

Dar eu ?... Eu ce mă fac ?... Eu, care am nevoie de oameni, de prietenii pe care le-am legat, ce mă fac ?...

Am nevoie de Radu, am nevoie de Voica ; simt acut dorința de a-i vedea cum se realizează și se desăvîrșesc în viața asta, iubindu-se.

Am nevoie !...

Ei trebuie să înțeleagă această nevoie patetică a mea !... Dar nu sînt întru nimic convins că o pot înțelege, că o vor putea înțelege vreodată

Lector : NICOLAE SORIN Tehnoredactor: AUREL BUCUR

Apărut 1978. B.T. 12.01.1978. Tiraj : 1976 - 5 500

ex. broșate, 1978 - 28 000 ex. broșate. Coli tipar 14,50.

Comanda nr. 70 495

Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

București - Piața Scintei nr. 1

Republica Socialistă Români

aCOLECȚIILE ȘI SERIILE EDITURII „EMINESCU”

Colecția *Mărturii*

În peisajul literar contemporan, amintirile unor personalități de frunte - ale vieții noastre cultural-literare și științifice, sau ale unor participanți la marile evenimente social-politice ale deceniilor care au premers Eliberării, ori ale anilor tumultuoși ai construcției socialiste, reprezintă o contribuție remarcabilă la reconstituirea atmosferei de epocă, la cunoașterea unor oameni și fapte.

Seria Biblioteca de proză română contemporană

Interesul din ce în ce mai mare pe care publicul l-a arătat prozei noastre contemporane a determinat editura să inițieze o serie în care vor fi republicate cele mai valoroase romane, nuvele, povestiri, reportaje ale prozatorilor români. În această serie vor apărea lucrări scrise și tipărite după 23 August 1944.

Colecția Romanul de dragoste

„Colecția care poartă acest nume, a editurii Eminescu, se poate mândri cu publicarea celor mai interesante romane autohtone de acest gen și cu tradu

-cerea capodoperelor literaturii universale oferite cititorilor noștri. Un travaliu admirabil și cu profunde implicații pe plan social, etic și estetic.”

(Virgil Teodorescu)

Colecția *Clepsidra*

Colecția cuprinde două serii. Prima prezintă cititorilor ample și documentate monografii despre popoare, culturi și vechi civilizații purtând girul celor mai calificate autorități științifice, viețile romanțate ale unor personalități ilustre din istoria țării noastre și din istoria altor țări și popoare, jurnalele de călătorie ale temerarilor exploratori. Cea de-a doua serie înglobează romane cu caracter istoric.

Seria *Panorame*

Începînd din anul 1974, Editura Eminescu a inaugurat publicarea unei serii de *Panorame* ale literaturii române contemporane care asigură, prin varietatea punctelor de vedere, a modalităților critice, a genurilor și a perioadelor abordate, o străbatere atentă, de pe poziții ideologice și estetice marxiste, a creației literare românești clasice și contemporane, punîndu-i în lumină direcțiile principale de manifestare și perspectivele care se conturează.

Colecția *Rampa*

Lansată în anul 1973 și avînd ca deziderat ferma propagare și promovare a dramaturgiei contemporane în sfera largită a publicului și cititorului de teatru .colecția *Rampa*, selectînd conform unor riguroase criterii etice și estetice piese contemporane care s-au bucurat de o largă audiență – lucrările din colecție fiind reprezentate pe cele mai de seamă scene din țară sau difuzate la Radioteleviziune – își propune prin prezentarea complexă a titlurilor incluse în plan (o profesiune de credință a autorului, material documentar : distribuțiile premierei și ale succesivelor montări, aparat critic sugestiv) consolidarea repertoriului dramaturgie contemporan. Pe lîngă piesele originale contemporane, majoritatea incluse în programa analitică școlară, apar și piese devenite permanente ale dramaturgiei naționale.

Colecția *Masca*

Consacrată publicării unor selecții și antologii reprezentative, cuprinzînd studii, eseuri, articole și cronici ce reflectă cu fidelitate caracterul militant, umanist al teatrului contemporan, ponderea mesajului său social, politic în formarea conștiințelor, colecția *Masca* și-a

propos încă de la lansare, în anul 1973, sublinierea și evidențierea rolului de stimulare și emulație pe care îl exercită comentariul critic curent asupra creatorilor de spectacol și piese originale românești, trasarea coordonatelor gândirii teatrale actuale

^S-^^ • th

Lei 6,50